

626
Hw
Sešit 1.

5481868
Cena 80 hal.

J. V. ČERNÝ:

MYSLIVOST.

UČEBNICE

PRO ŠKOLY ODBORNÉ JAKOŽ I PRO SOUKROMÉ STUDIUM
VĚD MYSLIVECKÝCH.

V PRAZE.

Nákladem J. V. ČERNÉHO v Berouně.

1900.

UČEBNICE MYSLIVOSTI

PRO

ŠKOLY ODBORNÉ

A

SOUKROMÉ STUDIUM.

SEPSAL

J. V. ČERNÝ,

LESMISTR.

V PRAZE.

TISKEM A NÁKLADEM ALOISA WIESNERA V PRAZE.

1901.

ÚVOD.

Česká myslivost jest od pradávna proslavena i v dalné cizině.

Výteční myslivci čeští dědili vědomosti své ústním sdělováním čerpajíce potřebné zásady vědecké ze spisů cizojazyčných. Jen málo-který z nich zaznamenal a zanechal v zápiskách některé zkušenosti své, které za zvláště důležité uznával. Českého spisu poučného o myslivosti nebylo až do r. 1881, kdy spisovatel této učebnice sepsal a vydal „Myslivost“. Tento první poučný spis myslivecký stal se brzy nevšedně oblíbeným v kruzích mysliveckých a mezi příznivci ušlechtilého lovectví, tak že již za dva roky muselo vypraveno býti druhé vydání. Všeobecně chváleno jest sice zevrubné a důkladné zpracování všeho, co řádný myslivec vědětí má, ale při tom „Myslivosti“ co učebnici vytýká se přílišná obšírnost. Aby tedy rozsáhlejší spis ten ve vhodnou učebnici přeměněn byl, zpracován jest stručně obsah jeho a tím poslouženo býti má školám odborným i soukromým studiím věd mysliveckých.

O myslivosti vůbec.

Myslivost jest soubor veškerých výkonů honebních a všeliké činnosti, kterou vyžaduje chov, ošetřování a ochrana zvěře lovné. Proto řádné provozování myslivosti podmiňuje: přírodopisné vědomosti zvěře jak užitečné tak škodné, dovednost v chovu, ošetřování a ochraně zvěře užitečné, zevrubnou znalost zbroje a všeho náčiní potřebného k lovu zvěře i důkladné vycvičení ve všech výkonech honebních jakož i zručnost ve střelbě a umění patřičně vychovávat i vycvičiti psy myslivecké, při čemž i nezbytně zapotřebí jest věděti a znáti veškeré zákonné předpisy týkající se myslivosti i všeliké způsoby myslivecké.

Hon, lov, honba a polovačka slove střelení a myslivecké lapání čili chytání zvěře.

Zvěř v provozování myslivosti dělí se na užitečnou a škodnou (dravou) a jest pernatá neb srstnatá.

Honba rozříděna jest obyčejně na velkou (vysokou) a malou (nízkou). K honbě velké náležejí z české (stálé i stěhovavé) zvěře pernaté: tetřevi, tetřívci, tetřevci, jeřábci, bažanti, dropi, volavky, zoravové a labutě; ze srstnaté: jeleni, daňci, mufloni, srnci a černá zvěř. K malé honbě náležejí z české (stálé i stěhovavé) zvěře pernaté: koroptve, křepelky, divocí holubi, sluky, kolihy, dytici, chřástalové, čejky, kulíci, divoké husy, divoké kachny, potápky, lysky, rackové, drozdovité a rozmanité menší i veškeré dravé ptactvo; ze zvěře srstnaté: zajáci, divocí králíci, bobři a veverky i všechny šelmy.

Kde rozdělují se honba ve velkou, střední a malou, čítá se ku střední honbě z pernaté zvěře: tetřivek, tetřevce, jeřábek, velká koliba a dytik, a ze srstnaté zvěře: srnec a černá zvěř. Ostatní zvěř rozříděna zůstává tak jako při rozdělení pouze v honbu velkou a malou.

Aby zvěř zastřelena, nebo vhodným způsobem chycena a usmrcena býti mohla, k tomu jest zapotřebí zbroje (pušky a ručnice, čili střelné zbraně, oštěpu, tesáku a pod.), vycvičených zvířat, hlavně psů, rozličného náčiní a zvláštních úprav. Dobrý pes jest stálým a vydatným pomocníkem myslivce při honbě a z té příčiny si každý myslivce takového psa vychová, vycvičí nebo jinak opatří. Psi, kterých se k vy-

konům myslivosti upotřebuje, jsou rozliční a pro různé lovecké výkony zvláště vycvičení.

K vyhánění divokých králíků z děr slouží vřeta, k odstřelování dravého ptactva používá se výrů a před lety lovena bývala zvěř vycvičenými sokoly. —

Myslivci potřebují k svým výkonům loveckým hlavně zbroje střelné, ručnice, brokovnice, pušky, a používají někdy též zbroje bodné a sečné. Tesák, poboční to zbraň výhradně myslivecká, slouží více co odznak myslivcům a někdy též k zaražení (zavazení) zvěře, k čemuž ale používá se ponejvíce kratších nožů t. zv. zavazáků.

Myslivec musí znáti zvyky a obyčeje každé zvěře a rozeznávat stopy její na sušnu i na měkké půdě, s čímž zjišťuje jí v leči i její chody.

Velepříjemná jest honba na velkou zvěř. Tato bývá střílena na čekání (posedě, postřížce), na vycházce v přitčinách lesních (při šoulačce), na obstavené honbě a při shůnce (naháňce). Dančí a srnčí zvěř tímtéž způsobem bývá lovena. Mimo to střílení bývají srnci též na přískoku, když pískáním (listkováním) přivoláni byli. Černá zvěř se střílí na čekání, při vycházce v lese, obyčejně k večeru a ráno, na shonech, při štvanicích, na obstaveném honě a lapá se do jatek. Zajíce střílíme na čekání (posedě), při hledání na výskoku, při ploužení, při polovačce kruhové, na shonech lesních a polních; lapáme je do sítí a štveme chrty. Divocí králíci střílejí se na čekání, vyhledávají se ohařem nebo vřety. Zábavný jest též hon lišek. Střílíme je na čekání, na shonech, při naháňkách, vystopované na obnově, štveme je s chrty, vykopáváme z doupat, lapáme do želez, lapáků i j. Jezevci se též lapají do želez a do měchů, střílejí se na čekání, štvou se nočního času a dobývají z brlohů. Vydry bývají stříleny na čekání, lapány do želez a sítí. Kuny střílejí se nejvíce na obchůzce vystopované na obnově, lapají se do želez, tluček i truhlíků. Týmž způsobem lze střílet i lapati též tchoře a podobně i lasice (kolčavy). Více zábavou šlechty nežli pravým výkonem mysliveckým jsou honby parforsní, štvance chrty a pod., které v cizině se provozují a u nás nejsou obvyklé. Před časy bývala rozličná zvěř, zejména koroptve, zajíci, vycvičenými sokoly lovena.

Tetřevi hlavně střílejí se v toku, když myslivec na dostřel k nim přískákal; také se vyhledávají ohařem. Tetřivci bývají střílení na tokaništi z boudy, nebo když myslivec se k nim přišoulal (přískákal nebo přileze) na dostřel a též se vyhledávají ohařem. Bažanti střílejí se na shůnce nebo před ohařem a lapají se do příkrajníku, pod rámy na zásypu a do tenat; též na hřadu, zvláště v době tokání, může k nim myslivec se přišoulati a je zastřeliti. Jeřábkové se nejčastěji

lapají do plůtků a střilejí na shůnce, přivábené a při vyhledávání ohařem. Koroptve střilíme před ohařem, lapáme do příkrajníku, do nábonce, do rukávniku, do tenat a pod. a lovily se též sokoly. Týmž způsobem střilejí se také křepelky, a lapají do tenátek a do příkrajníku. Divoké holuby houkáním přivoláme, anebo též na čekání bývají střileni. Sluky v jarním tahu střilejí se na čekání, též v jeseni na shůnce, vyhledávají se psem, lapají do tenátek a do plůtků. Divoké husy, kachny i jiné vodní jakož i bahenní ptactvo, střílí se na čekání, při vyhledávání psem neb při nahánkách, z bud neb zákopů, a též se lapají do sítí, i j. Dravé ptactvo střilíme při výru, u vnady, na hnizdě, u přisoulání, lapáme je do želez, košů a pod. K přivábení zvěře napodobením jejího hlasu upravili si myslivci rozličné nástroje — vábničky. —

Při honbách troubívají myslivci na loveckou trubku (lov. roh), anebo na lesnici, která slouží též k svolávání zvěře v oborách.

Střelci skrývají se dle potřeby v boudách střelných anebo zasedají na vysoký posed.

K loveckým účelům dělají a upravují se v lese zvláštní cestky, průseky neb tetenice.

Lizy upravují se ze slané hlíny, kterou zvěř ráda lízá. Na řevništi schází se zvěř v době říje, a do toku a na tokaniště slétá se lovné ptactvo, jmenovitě tokající tetřevi a tetřivkové. V kalu chladívá se zvěř v letě.

Zvěř v oborách a bažantnicích a dle potřeby i ve volnosti, zvláště v době zimní, krmí se na krmnicích a na zásypech.

Samo sebou se rozumí, že řádný myslivec zvěř jen v nejvhodnějším a nejprospěšnějším čase střílí a loví. Ostatné jest zákonitě předepsána a vyhrazena v roce doba šetření zvěře.

Při řádně provozované myslivosti nemá se zvěř mimo hon znepokojovati a plašiti, má raději bedlivě chráněna býti před pytláky a dravci. Proto konají myslivci pilné hlídky a přičinují se, aby veškeré nebezpečí i všeliké rušení klidu zamezili a odvrátili.

Lapenou živou zvěř užitečnou lovec zaráží dle mysliveckého způsobu zavazákem nebo tesákem, zabíjí ji silnými ranami do záhlaví, zajíce a králíky ranou za sluchy (sražením vazů) a pernatou obvykle zapeřuje vražením brku z křídla do vazů. Pravidlem jest zabíjetí zvěř tak, aby se dlouho netrápila.

Myslivci oblékají se do zvláštních oděvů, obvykle zelených nebo šedivých se zelenými výložky, a pokrývají hlavu svou kloboukem nebo čepicí nejvíce barvy zelené a ozdobují je pěkným peřím ptactva lovného (tetřivků, bažantů, jeřábků, divokých kachen . . .).

Již od dávných časů mluví myslivci správně řečí mysliveckou a veškeré zvyky myslivecké přesně zachovávají. Mluva myslivecká (zvláštní pojmenování jednotlivých předmětů, výkonů . . .) vyvinula se sama při osamotnělém živobyti a činnosti myslivců ve hlubokých lesích, kde odloučeně od společnosti lidské žili. Tu vznikly též zvláštní obyčeje myslivecké lišící se často valně od oněch, které v pospolitém obcování lidstva se utvořily a ustálily.

Starí myslivci měli též své pověry a čáry.

Dle statistických výkazů hojně jsou honební úlovky poskytující lidstvu výživnou a chutnou potravu i jiné vedlejší různé potřeby, a není tedy myslivost lhostejnou pro národní hospodářství.

O zbroji myslivecké.

(Napsal B. Brandeis.)

K výkonům každého zaměstnání zapotřebí jest, nástrojů, strojův a náčiní; myslivost a lov vyžaduje hlavně zbroje.

Myslivecké zbraně slouží k usmrcení ulovené zvěře užítkové i k hubení škodné, jakož i k vlastní obraně, kdyby lovec zvěři nebo jinak byl napaden.

Zbraně rozeznávají se ostré, totiž sečné a bodné, a zbraně střelné, které účinkují ve značných vzdálenostech, kdežto prvnějších lze užití pouze v bezprostřední blízkosti.

Ze střelných zbraní jest lovcí důležitou

ručnice.

Jsou ale ručnice velmi nestejně a rozeznávají se dle úpravy neb sestrojení, dle určení a účinku.

Brokovnice má ve své dutině úplně hladkou hlaveň a jest způsobila k střelení broků.

Pušky s hlavní uvnitř rýhovanou nehodí se pro broky, za to osvědčují se výhodně k střelení pevných, nebo jednotných střel, jakými v dřívějších dobách bývaly kulky, nahrazené nyní střelami válcovitými s předkem přišpičatělým nebo zakulaceným.

Dvojky jsou ručnice s dvěma brokovými,

dvojáky s dvěma puškovými hlavněmi, a dvojité ručnice, jichž jedna hlaveň jest broková a druhá pušková, nazývají se obojetnice.

Jsou také ručnice s třemi hlavněmi, a sice buď dvěma brokovými a jednou puškovou, nebo opačně dvěma puškovými a jednou brokovou.

Hlaveň jest vždy nejdůležitější součástí zbraně, poněvadž v ní náboj k výstřelu jest připraven a zde také se zapaluje, načež střela tlakem vyvinutých prachových plynů ku předu hnána, právě hlavní nabývá určitého směru.

Jakost hlavně rozhoduje většinou o ceně ručnice, neboť tolik zajisté i laik pochopí, že při laciné hlavní také ostatní součástky zbraně nebudou jakosti nejlepší, a podobně také ku hlavním dobré jakosti žádný výrobce nepřipojí součástek pochybné jakosti.

Hlaveň jest ovšem pouhou ze železa vykovanou rourou — však to železo, z něhož jsou svářením shotoveny hlavně lepších druhů, jest ve svém složení a jiných vlastnostech od obyčejného, sprostého železa velice rozdílným.

Železo stává se čistějším, když vícekrát bylo překováno; čisté železo ale snadně rezaví, a jest také příliš měkké a podajné, naproti tomu ocel jako materiál k ručníčním hlavním příliš tvrdá a křehká. — Vhodným zpracováním obou druhů, takže se v kovu žilky měké s tvrdými střídají a přece společně tvoří hmotu jedinou, bylo docíleno pro hlavně výhodného kovu, v kterém se pevnost a nepodajnost slučuje s měkostí. — Ocel pozbyla tímto zpracováním své křehkosti, ne ale pevnosti, železo zůstalo měkkým, ale s ním jediný celek tvořící ocelové žilky brání jeho podajnosti.

Toto jest velkou výhodou známých hlavní damaškových, které u loveckých ručnic tak dlouho již se udržují a vzdor četným soutěžným pokusům vždy výhodněji než měké železo nebo tvrdší ocel se osvědčily. Nejoblíbenější jest damašek růžový, Bernardův, podkovákový, květinový anglický a též hlavně páskové.

Stejně důležitým pro jakost hlavně jest její zpracování. Dutina vyrovnává se a hladí vrtáním, povrch zpracovává se na velkých brusech nebo na soustruhu. — Tu stává se příliš často, že stěny hlavně nemají na všech stranách stejnou tloušťku, tudíž také ne stejnou pevnost.

Proto jest zákonem nařízena úřední zkouška každé ručníční hlavně, a teprv když při takové zkoušce obstála výstřel velmi silným nábojem, smí se dále zpracovávat. — Že hlavěň při zkoušce obstála, potvrzuje se na ní vyražením úředního razítka; takové, na nichž se po výstřelu objeví trhliny nebo jiné vady, se ihned zničí.

Zpracování vnitřní dutiny hlavně řídí se dle účele, kterému zbraň má sloužiti.

Brokovnice mají pravidelně dutinu úplně hladkou s průměrem (ráží) 16 až 19 mm; zlepšením jest nepatrné zúžení ústí, takže toto asi o $\frac{1}{2}$ mm nebo více proti průměru ostatního vývrtu jest těsnější. Výhodou tohoto zařízení jest, že broky letí těsněji pohromadě a také mají větší dolet.

Puškové hlavně, obyčejně menší ráže než brokovnice, opatřují se ve vývrtu podélnými, poněkud šroubovitě zatočenými rýhami, jejichž účelem jest zvýšení odporu, který střela ve hlavní nalezá, zároveň pak uvedení střely v otáčivý pohyb kolem její podélné osy, takže se ve svém letu vzduchem takřka šroubuje. — Jednak k vůli rýhování, spolu ale i s ohledem na mnohem vyšší napnutí při výstřelu, mívají puškové hlavně stěny mnohem silnější než hlavně brokovnic, u kterých se vedle jiných omluvitelných požadavků žádá také lehkost. — K puškovým hlavním užívá se v poslední době nepřilíš tuhé, pevné ocele a to také u obojetnic, jejichž broková hlaveň bývá z jiného kovu zhotovena.

Pro dvojité ručnice spojují se hlavně pájením, při čemž mezera mezi oblymi tělesy povstávající se kryje „plošinkou“, která zároveň slouží k pohodlnějšímu míření. Obdobně měnívá se tvar plošiny; tak bývaly zprvu úzké, takže zapadly hluboko mezi hlavně; později dávána přednost plošině široké, tak že mezeru úplně kryla. Tato ustoupila opětne plošině úzké, však vysoké — a taková brzy vyšší, brzy nižší, o něco širší a zase užší, udržuje se již mnoho let, a sice buď s vrchní stranou plochou nebo vyhloubenou.

Zadní část hlavně „komora“ má vždy silnější stěny, poněvadž právě zde se prachový náboj zapaluje, tudíž stěny mnohem většimu, takřka úderu se podobajícímu okamžitému tlaku plynů jsou vystaveny, než stěny ostatní délky hlavně.

Dno komory tvoří u předovek silný, bezprostředně do vývrtu vpravený šroub; u zadovek opatřují se hlavně vhodným „závěrem“, takže se komora pohodlně může otevřít a po vložení náboje bezpečně uzavřít. — Dle účelu zbraně jsou závěry nestejné; u některých zbraní dává se přednost hlavní s ostatními důležitými součástemi nehybně spojené, takže pouze závěr jest pohyblivým; takové závěry nejsou však vhodné pro ručnice dvoulavňové, které jsou skoro nenahraditelnou zbraní loveckou. U těchto i ručnic třílávňových osvědčují se pro lovce velmi výhodně závěry lůžkové, tak zařízené, že se hlavně skloní, čímž umožněno odstranění vypálených nábojnic z obou komor a vložení nábojů nových.

Uzavření komor stává se jednoduchým zdvižením hlavní tak, aby svými čepy opět do lůžka (závěru) zapadly. — Bezpečné spojení hlavní se závěrem opatřuje se buď pomocí páky nebo, jak se říká, „kliče“, jehož otočením se závěr otvírá a přitčením po nabití a vhodném zdvižení hlavní spolehlivě zavírá, aneb jest závěr zařízen tak, že při zdvižení hlavní, aby do lůžka zapadly, do jich čepu zaskočí vhodný klinek, čímž se nahodilé otevření závěru stává nemožným.

Opětne otevření děje se jednoduchým a pohodlným tlakem na malou páku (kličku), umístěnou buď na vrchní straně ručnice nebo na jiném vhodném místě, při čemž se hlavně vlastní tíží skloní. U dražších ručnic jsou závěry zařízené tak, že klínek zapadá do čepů hlavní dvojnásobně, při složitějších soustavách nalézáme také závěry tří- až osminásobné, které ovšem zbraň velice zdražují (předpokládaje svědomité provedení), aniž by ji činily lepší.

Závěry troj- i čtvernásobné mají ještě svůj význam, poněvadž brání uvolnění hlavní v lůžku následkem otřesů, ale co je více, jest zbytečným a dle osvědčeného pravidla, že, čím je věc složitější, tím jest i choulostivější, není jakosti zbraně nijak na prospěch, když součást, od které se požaduje co největší nepodajnost a vytrvalost, jest ke všem stranám rozvrtána.

Neoznačují určitě žádnou z četných soustav loveckých ručnic, abych se vyhnul možnosti vzbudit předpojatost čtoucího.

Proto doporučuji, jak začátečníkovi, tak i zkušenému, aby při volbě „zkoušel vše a podržel nejlepší“, — které sám za nejvhodnější uzná.

Zámek, jako další důležitá součást ručnice, má za účel, v koře hlavně připravený náboj úderem na zápalku zapáliti.

Jako závěry jsou také zámky nestejně, ač jich účel, totiž úder na zápalku, jest vždy stejný.

Nejrozšířenější jsou zámky nárazní (perkusní), jejichž kladívku podobný kohoutek buď bezprostředně udeří na zápalku, nebo uhodí na zápalník, kterým se úhoz v plné síle přenáší na zápalku.

Kohoutkové zámky nalézáme nejen u předovek, ale také u většiny zadovek, zejména zadovek honebních. — Jejich nejdůležitější součástí jest kromě kohoutku především silná zpruha, jejíž tlakem kohoutek dopadá na zápalník nebo zápalku, jako kladívko na kovádlinu. Napnutí zpruhu děje se jednoduchým zdvižením kohoutku, což jmenujeme „natažením“; „západka“ udržuje kohoutek natažený v jeho postavení svým jazýčkem, zaskočivši do vhodného „západu“ buď na kohoutku samém, nebo, když se kohoutek nalézá na zevnější straně ručnice (což jest nejčastějším), do stejného zářezu na tak zv. „ořechu“, který se zevnějším kohoutkem souvisí.

Obyčejně jsou západky dva; první má za účel, aby západkou, do něho zapadnuvši, byl kohoutek jen tak dalece zdvižen, aby na zápalku nebo zápalník nepřilehal, při čemž ovšem také zpruha napnutím netrpí. Do druhého západu vniká západka teprv při úplném natažení kohoutku a udržuje spolu zámkovou zpruhu v úplném napnutí.

Jakmile se západka ze západu zdvihne, což stává se buď bezprostředním tlakem prstu na její prodloužený zadní konec, aneb stisk-

nutím „spouště“, která tlak na západku přenese, uvolní se dosud napnutá zpruha tak, že kohoutek musí plnou silou udeřiti.

Jsou také ručnice „bezkohoutkové“, s povrhem úplně hladkým; ve skutečnosti jsou však kohoutky skryté uvnitř zbraně, takže jich není zvenčí viděti. Natažení těchto zámek obstarává se samočinně při otevření závěru tak sice, že se zdvihají kohoutky úplně a zpruha musí zůstatí napjaté tak dlouho, pokud se nevypálí anebo náboj z komor neodstraní, aby se zámky mohly uvolniti.

Jiný druh zámek jest opatřen zpruhou točenou (spirální) a setkáváme se s nimi řídčeji u zbraní loveckých, tím častěji však u ručnic určených k účelům jiným. — Také zde natahuje se pravidelně zámek samočinně a zůstává zpruha napnutá, pokud se nespustí.

Dlouho trvajícím napnutím trpí každá zpruha. U ručnicích zámek žádá se od dobré zpruby co nejsilnější úder a co možná největší mrštnost, a právě těchto vlastností pozbývá každá zpruha dlouhotrvajícím napjetím, poněvadž ochabuje nebo puká, někdy i úplně praskne.

Ručnice i jiná střelná zbraň jest při natažení zámku a náboji v komoře připraveném věci velice choulostivou a nebezpečnou, poněvadž i dosti malou neopatrností, úderem, otřesením nebo upadnutím ručnice, mohou býti způsobeny velké nehody i neštěstí.

Podobným, nevácným výstřely možným nehodám, brání vhodně „pojistky“, kterými se dopadnutí kohoutku nebo vůbec uvolnění zpruby činí naprosto nemožným, pokud se pojistka opět neuvolní. — Takto opatřená nabitá ručnice jest tedy úplně bezpečnou, byť i sebe déle v tom stavu byla ponechána, ale zpruha trpí tím více, čím déle její napjetí trvá.

Spouště končí pravidelně v podobě jazyčku, takže připouštějí pohodlné přiložení prstu i stisknutí. Při kohoutkových zámcích bývají spouště pravidelně od zámek odděleny; u některých bezkohoutkových bývá zadní konec západky prodloužen v jazyček. — Zámky s točenou zpruhou mají ovšem západky jinak seřizené a vyžadají tudíž i jiné zařízení spouště. —

Zbraně dvouhlavňové mají dva zámky, tudíž i dvě spouště, jejichž jazyčky stojí za sebou, totiž pravý vždy před levým.

Bylo-li řečeno, že nejdůležitější součástí ručnice jest hlaveň, tož jest patrně závěr, kterým se užití hlaveň k střelení teprve umožňuje, neméně důležitou její součástí, kterou vlastně doplňuje. — Že také zámek, — za jehož součást dlužno i spoušť považovati, má pro skutečnou potřebu zbraně nemalou důležitost, poněvadž právě zámek se umožňuje zapálení náboje, mezi železnými stěnami neprůdušně uzavřeného, a to zapálení spolehlivé, tak že výstřel zahoukne takřka v témže okamžiku, kdy mířící oko střelce vidí zbraň proti cíli namířenou a jeho

prst skoro nevědomky se dotknul spouště, — to uzná zajisté každý po dosti krátkém zacházení se střelnou zbraní.

Aby tyto součásti se staly jednotným celkem, jest nevyhnutelnou další, — opětně svou účelností a umožněním spolehlivého zacházení a pohodlného použití, neméně důležitá součást, totiž „pažba“.

Pažbou nabývají teprv hlaveň se závěrem a zámek se spouští rádného spojení v jediný celek a zároveň pohodlné a bezpečné rukojeti, bez které by použití prvé popsaných částí bylo zhola nemožným. — Svým tvarem, délkou a tíží rozhoduje právě pažba o vhodnosti celku.

Hotovi se pravidelně z ořechového dřeva, které při značné pevnosti jest předce lehké a méně křehké, než kterýkoli jiný druh dřeva a vůbec nejlépe účelu vyhovuje.

Přední část pažby, ve které jest umístěn zámkový přístroj a závěr s hlavní spojený, jest skoro válcovitá, vzhledem k rovnosti hlavně značně dolů skloněná. Uchopí-li střelec pravou rukou pažbu v tomto místě, dosahuje její ukazováček právě ke spoušti na dolejší straně pažby se nalézající. — Tento za skutečnou rukojeť sloužící díl pažby, nazývá se krkem ručnice nebo pažby.

Ostatní část pažby, tak zvané „hlaviště“ jest ve své délce i tvaru upravena tak, že když pravá ruka střelce obmyká krk a její ukazováček na spoušti spočívá, může se hlaviště svým zadním koncem pohodlně opřít o rameno střelce, kdežto přiložením hlavy přichází jeho pravé oko do takové polohy, že může mířiti. — Levá ruka drží současně ručnici blíže komory, takže udržuje zbraň v rovnováze, aby se neklonila svým předkem dolů, zároveň pak ručnici před mířícím okem dle potřeby řídí.

Z toho jest patrné, že každému střelci nebude touze ručnici stejně vyhověno, a že malý, tělnatý střelec s krátkými pažemi potřebuje pažbu kratší, velký hubený, s dlouhými pažemi delší a že krátký, tlustý krk střelce vyžaduje pažby rovnější, dlouhý krk pak křivější.

Hlaviště slouží, jak pravěno, také k přiložení tváře, tak aby pravé oko střelce se octlo v rovné čáře se záměrnou, a tedy co možná rychle mohlo se mířiti. — Z té příčiny jest hlaviště pohodlně zaokrouhleno a na místě, kam střelec při míření tvář přikládá, zhusta opatřeno vhodnou zvýšeninou, nazvanou „lícnicí“. —

Jako nejsou paže střelců stejně dlouhé, a jako jich krky jsou nestejně, má při volbě vhodné pažby také suchý nebo plný obličej, nezřídka i silný tvrdý vous svůj význam, takže se pažba, výhodná pro střelce s tvářemi vpadlými, neosvědčuje u jiného s plným obličejem. — Také zde platí pravidlo, že kde příroda střelci přidala, nutno ubrati

na dřevě a opačně, že musí se nahraditi dřevem, čeho se střelci na obličej nedostává.

Někteří theoretikové tvrdili, že dobrý střelec musí každou zbraň dobře střeliti. Byli to zejména vyrábitele tuctového zboží a tak zvaní „poloznalci“, které lze snadně o opaku jich tvrzení přesvědčit. Nechme je jen z téže ručnice vystřeliti několikrát v oděvu lehkém, a pak ať obléknou silný zimní oděv; uvidíme, že budou kapitulovati dřív, než vystřeli. Podobně i s ohledem na licnici; kdo nevěří, že plnost obličej má v tom ohledu svůj význam, nechť zvolí si zbraň jemu vyhovující. Pak nechť zkusi, bude-li mu možno mířiti, když si tvář šátkem ováže.

Délka pažby měří se od spouště k prostředku zadního konce pažby; u dvojek s dvěma spouštěmi měří se od spouště přední, totiž pravé.

Křivost pažby udává se dle vzdálenosti pravítka na hlavě položeného od zadního a předního konce hlaviště, jehož délka se rovná asi $\frac{3}{4}$ délky, měřené od spouště k zadnímu konci. — Ku předu končí hlaviště „nosem“, který asi o 20 mm se zvedá nad krkem pažby a pravé ruce při míření jest k zadu vhodnou oporou.

Dle tvaru rozeznává se dosud několik druhů pažeb, ač rok od roku rozdíly více mizí. — Tak rozeznávaly se dříve „tvar anglický“ totiž pažba s hladkým krkem, dlouhým hladkým hlavištěm, a „tvar německý“, kde o něco kratší hlaviště bylo opatřeno silně vystupující licnici a krk pažby na spodní straně sesílen ještě zvláštní rukojetí buď železnou, rohovou nebo dřevěnou, aby krk pažby obmykající ruka dolehla co nejpohodlněji. „Francouzské pažby“ mívaly hlaviště někdy ještě kratší, licnici jen mírně vystupující a místo rukojeti německé pažby, mírné sesílení krku na dolejší straně, tak že ruka nalezla zde stejně pevného držení jako u vzorů německých, ač nebylo více součástí, než u vzorů anglických. Francouzský vzor tvořil skoro střed mezi oběma. V pozdější době zvítězil vzor americký, — totiž štíhlá pažba anglická s patrným sesílením krku na spodní straně, tak že podobá se rukojeti bambitky. — Hlaviště jest kratší, než u starých ručnic anglických; a dle přání objednatelé zůstává hladkým nebo se opatřuje mírně vystupující licnicí.

Kromě uvedených součástí důležitých má ručnice ještě některé jiné, sice méně důležité — přece ale nezbytné.

„Kování“ obvyklé u starých předovek, pozbylo sice již dávno svého významu, jelikož se tvar a zařízení zbraně valně již změnilo, a také nabylo se přesvědčení, že ručnici pro potřebu není nijak prospěšné obtížiti těžkým kovárim. — Z téhož udržel se jen z pouhého železa, beze všech zbytečných ozdob zhotovený oblouček, který chrání spoušť před nahodilým nárazem, a tím z velké části odvrací

nebezpečí nevčasných výstřelů anebo poškození a zlomení spouště. Mimo to jest též zbytkem starého kování t. zv. botka, která se pomocí šroubů připevňuje na zadní konec pažby. U předovek, kde při nabíjení pomocí nabíjáku se musela ručnice postavit na zem, aby hlaveň svým ústím byla vzhůru obrácena, byla pevná botka nevyhnutelnou aby chránila otlučení pažby na kamenech a, bylo-li blátivo, usnadnila očištění.

Při nynějším způsobu nabíjení není obavy, že by pažba údery na kamení mohla utrpěti poškození — proto upuštěno od těžkých botek — a dává se přednost lehkým železným u zbraní nejlevnějších, nebo rohovým, nejvíce však tvrdým pryžovým. — Nechráněné dřevo trpělo by, a hrany okulatily by se brzo až k neuhlednosti; tvrdá pryž nebo roh stačí k ochraně.

Kroužky pro řemen, z nichž jeden bývá na hlavni, druhý na pažbě připevněn, jsou snad nejméně důležitou součástí ručnice, ale přece žádný lovec nenazve je zbytečností. — Řemen jest lovcí velice potřebným pro pohodlné nosení zbraně, a mnohý zvykl si na řemen tak, že by bez něj ani mířiti nemohl.

„Nabíják“ nevyhnutelný a nepostrádatelný průvodce předovek, býval také počítán k součástem zbraně; — novodobému lovcí jest však věci skoro neznámou.

Bozličné lovecké ručnice.

Již v předcházejícím byly uvedeny některé rozdily, a stalo se upozornění zejména — na brokovnice a pušky, dvojky, dvojáky, obojetnice a jiné.

U brokovnic a dvojek jest přední otázkou velikost vývrtu hlavně, která se určuje buď v milimetrech průměru, nebo dle počtu olověných, hlaveň vyplňujících kulek do $\frac{1}{2}$ kilogramu. Tak rozumí se číslem „ráž 8.“, že průměr vývrtu vyhovuje velikosti olověné kulky, jakých jde 8 na $\frac{1}{2}$ kilogramu; podobně „ráž čís. 10, 12, 14“ atd. vyhovuje kulkám $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{12}$, $\frac{1}{14}$, . . . $\frac{1}{2}$ kilogramu, (nebo $\frac{1}{20}$, $\frac{1}{24}$, $\frac{1}{28}$ celého kilogramu), těžkým, což se však obyčejně vyjadřuje stručným označením jako: „desítka, dvanáctka, šestnáctka“ atd.

K lovu užívá se nejvíce ráží 16. a 12. — Čísla 14. a 18. vyskytují se jen výmínečně, spíše setkáváme se s 20. a 10. — Jako normální platí všeobecně ráž č. 16., (průměr 17.6 mm) — však moda, předsudek i záliba ve výstřednostech, svádějí k volbě ráží větších neb menších. — Starší střelci, jimž zrak nesloužil již tak jak dříve sloužíval, hledají odpomoci větší muškou, a když ta málo pomáhá, berou útočiště

k větší ráži, která pojme více prachu i broků, a také broky šíře nese, takže příznivý výsledek jest spíše možným. — Choulostivci bojíci se výbuchu a zpětného nárazu volí opět ráž menší, tvrdíce, že právě při malé ráži může střelec dokázati svou dovednost. — Příklady lákají, a tak stává se, že občasné celé společnosti horují pro ráž velkou, nebo zase dávají přednost menšímu vývrtu, takže záliba kolísá mezi velikostmi 16. 12. a 16. 20. Pakli jednotlivcům ani to nestačí, takže i pro obyčejnou polní honbu volí ráž 10. nebo jindy 24. atd. — jest to částečnou výstředností, kterou nelze schvalovati.

Ráž č. 16. pro obyčejnou potřebu úplně postačuje, takže netřeba voliti ráži, při kterých se střelivem přímo plýtvá a střelci po každém vystřelu uši zaléhají a hlava brní, ani se obraceti k ráži menší, která pojme menší množství broků, které ovšem letí mnohem řidčeji, tak že na př. koroptev i mezi broky může obstáti nebo utpěti jen nepatrného poranění.

Pro určité případy jest ovšem výhodnou změna ručnice. Tak jest na př. brokovnice ráže 16. pro honbu na divoké husy a kachny, kde jedná se nejen o větší dostřel ale i o sílu, aby broky tuhým peřím pronikly, poněkud slabá, a dává se proto přednost velké ráži, která také může větší množství hrubých broků pojmuti.

Podobně slouží k střelení malých ptáků lépe malá ráž, což jest pochopitelné již s ohledem na množství drobných broků, tvořících náboj ručnice větší ráže. — Kvičala by takovým výstřelem musela být rozbita na padf.

Podobně jako u brokovnic, nebylo dříve také u pušek loveckých nijakého souhlasu ve volbě vhodné ráže. — Příčinou toho byly nevhodné střely, neboť kulka měla rozhodně větší dolet a sílu, byla-li větší, než kulka malá. — Rozdily kolísaly mezi rážemi 28. až 16. — Od zavedení váleovitých střel změnilo se mnoho. Že právě menší ráže zabezpečují větší dolet i sílu při nárazu střely na zasažený předmět, zanechalo se větších ráží, a přijaty průměry mezi 11 až 14 mm.

Lovci jedná se vždy o to, aby zvěř pokud možná rychle po ráně mřela. — Utrpí-li zvěř ránu malou střelou, nemře, — ovšem dle ústrojí, které bylo porušeno, — tak rychle, jako po ráně větší střelou způsobené; říká se, že zvěř po malé ráně nemůže dost rychle vybarviti. — Vhodným tvarem střely může se poněkud odpomoci. Střela špičatá nebo na předním konci zakulacená působí ovšem ránu, která se za ni opět zavírá, takže zvěř málo barví, ale vhodné sploštění předku střely v tom ohledu úplně odpomáhá. — Vzdor tomu dává rozumný a svědomitý myslivec vždy přednost ráži větší, zvláště když se jedná o velkou zvěř, poněvadž na předním konci sploštěná střela většího průměru působí vždy rány, které zůstávají otevřené.

Ačkoliv zvíř po malé ráži nemře tak rychle, jsou předce při velké rychlosti střely některé výminky. — Tak přivodí malou střelou prostřelená játra u vysoké zvíře smrt velmi rychle, kdežto po velké, — s menší prudkostí vniknuvši střele, zvíř hyne teprv po delší době.

Pušky bývají k vůli přesnému míření vždy kromě mušky opatřeny také hledím, zařízeným tak, aby se dle vzdálenosti, na kterou hodláme střeliti dalo zvýšiti nebo snížití. — Brokovnice mají pouze mušku. — Dvěma neb třemi hlavněmi opatřené ručnice mají jen jednu mušku, a pakli jedna z hlavní jest pušková, také hledí, které se může skloniti, chceme-li použití hlavně brokové a zdvihnutí, když se jedná o výstřel z puškové hlavně; pevné hledí by při míření pro výstřely brokové překáželo.

Mířidla, totiž muška a hledí, jsou také dosti různé. Nejen že u brokovnic a dvojek obvyklé mušky „kuželky“, bývají větší nebo menší vyšší nebo nižší, nastává vlastní různost teprve u pušek. — Jich mušky jsou obyčejně, — na straně proti mířicímu oku obrácené, — ploché, aby blýskání se některé strany nemýlilo. — Zde jedná se méně o nízké a vysoké mušky, jako spíše o vhodný a přiměřený tvar viditelné plochy. U loveckých pušek jest pravidlem trojhran, jehož hořejší hrana jest zakulacená — jinak jeví se mušky mířicímu oku jako tečka na tenkém stonku, — jak bývá u nejjemnějších pušek terčovních. — Tyto mušky opatřují se na stranách štítkem, který brání jich poškození.

Dle mušky jest upraveno také hledí; nejobyčejnější jest klínovitý zářez, ve kterém se má muška při míření objeviti; jsou však i zářezy okrouhle vykrojené, štěrbinovité a j. — Pro lovce jsou nejvýhodnější hledí, od zářezu k oběma stranám se zvyšující.

U pušek jest výhodným co možná lehký spust, tak aby námahou nebo delším pohybem spouštějícího prstu nestala se ruka neklidnou a zbraní se nepohnulo. Kdyby se při obyčejném zařízení zámku chtělo docíliti spustu tak lehkého (jemného neb měkkého), — trpěla by tím bezpečnost zbraně, poněvadž by spuštění zámku mohlo snadně nastati při dosti nepatrném otřesu zbraně následkem úderu, nebo u dvojitých zbraní spuštění zámku druhého pouhým otřesem prvního výstřelu. Proto opatřují se pušky složitějšími spušťadly, které vzdor pevnému dolehnutí západky v zářezu ořechu, umožňují spuštění zámku nepatrným tlakem.

Takové zařízení, známé pod jménem „napínáček“ může se svým složením přirovnati k zámku, poněvadž se vhodným tlakem zpruha napíná, a nepatrným tlakem na spoušť uvolněna, uhozením na západku zámku způsobí spuštění téhož. — U loveckých pušek užívá se výhradně napínáčků dle francouzských vzorů které se připouštějí spuštění zámku způsobem obyčejným, jakoby totiž napínáčku vůbec

nebylo, jakož i — byl-li tento napnut, toutéž spouští spust velmi lehký. U každého napínáčku jest možné vhodným otočením stavného šroubku řízení na spust měkčí (jemný, ostrý) nebo tvrdý (tupý). — Napínáčku používá lovec, pouze když se jedná o klidné zamíření, ke kterému ale zřídka kdy bývá čas; ale při obyčejném honu nebývá možným dosti rychle natáhnouti kohoutek i napínáček, vzdor tomu, že oboje jest co nejpohodlnější, a střili se proto na zvěř běžící obyčejně bez jeho použití.

Dvojáky, totiž ručnice s dvěma puškovými hlavními, mívají dvojité napínáček (pro dva zámky) a u obojetnic bývá napínáček pouze na té straně, kde jest pušková hlaveň. — Jsou však také obojetnice i dvojáky, kde napínáček není, nýbrž jen obyčejných spouští.

Co se povrchního upravení ručnic týče, nezbyvá mnoho k pověděni, poněvadž novější doba pohrdá umělstkářskými rytinami, řezbami a vykládáním zlatem a stříbrem a spokojuje se s naprostou účelností. — Hlavně se pravidelně hnědí, což se děje umělým okysličováním, čímž na svém povrchu nabývají barvy tmavohnědé ve které se damaškové vzorečky velmi příznivě vyjímají; kdežto hlavně ocelové a železné zůstávají jednobarevné. — Hnědění jest zároveň bezpečnou ochranou kovu (železa i ocele), proti rezavění, tak že ani opocení, ani dešť povrchu hlavně neškodí.

U některých zadovek, zejména takových, kde hlaveň jest pevně v závěrní skřínce zašroubována a tedy v pažbě nehybná, hnědí se také skříпка.

Ostatní železné součásti loveckých ručnic se kalí, a sice součásti vnitřní většinou ocelové, k vůli větší tvrdosti, načež se hladí, aby se tření zamezilo. Z venčí viditelné železné části, — opatřené obyčejně drobnou rytinou, kalí se proto, aby získaly na povrchu značnější tvrdosti a tmavšího zbarvení. Železné plochy nabývají tím nestejných barev, takže jsou pěkně mramorované, aniž by urážely pestrostí. — Takto kalené předměty opatřují se lehkým nátěrem pokostu, který je po stvrduutí chrání před otřením.

Tmavost celku doplňuje výhodně pažba, olejem napuštěná a hlazená bez lesku.

* * *

Z jiných druhů střelné zbraně má velkou důležitost revolver, který sice v ruce lovce jest naprosto nevhodným, ale v poslední době se rozšířil jako příruční zbraň lesnického personálu. — Revolver jest výhradně zbraň určená k obraně — a k střelení na malé vzdálenosti. — Krátká hlaveň, za kterou jest umístěn válec s pěti, šesti nebo i více komorami, které se jedna po druhé do rovnosti s hlavní přitácejí, umožňují po jediném nabití pět, šest neb více výstřelů. —

Má-li se mířiti na určitý cíl, natáhne se kohoutek a spustí obyčejným způsobem, — jedná-li se o rychlé střelení bez přesného míření, dostává se silné tlačení spouště, čímž se zámek natáhne a samočinně spustí. Při každém natažení otočí se válec o tolik, aby následující komora, obsahující nový náboj, proti hlavní se postavila. — Z revolverů střelili se pouze jednotnými střelami.

V poslední době povstala revolverům vážná konkurence v tak zvaných „samočinných bambitkách“, u kterých po každém výstřelu se zámek samočinně natáhne, vystřelená nábojnice vyleti a nový náboj do komory vnikne, takže pro následující výstřel jest třeba jen nepatrného stisknutí spouště, aby táž hra se opakovala. — Tyto bambitky jsou pro milovníka pěknou hračkou, jinak ale nelze jim, vyjma co zbrani obranné ve smyslu válečnickém, přiznati nějakých předností.

Udržování a čistění zbraní.

Zachovati si ručnici v dobrém stavu, tak aby i při častém používání nepozbyla účelnosti ani přesnost jejího účinku netrpěla, vyžaduje opatrnost, ale bez přílišné úzkostlivosti.

Rozumný lovec nechá zbraň čistiti po každém lovu, nebo ji čistí sám. Nejdůležitějším jest vymytí hlavně, aby prachová nasazenina se odstranila a na stěnách neztvrdla. — Bude-li se druhého dne opět honiti, není třeba vymývání a postačuje, když se hlavně vytrou snehou koudelí, aby se nasazenina odstranila, načež doporučuje se protření slabě namastěnou koudelí.

Po skončeném lovu jest nutným řádné vymytí hlavní pomocí vytěráku koudelí ovinutého tak, aby pevně natočená koudel hlaveň vyplňovala. K mytí se užívá vody buď mírně studené nebo ohřáté, která práci značně usnadňuje. Stará zasklá nasazenina se studenou vodou nedá dobře odstraniti, vřelá voda ji rozpouští dosti rychle.

Vymyté hlavně osuší se vnitř i z venčí co možná rychle a navlaží chumáčkem koudele nebo hadříkem buď v oleji, vaselinu nebo jiné mastnotě smočeným, ale tak, aby ani uvnitř ani na povrchu hlavně, nebylo mastnoty přebytek. — Při vymývání nesmí se zapomenouti, že voda vniká také do dutin a vývrtů, ve kterých se vytahovák pohybuje, a jest proto i těmto věnovati náležitou pozornost, aby se zabránilo rezavění.

Někteří lovci věnují čistění až přílišné pozornosti; — skoro úzkostlivě spěchají, aby po skončené honbě ještě téhož dne odstranili veškeré stopy použití a zbraň odložili úplně čistou, — třeba rozebranou. Jsou ale i takoví, že chodí s ručnicí nečistěnou třeba celé týdny, nebo ji po honu nevyčistěnou pověsí a jdou s ní zase na hon a tak

prodělají celé období, čištění obmezující pouze na vytření komory, aby se tam dala nábojnice vpravit.

Neschvaluji přílišnou úzkostlivost, před nedbalostí musím ale přímo varovat. — Jest sice pravda, že hlavně nečistěné se zaschlou nasazeninou také střilejí a to nezřídka lépe než hlaveň úplně čistá, lesklá; — ale když se pak taková hlaveň předce jednou vyčistí, — jak vypadá! Rezem vyžrané dolíky nejsou zajisté zbrani na prospěch a co nejhoršího, — rez jednou nasazená hlodá v kovu bez ustání dále, až jej zničí.

Po delším vydatném užívání stříli i nejlépe čistěná ručnice slaběji, takže ubývá donosnosti a zároveň broky letí velmi široce. — Příčinou toho jest poolovení stěn vývrtu, nastalé tím, že částčky olova na železných stěnách zůstaly lpěti až úplně póry železa vyplnily, a broky i zátky se při výstřelu ani přímo se železem nestýkají. Tomu odpomáhá se, když při vymývání hlavně, posypeme koudel tlučeným sklem nebo jemným pískem, čímž se olovo odstraní. — Jinak nezbyvá, leč hledati přispění puškaře.

Čištění puškových hlavní vyžaduje více pile a svědomitosti, než hlavně brokové.

Jiné součásti, pokud ukazují stopy začouzení, zvláště závěr, musí se taktéž očistiti a lehce namastiti, aby nerezavěly.

Vytírání hlavní po střílení olejem, nebo petrolejem jest nevhodným, poněvadž jedno ani druhé nasazeninu nerozpouští, nemůže tedy míti jiného účinku, než podporovati znečištění při následujícím použití.

Aby také zámky po každém honu se rozebíraly, čistily, nově olejem mazaly, jak někteří milovníci rádi činí, to rozhodně být nemusí. Častým rozebíráním uvolňují se šroubky a nehledě k snadno možnému porouchání jednotlivých částí zlomením nebo jinou nehodou, jest brzké ovíklání kohoutků a jiné nepříjemnosti, toho jistým následkem.

Je-li oleje příliš mnoho, a zvlášť bylo-li užito nečistého, tedy po krátkém čase zhoustne, nebo jak říkáme „sklihovatí“, a stěžuje svou mazlavostí činnost zámku, tak že ani západka dobře nezapadá a někdy i kohoutek při spuštění dopadne tak lině, že rána selže. — Proto neplýtvejme mazáním a je-li třeba olej obnoviti, volme vždy co nejčistší a nedávejme více, než k pouhému natření ploch jest třeba. — Zklihovatělý olej odstraňuje se nejlépe petrolejem, který jej rozpouští. K takovému čištění není třeba zámek rozkládati; stačí pečlivé vytření a, když petrolej vyschnul, opatrné navlazení třecích ploch novým, však čistým olejem.

V tomto ohledu doporučuji zvláště obchodníci vaselinu, s čímž ale nesouhlasím, poněvadž se vaselina při tření sebou pošinouje, aniž by ke kovu přilnula a tím tření mírnila.

Objeví-li se na ručnici nějaké poškození, jako ulomení kohoutku, prasknutí zpruhy, zlomení spouště, pak jest nevyhnutelno, dáti ručnici do správy, kterou může obstarati jedině zkušený a dovedný puškař. Kdo hledá pomoci u zámečníků, strojníků a hodinářů, přichází vždy k poznání, že chybil.

Nejčastějším poškozením bývá u brokovnic a dvojek „boule“ na hlavní, jak se totiž označují dolíky povstale nějakým uhozením nebo padnutím. Tu ovšem nedovede pomoci než puškař; boule hladké vyrovnají se snadně a vyjma porušení zevnějšího vzhledu nemívají následků. Údery, povstale ostrou branou, vyrovnávají se těžce a nezřídka stává se jimi hlaveň nepotřebnou; vyrovná-li se ale takové uhození přece, stává se tak nejen na škodu zevnějšího vzhledu, ale spolu i zeslabením poškozeného místa.

Že zlomenou pažbu si myslivec nedovede sám novou nahraditi, rozumí se zajisté samo sebou.

Střelivo.

Tímto slovem vyznačujeme se veškeré k výstřelu potřebné předměty, zejména: střelný prach, střely (střely jednotné i broky a zátky), nábojnice i zápalky.

Střelný prach, připravovaný smíšením ledku, síry a uhlí, jest k loveckým účelům dosud skoro ve všeobecném užívání, a sice slouží myslivecké potřebě výhradně prach zrnitý, složený přibližně ze 75 dílů ledku, 12 dílů síry a 13 dílů uhlí. — Zrněný prach udržuje mezi zrny vždy jisté množství vzduchu, které usnadňuje rozšíření se zápalného ohně v náboji, spolu ale není bez vlivu na vyvození prachových plynů a účinek jejich tlaku.

Počítá se, že střelný prach dá asi 400násobné množství plynů, dle prostoty, kterou sám před shořením zaujímal. Rozsaživostí těchto plynů posunuje se střela před prachem umístěná ku předu a vyletuje z hlavně tím větší rychlostí, čím větší bylo napnutí plynů.

Vedle plynů dává prach více než dvě třetiny své původní váhy pevných zbytků, které při výstřelu z části vyleti z hlavně a jako dým se rozptýlí, z části pak se usadí na vnitřních stěnách hlavně. Čerstvá nasazenina jest skoro mazlavá, brzy však stvrdne, takže odstranění se stává obtížným. Nasazenina ta způsobuje rezavění železa.

Z četných pokusů, nahraditi starý střelný prach novou sloučeninou, zasluhuje zmínky tak zvaný „dřevěný prach“, připravený ze zdrobnělé dřevoviny působením dusičné kyseliny, jehož se užívá jako náhrady za černý prach — ovšem jen výminkou — v Anglii a Německu.

Důležitější jest však „střelná bavlna“, připravovaná ze surové bavlny stejným způsobem. V původním svém tvaru se střelná bavlna sice pro svou výbušnost a příliš rychlé hoření naprosto neosvědčila. Za to osvědčuje se po vhodném zpracování v podobě zrnité a nabývá vždy větší obliby pod jménem „bezdymného prachu“, který se vyrábí v rozličných jakostech. Druhy určené pro vojenské ručnice, které mají při malé ráži velmi silné stěny komory, nehodí se nijak pro zbraně lovecké, pro které se vyrábí zvláštní — takřka „seslabené druhy“, které se svým účinkem blíží ke starému černému prachu.

Výhodou této novinky jest, že se při výstřelu zvedne jen nepatrný dým, rychle se rozplývající, takže střelec účinek rány může ne-li sledovati, tedy aspoň pozorovati; také stěny hlavně neznečišťují se novým prachem tak, jako při černém prachu, a stěny vývrtu mají po několika výstřelech jen nepatrný nádech, k jehož odstranění dostačuje pouhé vytření. — Při tom má však nový prach také své vady, z nichž snad největší jest nemožnost přesného odměření.

Odměřuje-li se náboj prachu při nabíjení mírkou, jest u starého prachu možno, výsledek výstřelu předvidati; bezdymný prach, poměrně mnohem lehčí černého, slěhá se při velice nevhodném zrnění v mírce velmi nestejně, takže jest nesnadné docílení vždy stejného náboje. A nestejnost má na účinky výstřelů u bezdymného prachu daleko větší vliv než u černého prachu, který připouští seslabení a zesílení náboje dle libosti a potřeby, v kterémž ohledu se lupínkovitý bezdymný prach dosud neosvědčil.

Střely, jakých se při myslivosti užívá, jsou nestejně.

Staré kulky, které se při nabíjení balily do klůčků lojem napuštěných, aby hlavní hladce prošly, náleží minulosti; dnes užívá se kulek jen výmínečně, když myslivec, brokovník ozbrojený, chce střeliti na větší kus zvěře. — Jinak užívá se na velkou zvěř výhradně jednotných střel tvaru žaludovitého nebo válcovitých, kterými se docílí nejen značného dostřelu ale i přesnější rány a vydatného účinku při naražení na cíl. — Kulky lily se z měkkého olova, válcovité a jiné střely mohou se také liti do vhodně upravených forem, nebo se razí zvláštními stroji. — Střely pro menší ráže razí se obyčejně z olova, jemuž bylo přimíseno cínu nebo antimonu, čímž se olovo stává tvrdším, takže nalézá ve hlavní většího odporu a také při dopadnutí se tak snadně nesplošťuje, jako z měkkého olova zhotovená.

Pro malé ráže, zejména u zbraní vojenských, kde jedná se o dostřel co možná největší a také co nejvydatnější účinek, užívá se válcovitých střel z tvrdého olova s ocelovým povrchem. Obal ten jest velmi tenký a podajný, tak že se snadně přizpůsobí rýhovanému vývrtu. — K lovu není třeba takových opatření a osvědčují se lépe

střely většího průměru se sploštěným předkem, tak aby při dopadnutí na tělo zvíře prorazily otevřenou ránu. — V obchodech nabízejí se podobné střely buď z tvrdého olova, nebo na přední své polovici opatřené ocelovým povrchem, kterým účinek střely má být zajištěn, kdežto se stěnami hlavně se střela stýká jen jako nahé olovo.

Užívá se také střel výbušných i takových, které odporem vzduchu nebo při vniknutí do těla se rozšíří a při stálém se otáčení trhají a ruší vnitřní organismy, takže rána, která by se při střele obyčejné mohla považovati za lehkou, stává se těžkým neb i smrtelným poraněním. — Takových střel užívá se k loveckým účelům jen výminečně, nejspíše na velké šelmy; Angličané užívají jich ve válce proti lidem.

Pro hladké hlavně užívá se skoro výhradně broků, totiž olověných kuliček v průměru jednotlivých zrn mezi 1—6 mm.

Největší z broků, jichž se užívá na srnčí, tetřevy, vlky a lišky, jmenují se obyčejně kuličky („posty“), nebo: „srnčí broky“. — Broků ve velikosti 4—5 mm užívá se k honbě na zajíce (zaječí broky), 2·5—4 mm na koroptve a jiné ptáky stejné velikosti. Broků menších než 2·5 mm užívá se na malé ptactvo.

V obchodech označují se broky rozličné velikosti čísly, ale není nijaké sjednocenosti, takže na př. bělácké broky mají číslování zcela jiné než broky slezské a jiné. Jinak označují se broky v Německu, jinak v Anglii a Francii a t. d. — Proto udržuje se dosud jako nejoblíbenější označení „malé nebo velké srnčí“, „malé a velké zaječí“ „koroptví“ a j. broky.

Za dobré považují se broky hladké, lesklé, dobře kulaté; vejčítá a čočkovitá zrna jsou opakem broků dobrých. — Dle přísady k olovu, z něhož broky jsou zhotoveny, rozeznávají se broky měkké a tvrdé. Přísada arsenu jest k měkkému olovu nutnou, aby zrna nahyly bezvadné kulatosti, anižby se tím olovo stalo tvrdším; přísada antimonu zvyšuje tvrdost olova, takže jednotlivé broky se při nárazu nebo dopadnutí tak snadně nesplošťují jako měkké.

Zátky. Pevná, hlaveň vyplňující střela nasazuje se buď bezprostředně na prach, nebo se podkládá tenkou lepenkovou zátkou, která brání přímému styku prachu s tukem, kterým střela jest namastěna.

Brokový náboj vyžaduje však vždy, aby mezi prachem a broky se umístila zátká hlaveň vyplňující, která by nepropouštěla prachové plyny ku brokům. Při výstřelu nahrazuje zátká částečně vlastnosti jednotné střely, a to jednak neprůdušným vyplněním vývrtu hlavně, jednak i odporem, jehož nalézá ve svém pohybu dutinou hlavně a tím umožňuje náležité se vyvinutí síly.

Nejvíce užívá se zátek sekaných ze silné lepenky, nebo plstě. — Plstěné zátky jsou dle jakosti plstě dražší než lepenkové, ač není nějakých zvláštních výhod, pro které by se lépe doporučovaly. Stejně jest jen věci záliby nebo předsudku, žádá-li některý lovec tvrdé plsti místo zátky měkké, nebo zvláštní barvy. Plstěné zátky se napouští většinou mastnotami a lisováním dodává se jim větší tuhosti nebo miskovitého tvaru. — Podobně lisují se také z lepenky miskovité zátky, od nichž žádá se větší tvrdost, aby jejich tření o stěny hlavně se zvýšilo, kdežto od miskovitého tvaru se očekává, že se broky po vystoupení z hlavně tak široce nerozlétnou.

Také užívá se nepromokavých destiček, připravených z tenké dehtované lepenky, které mají bránit styku prachu s namastěnou zátkou.

Aby se broky z nábojnice, nebo hlavně nevysypaly, jest třeba ještě druhé, tak zvané krycí zátky.

Tyto vysekávají se vždy z tenké, tuhé lepenky, tak zvaného „kartonu“. — Jiného účelu tyto desky nemají; avšak svou barvou, nápisem nebo číslem na nich vytisknutým připouští, že si může střelec jimi označiti, jak která nábojnice jest plněna. Číslo udávájí v tom případě velikost broků v nábojnici se nalézajících, černý tisk označuje náboj černého, — červený tisk bezdýmného prachu, — nebo náboj sesilný. —

Náboj. Vše, čeho třeba k jednomu výstřelu, jako: odměřené množství prachu a střela, nebo: prach, broky a potřebné zátky, označuje se souhrnným pojmenováním „náboj“. — U zadovek náleží k náboji také „nábojnice“ zápalkou opatřená, která prachový náboj, zátky i střelu nebo broky pojme, takže se celý náboj najednou může do komory vložit.

Nábojnice jsou buď kovové nebo z pevné, tenké lepenky shotovené toulečky, v jejichž dnu jest umístěna zápalka, sloužící k zapálení prachového náboje.

Kdežto u předovek musel si lovec každou ránu o sobě nabíjetí na honu teprv po vypálení prvního náboje, a bez ohledu na nepohodu a mráz pod širým nebem do hlavně odměřovati prach a pomocí nabíjáku celou délkou hlavně ke komoře dosazovati kulku nebo zátku, a po dosazení této teprv nasypávací broků a na ně druhou zátku dosaditi, — umožňují nábojnice zadovek připravení nábojů předem nebo koupení již hotových, takže při praktické potřebě se nabíjení ručnice jedním pohybem dá opatřiti. — Puškové náboje připravují si lovci sami jen zřídka, spíše je kupují již hotové; brokové náboje připravuje si myslivec pravidelně sám, nechť se na jiného spolehnouti.

Přiměřené množství prachu pro pušky se odměřuje mírkou, kterou výrobce vždy ke zbrani přidává. Také brokové náboje odměřují se, jenže si myslivci dle záliby a potřeby náboj sesilují nebo seslabují.

Pravidlem jest, že poměr náboje kolísá

pro ráž čís. 20. mezi 3 a 4 g. prachu a 25 až 30 g. broků

" " " 16. " 4 " 5 " " " 30 " 35 " "

" " " 12. " 5 " 6 " " " 40 " 50 " "

" " " 10. " 6 " 7 " " " 55 " 60 " "

Při plnění nábojnic jest nutným zátka na prach pevně dosaditi, ne však násilně přiraziti, aby se prach nepéchoval a nábojnice vnitřním tlakem nevyboulila. — Po nasypání broků nasadí se na tyto stejně pevně krycí zátka, načež se okraje nábojnice vhodným nástrojem zahrnou, aby se krycí zátka nemohla uvolnit a broky — třeba v brašně — se nevysypaly.

Nábojnice brokové jsou nestejné jakosti, některé roztrhnou se při výstřelu, kdežto jiných lze i vícekrát použití. Jakost označuje se různými barvami papíru, a jest ovšem také cena jich nestejná.

Při opětém nabíjení musí se především vypálená zápalka nahraditi novou, načež se teprv může předevzítí plnění, jak prvé uvedeno.

Míření a výstřel.

Nabíjení ručnice, totiž vpravení nábojů do hlavní, obstarává myslivec zadovkou ozbrojený vždy teprv, když naskytá se potřeba nebo příležitost k tomu, by zbraně použil. — U zbraní kohoutkových nechávají se zámky také po nabíjení v klidu, aby se zabránilo možným nehodám; u bezkohoutkových ručnic, kde při nabitých hlavních zůstávají zámkové zpruby napnuty, jest dbáti vhodného postavení pojistky, k zabránění nevčasného spuštění.

Pojistka se odsune, nebo kohoutky natahují teprv, když zvěř se blíží na dostřel, načež se ručnice přiloží pažbou k pravé lici, takže se zadní konec pažby opírá o rameno střelce a při zavřeném oku levém jeho pravé oko se nalézá v takové poloze, že právě vidí jen mušku na hlavních nebo u pušky v zářezu hledí. Nařídí-li se ručnice tak, aby mířící oko nad ní vidělo záměrný bod, — totiž místo, které má být střelou zasaženo, a současně ukazováček pravé ruky stisknutím spouště přivodí výstřel, jest dobrý výsledek umožněn.

Při míření musí myslivec dbáti okolností. Především musí, prve než se k výstřelu odhodlá, odhadnouti vzdálenost, na kterou chce střeliti, a teprv, když tato vyhovuje dostřelu jeho zbraně, se rozhodnouti. Současně musí přehlédnouti okolí a pozadí cíle, aby střela nebo broky nezpůsobily nějakou nepříjemnost.

Střelec musí při výstřelu zůstat klidným a chladným a vzdor tomu, že se odporučuje co možná nejkratší míření, přece nesmí pozhýbiti rozvahy. — Horečka, která se zmocňuje začátečníků, jakmile se v houštině něco pohne, takže vystřelí bez rozvahy a vyčkání třeba i obě rány po sobě, byla příčinou již mnohých neštěstí; — proto jest zachování klidu a opatrnosti jednou z nejdůležitějších vlastností pravé myslivosti.

Nemá se dlouho mířiti! — Při dlouhém míření umdlévají paže, ruce se chvějí, okolí cíle, které se před mířením jevílo úplně bezpečným, — snad i změní se pohybem zvěře a — ona se od střelce vzdaluje.

Jako doporučuji klidnost, tak musím stejně varovati před liknavostí z příčin právě uvedených.

Zkušení myslivci a lovci sjednocují rychlost s klidem, rozvahou s odhodlaností. Jakmile se zvěř objeví, přiloží ručnici a bez míření střelí — a to málo kdy bez uspokojivého výsledku. — Takové zručnosti lze však docílit jen dlouhým a vytrvalým cvikem.

Na zvěř v letu nebo v běhu musí se mířiti vždy v před, poněvadž dolet střely k cíli vyžaduje něco času, v které době také zvěř dále uběhne nebo odletí; při vhodném předmíření musí se zvěř a střela (nebo broky) setkatí — jinak jest výstřel bezvýsledným.

Po zapálení náboje mění se v komoře hlavně prach hořením v plyny, které svým napnutím tlačí střelu nebo zátku, a tím i před touto se nalézající střelu neb broky ku předu, až je z hlavně značnou rychlostí vyhodí tím směrem, kam hlaveň jest obrácena. Čím větší bylo napnutí plynů, tím větší rychlosti nastupují broky (střela) svůj let do dálky; čím méně této rychlosti ve svém letu odporem vzduchu pozbudou, tím vydatnějším jest jejich účinek při dopadnutí na cíl.

Při vylétnutí střely z hlavně působí uvolněné plyny výbuch; bylo-li konečné napnutí malé, jest výbuch temný, jako dusený, naproti tomu ostrý po napnutí velkém.

Současně se slyšeným výbuchem pocítí střelec citelný ústrk ručnice; prachové plyny rozhodily totiž dvě tělesa protivnými směry. Toutéž silou, která působí na ručnici, čehož následkem jest zpětný náraz, jest také střela hnána do dálky.

Vezme-li se za základ pravidlo, že puška jest 200krát těžší než střela z ní vystřelená, následuje z toho, že toutéž silou při rozhození střela nabude začáteční rychlosti 200krát větší než ručnice. — Tato opírá se ale o tělo střelce, jehož tíž se tíže zbraně znásobuje, kdežto střela jest ve vzduchu zcela volná, a to jest příčinou zpětného nárazu.

Vzduch, kterým se střela v letu musí prodirati, zmenšuje její rychlost, tak že ve větších vzdálenostech také její účinek na zasažený cíl a schopnost do zasaženého tělesa vniknouti taktéž stává se menším.

Současně s odporem vzduchu, kterým střele ubývá rychlosti letu, účinkuje na její směr také její vlastní tíže, která působí klesání. — Následkem ubývání rychlosti a současného klesání stává se dráha střely, původně přímočará, křivkou, a sice parabolickou. — Při stejném míření musela by tedy střela ve větších vzdálenostech narazit mnohem níže než na cíle bližší. — Proto musí se, kdykoli se jedná o výstřely do velkých vzdáleností, hledí pušky přiměřeně zvýšiti nebo musí si lovec vypomoci takovým mířením, jakoby se jednalo o zasažení předmětu výše postaveného. Nejlepším učitelem jest v tomto ohledu zkušenost.

Broky, které nelze posuzovati jinak než jako větší počet jediným výstřelem vyhozených střel, vyletí sice z hlavně těsně pohromadě, v letu se ale rozdělí a letí dosti široce, tak že ve vzdálenosti 30 kroků již pokryjí značnou plochu; ve vzdálenosti dvoj- a trojnásobné pak ještě více jsou rozptýleny.

Široký let broků má pro myslivce tu výhodu, že i při méně dobrém míření jest možný úspěch a že se broků užívá pravidelně na malou a rychle se pohybující zvěř, kterou nelze snadno postihnouti jedinou střelou, přec některý ze široce letících broků ji zasáhne. — Naproti tomu jest přílišné rozhození broků zase neprospěšné tím, že malý pták snadno může zůstat bez porušení, když broky příliš řídce kolem něho letí a větší zvěř může být zasažena několika broky a utrpěti nepatrných poranění, při čemž choulostivé části zůstanou bez porušení. — Následkem toho bývá churavění a, někdy i po delším stonání, bídné zhynutí zvěře.

Příliš hustým dopadnutím broků, jak bývá, když se střelili na malé vzdálenosti, stává se zvěř pro přílišné rozdrcezení bezcennou.

To vše musí myslivce uvážiti v okamžení, kdy k výstřelu se chystá. Jeho účelem není zvěř hubiti a ničiti, nýbrž po „myslivecku“ uloviti. Kdo nedovede přinést z lovu zvěř ve stavu slušném, prodejném, kdo nemůže se honositi jinými úspěchy, než že zvěř zmrzačil, ten jest větším škůdcem honitby než nejhorší pytlák; — „myslivcem“ rozhodně není.

Ostré zbraně

slouží více za ozdoby myslivecké a jen někdy při lovu v bezprostředním blízku na velkou zvěř můžeme jich potřebovati a to ponejvíce k usmrcení zvěře postřelené neb uštvané. K tomu slouží obyčejně tesák. Jej nositi považují lesníci a myslivci za zvláštní svou výsadu.

Tesák jest silný nůž (délka čepele bývá asi 40—50 cm) s rukojetí z parohu jeleního. Německý tesák jest delší než francouzský a má na jilei kovový oblouk, francouzský má jenom zkřížení; v nynější době nejvíce oblíben jest tesák francouzský. U konce je tesák na

obou stranách broušen, ostatní délka jest jednosečná, s ostřím poněkud skulacným, což se osvědčuje lépe než skutečné ostří.

Tesák nosíme v pošvě potažené juchtou a pod. Pošvu zavěšujeme na opasek kožený nebo hedvábný, vlněný a pod. V této pošvě jest obvyklejše zastrčen též menší ostrý nůž, jehož lovec používá k rušení ulovené zvěře.

Kratší, však široké a těžké nože, po celé délce do ostra broušené, slovou sekacími tesáky (řezáky), kterých používáme k vyseknutí parohův a při rušení zvěře velké. Rukojeť, pošva a kování jest jako u tesáku, a v pošvě bývá ještě jeden i dva nože k rušení zvěře potřebné.

Tesák i sekáč nosíme na opasku po levém boku.

Zavazák jest malý nůž s čepelí as 13 cm dlouhou a hladce naostřenou. Bývá opatřen rukojetí z jeleního parohu, s kováním jako u tesáků, někdy i s malou a slabou přičkou a zastrkuje se do malé usněné, na obou koncích okované pošvy. Jiné druhy zavazáků mají podobu velikých kapesních nožů, tak zvaných zavěráků, s kostěnou nebo rohovou stěnkou a nosí se obvyklejše v brašně. Otevření dají se tyto nože lehce, zavřítí se mohou však jen tehdy, když se pomocí kroužku zpruha nadzdvihne, nebo malá klapka na střence stiskne. Zavazáků používá se k usmrcení postřelených srnců, jimž se týž do týla vráží, ale slouží též k rušení zvěře.

Myslivecký oštěp

slouží k zarážení (probodnutí) černé zvěře, též medvědův a pod. Ocelový hrot (želizko) zploštěný jako dýka, 22—24 cm dlouhý, uprostřed 5—8 cm široký, po stranách ostrý a v konci ostře zašpičatělý, nasazen jest pevně na dřevěném oštěpisku, dřevci. Rukojeť tato 1·5 m dlouhá, u hrotu asi 40 mm a u druhého konce asi 35 mm v průměru silná, zhotovuje se ze dřeva dubového nebo jasanového a bývá opletena řemínky asi 12 mm širokými, přibitými sedlářskými hřebíčky, což slouží k pevnějšímu držení oštěpu. Aby oštěp jen tak hluboko vražen byl do zvířete, jak jest potřebí, bývá v oštěpisku pod hrotem příčně přidělán klíp, buď parůžek daňka špičáka, nebo haluz z parohu jeleního.

Lovecké náčiní.

Aby myslivci při honbě i při všedních výkonech svého povolání nezbytné potřeby při ruce měli, nosívali zvláštní torbu přiměřené velikosti na řemenu s pravého ramene k levému boku zavěšenou a vhodně upravenou, kterou jmenují

b r a š n a.

Obyčejné brašny bývají z telecí neb z kozí kůže barvy tmavozelené neb hnědé. Příklopy zakrývající zcela anebo jen částečně přední stranu, bývají zdobeny srstnatou kůží z běhů srnčích nebo jiné zvěře nebo z jemného motouzu vázány (pleteny). Z motouzu upletená zástěrka chránívá částečně oděv myslivcův před pomazáním barvou zvěře zastřelené a na řemíncích zavěšené.

Příklop pletený tvoří často vak, ve kterém zastřelenou malou zvěř nosíváme. Na zevnitřní straně brašny, pod příklopem, bývají obyčejně přišity schránky pro náboje, tak aby tyto do nich jednotlivě zastrčeny nebo jako do vāčku vloženy býti mohly. Střili-li myslivec z předovky, bývá tu přišita též malá taštička na zápalky. Uvnitř jest brašna rozdělena ve dvě oddělení pro rozličné potřeby: Náboj zásobní, nůž, nějakou potravu (jestliže myslivec na delší čas z domova se vzdaluje), ano i ulovenou zvěř malou.

Při počasí deštivém, nebo při sněžení sloužívá příklop brašny též k zakrytí části pušky u kohoutků, by v ní náboj zvlhnouti nemohl. Pro tuto potřebu upraveny bývají též schvalní příklopy na zvláštním řemeni nošené, které nejsou nic jiného než pouze široký kus hnědé usně přeložené.

Výhradně za schránku nábojů při honbách slouží malá brašna, tak zvaná sumka čili kartuš, anebo v novějším čase též rozmanitá pouzdra tvarů moderních a různé úpravy, ve kterých potřebné náboje zastrčeny jsou do dvou nebo tří řad. Sumky zavěšeny bývají na řemeni nebo zeleném širokém kalounu přes rameno jako brašna, nebo na opasku. Mimo to upraveny jsou též zvláštní opasky, do nichž zastrkujeme jednou řadou potřebný počet nábojů.

U brašny i u sumky po straně nebo v předu na příklopu připnuty bývají „závěšky“ (řemínky, provázky), nedlouhé to řemínky úzké, nebo provázky na konci opatřené zdrhovadlem, malým kroužkem aneb očkem. Na tyto věšeno bývá zastřelené ptactvo, když myslivec nosiče s sebou nemá, neb aby se uvnitř brašny nezapařilo. Mimo to bývá též u brašny zavěšena svinutá šňůra, jejíž jeden konec opatřen jest zvláštním kroužkem a druhý mívá přístrojek k připnutí na obojek psa.

Dokud střílivalo se z předovek, mívali myslivci na honbách zvláštní rážky na prach, pytlíky na broky a přístrojky k pohodlnějšímu nasazování zápalek.

Myslivecká trubka.

Aby při honech jednoduše a srozumitelně zvěstováno býti mohlo, co a jak konati jest, a dle čeho střelci nebo honci nebo všickni řídit se mají, a pak aby, kdykoli toho třeba, jak při hlídkách tak i vždy jindy, náležité návěští nebo znamení mohlo býti dáno, užívají myslivci zvláštních trubek. Z delšího nebo kratšího, více nebo méně táhlého zatroubení vyrozumívá se dané znamení, které jest předepsáno neb umluveno.

Přední část trubky, zvuk vyluzující, jest kovová nebo rohová a zadní část, zvuk sesilující, bývá také buď rohová, buď kovová nebo z dílce silného parohu jeleního. Některé trubky jsou celé rohové. Tvar jejich jest buď přímý nebo ohnutý jako půlměsíc. Myslivci nosí trubky své na zelených šňůrách přes pravé rameno k levému boku zavěšené.

Zvláštních píšťalek užívají myslivci na přivolání psů svých.

Lesnice.

Nástroj tento, v lese velmi libozvučně znějící, jest tvaru obyčejné lesnice hudební s tím rozdílem, že je větší a obyčejně bez klapky. Na lesnici troubívá se málokdy, jen někdy při slavnostních honech a pak v oborách, když zvěř svoláváme k zásypu. Této podobná jest trouba štvaničná, která bývá používána pouze při honbách parforsních.

Vábničky.

Myslivec, který loví zvěř sám, bez honby, používá často zvláštních nástrojů vábících. Zvuk vábidel jest podobný hlasu zvěře, by tato byla přivábena k myslivci až na dostřel. Obyčejné vábnice jsou :

1. Řevnice nebo říjnice napodobující hlas říjícího jelena, slouží k přivábění žárlivých jelenů v době říje. Nástroj tento zhotoven bývá z velké špičaté lastury mořské anebo z plechu a bývají též dřevěné, jako dutý kužel zkomolený, asi 22 cm dlouhý, jehož dolejší průměr měří asi 8 cm a hořejší 2 cm.

V používání přidržujeme řevnici k ústům jako foukaací nástroj hudební a dovnitř napodobujeme řev jelena.

2. Srněčí vábničku, která napodobuje hlas srnky, zhotovujeme obyčejně z podlouhlého kouska olova, cínu nebo jiného kovu, v němž vyhloubíme žlábek, na nějž vložíme tenký plíšek tak, že celou vyhloubeninu pokrývá. Přední konec plíšku poněkud nadzvedneme, a na

ostatní část asi do $\frac{1}{2}$ — $\frac{2}{3}$ délky od zadního konce položíme ořezek dřevěný a přivážeme nítí nebo hedbávím. Menším neb větším obvazkem na plíšku nebo posunováním ořezku lze hlas upravit. Dovední lovci používají k vábení srnčí zvěře pouze vrchní tenkon kůru březovou, tužší lupen stromový nebo i travu. To kladou po šířce k ústům tak, aby u bořejšího pysku ostal malý otvor a silnějším vydechnutím vylouží počátečně hlas silnější, jež pak pozvolně zeslabují; někteří umějí jen svými ústy i bez vábničky a listku napodobiti hlas srnčí.

3. Vřeštídlem napodobujeme hlas ustrašeného zajíce, čímž přivábíme lišky, v době letní též staré zajíce (ramlíky). Kdo vřeštění na ruce neumí napodobiti, používá k tomu obyčejné trubičky dětské, již troubí do zaklopených rukou a pak rozvíráním a svíráním dlaní vyloudí hlas, podobný zaječímú vřeštění; podobně i foukáním do husího brku naříznutého u zavřeného konce na straně rovné.

4. Zvláštní píšťalkou vábíme jeřábky. Obyčejná bývá 8 cm dlouhá, nejčastěji zhotovena z kosti husího křídla, do které uděláme díрку, asi 3 cm od jednoho konce, jakou každá píšťalka míti musí, a dutinu zacpeme z předu více nebo méně vyříznutou zátkou, neb voskem, jak toho napodobení hlasu jeřábků vyžaduje.

Podobné píšťalky z kosti křídla jestřábího upotřebují se k přivábění mladých tetřívků.

Často používáme k vábení jeřábků, zvláště mladých, známého výrůstku tvrdého na listech bukových, který mezi dva prsty těsně vložíme, načež silné foukání do jeho dutiny napodobuje jich pískání. I miska žaludů tím způsobem k přivábění jeřábkův upotřebena býti může.

5. Vábničku ku svolání rozlétlých koroptví, by do vazby chyceny býti mohly, upravujeme takto: Dutý váleček, obyčejnému krejčovskému náprstku podobný, potáhneme měchýřem nebo pergaménem, v jehož středu provlékneme žíně na obou koncích uzlíkem opatřené. Když jí potřebujeme, protahujeme rychlými poškuby žíně mezi dvěma prsty navlhčenými tak, že vydávají zvláštní zvuk, a tak napodobíme hlas koroptví. Je-li žíně silnější, podoben jest zvuk hlasu starých, a je-li žíně slabá, podobá se hlasu mladších koroptví.

Těž zvláštní březové vábničky, která jest méně obvyklá, k témuž účelu užití lze.

6. Křepelcem napodobujícím hlas křepelky (samičky) vábíme křepela (samečka). Je to zvláštní píšťalka s koženým míškem, který je vycpán žíněmi. Poklepem prstu na míšek vydává píšťalka hlas podobný křepelčímu tlukotu.

7. Vrkání čili houkání, kterým přivolávají se divocí holubi, velmi zdařile napodobiti lze foukáním do obyčejné lastury, nebo

do prázdné nábojnice plechové, vložené těsně mezi dva prsty ruky sevřené.

8. Kacháč čili vábnička, kterou mohou býti přivolány divoké kachny, jest malá zvláštní trubička. Rychle po sobě následujícími fouknutím *decrecendo* (silou ubývajícím) vyloudíme zvuky úplně kachání podobné. Tak děje se i při lovu divokých husí.

Mnozí zkušenější myslivci napodobují ústy hlas zvěře, jako: jeřábků, divokých holubů, koroptví, zajícův a j. I myšlením (napodobením hlasu myši) přivábují se lišky bez všelikých přístrojů, pouze ústy, foukáním do sevřených pěstí, na plochou ruků i jinak.

Tuto uvedenou vábničku upravovali si myslivci ponejvíce sami. V novější době ale vyskytují se v obchodech rozmanité vábničky, důmyslně upravené k přivábění všeliké zvěře.

Z á š t i t y.

Aby vznešení myslivci byli při honbě dle potřeby ukryti nebo chráněni před deštěm, sněhem, větrem a slunečním vedrem, anebo proti náběhu silné zvěře, upravují se záštity, které buď všem, neb aspoň některým požadavkům vyhovují.

Nejvhodnější záštita jest besídka, upravená ze zelené klesti nebo z mechu, která dle potřeby velká, může být rozmanitě i vyzdobena, buď parohy jeleními, parůžky srnčími neb odznaky mysliveckými a pod. Děláme-li jich více, upravíme každou jinak, bychom rozmanitostí dosáhli úhlednosti.

Nejde-li o závětrí a ochranu proti dešti, sněhu a vedru, tu stačí záštita otevřená. Takovou upravíme, když zarazíme do země koly, vzdálené asi 0·5 *m* od sebe, buď ve čtverec, kruh nebo polokruh nejčastěji pod stromem, a propleteme je zelenou klestí tak, aby tím utvořen byl hustý plot, asi 1 *m* vysoký.

Též upravují se přenosné záštity z pevné, 5—7 i více metrů dlouhé látky (silné plátno nebo pod.), obvykle 1·2 *m* široké, zeleně obarvené. Tato látka upevněna jest na kolíkách 0·5 *m* od sebe vzdálených, které ku snadnému zaražení do země okovány jsou špičatým železem. Takové záštity mohou býti opatřeny krytem rovněž z plátna nepromokavého.

Při obstavení a zatažení honbě, jde-li o bezpečnost střelce před rozeštranou zvěří, třeba zříditi záštitu pevnou, hustě opletenou silnou klestí a opatřenou několika dvířkami.

Obyčejná záštita budiž tak prostorná, by střelec s obslužným myslivcem a se svým psem měl uvnitř náležité místo i nějaké pohodlí.

Ostatně může záštita býti opatřena i nějakým pohodlím, anebo i více méně vyzdobena a nádherně upravena.

Upravené čekání čili posed.

Při čekání na zvěř ukrývá se myslivec sedě nebo stoje v křovi buď přirozeném aneb umělém. Sedadlo upraveno bývá z kamení a mechu.

Někdy zřizuje se vysoké čekání, aby zvěř nenavštívila myslivce, neb aby tento z většího počtu zvěře mohl si pohodlně vybrati kus, který chce odstřeliti.

Takové vysoké čekání vystavíme na vyhlídnutém místě, asi 8 m vysoké, 1·5 m do čtverce. Na čtyřech sloupech zřídíme nahoře čtyřhranný koš, 1·1 m vysoký, opletený vrbovými pruty nebo haluzemi lesního stromoví s podlahou prkennou nebo laťovou. Za vchod ponechána jest na jedné straně neopletená mezera a k této přistaven pohodlný žebřík. V koši postavena bývá prkenná lavička, by myslivec mohl se dle vůle i posaditi.

Jiné vysoké čekání bývá upraveno zřízením prkenného sedadla ve výši asi 8 m na stromě listnatém vhodně rozvětveném k němuž pro pohodlnější vylezení přistavíme si žebřík.

Myslivci mívají též vysoké čekání přenosné. Toto zřizují si připevněním prkénka k sezení na lehký žebřík, který libovolně na rozličná místa postavují, opírajíce jej bezpečně o silný strom.

Z r a d i d l a,

obklíčující polesí neb leč dle potřeby buď úplně anebo jen částečně, mají za účel zaplašovati zvěř, by nepřešla hranice jí vytknuté a tak zůstala tam kde jest, aneb, aby z jakékoli příčiny se nevzdalovala.

Zradidla roběji se ze silného motouzu nebo slabšího provázku asi 150 kroků dlouhého, na nějž přivážeme brky kráti, husté nebo podobná větší péra bílá a strakatá, po dvou nebo třech, anebo proužky soukenné, plátěné a pod.

Proužky (laloky) jsou nejlepší z bílého nebo pestrého plátna, asi 0·3—0·7 m dlouhé a též tak široké neb o poznání užší. Brky připevňujeme asi 25 cm a laloky 50—60 cm od sebe. Takto upravená zradidla navijeme na moták.

Mají-li zradidla účelu svému vyhověti, buďtež asi 5 kroků postavena od hustiny, by zvěř dříve je upozorovala, nežli se k nim přiblíží, protože by jinak pod ně proběhla.

Zradidla na vysokou zvěř zavěšujeme 1·5—1·7 m vysoko, proti daňci a srnčí zvěři 1—1·3 m, proti černé 1 m a proti zajícům a liškám 0·5 m vysoko od země. Zradidla zavěšujeme takto: Rozvineme je z motáku a nejdále v každých 10—15 krocích vzdálenosti zavěšujeme na kolik do země zaražený. Tyto koliky jsou 1—1·8 m vysoké a 2—3 cm silné a ve výšce, v níž zradidlo zavěsiti jest, bývá k tomuto

účelu ponechána na nich část větvičky nebo zavrtán količek. Provazec zradidel položíme na tuto větvičku nebo količek a dle potřeby, zvláště při větru, jakož i mají-li zradidla déle zůstatí zavěšena, přivážeme motouzem ku kolíku, by větrem nebyla shozena. Dle toho, jakému účelu zradidla sloužiti mají, zavěšujeme je buď jednoduše nebo dvoj- i trojnásobně a sice první 0·5 m od země, pak 0·5 m výše a potřetí opět 0·5 m výše.

K udržování zvěře v polesí neb v leči, aby se odtud vzdáliti nemohla, slouží

u z a v í r a d l a,

jež jsou buď tmavá (plná, plátěná), nebo světlá (vázaná).

Vysoká plátna, plachty, jsou asi 130 m dlouhá a 3—3·5 m vysoká; poloviční jsou též tak dlouhá, ale pouze 2—2·3 m vysoká. Na obou podélných okrajích plátna zašijeme do obrub provazce asi 7 mm silné, k nimž upevníme oka buď celá nebo poloviční ze silných provazcův anebo železné kroužky, kterými šňůry protahujeme.

Tětiva nebo šňůra hořejší budiž nejméně 25 mm a dolejší 20 mm silná.

Na sošky čili rozsošky (kolíky), pevně do země vražené, zavěšujeme plátna tak, že hořejší šňůru vložíme do vidlicovitého zakončení kolíku a konec její přivážeme na jiný nízký količek při zemi, jakož i konec šňůry dolejší. Količky tyto zarážíme vedle plátna. Aby plátna nebyla větrem poražena, připevňujeme je zvláštní šňůrou t. zv. větrnici, která se ku hořejší tětivě upevní, a pak dále od plátna buď ke stromu nebo kolíku uváže.

Aby plátna byla důkladně postavena, třeba nevyhnutelně: Napnouti hořejší šňůru tak, aby okraj plátna mezi kolíky nebyl prohnut; aby hořejší šňůra jakož i větrnice dle možnosti zevnitř leče přidělány a k zemi připevněny byly; plátna nechť tvoří plochu rovnou bez záhybů. Při stavění plátna u cest anebo průseků zůstaňtež tyto v leči; kde plátna mají tvořiti kout čili záhyb, budiž k zavěšení jich v tom místě použito stromu, a není-li to možno, ať zároh y (silné kolíky) jsou v místě tom dobře zaraženy a dosti upevněny. Plátna nemají stavěna býti pod strání nebo pod sklonem, aby zvěř nemohla je snadno přesaditi.

Shrnovací plátna liší se od ostatních tím, že každá skládají se z pěti oddělení, jež spínáme roubíky; slouží k oddělování a přehrazování komory od výběhu, aby tato dle potřeby mohla býti rychle zavřena neb otevřena.

Padací plátna. Celkem jsou plátna tato podobna ostatním, jediné s tím rozdílem, že částečně nebo zcela, mohou býti rychle spuštěna a opět vytažena.

Obůzek čili zábradlo ze silné vazby má týž účel a stavi se podobně jako plátna vysoká, někdy též při honbě černé zvěře před plátna, by tato chráněna byla. Vazba podobna jest síti lapací (tenatům) a liší se jen tím, že oka její jsou čtvercovitá, oka sítě ale obyčejně kosočtvercová.

Obůzky slouží též co postranní zábradla při vhnění zvěře do tenat a řadí se k loveckým přístrojům, které zovou se

vazby

a pleteny čili vázány bývají z provazců (šňůr), motouzů, režných nití i z hedvábí, dle potřeby silnějších neb slabších. Obyčejně bývají vazby ponechány v přirozené barvě provazců a motouzů. Některé menší, zejména tenátka, rukávník, . . . bývají někdy zelené neb hnědě obarveny. Největší vazba jsou

tenata na jeleny, síť až 150 m dlouhé a 3·3 m vysoké, pletené z provazců asi 9 mm silných. Rozměr ok od uzlu bývá 16 cm. Tenata tato postavena ku lapání zaujmou pak délku asi 100 m a výši 2·6 m, protože při utvoření potřebných záhybův a chobotů či jádra asi $\frac{1}{3}$ rozměru ubude.

Při postavení zavěšena jest síť tato hořejší tětivou na sošky tak, aby z vrubu neb kolíku shozena byla, když zvěř do ní vpadne.

Tenata na černou (zvěř) ve všem podobna jsou tenatům na jeleny, liší se od oněch jen hustší vazbou (od jednoho uzlu ke druhému měří každé oko 135 mm) a jsou pouze 2·6 m vysoká. Stavějí se k lapání tak, že hořejší tětíva jest asi 2 m vysoko od země. Ostatně zachází se s nimi jako s tenaty na vysokou.

Tenata na srnčí a daňčí, kterých používáme též k lapání slabších kusů černé, mívají obyčejně jen polovici délky tenat na jeleny a bývají 2 m široká. Postavena k lapání jsou jen 1·3—1·6 m vysoká, a oka mají rozměr od jednoho uzlu ke druhému 11 cm. Vazba tato sdělána bývá z provazců 5 mm silných. Sošky 2·16 m dlouhé, které zarážíme do země asi 16 cm hluboko, opatřeny jsou vrubem ve výšce 1·6—1·8 m.

Tenata na zajíce, též k lapání lišek sloužící, asi 110 m dlouhá a 1·6 m vysoká, stavíme do výše 1·3 m. Vazbu tuto zhotovujeme ze silnějšího motouzu, s rozměry ok od uzlu k uzlu 8 cm.

Náhonec.

Vazbu tuto zhotovujeme takto: K počátečním 300 okům přivážeme nejprve oka z pevného tenšího motouzu tak, že utvoří okraj tří řad ok. K tomuto pak přiděláme řady ok z pevných, silných, režných

niti až do šíře (výše) 9 metrův a ukončíme vazbu opět třemi řadami ok z motouzu, jak bylo začato; od uzlu k uzlu rozměr každého oka 8 cm. Krajní oka z obou stran (okrajů) navlékneme na silný motouz, k němuž vždy po 10 okách připevníme mosazný hladký kruh, jež navlékneme tak, aby jednotlivé kruhy byly pouze 52 cm od sebe vzdáleny, a síť mezi nimi tvořila chobot. Hořejšími kruhy protáhneme konopnou tětivu v síle malíku, a dolejšími kruhy šňůru slabší. Většina myslivců vynechává kruhy a provléká tětivu krajními oky.

K postavení náhonce používáme sošek (tyček) as 6 m dlouhých a 11 cm silných, ostře zašpičatělých na hořejším konci hlavici a od země asi 2 m vysoko vrubem opatřených. Ku každému takovému kusu náhonce potřeby jest vedle čtyř až dvanácti sošek ještě slabší tyčky téže délky, na jejímž hořejším konci mělký vrub jest udělán, pak tolik větrnic co sošek, které jedním koncem na hlavici sošek a druhým ku pevně zaraženému kolíku za náhonce jsouc uvázány, zabraňují sošek převržení a klácení se větrem, takže náhонец rovně a tiše stojí.

Místo kolů krátkých použití lze též ku postavení náhonce zemních šroubů, které do země zavrtáme. Náhонец můžeme postavit přímo nebo v půlkruhu.

Sošky netřeba dole špičatět, když náhонец dříve rozestřeme, horní tětivu dobře napneme a vložíme vždy určité místo její do zářezu na hlavici sošky, a pak sošku jednoduše zvedneme; za to však připevníme větrnici středem jejím ku hlavici sošky a jedním koncem ku kolíku z předu a druhým vzadu náhonce, nebo nakloníme sošku trochu ku předu, a tu dostačí ku pevnění jen větrnice zadní. Dolení tětiva jest volně položena ve vrubu dolejším na tyči a odtud k zemi jest náhонец dvojité složen, čímž tvoří takoruka pytel; jádro jest úplně volné a za tyčemi zavěšeno.

Dle potřeby stavíme také několik menších náhonců vedle sebe.

Podobný, ale přiměřeně slabší náhонец menších rozměrů lze upotřebiti k chytání sluk při večerním jich tahu v době jarní, stavi se ale výše nežli onen na koroptve.

Před časy používalo bylo zvláštního náhonce i k chytání dravého ptactva, který stavěn byl tak, že tvořil čtyři chobotovité stěny, mezi nimiž uvázan byl živý holub.

Rukávník

jest síť nálevkovitého tvaru 5—10 m dlouhá, ku konci se úžící, z předu 50—65 cm v průměru, napjatá na kruhovitých nebo čtvercovitých obroučkách, upletená ze slabšího motouze nebo ze silných nití. Od jednoho uzlu k druhému jest rozměr ok 4 cm, však v posledních dvou metrech pouze 2 cm.

Asi 3—4 m od předu, dle toho, jak dlouhá je tato část rukávniku t. zv. bludník, upraven bývá uvnitř buď záběh, též nálevkovitě zúžená síť, anebo můstek ku předu mírně zdvižený. Možno i dva takové záběhy neb můstky upravití přiměřeně od sebe vzdálené, dle toho, jak dlouhý je bludník.

U jeho konce navlečena a dohromady zdrhnuta jsou krajní oka na šňůře, kterou při položení (poličení) rukávniku uvážeme na kolik pevně zaražený. Záběh anebo můstek má koroptvím zabrániti cestu zpět; ony probíhající vedle otvoru záběhu nebo pod můstek, nenalézají východu.

Takto chycené koroptve vybereme velmi snadně, když šňůru s kolíky v zadu odvážeme, a zdrhnutí uvolníme.

Přední část rukávniku t. zv. nebesa zhotovujeme z nití nebo motouzu jako bludník tvaru více méně zkomoleného jehlance, nebo kužele ležatého, s otevřenou spodní stranou zploštěnou. Přední strana bývá 2—4 m široká a obě postranice, 2·5—5 m dlouhé, jsou v každém metru délky na kolíkách připevněny. Rozměry zadní části nechť jsou tytéž jako předek bludníku, s nímž nebesa obyčejně bývají spojena tak, že tvoří jediný celek. Několika rozsochatými haluzemi vyzvedneme vrchní stranu nebes do výše, čímž otvor se zvětší a méně nápadným stane. Výška nebes nebo hrdla má býti rozdílna, dle toho, kde rukávnik ličíme; v lese a v remíse vyšší, v roli nižší . . .

Zábradla jsou vazby 0·5—0·9 m vysoké a 10—13 m dlouhé, jako nebesa čtvercovitě vázané a upevněné v celé výšce na kolíky ve vzdálenostech asi 1 metru od sebe.

K rukávniku náležejí 4 i více kusů zábradel, které bývají stařeny souvisle z obou stran od nebes, rozšiřující plochu mezi obojím pořadím čím dále tím více. Aby koroptve podběhnouti nemohly, přichycujeme dolní krajní oka zábradel i nebes dřevěnými háčky zaraženými do země.

Rukávnik, jehož bývá používáno ku chytání divokých kachen a většího ptactva vůbec, budiž ze silnějšího motouzu a větších rozměrů, a výška zábradel skoro dvojnásobná. Za to jsou zase rukávniky, jakých používáme ku chytání křepel, vázány hustěji ze slabšího motouzu a menších rozměrů.

Sítěmi (měchy), tvarem svým poněkud rukávniku podobnými, bývají chytáni jezevci, vydry, divocí králci . . .

Měch jezevci.

Tuto vakovitou síť u dna zaokrouhlenou navlečením ok na kruh železný, 1—2 m dlouhou, a z předu 0·7—0·8 m v průměru, zhotovu-

jeme ze silného motouzu hustě tak, že rozměr jednotlivých ok od jednoho uzlu ke druhému jest 5 *cm*.

Krajními oky provlečeme šňůru dostatečně silnou a 5—7 *m* dlouhou, která slouží ku zdrhnutí měchu. Mimo to uvážeme na okrajní oka ve stejných vzdálenostech asi 8 slabších kolíčků 15 *cm* dlouhých, kterými přibijeme na obvodu měch dovnitř nory rozestřeny. Konce šňůry zdrhovací uvážeme na silný kolík pevně do země vražený neb uvážeme na silný kořen anebo ku stromu. Políčení musíme tak, aby hnáný jezevec, když do brlohu vleze, zdrhnul za sebou otvor měchu, při čemž zmíněné kolíky ze země vytáhne.

Takových měchů radno mít více v zásobě, by veškeré vchody do brlohů mohly býti zalíceny.

Sít na vydry

skládá se ze dvou, asi 2 *m* vysokých zábradel, mezi něž klade se 2 *m* široká a 5 *m* dlouhá síť vakovitá, ku konci zúžená, na způsob rukávnickového bludníku. Uprostřed navlečena jsou oka na dlouhou šňůru zdrhovací, jejíž konce ku zaražené tyči jsou přivázány. Síť tuto vážeme z motouzu silného s rozměry ok 4 *cm* od uzlu k uzlu. Při políčení udržuje kork, kůra stromová, lehké dřevo a pod., horější okraj sítě na povrchu vody, a kusy železa, olova, kamení a pod. stahují dolní okraj pod vodu, čímž síť zůstává otevřena.

Síť položíme napříč toku vody, a když vydra do ní byla vehnána, uzavřeme ji tam šňůrou zdrhovací. Obvykle bývají kladeny dvoje takové sítě se zábradly, takže zalícen jest celý potok anebo říčka po vodě i proti vodě.

Měch králíci

jest podoben měchu jezevěcímu co do tvaru a úpravy, jest 70 *cm* dlouhý a 50 *cm* v průměru široký, ze slabšího motouzu hustěji vázaný.

Klademe nebo ličíme jej jako měch jezevčí, ale před vchod, aby lapen byl králik z brlohu vřetou vyhnáný.

Tenátka

jsou trojitá vazba nízká, v myslivosti velmi oblíbená a často potřebovaná ku chytání bažantů, koroptví a křepelek; skládají se ze dvou stěn (sítí) zrcadlových a mezi ně vložena jest slabší velmi chobotnatá síť, t. zv. jádro, do něhož pernatá zvíř se zamodrchá, ať vejde do sítě z té neb oné strany.

Jádro s lapeným ptákem utvoří vak v okách zrcadlových stěn. Proto vázány jsou ve stěnách zrcadlových od dolejšího okraje pouze oka poloviční, protože přehající zvíř lapena býti má při zemi.

K postavení tenátek slouží kolíky (sošky) ze dřeva tvrdého, na které síť upevněna jest.

Při postavování tenátek ku chytání musí postaráno býti, by dolejší okraje k zemi přiléhaly a nezůstaly mezery, kterými by ptactvo podběhnouti mohlo. Proto přibítíme tenátka k zemi dřevěnými háčky, jako zábradla a nebesa rukávniku.

Tenátka na bažanty, 20—25 m dlouhá a 50 cm vysoká, zhotovují se s rozměry: Oka stěn zrcadlových ze silnějšího motouzu od uzlu k uzlu 16 cm, a oka jádra 5 cm z motouzu slabého. Na kolíky dobře v zemi zaražené upevníme tuto síť s rozměry asi 1·5 m. Do takovýchto tenátek lze též chytati divoké kachny, králíky, mladé zajíce . . .

Tenátka na koroptve jsou obyčejně 15—20 m dlouhá, 33—35 i více cm vysoká. Zrcadlové stěny jsou ze slabšího motouzu, oka mají rozměry 10—12 cm ve čtverci a jádro bývá ze silných nítí rezných s oky od uzlu k uzlu 4 cm. Sošky 50 cm dlouhé, vzdálené 1—1·5 m od sebe, na které tenátka upevněna jsou, zarážíme asi 15 cm hluboko do země.

K vydatnému chytání zapotřebí jest několik kusů tenátek.

Tenátka na křepelky jsou 7—10 m dlouhá a 25 cm vysoká, oka stěn zrcadlových 7 cm a jádra 27 mm od uzlu k uzlu. Jádro bývá z hedbávi zeleného a zrcadlové stěny ze slabého motouzu. Ku chytání křepelk dostačuje i jediný kus takých tenátek.

Přívlač. (Příkrajník.)

Všechny předeslé sítě stavíme při ličení kolmo, a zvěř, má-li chycena býti, do nich vběhne nebo vletí. Přívlače ličíme však vodorovně a zvěř při chycení jest jimi přiklopena, jsou to tedy sítě krycí.

Příkrajník liščí, 1·7 m ve čtverci velký, z jemného, ale pevného motouzu, jednotlivá oka 8 cm od uzlu k uzlu. Na všechny čtyry rohy uvážeme asi 8 cm dlouhé šňůry, na které upevňujeme olověné kuličky asi 40 gramů těžké. Takovouto síťi příkrývá se každý východ brlohu, ve kterém liška se nalézá, a když tato psem vyhnána bývá, obyčejně rychle do sítě vrazí a šňůrky s kuličkami kolem ní se zapletou, takže uté-i nemůže. Že však není zamotání se lišky dosti zabezpečeno, bývá tohoto příkrajníku zřídka užíváno.

Přívlač koroptví (tyras) potřebuje se též ku chytání bažantů křepelk, bekasínův atd. Tato bývá obyčejně 15—20 m dlouhá a 13 m široká, ze silných nítí rezných; jednotlivá oka 4 cm od uzlu k uzlu. V předu navlékneme skrze krajní oka šňůru tak, aby na obou stranách asi 3 m přebývala k zachycení a svázání příkrajníku. Ku chytání

potřebí jest dvou lidí, kteří v předu z obou stran vzhůru vyzdvíženou síť drží a na zvěř přetáhnou.

Podražec.

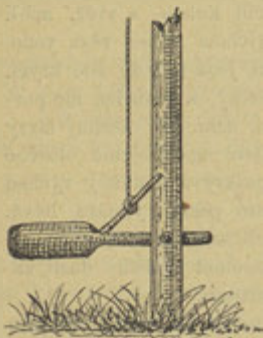
Nejčastěji chytání bývají bažanti pod rám (podražec). Málokdy jen používáme tohoto způsobu ku chytání koroptví a snad nikdy k lovu zvěře jiné.

Podražec bažantí jest čtvercová, zrcadlově vázaná síť, oka jako v jádře tenátek na bažanty; napínáme jej na rám v zásypu postavený, na přední straně hůlkou (podstavcem) asi 3 cm silnou, asi 1 m vysokou, podepřený a na zadní straně delšími postranicemi o zem opřený. K podstavci uvázán jest slabý provázek sahající až do budky myslivcovy, kterým podtrhává se podstavec, když se pod ním nalézají bažanti u zobu, které rám, zbaven jsa podpory, a klesaje svou vlastní tíží k zemi, přikryje. Podobný, ale menší a s hustší sítí jest podražec, kterým chytají se koroptve. Tento stavíme a lčíme v zasněženém poli, na místo nepříkryté, kam koroptve dříve k zobu navnadněny byly.

Sklonec.

Čtvercovitá síť jako náhonec vázaná a tak dlouhá a široká, by mohla v středu dva metry vysoko zdvižena býti, i když při políčení na všech čtyřech rozích jest pevně k zemi přibita. Tak nabývá sklonec tvaru jehlance nebo zvonu. Uprostřed sítě třeba vyříznouti okrouhlou díru, jejíž okraj upevněn bývá na mosazném hladkém kroužku.

Při políčení přibijeme rohy sklonce pevně k zemi čtyřmi dřevěnými kolíky a ve středu zarazíme rovný dubový kolík, asi 8 cm silný a 2·8 m vysoký, po kterém sesmykuje se onen kroužek, na němž síť jest upevněna, naboru nebo dolů. Pak vytáhneme s prostředním kroužkem střed sítě vzhůru a napneme tak, aby mezi zemi a sítí ostaly na všech čtyřech stranách otvory dostatečně velké, jimiž by koroptve mohly volně podbíhati. Pod síť dáváme zásyp, i z venčí kolem sítě roztrousíme zrní. Jakmile koroptve navykly si pod síť vbíhati, zavěsíme jim tam několik klasů pšenice na šnůrku, a když pak naučily se zrní z nich zobati, uvolníme kroužek na kolíku a jen tak naličíme, by se při zatáhnutí šnůrkou dolů sesmyknul, což stane se vyzobáváním zrní

Obr. 1.
(Spouštěcí sloupek ku sklonci.)

z klasů, které jsou na šňůrce dole uvázány. Koroptve se tak samy pokryjou a zůstanou pod skloncem. Čeští myslivci užívají více sklonce, jehož okraje upevněny jsou na dřevěném rámu a který na středním kolíku bývá celý do výše zdvižen. Tento sklonec ličíme tak, že spojíme šňůry s malou lopatkou u prostředního sloupku (obr. 1.) při dolejším konci blízko země tak, aby koroptve k zobu pod rám se shromáždívší o tuto lopatku zavadití musily, tím se lopatka z ozubců vysmekne, a rám se sítí koroptve přiklopí.

Vlček.

Vlček má oka 4 cm od uzlu k uzlu, a tvar jeho je buď čtvercovitý neb obdélný. Čtvercovitý vlček bývá asi 1·8 m dlouhý a taktéž široký. Kolem od vrchní čtvercovité sítě v pravém úhlu od kraje upleteme sítě postranní tak, že tvoří jediný kostkový celek. V každém rohu upevníme síť na kolík asi 25 mm silný a se sítí stejně vysoký, dole zašpičatělý, by mohl býti do země zabodnut. V středu podobný kolík drží síť nadzvednutou. V prostředku každé postranní sítě při dolejším okraji vyřízneme čtvercový otvor, kterým by koroptev volně proběhnouti mohla, a kolem něho provlečeme drát. K tomuto otvoru připleteme záběh (chodbu) do vnitř, zúžený na konci, a tu bývají vyzdvižena dvířka, opletena reznými nitěmi nebo drátem zamřížena. Tato dvířka jsou buď volně vyzdvižena, by snadno zapadla, nebo jsou do vnitř skloněna tak, že koroptev při vběhnutí je poněkud nadzvedne. Záběhy bývají též, jako v bludníku rukávníkovém, bez dvířek. Aby záběh vhodně byl položen, uvazujeme hořejší roh drátu tenkým motouzem ku kolíčku uvnitř zaraženému a tím zároveň dvířka přímo vyzdvižena zůstanou, mají-li spadáváním se zavíratí. Není pravidlem, že by vlček musel mít čtyři záběhy; dostačují i dva neb tři, a tu radno jest na některé straně zříditi malý vak k účelu snadnějšího vybirání chycených koroptví. Obdélný vlček bývá 5·5 m dlouhý a i spodní jeho strana jest pletena.

Jako tenátka a pod., budiž i tato vazba při políčení k zemi přibita dřevěnými háčky, by koroptve vyběhnouti nemohly.

Sítě humeneční

jen málokdy k lapání kvičal anebo divokých holubů používané, jsou více přístroji ptáčnickými.

Š t í t.

K natlačování (přibánění) koroptví i divokých kachen a hus používáme štítu, totiž v přirozené velikosti na plátně namalované krávy neb

koně. Štit ten napnutý na lafkách má na zadní straně dvě kožená držadla pro nesení a dva malé otvory, skrz něž může býti do předu viděno.

Za tímto štítem může myslivec snadně až na dostřel ku zvěři se přiblížiti anebo ji zvolna před sebou do vazby natlačovati.

Oka a plůtky.

V české myslivosti obvyklá jsou oka pouze v plůtkách ku chytání sluk, jeřábkův anebo kvičal za doby jesenní v jalovčinách. Tchoři, kolčavy bývají chytány do ok drátěných. Před časy obyčejné ličení ok na drozdy zaniklo, ježto ptactvo drozdovaté požívá nyní zákonitě ochrany.

Oka ku chytání jmenované zvěře pernaté děláme ze žíní koňských. 4—8 delších žíní svážeme na jednom konci v uzel dvojitý, načež rozdělíme žíně v stejné polovice, uděláme příčný uzel tak, aby tím malé poutko povstalo. Rozdělené takto žíně sesoukáme dohromady ve šňůrku.

Dle toho, jak oka mají býti dlouhá, svážeme tak daleko od počátečního konce opačně přes sebe položené dvě takovéto šňůrky, a svážeme je uprostřed na sebe uzlem dvojitým. Odměřené konce, provlečené zmíněným poutkem, utvoří stejná dvě oka a druhé zbývající konce slouží k přivázání ok na obou stranách. Mají-li oka býti ličena po jednom nebo po třech, nesvazujeme jich, nýbrž necháme jednotlivě. Tato mohou též udělána býti ze 3—4 žíní, které v prostředku svážeme v uzel, a oba konce soukáme. Aby působením vlhka oka se nezkrcovala, ponoříme je na chvíli do vařící vody a pak urovnané vložíme do lisu nebo pod prkénko, které zatížíme.

Ku chytání kvičal uvazujeme oka na pně jalovcových keřův anebo na kolíky přiměřené od sebe vzdálené, a do země vražené porůznu mezi jalovčiny, kde kvičaly probíhají.

V plůtkách, ku chytání sluk a jeřábkův uvazujeme oka též buď na pně slabších stromkův anebo na kolíky do země vražené. Obvyčně používáme ok dvojitých. Aby tato byla pevně uvázána, propíchneme kolík nožem a rozštípneme tak, aby konec oka mohl býti provléknut. Když se to stalo, vytáhneme nůž, rozštěpinu sevřeme, načež konec oka několikrát kolem kolíku otočíme a buď uvážeme nebo do povrebního řezu na kolíku zasmekneme.

Tchoři, lasice atd. bývají chytáni do ok drátěných na špruhly (spruze) upevněných. Na stopní dráhu zarazíme dva kolíky 40—50 cm vysoké, vzdálené 25—30 cm od sebe. Na straně upevníme špruhli 5 cm silnou a tak dlouhou, by v napnutí horější konec její dosahoval nad střed zmíněných kolíků. Na tento konec uvážeme provázek spojený

se spouští, a doleji na špruhly 3 oka drátěná, protažená provrtaným kolíkem. Na jazyček spouště uvážeme vnađu, dle toho, na jakou šelmu ličíme. Aby oka zůstala vhodně naličena, opřeme je slabými proutky do země zapíchnutými; několik takových proutků radno jest postaviti u ok tak, aby dravec nemohl se přiblížiti ku vnaďě s té strany, kde by okem nebyl zachycen.

Dřevěné lapáky

používají myslivci k chytání zvěře škodné a z těch nejobyčejnější jest

koš jestřábi.

Koš jestřábi jest klec dole 0·65—0·75 m a nahoře 1—1·3 m dlouhá a široká, a 1·3 m vysoká, kolkolem drátěnou sítí opletená. Asi 0·45 m od prkenného dna přehrazen jest tento koš uvnitř sítí drátěnou; spodní oddělení jest určeno pro bílého nebo pestrého holuba co vábidla, který tam dvířkami vodou a pokrmem zásoben bývá.

Středem hořejšího oddělení vyčnívá spoušť, dvouramenná to páka, v dlabu volně připevněná, jejíž druhý konec, zevně koše zachycen jest jazyčkem spojeným se sítí připravenou ku krytí povrchu koše. Jakmile dravec do koše vpadne, aby se holuba zmocnil, sklóní se spoušť, přední konec páky se nadzvedne, jazyček vypadne a přetáhne síť přes povrch koše pomocí přivázaného k němu závaží. Koš jestřábi bývá postaven na sloupu asi 4 m vysokém, který ve výši asi 2 m jest oplechován, aby srstnaté šelmy k holubu vyléztí nemohly.

V novějším čase lapají myslivci podobně do Polových želez různé ptactvo dravé, hlavně jestřáby. Jsou to železa podobná oněm, které ličíme „na sloupku“, upevněná na povrchu okrouhlého drátěného koše v němž jest holub uzavřen.

Sklopky (truhlíky)

ku chytání tehořů, kun, kolčav a pod., mají buď jednu nebo dvě klopky.

Truhlík s jednou klopkou sloužívá též ku chytání lišek i domácích koček, které prolézají otvory v hradbě obor nebo bažantnic. Z prken dubových anebo silných měkkých, 40 cm širokých a 1—1·2 m dlouhých do čtyř hran pevně sbitý tento truhlík uzavřen jest v jednom průčelí drátěnou sítí. Druhé průčelí ostává otevřeno co vběh, u kterého z obou stran přidělány bývají asi 90 cm vysoké sloupky, nahoře příčným dřevem opatřené, ve kterých žlábký pro okraje padacích dvířek vydlabány jsou. Padací dvířka musejí úplně zakrývati celý vběh. Uprostřed jednoho postranního prkna vyříznut jest uvnitř oplechovaný otvor pro

jazyček šlapačky. Nad tímto jest vydlabán vrub anebo zaražen dřevěný koleček pro opření jedné strany spouště, jejíž druhá, v zakončení jazyčku opřená, šlapačku uvnitř nadzvednutou udržuje. Ku spoušti přivázán jest silnější motouz protažený dírkou vyvrtnou u hořejšího konce asi 55 cm vysokého sloupku, který k tomu účelu postaven jest na prostředku vrchního prkna. Dále protažen jest tento motouz dřevem příčným nad sloupky u vběhu. Při políčení vyzvednuta jsou padací dvířka motouzem tímto, a tak vběh otevřen.

Šlapačka jest prkénko asi 30 cm dlouhé a 10 cm široké, uvnitř truhliku napříč položené, při jedné straně drátěným poutkem na hřebíček zavěšené a na druhé, jak zmíněno, v spoušti opřené. Jakmile zvíře uvnitř na šlapačku stoupne, klesne tato, uvolněná spoušťka se vysmekne, padací dvěře vběh uzavrou, a zvíře je lapeno.

Truhlik se dvěma klopkami bývá obyčejně 1 metr dlouhý a 0·3 m vysoký a široký; spoušť jeho jest tak jako u truhliku s jednou klopkou.

Na obou stranách zdvihají se klopky nad vběhem i nad povrchem truhliku v celku a motouzy z obou stran spojené v sloupku uprostřed vztýčeném, vedeny jsou k spoušti. Na tomto sloupku připevněn jest příčný trámec a na jeho koncích volně zavěšeny jsou hůlky, které při políčení ostanou na šikmé ploše klopky odehnuty, při sklopení ale kolmo na ní se staví a tak vyzvednutí lapeným dravcem zabraňují.

Jiný druh truhliku se dvěma klopkami jest skoro dvojitý truhlik s jednou klopou, který jest tak zřízen, že zvíře z obou stran může do něho vejít. Na místě drátěné sítě v jednom průčelí jsou též padací dvěře zřízeny. Takový truhlik bývá 1—1·3 m dlouhý. Nejvýhodnější úprava jeho jest se dvěma pákami dvouramennýma, jichž opory jsou v sloupcích na vrchní straně postavených. Buď provázkem anebo krátkou hůlkou mohou prodloužená ramena obou pák nad prostředkem tak nízko stažena býti, jak třeba, by vyzdvížena byla dvířka padací, uvázaná na druhém konci. Jeden konec zmíněného provázku uvázan jest na postranici truhliku, druhý veden ku spouště, dle čehož řídí se délka jeho. Vhodnější ličení a zvláště rychlejší a jistější spouštění jest při úpravě s hůlkou 2—3 cm silnou a o něco delší než šířka truhliku. Tato hůlka uvázaná jest na jedné straně ku postranici provázkem tak dloubým, jak nízko ramena mají býti stažena, a na druhém konci uvázan jest provázek se spoušťkou a při ličení klade se přes zkřížená ramena pák.

Tlučka.

Ku chytání kun v lesích používá myslivec úspěšně zvláštních tluček políčených mezi stromy ve výšce asi 1·5 *m* od země. Nedaleko místa, kde kuny se zdržují nebo kudy přecházejí, vyhledají se tři stromy, které náhodou v náležitých rozměrech od sebe vzdáleny stojí, a sice v popředí dva asi 1 *m* od sebe a třetí v pozadí také asi 1 *m* daleko. Nemožno-li nalézt na blízku tři stromy v těchto vzdálenostech stojící, nahradí se některý kulem. Mezi předními, asi 1·5 *m* vysoko, připevníme 13—15 *cm* silný trámec vodorovně, na nějž položíme druhý téže síly. Obě tato dřeva musí k sobě těsně přiléhati a proto, jakož i aby se hořejší trámec neposunul, radno jest přidělati ku zmíněným dvěma stromům z předu latky. Mezi stromem a latkou může se vrchní dřevo volně pohybovati.

K hořejšímu, volně pohyblivému trámci přidělána jsou na obou koncích o něco málo slabší dvě dřeva, z nichž jedno v pozadí na třetím stromě jest ne příliš těsně přibito a tam zadní konec druhého dřeva jest přes konec prvního položen. Na tato dřeva položíme těsně vedle sebe slabé stropnice t. j. dřeva 7—10 *cm* silná, v předu delší a v zadu kratší, a na ně naházíme mech, chrastí a kamení. Strop tento tvoří skoro rovnoramenný trojúhelník.

Vnadu upevňujeme ke stropu nad spouští, jejíž zařízení ukazuje nám obr. 2.

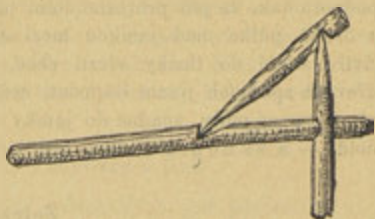
Tlučky tyto zřizujeme ze dříví kulatého i s kůrou a co možná tak, aby vypadaly jako přirozený útulek.

Při líčení nadzvedneme v popředí jeden konec hořejšího rámce do výše asi 11—13 *cm* a podepřeme spouští, jejíž prodloužená západka jest tak zřízena, že zdánlivě slouží k dosažení vnady u stropu uvázané.

Od země k dolnímu trámci bývá šikmo přistavena haluz anebo slabší peň, na kterém delší suky ponechány jsou k pohodlnějšímu vylezení.

Když kuna vzhůru vyleze a s trámce vnady nemůže dosáhnouti, opře se pak předními běhy o prodlouženou západku, tím vysmekne se spoušť a hořejší trámec k dolejšímu případně tak, že kuna ostane v tlučce sevřena.

Podobné tlučky ličiti lze též na zemi ku chytání lišek a v menších rozměrech zdělaných i ku chytání kolčav a pod. Aby však šelmy tyto

Obr. 2.
(Spoušť tlučky.)

nemohly přiblížit se se strany, by snad tlučku nespustily, aniž by lapeny byly, zabráňujeme tomu kolíky, které zatlučeme po strauách, a ponecháme volný vchod pouze na vhodném místě ve středu tlučky.

Též upravujeme podobné tlučky na zemi tak, že přiděláme pouze jediné silnější dřevo („tlouk“) k dolnímu jednomu nebo dvěma trámcům a kamenem dobře zatížíme.

Kromě zmíněné spouště možno též použití jednoduchých dvou slabých sloupků, zářezy k sobě přistavených, které při spuštění snadno se zvrtnou. Na hořejší části spouště jest přidělána vnada.

Zmíněné tlučky na zemi, ku chytání lišek sloužící, bývají zdělaný též po způsobu bažantího podražce. Avšak místo sítě připevněny jsou na rámu dřeva asi 10 cm silná, na něž vložíme kamení a do spodku natlučeme zašpičatělých brotů železných (hřebíků). K poličení slouží táž spoušť jako při ličení tlučky na kuny.

Jiné tlučky bývá použito ku chytání psů a pod. Jsou to dvě silná, do země zadělaná dřeva, mezi něž zapadá třetí silné dřevo, zatížené velkými kameny. Tlučka taková bývá obehnána kolíky kolem do země zatlučenými a otevřena jen na přední straně, v místě, kde ramena tlučky nejvíce od sebe jsou vzdálena.

Na protější stranu vkládá se vnada. Spoušť této tlučky jest jednoduchý „jazyk“, v pozadí na provázku volně přivázaný a při poličení podepřený na předním spojovacím dřevě; na konec jazyku postaví se podpora tak, že půl průřezné dolní plochy stojí nad spojovacím dřevem a druhá půlka nad jamkou mezi spodními dřevy tlučky udělanou. Zvíře, které do tlučky vléztí chce, nemůže pro hřeby zatlučené ve dřevách spodních jinak šlápnouti než na spoušť (jazyk), čímž podpora ztratí pevné půdy, spadne do jamky a hořejší trám s velikou tíží sletí dolů — a škůdník zbaven jest života bez dlouhého trápení.

Železa.

Železných přístrojů lapacích užívá se v myslivosti několik různě urobených a od sebe se lišících. Nejčastěji užívají se: Železa berlínská, dénková, obyčejná, čtvercová, tyčková, na sloupku, pérová a jiná, kapkan velký, malý a francouzský.

Železa můžeme rozdělit na železa s pérem stahovacím (berlínská) a vyvršťujícím (všechna ostatní).

Železa berlínská.

Nejosvědčenější a jmenovitě ku chytání šelem nejvíce potřebována jsou železa berlínská druhu trojiho. Největší slouží ku

chytání vlků, rysův a pod.; prostřední nejčastěji ličíme na lišky, vydry a pod., a malých potřebujeme ku lapání kun, tchořův a pod.

Železa tato sestávají ze dvou chvatů (oblouků), jednoho péra (zpruby), zámku a trubice. Silné, hladké chvaty, když jsou rozepnuty, tvoří kruh buď úplný nebo poněkud sploštěný v průměru 0·4—0·5 m (při prostředních železech). Velmi silné péro podobné podkově jest as 20—27 mm tlusté, blíže chvatů značně tenší. Zámek sestává z háčku, západky, spouště, pružinky a ozubce spustného. Železa bývají poličena náležitým sestrojením těchto součástí. Trubicí, která bývá 12 cm dlouhá, provlečen jest provázek spojený se spouští; na konci trubice asi uprostřed kruhu mezi chvaty uvážeme vnađu. Ani dle nejzevrubnějšího popisu není radno ličiti berlínská železa, nýbrž jest potřeba dáti si dříve práci tu ukázati.

Při ličení položíme je na zem, a postavíme se na protější stranu proti péru. Mezi chvaty vstrčíme nůž, poněkud je rozevřeme, a pak rukama roztáhneme tak, až možno jest na ně kleknouti. Aby chvaty nemohly se sraziti a tím nikoho při ličení neporanily, radno jest mezi ně položit kus silného dřeva. Na to zatlačíme ozubec pružinkou tak, že tato musí býti spouští dobře uchopena. Když to vše vykonáno a háček drží na jazyčku, zastrčíme připravený dřevěný koleček skrze díрку v zámku za háčkem, čímž předčasné sklapnutí želez jest zabráněno. K tomuto účelu bývá u některých želez zvláštní šroubek připojen. Když železa mají býti položena ku chytání, přivážeme na háček provázek, neb motouz tak, aby čásť jeho trubici provlečená mezi chvaty položena býti mohla, a druhý konec přitáhneme k péru, při čemž koleček vytáhneme anebo šroubek uvolníme a tak železa poličena zůstanou.

Železa dénková, obyčejná a jiná.

V ústroji želez berlínských a dénkových jest podstatný rozdíl. Péro želez berlínských sráží chvaty svou pružnou silou stahovací; péro želez dénkových a jiných sráží oba chvaty k sobě vymršťením svým.

Železa dénková (talířková) větší jsou ku chytání lišek a vyder, a menší k lapání kun, tchořů, dravého ptactva atd. dosti často potřebována; skládají se ze dvou chvatů, z jednoho nebo dvou silných per, z věnce, ve kterém se plechové dírkované dénko volně otáčí, a ze spouště; chvaty jsou opatřeny ostrými hroty.

Větší železa dénková mívají 55—60 cm v průměru, věnec jejich bývá 4 cm široký. Železa tato mají dvě péra, a ličíme je takto: Šrouby stáhneme péra tak, že chvaty mohou býti pohodlně rozevřeny, jazyček přidělaný na věnci položíme přes chvaty a dáme za-

chytit ozubcem dénka, a pak šroubky uvolníme a odstraníme. U želez bez šroubků přidrží se chvaty zvláštními háčky tak dlouho, dokud není úplně políčeno. Pak odepnou se háčky, péra se uvolní, a jakmile zavadí někdo o dénko, sesmekne se ozubec s jazýčku, péra se vymrští a chvaty srazí.

Malá železa dénková, 30—40 cm v průměru, mají jen jedno péro a chvaty se zoubky nebo bez nich. Ve všem ostatním jsou podobna železům velkým.

Železa obyčejná jsou podobná popsaným, mají ale na místě dénka k spouštění vhodně přidělaný ořezek; políčí se též tak a slouží k témuž účelu.

Mimo tyto druhy želez bývají podobná malá železa potřebována ku chytání kolčav i jiných škodných, a též velká avšak se chvaty čtvercovými, která v podstatě od popsaných liší se jen tím, že mají na místě věnce kříž, na němž přidělaný jsou potřeby ku políčení. Železa ta jsou buď dénková nebo bez dénka, buď o dvou pérách nebo s jedním a mají obyčejně háčky ku přidržování per.

Dobře osvědčují se na lišky, psy a pod. železa tyčková, sestávající ze dvou ozubených ramen k sobě zapadajících.

Ku chytání dravců, nejvíce v bažantnících, bývají líčena železa na sloupku. Jsou úpravy podobné želez dénkových s tím rozdílem, že péro nalézá se ve spodu, a že na místě dénka přidělán jest dřevěný ořezek. Na sloupek nad mlazinu vyčnívající, ve kterém nahoře jest vyříznuta mezera pro půlkruhovitě péro volně se vymršťující, přibijeme tato železa a nalíčíme tak, aby škodný pták, jmenovitě noční dravec, na vyčnívající ořezek zasedl a tento dolů stlačil, čímž ozubec se vysmekne a pták za pařáty chycen bývá.

Ku podobné potřebě ale jen málokdy používají se též železa mající péra (zpruhy) spirálová.

Výhodná na škodnou jsou též železa, která můžeme líčiti na dravce pernaté do strnišť, podobně upravená jako železa na sloupku.

Kapkan

jest druh želez v myslivosti s úspěchem používaný, ale v Čechách ne tak obyčejný jako jiná železa. Sestává z železné, asi 16 cm dlouhé, asi 5 mm silné, střední tyče čtyřhranné, na hořejším konci v kroužek zahnuté a dole širší ploškou zakončené. Na této tyči sesmykuje se kroužek, na kterém připevněny jsou čtyry železné pruty asi 12 cm dlouhé a 4—6 mm silné, na konci udicovitě zabnuté v ostré hroty. Při políčení vytažen je kroužek vzhůru a pruty přiléhají těsně k tyči, jsouce vlnitou obloženy. Kapkan zavěšuje se volně na silném provázku. Chňapne-li škodná, nejčastěji liška, po vlně, strhne kroužek dolů,

pruty se po rozšířené plošce roztáhnou a ostny se v hubě zabodnou. U některých kapkanů roztahují se udicovitě zahnuté hroty účinkem zvláštních pružných per. Francouzský kapkan skládá se ze dvou, asi 5—6 cm dlouhých, 3—5 mm silných prutů, u konce ve tři špičky rozvětvených. Tyto odstávají kotvicovitě v úhlu 45° účinkem péra, které je od sebe tlačí. Na hořejším konci spojeny jsou v točnu, která se v toulci lehce posunuje vzhůru a dolů.

Kleště, hák a vidlice.

Zmínky zasluhují ještě kleště, hák a vidlice jezevčí, kterých dosti často při dobývání jezevcův a lišek z brlohů bývá užíváno.

Kleště jezevčí skládají se ze dvou 08—1 m dlouhých železných prutů s dřevěnými držadly. Asi 30 cm od předního konce spojeny jsou tyto pruty nýtlem tak, aby jak obyčejné kleště mohly býti rozvírány a svírány. V předu na konci těchto prutů jsou v pravém úhlu zahnuty dva polokruhy, tvořící při sevření kleští plný kruh, asi 11 cm v průměru měřící, kterým krk jezevce nebo lišky bývá uchvácen.

Při dobývání jezevců nebo lišek z jich brlohů sloužíhá někdy též t. zv. jezevčí hák železný, prut 8 dm dlouhý, ve dřevěném držadle zasazený a na konci ve špičatý háček zahnutý.

Dříve častěji nežli nyní používali myslivci při nočním štvání jezevců železných vidlic jezevčích, které jsou 16 cm dlouhé, se dvěma špičatými pruty rovnoběžně rozevřenými; vidlice tyto bývají nasazeny na okované tyči asi 35 mm silné a 1.7 m dlouhé.

Samostřel.

Ku konci zajisté záhodno jest zmíniti se také několika slovy o samostřelu, kterého leckde ještě při provozování myslivosti bývá používáno, ačkoli ne tak často, jako jindy bývalo v obyčeji (ku zastřelování jezevců, lišek a jmenovitě nebezpečných šelem, vlků, medvědův atd.).

K sestavení samostřelu potřebují myslivci obyčejné pušky jednohlavňové, již připevňují ke stromu, kůlu, nebo jinému pevnému předmětu. Spoušť spojena jest provázkem se špruhlí, která, jakmile jest uvolněna, se vymrští, spoušť stáhne a tím se výstřel způsobí. Úprava této špruhle (spouště) může býti rozličná, dle důmyslu zkušených myslivců.

Myslivečti psi.

Myslivecův věrný průvodce a pomocník neunavný jest pes. Nelze tedy diviti se, že myslivci psy své velice milují. Každý řádný myslivec stará se především jiným, aby opatřil si záhy dobrého psa. Tak děje se již od pradávných časův, a panstvo často za mnoho peněz kupovalo rozličné psy myslivecké i z ciziny.

Smlíšením plemen cizích s původními a pak rozmanitým cvičením vyvinuli se zvláštní myslivečti psi tak, že skoro pro každý druh zvěře a způsob honby bylo užíváno psů jiných, což časem svým se ustálilo. Mnohá plemena vymizela a jiná se vyvinula. Změnou způsobů honby neužívá se v nynější době oněch psů, jakých se dříve potřebovalo. Naproti tomu zase odchovávají se psi způsobili pro nynější provozování myslivosti. Z těch jsou nejobyčejnější: Vodič, barvář, štváč, stavěč, parforsník, chrt, honič, slidič, jamník, vydrař, jezevčík, ohař, pes vodní a křepelář.

Při každém cvičení psů musí cvičitel být trpělivým a snaživým, aby pes porozuměl jeho poučování i rozkazům a vyzkoumati nejprve povahu a vlohy jeho a zaříditi dle toho jednání své; nesmí se rozzlobiti, jestliže cvičenec dosti rychle nechápe, a nemá jej trestat ani mnoho ani málo, ale vždy v pravý čas. Ostatně není vycvičení mysliveckého psa tak snadné, jak se snad zdá.

Od prvního mládí, dříve nežli počne se učiti budoucí službě a povinnosti své, nechť si pes některé vlastnosti osvoji. Učme jej, by poznal brzy jméno, které jsme mu určili, a slyšel na jistý, vždy stejný hvizd; zvykejme ho včasné neobmezené poslušnosti; dbejme toho, by nepřisvojil si rozmanitých neslušností a necností; neomezujme jej ve volnosti a dopřejme mu dle libosti se probíhati, — avšak zabraňujme každému potulování, a jestliže by začínal se toulati, potrestejme ho přivázáním k boudě.

Vždy prospěšno jest, když mladého psa v příjemném počasí vodíme do poli a lesů, při tom však přidržujeme ho stále při sobě. Zároveň ať zvyká si choditi po levé straně vedle myslivce, a veden

budiž na šňůře nebo řetízku. Takové dle potřeby slabší nebo silnější řetízky slouží též ku přivazování psův u boudy, a opatřeny jsou na hořejším konci roubíčkem ku provlečení kroužkem, a na dolejším konci mají klapku (karabinku) ku snadnějšímu připnutí a odepnutí.

Od mládí ať pes zvyká si čistotě, a potrestejme ho vždy proutkem ihned a bezprostředně po každém provinění, by poznal příčinu trestu. Pochvala i trest následujtež rovněž při cvičení hned po skutku. Za chvíli po trestu přivolejme jej k sobě a polichovme mu, by nestal se nedůvěřivým a neztrácel lásky ku svému pánu. Nenechme psa ani v zimní době lhat pod kamny, ježto mu přílišné teplo škodí. Také nenechávejme ho zimou trpěti (při prudkých mrazech venku v noci), co mu neméně škoditi může. Nedovolme cizím lidem přivolávatí jej a vybízeti ku doprovázení a dětem, ani nikomu jinému s mladým psem si hráti a mu lichotiti; jinak však ať často s lidmi se stýká.

Když pes přechází do druhého roku věku svého, teprve má počíti cvičení a to nejprve učení nejsnadnějším a nejlehčím výkonům. Lépe jest častěji a nedlouho cvičiti, nežli snad při tom psa unavovati, čímž se mu cvičení znechutí.

Konečně budiž každého myslivce nejhlavnější zásadou, by se svým psem vždy laskavě zacházel, za každý výkon ho pochválil a jen tenkrát jej trestal, když toho skutečně zasluhuje, a to hned po činu a když on určitě věděti může, proč trestán byl. Ku trestání psů používají myslivci karabáčů, které jmenují dutkami, a jež mají býti více pro postrach nežli pro bítí.

Vodič

(*Canis familiaris sagax venaticus*),

pes prostředně velký, jehož tvar těla jest pěkně souměrný, hlava tlustá, nos dlouhý, čenich (větrník) široký a hořejší pysky visuté; slechy (boltce) jsou hezky zavěšené, široké a dlouhé, světlá (oči) jasná, prozrazující obezřelost, hřbet protáhlý, prsa široká: běhy přiměřené silné, prut (ohon) dlouhý, málo zakřivený, u těla tlustý, u konce zašpičatělý; srst hustá, nejčastěji krátká, barvy buď černé nebo žlutavé nebo hnědé, málokdy bílé a na dolejší části běháků skoro vždy žluté („spály“).

Vodič slouží myslivci k vyhledávání stop zvěře vysoké, daňčí i černé a znamená ji tak, že určitě poznati lze, jaká zvěř zdržuje se v leži obejitě; on musí tedy stopy zvěře navětriti kdykoliv, — od časného jitra až k polední době, jestliže v tom čase nebyly deštěm opláchnuty. Nejčastěji bývají zvláštní psi pro každý z jmenovaných

druhů zvěře, což vždy výhodnější jest; někteří psi ale sledují každou tuto zvěř.

Při obchůzce lesa nebo leče musí vodič navětríti stopu z doby po půlnoci, u ní se zastaviti a ji znamenati; pak musí s vyzdvíženou hlavou tak dlouho státi, dokud vybidnut nebyl dále hledati. Dobrý vodič hledá tedy při zemi a nezevluje, ani nebloudí. Nejdůležitější cnosti jeho jsou: Dobrý vitr a zalíbení v honbě; pak aby nízko hledal, stopy zvěře určitě znamenal a při tom nevydával.

Cvičení mladého vodiče počne tím, že v prvních dnech měsíce května uváže se k řetězu a nechá se uvázaný až do času, kdy zvěř jest přebarvena. Pak vyvede se ven při pěkném počasí za časného jitra, maje konopnou smičku (šňůru) provlečenou kroužkem na obojku. Cvičitel nechá ho asi o krok napřed jíti a vybízeje slovy: „V před — pěkně v před!“ hladi ho lichotivě na hlavě. Nechce-li pes dosti rychle jíti ku předu, budiž stále vybízen, jako i vždy slovy: „Šetři se — fuj — šetři se!“ napomínán, jde-li čerstvě v před anebo skáče-li radostně. Dopustí-li se něčeho nepřislušného, budiž pokárán slovy: „Styď se — fuj — styď se!“ Má-li pes jíti v pravo, velí se mu: „Sem — v před — sem!“ a má-li v levo jíti: „Tam — v před — tam!“ Při stálém a klidném napomínání — pokud třeba, — dojde konečně myslivec s mladým vodičem k lesu, v němž jelen, — nejlépe pouze jediný, — dříve již zjištěn jest, a tedy se ví, kde čerstvá stopa může býti nalezena. Ve vzdálenosti asi 30—50 krokův od kraje lesa počne cvičení na půdě kypřejší, kde stopy patrně viděti jest, avšak neradno na nové oranici. Na půdách kyprých, kde stopy jsou velmi patrný, pokračuje se rychle, a na lukách i osení pracuje se pozorněji. Prozrazuje-li mladý vodič, že by snadno neporozuměl, co činiti má, radí zkušenost, aby s ním hledal starší utvrzený vodič, řízený dovedným myslivcem. Když ten nalezne a znamená stopu, předejde cvičitel se svým cvičencem rychle v před. Tu i mladý pes počne brzy stopu znamenati a ztratí-li ji, předejde jej opět starší pes. Když pak oba stopu vytrvale sledují, ať střídají se v práci, a když jeden z nich znamená, druhý jest vedle veden, nesmějí však nikdy za sebou pracovati. Takto pozná mladý vodič hravě svoji úlohu. By nezvykl si snad hledati vysoko v ětrech, nesmí tak dlouho, dokud není utvrzen, hledati v huštinách a nízkých porostech, kde by zvěř na haluzích větríti mohl a nesmí cvičen býti v době, kdy zvěř přebarvuje a srst ztrácí, která bývá roztroušena po křovinách a kůře stromů i výše od země.

Jakmile mladý pes všimá si stopy zvěře, pobízen bývá slovy: „Ho — ho, pozor — stopa — hled si stopy!“ Při tom cvi-

čitel přidržel ho smičkou krátce tak, až konečně ho obkročí. Když pes znamená čenichem stopu, budiž chválen slovy: „Tak — tak — ukaž — tak dobře — tak!“ i hladěním na pozdvížené hlavě. Větří-li však stopu zvěře jiné, odtáhne ho cvičitel zpět, a napomene: „Fuj, styď se — fuj — nech!“ a zevluje-li, okřikuje ho: „Pozor! — co děláš? — dej pozor!“ tak dlouho, dokud opět hlavy neskloní, by dále pozoroval. Má-li pes ještě jinou stopu hledati, bývá vybidnut: „Pojď dál — tak — pojď!“ Na jediném chodu zvěře radno jest nechat psu jen asi 4 nebo 6 stop znamenati, pak ho pochválit a odnésti. Odnese-li toto koná se tak, že myslivec uchopí psa za předními běhy a pozvolna ho vyzvedna, odnese několik kroků směrem proti větru od stopy. To děje se z příčiny, by pes rozeznal, že byl na pravé stopě, k rozdílu od nepravé stopy, z níž byl odveden pomocí šňůry a při tom haněn. Po odnesení tom vede ho myslivec v polokruhu opět ke stopě a počne s ním pracovati znova způsobem již popsáným. Při prvním sledu není radno kroužení toto vícekrát opakovati. Teprve později může tolikráte krouženo býti, kolikráte toho potřebí pro přesné znamenání stopy.

Aby pes nestal se omrzelým anebo příliš prudkým, dlužno s ním při opětovaném kroužení u větším polokruhu obcházeti. V začátku cvičení nesmíme se často ke stopě vraceti a příliš dlouho pracovati. Též nesmějí mladí psi viděti zvěř. Spatří-li myslivec nějaké zvíře, ať ihned zakryje psovi světla neb odvrátí ho k jiné straně tak dlouho, dokud zvěř ta nezmizela. Rovněž nesmí býti hledáno na stopě příliš čerstvé, teplé. Kdyby bylo opominuto opatrnosti těchto, tož pes stane se snadno příliš prudkým a často i hlasitě vydává.

Takto bývají při počasí příznivém cvičení mladí vodiči každodenně asi hodinu. Později, i při nepříznivém počasí, může cvičení déle trvati. Avšak je-li půda příliš mokrá, jakož i při silnějším větru, nesmí cvičení počítati. Později může se i v rose, na suché půdě, i při větru s vodičem pracovati a když povinnosti své již dostatečně koná, budiž voděn i po skalínách, suchopárech, řasovištích, a nechť včasné zvyká si stejně pracovati v rozličných lesinách, listnatých i jehličnatých.

Na vycvičení mladých psů působí nejškodlivěji silný vítr, ježto snadno navykají si při tom hledati větrem a blouditi.

Vodič dobrý naučí se dosti dobře znamenati pravé stopy již v první době cvičení, která trvá obyčejně od polovice května nebo začátku června do polovice nebo konce srpna; při tom ovšem dosti často ještě všimá si stop nepravých. Později však nepřejde žádné stopy pravé a nevšímá si ostatních. Jde-li o to, by vodič i zpáteční stopy pozoroval, tedy naučí se tomu pak takto: Cvičitel nechá jej několikráte zadní stopu (ku předu) znamenati, při čemž ho krátce udržuje,

pak na stopě zpátky obrátí a při pobízení: „Tak zas! zpátky po stopě — zas hleď!“ nechá několikráte znamenati, načež ho pryč odnese. Avšak radno jest, aby dříve nežli byl odnesen, opět se obrátil a několik kroků ku předu znamenal. Později může se zpáteční stopa i dále sledovati, pes odnášet a s ním kroužiti, jako při cvičení na stopu zadní. Dobrý vodič budiž konečně vycvičen tak, aby při sledování stopy zadní i zpáteční vždy, jakmile myslivec velí: „Zpátky po stopě!“ sám se obrátil a tuto v opačném směru znamenal.

Jestliže by snad pes nevšimal si stop chladných, nechť pak následujícího dne na čerstvější stopu uveden jest. Když pes znamenal stopy správně a ony byly záločky označeny, sečká s ním cvičitel tak dlouho, až stopy poněkud vychladnou: pak vede ho opět k nim a nechá je znamenati, načež ho odnese a domů odvede. Poprvé ať jsou stopy tyto méně a při dalších cvičeních více vychladlé. Též naučí se mladý pes všimati si a znamenati chladné stopy, když cvičitel obchází s ním z rána několikráte leč, do níž zvěř šla, při tom pak nechá ho vždy znova hledati a znamenati stopy víc a více chladnoucí. Toto jmenuje se obnovování neb utvrzování.

Aby mladý pes stálým hledáním nestal se omrzelým jsa odbýván pouhou pochvalou, dostává odměnu, obyčejně nějakou pochoutku, nejspíše kousek zvěřiny neb pod. Nejlépe odměnění bývají mladí vodiči za své přičinění, když někdo na stopu, poznamenanou záločky neb i jinak, položí buď čerstvou jelení hlavu i s parohy, ponechanou v jeleníci, s kousky zvěřiny, nebo dolejší část běhů jeleních s odřezky zvěřiny mezi spáry zastrčenými. Když pak cvičitel při obnoveném sledování přijde k okraji lesa, a pes odtud pilně stopu sleduje a znamená až k místu, kde ho zmíněná odměna očekává, tu uvolní mu poněkud šůru a nechá požití zvěřinu mezi spáry zastrčenou, jakož i ohryznouti palici nebo hnáty.

Pomocí vycvičeného vodiče může se stopa přesně stanoviti a určitě zjistiti, nalézá-li se zvěř v obešlém poleší (lečí).

Na černou zvěř bývají nejčastěji vodiči zvláštní, cvičí se ale jako na vysokou a pracuje se s nimi od měsíce srpna až do zámrazu tak, aby byli dosti spolehliví pro pozdní jeseň a zimu, kdy honby na zvěř černou se odbývají.

Konečně ještě budiž zmíněno, že zkušenost radí, by psi tohoto druhu v domácnosti stále buď uvázáni nebo ve psinci zavření byli.

Barvář.

(*Canis familiaris sagax sanguinarius.*)

Pes tento jest prostřední velikosti a zavalitého, ale přiměřeného tvaru těla. Slechy jsou silně zavěšeny, téměř jest vyklenuté, světla chytrost

prozrazují; prut dlouhý, nemnoho zakřivený. Srsť bývá huňatá, nebo hladká, barvy buď černé a na končetinách hnědé, nebo žlutavé, více méně tmavohnědé, nebo podobna barvě srsti vlků. Bílé nebo světle strakaté barváře nelze doporučovati, protože předčasně mohou býti z dálky zvěří zpozorováni.

Barvář upotřebuje se ku sledování postřelené zvěře, by ji buď stavil anebo lapil a jest pro myslivce potřebnější než vodič. Nejhlavnější úkol jeho jest sledovati barvení, vyšetřiti stanoviště postřelené zvěře vysoké, hlásiti živé i mrtvé zvíře nebo když odbíhá, je tak dlouho pronásledovat, až se stavi a myslivec je dostřeliti nebo zaraziti může. Že barvář myslivce při šoulačce i jindy v honbišti provází, by hned, dle potřeby, byl při ruce, tož musí vycvičen býti tak, by se dal pohodlně vésti, když spatří zvěř, klidným a tichým zůstal, a v lese uvázaný pokojně ležel, až se myslivec k němu vrátí. Dobrý barvář tedy:

1. Dá se myslivcem, pěšky jdoucím nebo koňmo jedoucím, na smečce volně vésti;
2. dá se kdekoliv uvázat, aniž by nepokojným byl;
3. když spatří zvěř, nevydává a nekňučí, dokud je na smečce;
4. vypuštěný nehoní zdravé zvíře neb alespoň ne dlouho;
5. na smečce sleduje i zdravou zvěř, když k tomu byl vybídnut;
6. uveden na zbarvenou stopu, na smečce nebo vypuštěný, sleduje ji horlivě a neopustí ji ani mezi mnohými stopami zdravé zvěře i pozdějšími;
7. poštvaný na postřelené zvíře, pouze toto sleduje a honí, vydávaje, dokud jest na blízku, až ono se stavi nebo zlomí (klesne);
8. hlásí vydáváním (štěkotem), když zvíře dokonalo a
9. nenačne a neruší žádné zvěře.

Těmto vlastnostem vyučí se mladý barvář nejlépe a nejsnadněji takto: Pes asi roční, když dříve několik dní u boudy byl přivázan, připne se ku smečce a provádí se lesem i po rolích. Při tom ať zvykne si choditi na levé straně poněkud v pozadí myslivce, aniž by jakkoli překážel. Tomu naučí se snadně napomináním a mírným trestáním, nejlépe slabým šlehnutím karabáčem anebo proutkem. Podobně navykne si pak běhu vedle koně. Nejvhodnější doba k takovému provádění jest ráno nebo večer a nejlépe tam, kde nepotkáme mnoho lidí a stáda dobytka.

Když pes tyto vlastnosti si osvojil, připne se k řetízku potaženému plátnem anebo tenkou usní, vyvede do lesa a přiváže ku stromu nebo keři. Vedle něho, jaksi pro potěchu, položí cvičitel brašnu nebo kapesní šátek. Pak vzdaluje se dál a dále, avšak musí při tom od psa býti viděn. Zpozoruje-li, že pes stává se nepokojným, musí se rychle vrátit a mírně jej potrestat, načež opět se vzdaluje.

Pro dokonalejší utvrzení uváže ho pak vedle houštiny a odchází, skrývá se, při čemž naslouchá, je-li pes pokojný; po opakovaném návratu ponechává ho vždy déle a déle o samotě a tak naučí ho skoro hravě i dlouho na kterémkoli místě klidně návrat svého pána očekávat. Některý takto osamotnělý pes zůstane pokojným, i když uslyší výstřel. Avšak to budiž považováno vždy za vlastnost zvláštní, již nelze psovi snadno vštipiti, a obyčejně i dobrý pes po výstřelu odběhne ku svému veliteli nabízej mu služeb svých.

Po tomto cvičení budiž pes často na smečce voděn tam, kde zvěř uvidí, a počne-li tu hlasitě vydávati, nebo kňučeti nebo chce-li za zvěří běžeti, budiž potrestán. Pozvolna zvykne si klidně vedle myslivce nebo za ním choditi a ostane vždy pokojným, jakoby zvěř ani neviděl.

Aby barvář nehonil zdravou zvěř aneb alespoň ne dlouho, naučí se pozvolna tím, že nikdy není štván na zdravé, ale vždy jen na ranené zvíře, nebo když často voděn bývá, aby barvu, ale sotva stopu, navěští mohl. Avšak proto přece musí i stopu zdravé zvěře podobně jako vodič sledovati, byl-li k tomu zvlášť vybidnut slovy: „Ku předu — ukaž dále — ukaž!“ a jsa na řemeni veden.

Vytrvalé honění a vydávání jest obyčejně zvláštní vlastností některého plemene, a kdo chce v tom psa utvrdit, ať posílá ho honiti společně se psem, který těmito vlastnostmi se vyznamenává.

Konečně jest důležitou vlastností dobrého barváře též vydávání u skleslého zvířete, které načítí nebo rušíti nesmí. I tato vlastnost považuje se za zvláštnost a nelze tomu snadno každého psa naučiti. Mladí psi povzbuzují se k tomu častým štváním na zlomené zvíře. Když štěkají, nesmí se jim to zabráňovati, dokud sami nepřestanou. By pes nenačínal a nerušil, nesmí se mu nikdy dovoliti skleslé zvíře škusbati nebo kousati, a činí-li to, budiž za to potrestán.

V dalším cvičení pokračuje se takto: V době, kdy není půda mokrá ani přílišně suchá, za časného jitra, přičiní se myslivec, aby na měkko postřelil kus zvěře, buď jelení nebo černé, ale slabší, by neopatrný pes snad poškozen nebyl. Místo, kde zvíře střeleno bylo, jakož i zbarvené stopy, poznamenají se záločky. Postřelené nechá se odejíti, a když obyčejně v nejbližší huštině zalehne, nesmí se asi hodinu neb i déle vyrušovati, by silně ochuravělo. Pak přivede se pes k ráně a vybidnut slovy: „Hleď — postřeleno — ku předu!“ vede se na smečce volně po zbarvené stopě. Jestliže jde vedle a chce větrem hledati, budiž nucen ke stopě čenichati, jakož i po chvilkách zastavován, při čemž ukazuje se mu barva, a když stopu běře, chváli se lichotivě hladěním a slovy: „Tak — dobře — hleď —

postřeleno — tak!“ Dokud nelze spoléhati na dovednost psa, tu radno vésti jej po stopě zvolna, a vyhledáváním barvy se přesvědčovat, zdali pes sleduje správně. Tu a tam ať barva poznamená se zá-
lomkem, aby možno bylo k ní se navrátiti, kdyby pes ji ztratil. Čím čerstvěji se stopy sledují, tím častěji je pes ztrácí, a proto vždy dojde se dříve ku cíli pozorným postupováním. Je-li pes prudký, okřikne se slovy: „Šetři se — šetři“ a ztratí-li stopu, okrouží se s ním zpět a napomene: „Ho — ho — na postřelené — vrať se!“ Jestliže pes pochopil, že povinen jest po barvě sledovati a ztratí-li někdy stopu, nesmí cvičitel uváděti ho na ni, nýbrž ponechati mu, by sám ji vyhledal. Jinak spoléhá pes vždy na takové upozorňování. Když pes ze smečky puštěn byl, musí sám zvíře následovati.

Myslivec sleduje s barvářem stopu tak dlouho, až přiblíží se ku zvířeti složenému. Uслыší-li, že zvíře vyvstalo, nebo nalezne-li teplé lože jeho, tu vypustí psa ze smečky a pošve ho: „Hoj, chop — střelené — chop!“ Hon čili štvance počne za hlučného vydávání, a myslivec musí co možno nejrychleji následovati. Zvíře staví se buď ve vodě, nebo na skalisku nebo v huštině, kde je myslivec pak dostřelí, když psa již dle libosti na ně hrátí (vydávati) nechá. Při první takové práci potřebí jest největší opatrnosti, ježto na výsledku jejím závisí budoucí dokonalost psa. Proto ať poprvé pes sleduje jen zvíře mnoho raněné, tak aby ho za nedlouho dostihl.

Když zvíře dokonalo, zruší se, a pes dostane trochu sražené barvy a sleziny pro pochoutku, aniž by se mu dovolilo něco uškubáti, čímž snadno navykl by si samovolně načíhati.

Byl-li mladý pes veden na zbarvenou stopu tenkrát, když viděti bylo i klesnutí zvířete brzo po výstřelu, stane se úplně spolehlivým a utvrzeným. Cvičitel varuj se všemožně, by psa nevedl na stopu špatně střelené zvíře, protože marným pronásledováním stává se omrzelým a ztrácí horlivost a vytrvalost. Pak musí současně se starým dobrým psem několikrát na zvíře smrtelně raněné štván býti, aby stal se vytrvalým.

Velice usnadněno jest cvičení barváře, je-li půda pokryta sněhem.

Někdy stane se, že barva od večera je silným deštěm v noci tak spláchnuta a zmařena, že skoro žádné známky nezůstaly. Tu nezbyvá nic jiného nežli vypustiti psa u poslední barvy, kde která poněkud jen ještě nalezena byla, a pokusiti se o to, by pes častěji kroužením a hledáním zvíře našel. Radno jest ale zvíře způsobem jiným vypátrati a psů k tomu nepoužívat, ježto při tom zvykají mnohým necnostem.

Barvář řádně vycvičený a utvrzený může potřebován býti i ku sledování stop postřelené zvíře daňčí, srnčí i černé.

Štváč.

(*Canis familiaris Molossus.*)

Nejsilnější, největší a nejtěžší ze všech loveckých psů jsou štváci (štvaniči); tito vynikají pěkným lvovitým tvarem těla a vážným impozantním pohledem. Běhy jejich jsou svalovité, prsa silná, hlava a nos tlustý, hřbet protáhlý a prut dlouhý, mírně zakřivený, srst jest vždy krátká, hladká, rozličných barev, buď bílá, černá, žlutavá, šedá, modravá, nebo černě a hnědě pruhovaná, tečkovaná a rozmanitě skvrnitá.

Štváci bývají často voděni při honbách nádherných pouze pro okrášlení průvodu.

Myslivci potřebují štváče ku zadržení černé zvěře a též medvědů, vlků, rysův a podobných šelem. Štváč musí zvířata tato zadržeti tak dlouho, až mohou býti usmrcena. Jen někdy potřebují se lehčí štváci, by pronásledovali postřelené jeleny, a někdy též jezevce v noci lovili.

Cvičení těchto psů jest jednoduché, vyžaduje se na nich pouze, by se dali dobře vésti, mezi sebou byli snáselivi, na honbě klidni, a jsouce poštvaní, by chopili zvíře náležitě. Prvým vlastnostem štváč navykne tím, když ve stáří půl roku uvázan jest ku řetězu a často společně s jinými, zvláště starými psy, na smečce voděn a za každý nezpůsob náležitě potrestán bývá. Uchopení zvěře na pravém místě jest vrozená vlastnost některých plemen, a mohou k tomu mladí štváci povzbuzováni býti tím, když se jim místa tato na zastřeleném zvířeti ukazují s vybízením, aby se jich chopili.

Když štváci mají býti potřebováni a štváni, vyjde se s nimi k lesu. Jednotlivé láje, 10—12 psů, nechť skládají se ze třetiny nebo polovice mladých psů, kteří vedeni jsou zvláštními psovody na smečkách vždy po dvou vedle sebe. Jakmile dojdou k polesi, v němž nalézá se černá zvěř, postaví se láje tiše u nejlepší stopni dráhy tak, aby psi mohli viděti zvěř z houští vyběhlou a pronásledovati ji bez překážek. Tu stojí psovodové i psi dle možnosti kryti a seřadění. Na povel: „Dva, čtyři, šest . . . v před!“ bývají psi vypouštěni tak, jak velitel uzná za vhodné.

Zvěř nechá se nejprve tak daleko od leče odběhnouti, by po vyštvaní psů nemohla snadno se vrátit. Psi bývají vybízeni slovy: „Hoj, chop — chop!“ a dle potřeby na zvěř upozornění.

Stavěč.

(*Canis sagax venaticus.*)

Úlohou stavěče jest, aby vyhledával černou zvěř, ji stavěl a „na ni hrál“ (ji hlásil) tak dlouho, dokud myslivec se nepřiblížil.

Každý pes k dotyčným výkonům způsobilý a srdnatý, jeví-li k tomu vlohy, může býti v dovedného stavěče vycvičen. Často i z řeznických, ovčáckých a podobných psů vyvinou se výborní stavěči.

Obyčejně bývají tito psi táhlého těla s hlavou silnou a podlouhlou, s plochým čelem, brotítm čenichem a se špatně zavěšenými, nejčastěji jen polovičně převěšenými slechy; běhy má silné a vysoké, a svislý prut nejčastěji v polokruh ohnutý. Srsť bývá chundelatá, barvy šedé, podobné vlčí, buď žlutavé, černé nebo barvy bílé se žlutými, hnědými nebo černými skvrnami.

K honbě potřebuje se pouze stavěč jednotlivý, protože zvěř před několika psy spíše přebíhá, nežli aby se stavěla, a pak při jich dorážení bývá často výstřel znesnadněn.

Nejdůležitější vlastnosti stavěče jsou: Aby se nechal pohodlně vésti na levé straně myslivce, byl poslušen a hned se přiblížil, když naň zavoláno nebo písknuto bylo, by pilně a ostražitě hledal a pouze černou zvěř honil a ji hlásil. Prvým vlastnostem, jakož i poslušnosti navykne stavěč tímž způsobem, jak při cvičení barvářů popsáno. Pilné hledání s náležitou ostražitostí jest přirozená vlastnost dobrého stavěče, která se povzbuzuje a utvrzuje společným hledáním se starším řádně vycvičeným a utvrzeným psem a častým opakováním.

Obtížnější jest naučiti stavěče, by pouze černou zvěř vyhledával a honil. Mnozí psi mají tuto vlastnost vrozenou, však nejvíce jich honí z počátku i zvěř jinou; vynikajice ale účelivostí, zpozorují brzo, co jest jejich povinností, a zvláště když dostává se jim pochvaly za honění zvěře černé a trestu za stíhání jiné. Ku trestání stačí, když pes slovy: „Fuj, šetři se — nech to!“ pokárán a pak uvázán byl. Jen nedá-li se pes odvolati, třeba ho přísněji potrestat.

Ostatně jest cvičení stavěčů velmi jednoduché. U polestí, v němž se černá zvěř nachází, vypustí se pes ze smečky nebo se uvede na čerstvou stopu, při čemž i obnovy použití možno, a nechá se po stopě táhnouti (postupovati). Cvičitel následuje psa procházením polestí tímž směrem hadovitě a mírně, pohvizdováním oznamuje mu svou přítomnost. Jakmile pes nalezl a hlásí zvěř, přišoulá se cvičitel tiše, by ji zastřelil anebo štváče mohl vypustiti. Jestliže zvěř nevydrží a nestaví se, musí ji pes tak dlouho stíhati, dokud hvízdáním nebyl odvolán.

Když zvíře buď zastřeleno nebo zázrazem usmrceno bylo, dává se psům barva z vnitřností za odměnu a ku povzbuzení k honbě.

Parforsník.

(*Canis familiaris sagax acceptorius.*)

K honbám parforsním potřebování psi francouzští a angličtí, rozličných barev a pěkně zavěšení, podobní jsou velice honičům, jen že bývají silnější a větší. Parforsníci v četnějším počtu společně v láji (tlupě) pronásledují vysokou, černou neb i jinou zvěř tak dlouho, až tato jest tak unavena a umdlena, že před nimi buď zastřelena nebo zaražena býti může.

Že honby parforsní nejsou v Čechách obvyklé, bylo by šíření slov o evičení těchto psů zajisté zbytečné.

Chrt.

(*Canis familiaris grajus. Can. fam. leporarius.*)

Od ostatních psů mysliveckých liší se chrt nápadně svým štíhlým tělem a ušlechtilým vzrůstem. Hlava jeho jest podélná, morda a nos tenký, zašpičatělý, pysky krátké, ztuha napjaté, světla jasná, čelo ploché, slechy špičaté, úzké, do polovice vzpřímené, u špičky ohnuté, se zpátečnými záhyby: krk přiměřeně dlouhý, hřbet protáhlý a oblý, prsa rozšířená, slabiny valně vtažené, prut dlouhý, tenký, u konce zahnutý, běhy vysoké, tenké s malými a skoro kulatými tlapami. Na běhách a na prsníku jsou patrný svaly a silné šlachy. Velikost a síla těchto psů bývá rozdílná. Jsou chrti velicí, ale též i tak malí, že jich ani k výkonům honebním nelze potřebovati. Co do srsti jsou nejčastěji hladkosrstí, ale též huňatí, barvy bílé, černé, hnědé, žluté, šedé, jednobarví i rozmanitě skvrnití. Nejdokonalejší chrti jsou perští a vnitroafričtí, barvy krásně červenožluté.

Chrti mají výborný sluch a zrak, ale slabší oči a jakožto výteční běhouni slouží k chytání zajcův a lišek i srnců a vytrvalost jejich je taková, že někdy zajíc uběhá se do smrti dříve, nežli jej chrti polapili neb opustili. Nejpřednější cností chrta jest, aby se dal pohodlně a volně na šňůře vésti a klidně sledoval myslivce pěšky jdoucího nebo koňmo jedoucího; mimo to musí na zavolání poslechnouti a zvěř, kterou lovit má, dobře pozorovati, hbitě běhati a lovenou dobře lapiti.

Prvých vlastností přisvojí si chrt, když evičitel začasté s nim vychází a vyjíždí, bedlivě ho pozoruje, dle potřeby napomíná a za každé provinění pokárá nebo zaslouženě potrestá. Ostatní vlastnosti jsou vrozené a mohou pouze příkladem starších, dobrých psů býti zdokonalovány.

Když mladí psi mají asi 15 měsícův a jsou již tak vycvičení, že mohou býti vyvedeni, vyjde nebo vyjede s nimi myslivec do polí,

veda je na smečce po dvou nebo třech. Obyčejně běrou se dva staří a jeden mladý, nebo jeden starý a dva mladí psi na smečku do spolku. Kdyby některý z těchto starších psů byl ochrancem (který zamezuje, by ostatní psi lapeného zajíce neroztrhali), poslouží se mladým psům jeho příkladem často velmi prospěšně. Přiměřeně dlouhá a silná šňůra smečky, provlečená kruhy obojkův, upevní se jedním koncem ku svoře (řemenu), kterou myslivec kolem sebe má připnutou, a druhý konec drží v ruce. Je-li myslivec na koni, uvazuje oba konce šňůry k sedlu, ale též tak, aby psi co nejrychleji vypuštění býti mohli.

Na polích k tomu příhodných, kde není mnoho zajíců, jimiž by psi snadno rozptýleni a k pochybenému lovení svedeni býti mohli, prohlédává a slídí se pilně. Vyběhne-li mladý zajíc, vypustějí a vyštvoou se psi za ním ze vzdálenosti asi 50 krokův a vybízejí se slovy: „Běž — běž — lap! Que-la, que-la!“ Staršího dovedného chrtá následují pak mladí velmi čile a tak naučí se zvěř hbitě pronásledovati, ji předbíhati, zarámovati (obkličovati) atd. Když je zvěř lapena, vezme se jim, dříve než ji načnou, za okřikování: „Pusť — nech! Laissez-la!“ Za přičinění dostane se jim pochvaly a sesmečkování domů se odvedou. Později pak štvou se mladí chrti i na staré zajíce a loví se jich i několik při jedné vyjížďce, jen že z počátku nesmějí mladí psi přílišně býti unavováni. Konečně hývají takto i lišky a srnčí loveno.

Obyčejně honíváme zajíce, lišky nebo srnčí se spolkem dvou nebo tří psův. Ale často bývají někteří psi solisty nebo hlavními chrti. Tito chytají zvěř sami, bez přispění jiných, a jsou velecenní.

Při provozování myslivosti v Čechách lov chrti není nyní obyčejný jako v Rusku, Polsku a jinde, a tito psi jsou u nás více v panských dvorech pro okrasu než pro potřebu a užitek.

Honič

(*Canis familiaris sagax vulpicapus*),

pes prostřední velikosti, táhlého těla, přiměřených běhů, má pěknou hlavu se slechy dlouze zavěšenými; pohled jeho jest veselý, prsa široká, běhy obyčejně silné a prut polovičně ohnutý; srst jest nejčastěji krátká a hladká, jen u některých huňatá, barvy buď bílé, černé, žluté, hnědé, šedé nebo bílé s černými neb i jinými skvrnami. Hlas honičů bývá jasný a mnozí honice vydávají dvojzvučně.

V horských honbách osvědčuje se výborně, zvláště na zvěř vysokou, t. zv. honič-jamník, zvláštní to odrůda odchovaná z křížení honice s jamníkem.

Honiči vyhledávají nejčastěji zajíce a lišky; ale i jinou zvěř rádi a vytrvale honí tak dlouho, dokud není zastřelena nebo lapena, hlasitě při tom vydávajíce. Tito psi jsou zvláště příhodní v hornatých a neschůdných honbištích, kde jinak nesnadno zvěř lovit. Avšak v území pohodlnějším, souvislém a rozsáhlém, zvláště kde jest mnoho zvěře, bývá tato honičem jen znepokojována, plašena a potřebný klid škodlivě rušen. Hlavní cnosti honiče jsou:

1. Dá se na smečce dobře vésti;
2. na zavolání, hvizdnutí, písknutí, troubení hned poslechne;
3. pilně a dobře hledá;
4. pouze na čerstvé stopě honí a to vytrvale;
5. zastřelenou zvěř neruší (nenačíná) a
6. krotkého nebo domácího zvířete si nevšímá.

Vedení na smečce zvykne si honič snadno, když v mládi (asi 9 měsíců) již často tak voděn bývá. Aby na zavolání, hvizdnutí, písknutí, troubení poslechl a hbitě přiběhl, radno jest vždy, jak při volání ku krmení, tak při vyvádění k honbě a při této, vždy na stejné písknutí, zavolání . . . jej zvykati.

Ostatní cnosti jsou dobrým honičům vrozeny a zdokonalují se pouze cvičením a příkladem řádně utvrzených psů. Nevšímání si domácích zvířat, naučí se pes již v mládi, když často s nimi do styku se přivádí a vždy trestán bývá, kdykoli by chtěl je probáňeti.

Při cvičení v honbě radno jest k mladým honičům připojiti starší jich soukmenovce a vydati se s nimi do lesa za příjemného jitra v jeseni. Když se několik střelců na vhodná místa rozestavilo, pouštějí se psi ze smečky a vybízejí voláním: „La, la, la, hledej, hledej!“ i zatroubením fanfáry. Počne-li některý pes vydávati, pobízí jej myslivec slovy: „Hu, la—la—la, setrvej, la—la!“

Mladého honiče při několikerém počátečním honění ať evičitel následuje, by jej mohl upozorniti, kdyby snad stopu ztratil. Jestliže psi vůbec ztratili stopu zvěře, nechť tam, kde přestali vydávati, hledají tak dlouho, až ji opět naleznou, a nesmí se v dalším sledování ustati.

Jakmile honěné zvíře jest zastřeleno, mají psi u něho vydávati a myslivec rychle k němu pospíší a psům je vezme, při čemž je okřikuje: „Pusť — nechť!“ Pak psy pochválí a svolá slovy: „Smečka — smečka! Sem!“ načež je opět sesmečkuje.

Po zdařené honbě dávají se psům vnitřnosti ulovené zvěře jaksi za odměnu. Toto se čas od času při honbách opakuje, avšak jen tenkrát, když jsou psi již utvrzeni, a vždy dále od místa, kde zvěř byla ulovena.

Mladí psi nesmějí se přílišně unavovati, čímž stali by se omrzelymi, a proto nesmí se hon do umdlení prodlužovati.

K vyslidění a honění zvěře užívá se též slidičů (*Canis familiaris sagax irritans*). Tito nevelcí psi pronásledují zvěř obyčejně ve smečkách, avšak za našich časů jsou již vzácní.

J a m n í k

(*Canis familiaris vertagus*),

(taxl, taxlík) jest nejmenší z mysliveckých psů, ale vzdor tomu zmužilý a srdnatý. Hlava jeho jest velká a podlouhlá, pohled příjemný, někdy trochu pomračený, světla jasná, boltce pěkně zavěšené; tělo dlouhé, prut tlustý, ke špičce slabší, obyčejně vzhůru vztyčený a ohnutý, málokdy rovně natažený; běhy jsou krátké, silné, s ostrými drápy, přední velmi zakřivené, v dolejších kloubech dovnitř ohnuté a bočité, tedy velice šmahavé a na zadních tlapách, poněkud výše, nalezá se drapakatý příprstek. Srsť bývá hladká, tuhá a krátká, ale jsou též jamníci dlouhosrstí, kteří mívají delší a méně zakřivené běhy. Barva srsti jest nejčastěji černá a jen na končetinách hnědá nebo žlutá, na prsech bývá skvrna barvy světlejší. Avšak někteří jamníci jsou žlutí, hnědí, šedí nebo bílí a též strakatí. Obyčejně, a to jmenovitě je-li barva těla tmavší, mívají tito, jakož i někteří jiní psi, nad světlama skvrny nejčastěji rezavě červené. Všichni psi tohoto druhu jsou výbornými slidiči a vyznamenávají se chytrostí, ostražitostí a vytrvalostí. Cizinec nesnadno získá si jejich přátelství. Oni rvou se skoro s každým psem i velkým a bývají tak silní, že i lišku zadávají a z brlohu vytáhnou.

Jamníci slouží ku stavění lišek, jezevců v brlohách, odkud se tito pak dobývají (vykopávají); také je z brlohů vyhánějí, aby byli buď chyceni, nebo zastřeleni. Mimo to potřebují se jamníci též za honiče rozličné zvěře, nejvíce srnčí, zajíců a lišek; někteří slouží i za barváře.

Povšechně známí psi tito jsou u myslivců velice oblíbeni a lze je též na vydry vycvičiti. Zvěř pronásledují zvolna ale horlivě a vytrvale, jasně vydávajice; ona před nimi neběží rychle a může velmi snadně zastřelena býti. Velice zajímavo jest pozorovati zvučně zaznívající vydávání jamníka, který brzy se přibližuje, brzy zase vzdaluje, dle toho, kam zajíc nebo srnec před svým stihatelem přechá tak dlouho, až konečně zvíře smrtelnou střelou dostiženo býti může.

Nejdůležitější cnosti jamníků jsou:

1. že brlohy jezevcův a lišek bedlivě prolézají a prohledávají;
2. že, naleznouce lišku neb jezevce v brlohu, vydávají a buď je ven vyženou nebo staví tak dlouho, až průkop je udělán;

3. jakožto honiči pilně a bedlivě vyhledávají všelikou zvěř srstnatou, její stopu vytrvale sledují, dokud tato nebyla na ránu přihrnána a zastřelena. Že to vše jest dobrému jamníku vrozeno, zbývá pouze vlohy jeho vzbuditi a jej zdokonaliti v činnosti jeho. Proto radno jest již mladého jamníka štváti na domácí kočky, a později před ním zajíce silně (nejlépe na zadek) postřeliti, aby ho dohonil a zardousil.

Někteří myslivci cvičí mladé jamníky štváním na kočku do umělého brlohu vpuštěnou, které byly drápy ustříhány. Lépe jest ale cvičiti je příkladem utvrzených jamníků starších takto: Když je jamníku asi jeden rok, vyhledáme s ním v jarním čase brloh, v němž jsou mladé lišky. Brloh ten budiž však mělký, by bylo slyšeti hlas psa uvnitř vydávajícího, a nesmí býti ve skále, aby se mohlo kopati. Dříve však třeba starou lišku odstřelit, a nestalo-li se to, nechť vyčká se čas, kdy z brlohu odešla. Tu pustíme psy ze smečky a pošleme nejprve utvrzeného jamníka a pak teprve mladého cvičence do brlohu, vybízějce slovy: „Hu, hu, chop — chyť — lišku, hu, kočičku!“ Oba tyto psi nechť jsou dříve vzájemně seznámeni, by se nervali.

Více dvou psů nesmí současně do brlohu vpuštěno býti. Je-li mladý pes z dobrého plemene, následuje staršího hbitě do brlohu, a neučiní-li tak, ani když slyší prvního v brlohu vydávati, nesmí k tomu býti nucen. Když se pak průkopem se strany dobudem až k liškám, ponecháme mladému psu, by je v brlohu dával. Učiní-li to, vběhne při následujícím dobývání do brlohu i bez vybízení. Jinak ponechá se do druhého roku a opakujeme s ním první pokus, protože někteří psi teprve v tom roce činnými se stávají. Kdyby se ale ani pak neosvědčil, nebylo by radno s takovým se dále zabývati. Mladý cvičenec, který již při prvním pokuse úlohu svou podle přání vykonal, uvede se po druhé na jezevce a později nechá se pracovati sám. Jezevcem nebo liškou pokousán, nevšímá si toho valně, naopak bývá tím naruživost jeho v lovu zvýšena. Poprášený, popísčený i zraněný vylézá z brlohu, ale hned zase zalezá pod zem, odkud opět temný štěkot jeho zaznívá. On neustane dříve, dokud zvíře ven nevyžene nebo ho nezahlaví.

Myslivec nesmí nikdy od brlohu odejiti, dokud zvěř vyhnána, vykopána nebo vytažena nebyla, nebo dokud psi nevylezli a ve smečku svázáni nebyli; jinak stali by se nedůvěřivými a vylezali by občasné ven, čímž se lov prodlužuje a znesnadňuje. Teprve když jamník v povinné práci své pod zemí dokonale utvrzen jest, ať cvičí se v honění zvěře; jinak nerad pak do brlohu zalezá a jen nedlouho tam se zdržuje. Rovněž nesmí myslivec honičího psa nikdy opustit a odejít, dokud zvěř nezastřelil anebo dokud pes sám se nevrátil; zvláště mladší pes opouštěl by pak zvěř často v nejlepší honbě a vracel se ku svému pánu v obavě, by mu neodešel.

Za necnost snad všech jamníků považuje se, že, jdouce po stopě zvěře, nedají se přivolati i kdyby pro svou neposlušnost již sebe více bývali trestáni. Myslivec může volati, hvízdati, křičeti, pes žene se svou cestou a po své vůli, zapominaje při tom na místo i čas. Je-li unaven, odpočine si chvilku a pak hajdy zase za zvěří. Proto buďtež jamníci vedeni k honbě nebo k brlohům na šňůře. Vpouští-li se do brlohu, odepne se mu obojek, jenž by mu mohl překážeti.

Aby jamník zadávané lišce nebo jiné zvíře z brlohu vytáhl, budiž dle potřeby vycvičen v přinášení jako ohař. Ulovenou zvěř vůbec přinášeti jamník obyčejně vycvičen nebývá a on má u ní jen vydávati, dokud k ní myslivec nepřijde, a nesmí ji rušiti.

Vydrař.

(*Canis familiaris vertagus scoticus.*)

K lovení vyder potřebuje se t. zv. skyeterrier, který má silné tělo, dlouhou hlavu s boltei svislými, rovné běháky, srst luňatou prostřední délky a rozmanité barvy. On jest odvážný, čilý a zmužilý, zakusuje se silně a rychle, plove dokonale a hrubá srst slouží mu prospěšně při službách jeho ve vodě i studené. Prolézá a proslídí každou skálu, jeskyni i dutinu, a najde-li vydru, vyžene ji z brlohu.

Jezevčík.

(*Canis familiaris villaticus.*)

Pro výkony jezevčíků lze vycvičiti a upotřebiti rozmanité psy, mají-li k tomu přirozené schopnosti, ale nejčastěji bývají z rodu psův ovčáckých, prostřední velikosti, chundelati, barvy šedé, černé, nebo žlutavé s dlouhosrstým ohonem zakrouceným a s polozavěšenými slechy.

Myslivci užívají jezevčíka k vyhledávání a honění jezevců za noční doby; on musí v noci dobře a horlivě vyhledávat jezevce a nehonit jiné zvěře; při honění vydávat a jezevce srdnatě chopit nebo jej alespoň tak dlouho zdržet, až se myslivec přiblíží.

Avšak tento způsob honby není v Čechách obyčejný, a již také proto méně oblíbený, že tím ostatní zvěř bývá znepokojována.

O h a ř.

(*Canis familiaris sagax avicularius.*)

Ohaři (stavěcí psi, koroptvaři) jsou zajisté nejušlechtlejšími psy vůbec. V myslivosti jsou nejoblíbenější a nejvíce potřebováni.

Druhy ohařů jsou:

I. Český ohař*);

II. Angličtí ohaři: a) krátkosrstí (Pointer), b) dlouhosrstí (Setter);

III. Francouzští ohaři: a) dlouhosrstí (Les épagneuls), b) krátkosrstí (Les braques), c) hrubosrstí (Griffons);

IV. Němečtí ohaři: a) dlouhosrstí, b) krátkosrstí, c) hrubosrstí (ostno-rstí „fouskové“). Valný počet ohařů pěkných, k honbě úplně způsobilých není čistého plemene, nýbrž potomstvo různých míšených druhů.

Popis uvedených druhů těchto psů minul by se účelem, jelikož i nejpodrobnější by nedostačil k přesnému rozeznání. Musí tedy každému myslivci zůstaveno býti, aby je z vlastní zkušenosti znal.

Všichni ohaři jsou krásní psi ušlechtilého zrostu. Obvykle jsou prostředně velcí a pěkného, táhlého těla. Hlava jejich jest podloublá, nejčastěji silná, na čele vyklenutá, tlama dlouhá a tlustá, čenich tupý, někdy rozeklaný, slechy široké a dlouze zavěšené. Velká, nejčastěji hnědá světlá ohaře jsou odleskem dobrého srdce a znakem bohatých schopností, v nich obrazi se vedle mnohých cností i nadšení, obetřelost, chytrost, veselost ba i čtveračivost. Všechny údy ohařů jsou souměrné. Krk jest silný, přiměřeně dlouhý, prsa široká, běhy štíhlé, prostředně vysoké. Na zadních běhách, dole u tlapy mají příprstek opatřený drápkem. Prut jest dlouhý a přiměřeně silný, poněkud ohnutý, který myslivci často asi o třetinu zkracují, zvláště psům hladkosrstým a vůbec těm, jimž v přirozené délce nesluší. Srst ohařů bývá krátká, hladká anebo dlouhá, jemná a chundelatá. Psi dlouhosrstí mívají obvykle prut praporecovitý, totiž s pěknou dlouhou srstí. Postava ohařů i barva jich srsti bývá rozmanitá, buď bílá, žlutavá, hnědá, černá anebo světlá a různě kropenatá i s většími nebo menšími skvrnami. Jednobarevní mívají nad každým světlem malou skvrnu světlejší barvy. Dlouhosrstí ohaři bývají vytrvalejší a ve vodě hledají raději nežli hladkosrstí, avšak není ani toto pravidlo bez výminky.

Všichni ohaři jsou silní, hbití a vyznačují se výbornými smysly, zejména jemným čichem.

Myslivci používají ohařů k vyhledávání zajíců, bažantů, koroptví, křepelek, sluk, divokých kachen . . . a vyžadují od nich, aby před zvěří tou vytrvale stáli tak dlouho, dokud k vyzvednutí jí vyzvání nebyli. Pak musí zastřelenou zvěř přinášeti a na zahvizdnutí nebo

*) Český ohař původní jest pes střední velikosti, jehož hlava jest široká s kůstkou, pysky převěšené, čenich široký a dvojitý; zavěšení výtečné, svislé a slechy visí vážně dolů; světlá velká, jasná, avšak zapadlá, jamky slzní červené, prsa silná, běhy pevné, tělo více dlouhé a ohon, u kořene silný, do špičky končí. Srst jeho bývá prostředně jemná, barvy bílé a kaštanově skvrnité, nebo tigrovité, též pouze kaštanové.

zavolání, také jen kývnutí, hbitě poslechnouti a mimo to vykonávati ještě rozmanité jiné služby. Ohaři dobrého plemene obyčejně z vlastního popudu výtečně pronásledují i škodlivou zvěř a též při lovu vyder vydatně slouží.

Ohař anglický rychleji a hbitěji pracuje a mívá vrozenou zvláštnost, t. zv. přidružování. On totiž, vidí-li jiného psa státi na zvěř, též zarazi a pevně stojí, aniž by zvěře věřil anebo viděl.

Dobrý ohař musí:

1. Provázeti myslivce, jda za ním anebo na levé straně;
2. poslušným býti (míti apel), velitele svého stále si všimati a pouze jeho rozkazy vykonávati;
3. rozuměti každému povelu, a vždy dle toho se zachovati;
4. dobře věřit;
5. pilně a bedlivě hledati větrem (čenicem vzhůru zdviženým), aniž by na některém místě dlouho prodléval;
6. zarážeti a pevně státi na zvěř tak dlouho, dokud myslivce se nepřiblíží, by ji zastřelil, chytil, aneb by ji pes sám na rozkaz vyplašil; má klidně státi, i když příkrajník přes něj vztažen byl;
7. stojí-li na zvěř, má se dáti odvolati a pak na vybidnutí opět k ní se přiblížiti, aniž by ji vyplašil;
8. za vylitlou zvěř neběžeti;
9. zajíce stíhati jen, když vybidnut byl, a tak dlouho, dokud není odvolán;

10. postřelenou i zastřelenou zvěř vyhledávati a ji přinášeti i z daleka, ať padla na zemi nebo na vodu, aniž by ji rušil.

I co hlídač vyhovuje dobrý ohař úplně. On leží vedle ručnice nebo brašny svého pána v lese samotén velmi dlouho a nesmí se nikdo neznámý k věcem těm přiblížiti a je bráti.

Ohaři vše toto dokonale vykonávající nazývají se utvrzení (cnostní). Cvičení jich rozděluje se v domácí nebo přípravné, a venkovské čili praktické.

Při cvičení budiž vůbec o to dbáno, aby vždy mladý pes porozuměl, co se od něho vyžaduje. Zvláště pak musí cvičitel vždy přesně rozeznávati, nekoná-li pes daná mu nařízení ze vzdorovitosti nebo proto, že úlohy své nepochopil, a tudíž má-li trestán býti čili nie. Za každý dobrý výkon budiž vždy cvičenec chválen, polichocen a někdy i malým zákuskem odměněn. Před každým následujícím cvičením opakuje vždy nejprve předešlé a pak teprve začneme nové.

Co týče se stáří psa, který má býti cvičen, radí zkušenost, aby dříve cvičení řádné nebylo začato, dokud není psu nejméně rok, a feně tři čtvrti roku.

Psi vybírají se vždy jen z dobrého plemene a rodu. Je-li však potřebí přesvědčiti se o vlohách mladého ohaře, vyvede se v jarní době na pole, kde koroptve se zdržují. Tu pustí jej cvičitel ze šňůry a vybidne slovy: „Hledej — Allons cherche!“, načež nechá jej libovolně hledati a postupuje za ním. Hledá-li pes pilně maje zdviženou hlavu, táhne-li po koroptvích i skřiváncích, zaráží-li před nimi a pronásleduje-li je, když vylítnou, jest to jistým znamením, že z něho bude dobrý ohař. Často mladý pes, je-li z dobrého plemene, již při prvním vyjití zůstane na koroptve státi.

Jakmile jsme se přesvědčili o dobrých vlastnostech mladého ohaře, počneme s ním domácí cvičení a učíme ho asi hodinu dvakrát denně a to z rána a k večeru.

Psa uvážeme na řetízek k boudě ve dvoře a přinášíme mu potravu sami, aniž bychom někoho jiného k němu choditi nechali. Z rána, třetího nebo čtvrtého dne po uvázání, vyvedme psa na šňůře do některé prostranné místnosti uzavřené a dle možnosti prázdné. Zmíněná šňůra, dlouhá asi 5—7 m a silná asi 5 mm, má na jednom konci oko a od toho v každých 8 cm uzel; okem provlékne se druhý konec a utvoří se uzlovitý obojek.

Bývají též zvláštní obojky uzlovité, k nimž se šňůra pouze připne.

Prvním cvičením jest, přivolávat psa voláním: „Sem!“ a písknutím. Nechce-li hbitě poslechnouti, škubneme šňůrou, při čemž tato neb obojek se stahuje a uzly jej tlačí. Nespomáhá-li ani to, přitáhnem ho násilně k sobě. Když dobrovolně přiběhl anebo i když násilně byl přitážen, budiz vždy pochválen, aby poznával, co má činit. Po několikerém opakování naučí se této své první povinnosti takorůzka hravě.

Druhé cvičení jest, naučiti psa kušovati. Při tom přitlačíme jej rukou jemně k zemi tak, aby na prsou a břicho ležel, přední běhy v před natáhl a hlavu na ně položil, zadní běhy pod sebe skrčil a tak klidně ležeti zůstal. Zvedá-li hlavu, přitlačíme mu ji rukou opět k zemi. Z počátku necháme psa v tomto položení jen malou chvíli (asi minutu), později déle, při tom postavíme se před něj anebo jej obcházejme a napomínáme slovy: „Kuš — pěkně setrvej!“ Pak zavoláme „Sem!“ aneb „Ici avance!“ a přivábjme jej blíže k sobě, když jsme se dříve na několik kroků před něj postavili. Při takovém postupování pes více leze a po zemi se smýká, nežli jde, a jakmile zvoláme: „Kuš!“, musí ihned opětně jako dříve se položit. Cvičení toto opakuj se tak dlouho, až pes dle velení kušuje i postupuje.

Když i tomu pes dokonale se naučil, přikročíme ku cvičení v přinášení.

Při tomto cvičení používáme zvláštního kozlíku. Je to kus kulatého dřeva, asi 20 cm dlouhý a 2—4 cm silný, potažený sukem

anebo plátnem; na obou koncích jsou krátká dřívka prostrčená křížem proto, by při házení plně na zem nepřilehl a pohodlně mohl se zvednouti. Místo takovýchto kozlíkův užiti lze též víšku slaměného, 3—5 cm silného a 40—45 cm dlouhého, ovinutého motouzem. Na obou koncích zůstanou části neovinuté a rozčepejřené též proto, by k zemi plně nepřiléhali. Tyto víšky jsou jen proto výhodnější, že při házení tiše na zem dopadají, což zvláště při cvičení měkkých a bojácných psů se doporučuje.

Cvičíme-li psa v přinášení, držíme mu kozlík před tlamou, vybijejíce ho slovem: „Chop!“ Při tom stáhneme mu obojek tak, až mordu otevře, načež vložíme mu kozlík mezi zuby a uvolníme obojek chválice psa slovy: „Tak pěkně — drž!“ Jestliže by pouštěl, rychle opět obojek přitáhneme. Uchopí-li však kozlík, zadržíme mu tlamu přivřenou a necháme ho tak chvilku (asi minutu) držeti. Pak ho vybidneme: „Pusť — Laissez!“ a kozlík mu z tlamy jemně vyndáme. Toto opakuje několikrát a necháme později psu déle kozlík držeti, až tento konečně na vybidnutí: „Chop!“ sám ho ochotně uchopí a tak dlouho drží, dokud se mu nevelí: „Pusť!“ Koná-li to pes dobře stoje, naučíme ho také posaditi se, když kozlík mezi zuby drží, takto: Přitlačíme rukou zadek jeho jemně k zemi vybízejíce ho slovem: „Sedni!“ a držíme mu hlavu druhou rukou vzhůru, načež mu kozlík odejmeme, velice: „Pusť!“ Kdyby pes se zdráhal ihned kozlík odevzdati, nesmí býti trestán, ale zvolna otevříme mu mordu rukama a vyndáme kozlík s vybízením: „Pusť! — tak, pěkně pusť!“

Dle libosti lze psa vycvičiti v sedění zároveň s cvičením prvním, jakmile přivolávání jen poněkud pochopil. — Po tomto vycvičení klademe kozlík před cvičence na zem, později mu jej házíme, a on musí jej vždy hbitě zvedati, držeti a i přinášeti, když mu rozkážeme: „Přines — Apporte!“ Přiblíží-li se pes asi na krok vybidneme ho: „Sedni!“ a vezmeme pak od něho kozlík. I toto cvičení, později i přinášení holého kusu dřeva, sbaleného šátku, zastřešené zvěře a vůbec všeho, co k tomu za vhodné uznáme, opakuje se tak dlouho, až pes na pouhý povel vše správně vykonává a naučí se přinášeti i dravou zvěř, kterou jinak nerad zvedá a nosí. Avšak nikdy nesmí se opominouti, by přinešený předmět vždy jen sedě odevzdával.

Z počátku házíme mu rozmanité předměty na blízko, pak necháme mu je vždy déle a dále nositi, při čemž naučíme ho před nimi zadržeti. Pes nesmí k hozenému předmětu hned běžeti, nýbrž po velení „Pozor!“ a následujícím na to hození tak dlouho vyčkati, až se mu rozkáže: „Přines — Apporte!“ Zvoláme-li: „Kuš!“ musí v nej-

prudším běhu ihned zarazit a pěkně kušovati. Velíme-li: „Dál, v před!“ — má ku předmětu zase jíti. Toto musí pes v jednom rozběhu i několikráte učiniti, dáti se též odvolati a k cvičiteli přiběhnouti, jestliže tento zavolá: „Sem, zpátky!“

Některý pes naučí se všemu asi ve čtyřech týdnech; jiný potřebuje delšího cvičení a mnohého opakování, nežli povinnosti své správně koná. Při cvičení těžce chápavých třeba každý jednotlivý výkon tolikráte opakovati, až pes v něm řádně utvrzen jest. Dle potřeby upotřebujeme t. zv. korálů, totiž obojku s dřevěnými kuličkami, které jsou opatřeny tupými pichláky, anebo zvláštního obojku ze silného drátu s tupými ostny. Škubnutí nebo zatažení takovým obojkem jest mnohem vydatnější nežli obojkem s pouhými uzly. Konečně musí pes ochotně a hbitě i beze šňůry na pouhé velení vykonávat vše, co mu bylo nařízeno, a tím ukončeno jest cvičení domácí.

Je-li pes zlý a protivuje-li se, musí jej cvičitel nejprve o své moci přesvědčit. K tomu účelu zadělá se železný kruh pevně k zemi a psu připnou se korále. Jakmile se tento protivuje, protáhne cvičitel konec šňůry, pevně ke korálům přivázané, skrze kruh u země, zatáhne ji tak, aby pes volnosti neměl, a vypráská mu karabáčem, až jej úplně zkrotí. Tento způsob, zkrocovati zlé psy, osvědčuje se skoro vždy a obvyčejně nejeví se potřeba vícekrát jej opakovati.

Po cvičení domácím následuje v brzké době cvičení venkovské.

Kterak navykne si ohař slušně provázeti myslivce a na kterémkoli místě setrvati, to vše uvedeno jest v popise o cvičení barvářů. Jediné dlužno jest připomenouti, že barváři ostávají osamotněli, jsouce obvyčejně přivázaní; ale ohaři po obdržení rozkazu, i neuvázaní, na kterémkoli místě musí o samotě vytrvati. Mnohým psům vrozena jest cnost, že ostražitě hlídají a hájí svěřených jim předmětův. Jeví-li se však potřeba psa to učiti, poručme mu nejprve, by se posadil anebo kušoval, a položivše před něj šátek nebo brašnu, obcházejme několikráte kolem. Na to přistoupivše blíže, dosahujeme předložený předmět, velíce: „Pozor!“ a rychle odtahujeme ruku zpět. Z počátku to bude psu lhostejno, ale po několikrátem opakování pochopí, co mu činiti jest. Netrpí-li více, by cvičitel dotýkal se pokradmo věci předložené, pochvalme ho a dříve k sobě přivolejme nežli zvedneme to, co má hlídati. Po několikrátem opakování tohoto cvičení nechť přistoupí cizí osoba, snažíc se pokradmo uzmouti hlídanou věc a s ní se vzdáliti. Při tom držíme psa na šňůře a napomínejme ho slovem: „Pozor!“ Vrčí-li a nedá-li si hlídané vzíti, pochvalme ho, chce-li však odcizovatele kousnouti, tu musíme jej zachyteti a tomu zabrániti. Konečně připustíme, by cizí osoba předložený

předmět vzala a rychle s ním zmizela, což když se stalo, štveme psa za ní vybízejíce ho: „Chyť — zadrž!“ Odcizitel, zastaví se když pes ho dohoní a před ním šteká. Aby však pes nemohl kousnouti, dáme mu drátěný „košík“ (náhubek). Později naučíme psa hlídati i zvěř zastřelenou tímž způsobem; ale hledme, by nebarvila, čímž by mladý pes snadno mohl býti sveden k lízání barvy, i k rušení zvěře. Když pes hlídá, škádlíme ho a použijeme k tomu i osob cizích. Není-li pes při tom dosti zlý, ať jej cizinec škádlí a dráždí všemožně. Při tomto cvičení naučí se pes též stíhati a zastavovati pytláka a kohokoliv, za kým poslán byl, následovně: Myslivec lehne si za keř a pes vedle. Muž v roztrhaném obleku, máje přes hlavu pytel vtažený, chodí sem tam asi 40 kroků v okolí. Pes zaslechna kroky stane se pozorným, ale cvičitel nevíšimá si ničeho, jakoby spal. Onen muž po chvíli utíká pryč, pes obyčejně zašteká. Rychle vzchopí se cvičitel, pádí za utíkajícím, při čemž psa štvě: „Chyť, drž!“ Muž vyskočí na blízký stoh dříví a brání se házeje po psu klacky, by tento naučil se vyhýbati se ranám. Myslivec přijde a počne onoho muže i zdánlivě bít a pustí se s ním i do rvačky, a pes vybízen bývá slovy: „Chyť ho — pozor, drž!“ Takto vybízený rozhorlí se jistě, zvláště dostane-li též nějakou ránu, načež pošle se za utíkajícím, který opět pro svou bezpečnost na některý stoh dříví vyskočí. Cvičení toto, několikráte opakované, nemine se nikdy s výsledkem, a pes stihá pak a zastavuje každého, na nějž byl poslán.

To naučí se i jiný k tomu způsobily pes, ale tuto uvedeno jest to u cvičení ohaře, protože ten nejčastěji provází myslivce mimo honbu.

Přinášení z vody ohař naučí se snadně, když u mělké vody házíme mu kousek dřeva nejprve blízko ku břehu a pak vždy dále a dále vybízejíce ho, by přinášel. Kdykoliv úlohu svou vykoná, budiž pochválen, ale nesmíme cvičení toto příliš prodlužovati a posílání do vody tolikráte opakovati, až by ohař stal se omrzelým.

Dlužno připomenouti, že nesmíme nikdy psu zvěř přinášejícímu jíti naproti a tuto mu dříve odebíratí, než-li ji na místo výstřelu přinesl. Rovněž nesmí myslivce nikdy kvapně přibližovati se k ohaři stojícímu na zvěř, ale spíše obcházeti jej zvolna v kruhu. Nechá-li zvěř ležeti a bez ní příběhne, budiž veden nazpět a domlouváním vybízen a dle potřeby i donucen, by zanechanou dále nesl.

Když ohař přináší vše i z daleka a z vody, učí se hledat a přinášet ztráty, takto: Vyjdeme s ním do pole a upustíme bílý šátek tak, aby toho nepozoroval. Asi po dvaceti krocích se zastavíme, ukážeme mu na onen šátek a vybidneme ho, by jej přinesl, slovy: „Přines

ztrátu!“ nebo „Perdu apporté!“ Obyčejně každý dobrý pes přinese šátek na první vyzvání. Potom posíláme ho vždy dál a dále, hodíme šátek i vedle stopy, avšak vždy po větru, a vyvíčíme psa tak, že daleko v poli i v lese přinese vše i skutečně ztracené.

V době venkovského cvičení budiž domácí častěji opakováno, načež vyvedeme cvičence na šňůře, asi dvacet kroků dlouhé, do poli, kde koroptve se zdržují. Tu vybidneme ho: „Hledej — pěkně — hledej!“ anebo „Allons, cherche!“ a necháme ho proti větru hledati. Zaráží-li na skrívany, strnady a pod., napomeneme ho: „Fuj — styď se, — ptáci!“ Tomu ale odvykne každý pes později sám sebou. Táhne-li však po koroptvích, uchopíme šňůru kratčeji, necháme ho jen pozvolna postupovati a zarážeti, až konečně pevně stojí. Hned uchopíme šňůru blízko obojku, hladíme psa a několikrát napomeneme ho: „Kuš — nemař, nemrhej!“ anebo „Tout, beau!“ a necháme ho tak chvíli (asi 3 minuty) státi. Pak vyplašíme koroptve kamenem aneb hroudou. Chce-li pes za nimi běžeti, strhneme ho zpět. Později necháme psa delší dobu státi. Vyplaší-li koroptve nebo vyžene-li zajíce, aniž by před nimi zarazil, nechme ho kušovati před místem, kde zvěř ta byla. Opakuje-li se to, potrestejme ho několika šlehy. Aby pes stál též na zajíce, naučíme ho týmž způsobem, jako na koroptve. Při tom však zastřelujeme zajíce před mladým psem jen v loži, ale nikdy v běhu a nedopustíme, by vyzvednutého pronásledoval. Když cvičenec již vše správně koná i volně (bez šňůry) a dá se i od zvěře, na niž stojí, odvolat a zase k ní přivést, zastřelíme koroptev nebo zajíce před ním a necháme ho zastřelené přinést, což smí učiniti teprve, až když mu to veleno bylo.

Ohař nesmí zastřelenou zvěř škubati, nýbrž rychle ji chopiti a přinést. Po výstřelu i po přinesení ať pes vždy tak dlouho ostane u myslivce, až je k dalšímu výkonu vybidnut. Mladého ohaře bedlivě pozorujeme, by včasné varován a napomenut býti mohl, kdykoli by snad chyboval anebo chtěl rychleji ku předu pokračovati.

Kdykoli by neutvrzený pes za vyzvednutou zvěř běžel vzdor pískání a volání: „Stůj, styď se — zpět!“ budiž karabáčem potrestán, dle rozličné povahy jeho více nebo méně. Dle potřeby použijeme opět korálků a dlouhé šňůry, bychom psa mohli zatahnouti, ale nikdy nesmíme se zlobiti a psa za slechy tahati nebo kopati.

Nejobyčejnější necností mladých ohařů bývá, že zajíce honivají a přinášejíce zvěř, ji mačkají. Aby zvěř nemačkal, dáme mu přinášeti vycpanou koroptev, v níž napíchány jsou drátky, jimiž se popichá, jakmile mačká, ale dějž se to opatrně, aby ho to neodradilo.

Obtížnější jest odnaučiti psa honění zajíců, co některý činí i po mnohých trestech. Nejvydatnější způsob, jímž to ohaří odvykneme, jest tento: Uvedeme ho do honbiště, kde jest mnoho zajícův, ale tu nesmíme žádného zastřeliti a takorba ani pušku s ramene sundati. Zajíci hojně vybihají, a když se pes konečně marným honěním unavil a při tom notně trestán byl, zanechá toho často sám sebou dosti brzo. Jestliže pes vzdor tomu zajíce prohání, uváže se mu klát (klátka t. j. krátké polénko kulaté) tak, aby mu od obojku visel před běhy předními, neb aby jej za sebou vlékl. V rychlém běhu při honění překáží mu tato klátka, tlukouc jej do běhů.

Někteří myslivci používají odvážlivého způsobu, totiž postřelení psa ze značnější vzdálenosti slabými brůčky, když vše jiné minulo se výsledku. To lze jedině v nejnútnejší potřebě raditi a jest s tím spojeno vždy nebezpečí, že může pes zrađen a pokažen býti.

Aby pes odvykl si přibližovati se, i když jest přivoláván, a utíkáti, kdykoli pozoruje, že má býti trestán, radí zkušenost, vzíti ho vždy dříve na šňůru a pak teprve karabáčem pokárati. Též po každém trestu vedme i vycvičeného psa vždy chvíli na šňůře.

Mimo to radí zkušenost, aby pes nikdy nepracoval a cvičen nebyl hned po obdržení trestu nebo pochvale, nýbrž má vždy chvílenku klidně zůstat seděti nebo s cvičitelem sem tam volně přecházeti a pak teprve nechť dále se s ním pokračuje. Vždy však zachovejž každý především mírnost a opravdovost.

Jestliže mladý ohař pracuje na honbě, kde je více psů, tu někdy stane se, že on vida ohaře sousedova státi též zarazí; tobo však netrpe a jdeme s ním dále. Rovněž nepřipustíme, by jinému psu bral přinašenou zvěř. Vůbec jest radno honiti se psem, dokud není utvrzený, jen ve společnosti jednoho neb dvou střelců, bez jiného psa. Zastřelenou zvěř ať pes pouze veliteli svému přináší, a nedovolme, by ho jiný střelec přivolával.

Když dokonale utvrzený ohař má býti brán i k vyhledávání zajíců, kteří na výskoku bývají zastřelováni, tu musí prolézati a prosliditi i veškeré křoviny; myslivec ať hledí vždy rychle zajíce zastřeliti a nedovolí mu za zdravým běžeti a za postřeleným jen tenkrát, když ho k tomu vyzve.

Radno jest bráti s sebou začasť mladého psa na čekání z večera v měsíci srpnu tam, kde zvěř vychází, by zvykl si klidně ji pozorovati a v přílišné dychtivosti se mírniti. Často tu zdvihneme pušku k lici, jako bychom chtěli vystřeliti, by pes poznal, že si podobných výjevů nesmí všimati, a že to není pro něj znamením, aby vstal a něco

konal. Napomináním a mirnými tresty za každé provinění navykne pes snadno potřebné klidnosti a ostává neuvázaný u myslivce seděti neb ležeti, i když na blízku zvěř věří i vidí.

Cvičením lesním naučí se ohař vyhledávati v letě ptactvo lovné, jmenovitě sluky, tetřivky, bažanty atd. Tu nechť jako v poli pevně stojí, opatrně hledá a zastřelené hbitě přináší. Ostatně každý ohař, který v polích jest úplně utvrzen, snadno i v lese a mnohdy bez zvláštního návodu, koná správně všeliké povinnosti.

Taktéž není potřebí zvláštního namáhání, by jinak již utvrzený ohař vycvičil se i v povinnostech svých při honbě vodní. Když jej přivedeme k rybníku, cvičíme ho, by přinášel z vody, nejprve z blízka, a později z hlubiny, kde plavati musí. Přináší-li pes na suchu vše dokonale, naučí se snadno i z vody přinášeti, když k tomu byl povzbuzen a vybidnut. Jeví-li se však přece potřeba přiměti ho k tomu přísností, děje se to tak jako při cvičení na suchu. Cvičitel přibrodí se s ním až k hozenému předmětu, a tam snaží se přiměti psa, by jej chopil a nesl. To opakuje se až konečně pes sám ochotně vše z vody přinese, jakmile mu to bylo rozkázáno. Na to nechť přináší hozené na břeh zase zpět do vody ku cvičiteli.

Vyhledávati zvěř vodní naučí se ohař nejsnadněji příkladem staršího a utvrzeného soukmenovce, když v jeho společnosti pracuje. Radno jest nejprve vésti cvičence k vyhledávání mladých kachen divokých: cvičitel brodí se s ním v rákosi tam, kde z počátku pes plovati nemusí, tak jakoby nedělal rozdílu mezi suchou zemí a vodou.

Avšak ohařům nesvědčí častá práce ve vodách a proto, kde provozují se rozsáhlejší honby vodní, vydržují se zvláštní vodní psi.

Pes vodní.

(*Canis familiaris hirsutus aquatilis.*)

Pes vodní podoben jest co do velikosti ohaři, těla zavalitého, se silnou vysokou hlavou, tlamou krátkou, širokou a tupou, sluchy kratšími a výše zavěšenými, krkem tlustým, prutem dlouhým a chvostnatým; běhy jeho jsou silny a tlapy široky, srst kosmatě skadeřená obyečně temné barvy. Vyznamenávají se výbornými vlastnostmi.

Vodní pes jest poslušný, vytrvalý a hbitě z vody přináší. Poslušnosti jest u těchto psů tím více potřebí, ježto mají se po zavolání ihned vrátit a též na kterémkoli místě do vody jít. Cvičení jich děje se tak jako u ohařů, ale opatrně, aby se mladý pes nezradil, což se při výkonech ve vodě snadně může státi.

Při honbě na kachny a husy divoké potřebuje se někdy též psa podobného lišce (oříška), který jen pobíhá kolem budky, v níž střelci jsou ukryti, a tím, jakož i štěkáním ptactvo vodní na dostřel vábí.

Křepelář.

(*Canis familiaris extrarius.*)

Ačkoliv při honbě na křepelky nejčastěji používá se ohařů, přece třeba zmíniti se tu o křepelářích. Jsou to malí psi, velmi pěkně zavěšení, mající prut vzhůru otočený, praporecovitý; jsou dlouhosrstí, barvy tmavé i bílé a též strakatí se skvrnami žlutohnědými, černými nebo červenohnědými. Zevnějšek křepeláře jest vůbec velmi příjemný; podobá se malému ohaři dlouhosrstému.

Kde jest hojnost křepel, používají myslivci těchto psů k vyhledávání jich buď v luční trávě neb na požatém poli pod hrstmi obilí. Na vyhledanou křepelku stojí pak křepelář tak, jako ohař na koroptev, a musí tak dlouho setrvati, dokud křepelka buď pod přívlač nebyla lapena nebo dokud nevylítla, by ji myslivec mohl zastřeliti.

Cvičení křepeláře v povinnostech jemu příslušných děje se tak jako ohařů, ovšem že jen pokud toho k jejich výkonům potřebí.

* * *

Ku konci pojednání o cvičení psů připojeno budiž ještě několik slov o nejdůležitějších pravidlech pro myslivce jako cvičitele a velitele mladého psa, dodatečně k uvedeným již pokynutím, totiž: Myslivce, cvičící mladého psa, řídí se povždy, jak při domácím, tak i venkovském cvičení, dle povahy jeho. Jestliže některý pes nesnadno pochopuje, pokračujž cvičitel bez hněvu a omrzení pozvolna, opakujž často jednotlivé výkony a trestejž dle potřeby více, nebo méně atd. Tvrdý pes vyžaduje mnohého a častého cvičení a budiž i více trestán, ale za to bývá vždy ochotnějším a vytrvalejším, jedním slovem utvrzenějším. Měkký pes naučí se všemu snadněji a při méně trestech, ale nebývá tak poslušný, stane se dříve omrzělým, někdy i svéhlavým a nepatrným pochybením myslivce při cvičení, i později při výkonech honebních, spíše se zradí a pokazí. Co se týká opatrnosti při prvních praktických výkonech mladých psů, zasluhuje zvláštního doporučení, by myslivec cvičence svého stále pozoroval a jen na blízku a samotného pracovati nechal. Je-li na honbě více psův, ať ho nikdy ku společnému hledání nepřipouští, nýbrž vzdálen sám s ním honí. Cvičitel nesmí mladého psa nikdy jinému myslivci půjčovati, nýbrž při honbě vždy jen sám jej řídit. Za každé provinění

budiž cvičenec ibned přiměřeně potrestán. Myslivec má svého psa jen tenkrát napominat a jemu velet, když toho skutečně třeba, by snad pes stálým okřikováním nestal se lhostejným, tupým, a nevšímal si pak rozkazů dosti pozorně a náležitě. Na zajíce, kterého ohař z neopatrnosti vyhnal anebo kterého honil, nesmí býti střeleno. Ani hledati zvěř ani zastřelenou přinášeti nesmí dříve, dokud mu to nebylo veleno. Aby cvičenec uvykl potřebné klidnosti při střelbě, dejž cvičitel začasť jemu na blízkou střelbu a při tom ho musí pozorovati, napominati a dle potřeby trestati. Konečně ať každý myslivec přičini se, by nechyboval zvěř, kterou mladý pes vyslidil a na níž stál.

Choroby psů a jich léčení.

Napsal zvěrolékař *Dvořáček*.

Každý myslivec zajisté dbá všemožně, aby měl psa zdravého. Vzдор tomu ale dosti často pes ochuraví. Lehčí onemocnění zaniká obyčejně samo sebou, těžší ať léčí zkušený zvěrolékař, a tak uvedeny jsou tuto jen některé záhodné pokyny.

Zdali pes jest zdrav či nemocen, pozná se nejlépe na jeho nose; má-li nos studený a vlhký, jest zdrav, — je-li však nos horký a suchý, při tom světlá (oči) zakalená a nemá-li pes chuť k jídlu, můžeme být jisti, že je nemocen.

Lehčí poranění psa zahojuje se obyčejně beze vši pomoci; říká se, že se pes vyliže. Značnější poranění, vyvrtnutí kloubů, zlomeniny a pod. radno jest ku vyléčení svěřiti zvěrolékaři než-li chybným snad napravováním pokaziti dobrého psa.

Nejvíce bývají psi sužováni cizopasníky. Od blech pomůžeme jim důkladným umytím 30% roztokem lysolu, posypáním perským práškem, udržováním čistoty a nasypáním dřevěného popele pod slamené lože.

Klišťáky zapudíme lehce nakapáním 30% karbol. oleje, je-li po ruce, neb vodičkou z dýmky. Vytrhávati je není radno, neboť tu obyčejně hlavička v ráně zůstane a hnisání působí.

Tasemnice u psů vyskytuje se velmi často. Příznaky jsou: Znamky chronického katarrhu střevního; chuť k jídlu jest velice nestejná, — někdy mají velký hlad a jedí mnoho, aniž by jim na váze přibývalo. Mladí psi jeví často velký nepokoj, bědují, pobíhají sem tam, štekají jsouce obráceni hlavou k zadku atd. Při prohlídce řitě nalezneme někdy jednotlivé články tasemnice buď čerstvé neb i zaschlé. Proti tasemnici máme dosti dobře účinkujících prostředků; jako:

Extractum filic. maris aethereum, Kamala, Arecanus, flores Kusso, cortex radicis granati, chloroform atd.; odporučuje se však léčení svěřiti zvěrolékaři.

Škrkavky. Znamky jsou sice podobné jako v předešlém případě, však mnohem slabší; přicházejí však též náhlé případy smrti při provrtání stěn střevních. Velmi lehce je vypudíme Santoninem 0·05—0·2 u starších psů a u mladých 0·01—0·02, buď s cukrem neb v ricinovém oleji. Též odvar z česneku v mlíce velmi dobře působí.

Lyšej jest zanícení kůže neb pokožky v rozličném vývoji a stupni a následkem toho jest velmi mnoho různých druhů lyšejů. U psů bývají nejvíce podél hrbetu, na počátku ocasu, ale též na hlavě a krku. U starších psů, ponejvíce doma držených, dobře krmených, pozorujeme je nejčastěji, též u mopslíků, dogg, psů leonbergských a j. Příčiny této choroby mohou býti různé a záleží buď v krmení neb ve vlivu vnějších činitelů. Při léčení hlavně jest o to dbáti, by se odstranila příčina a tu mnohdy zmizí lyšej sám sebou. Při lehčích ochuravěních pomáhá zinková masť; při mokvajících lyšejích působí dobře 60/0 roztok lapisu štetěčkem natíraný, masť tanninová, creolino-zinková atd. Jako vysušující prášek používáme: dermatol a mastek 1 : 10, creolin neb kys. bórovou 2—4 : 100.

Při chronických případech užívá se ku léčení ponejvíce theru a creolinu v různých formách; odporučuje se však v případě takovém léčení svěřiti zvěrolékaři.

Herpes tonsurans jeví se jako kulatá, ostře ohraničená, osamotnělá, holá místa na hlavě a bēhách, obzvláště kolem světél a tlamy. Vyléčení jest snadné. Když dobře očištěná nemocná místa mažeme kreosotovou, kreolinovou, naftolovou, . . . masti a též jodová tinktura s lihem (1 : 5) atd. zaručují rychlé a důkladné vyhojení.

Svrab; počíná na hlavě, spodině prsou, břichu a u počátku ocasu; obyčejně rozšíří se rychle po celém těle. Z počátku vidíme malé puntíky, proměňující se v puchýřky, které praskají, potom zaschnou a dávají příčinu ku rychlému odšupinování pokožky. Srsť vypadává, kůže sama jeví sesílení a též odřeniny a trhliny následkem škrábání a dření, protože při tom jest veliké svědění. Léčení při zastaralé chorobě jest vždy pochybné, zvláště je-li pes již zesláblý a starý. Z léků odporučuje se creolin, thér, creosot, carbol, kyselina, balsám peruvianský, benzol, naphtol atd.; avšak nejlépe jest léčení svěřiti zvěrolékaři.

Spáleniny a opařeniny, jež se jeví buď velikými puchýři, neb mokvajícimi, pokožky zbavenými místy, jest dobře potírati smíšeninou vápenné vody a oleje, a při hnisání odporučuje se ku vymý-

vání 30/0 roztok lysolu neb karb. kysel. a potom natření mastí sestávající z

Salol	4·9
Cocain. hydrochl.	0·25
Vaselini	50·0

Natírání knihařským lepem též dobře účinkuje.

Byl-li pes jedovatě pokousán (hadem etc.), vymyjme mu ránu co nejdříve, pak přiložme nad ni pevný obvaz a vypalme ji lapisem. Dodržování přísné diety dle zvěrolékařského nařízení podpořuje léčení vydatně.

Otravy. U loveckých psů nejčastěji stane se otrava strichninem, — řidčeji fosforem, . . . Při otravě fosforem pozorujeme u psa veliké bolení, chuť k dávení, žloutenku na bělmu světel, nemožnost polykání a otok jazyka. Proti tomu dáváme Cuprum sulphuricum, Kalium permanganicum; dobře působí starý terpentínový olej s odvarem semena lněného; žádný však olej ani mléko nesmí se v případě tomto dávat. Otrava arsenikem jeví se podobně jako předešlá. Nadýmání, z prvu zácpa, pak až krvavý smrdutý průjem, ochrnutí nervů; tepna velmi slabá, četná, téměř nepočítatelná. Hlavní protijed arseniku jest: Liquor ferri sulphurici oxydati 100 gr rozředěno 250 gr vody a smíšeno s 25 gr Magnesia usta rozředěné 250 gr vody. Léku toho dává se každou 1/4 hod. jedna lžice. Jako domácí prostředek a dokud léku pravého není, dává se též voda od kováře, ve které se chladí žhavé železo. Teplé mléko se odporučuje, ale nikoliv olej. Otrava strychninem jeví se v ochrnutí svalů, křečovitými, velmi prudkými záchvaty, které několik minut trvati mohou. Nejlepší protijed jest Chloralhydrat, též morfiové injekce, a též bromkalium se odporučuje. Z počátku však jako při všech jiných otravách dávejme pro zvracení (dávící kámen).

Zánět spojivky světel (conjunctivitis) prozrazuje se tím, že psu tekou hojně slzy tak, že mnohdy pod světly holá místa povstávají. Jako lék dobře působí Aq. collyr. lutea, kterou dvakrát denně do chorobného světla kapáme.

Při zánětu rohovky oční pozorujeme, že tato se potahuje bílým, do modrošeda přecházejícím povlakem. Příčiny nemoci této jsou různé a ponejvíce vnější. Při lehčích případech pomáhá buď v předešlém případě uvedená vodička neb 10/0 voda zinková; též prášek cukrový s Hydrarg. chlor. nit. působí velmi dobře. V případech těchto poradme se raději se zvěrolékařem, neboť lehce pochybeným léčením můžeme připravit psa o zrak.

Červ v slechu (uchu), není-li zastaralý, jest poměrně lehce vyléčitelný. Nejprve rozmělníme mázku ušní olejem neb vlhým od-

varem šalvěje do ucha vestřikovaným, potom ji odstraníme pomocí nějaké as jako brk tlusté dřevěné tyčinky, na které jest navinutá vata. Po vyčistění a vysušení ucha vestřikáme do něho 30% roztok borové kyseliny. Nalézají-li se na boltečích ušních červem rozežraná místa, odstraníme z nich pomocí oleje strupy, desinfikujeme je a lapisem vypálíme a potom na ně přilepíme náplasti, zhotovené z kůže rukaviček a natřené ševcovskou smolou. Náplasti tyto necháme tak dlouho, až samy odpadnou. V každém případě však léčení nemoci této jest nejlépe svěřiti zvěrolékaři.

Psinka. Ze všech nemocí nejzhubnější na psy, obzvláště na mladé, působí psinka; starší psi přestojí ji snáze a též tak snadno neochuraví nemocí touto. Nakažlivost její jest dokázána. Přestojí-li však pes jedinou psinku, jest delší dobu proti ní immunní. Katarrh sliznic, světel, zaživacích ústrojí, affekce mozku a míchy, lyseje, velmi často též katarrhalecký zápal plic, jsou příznaky psinky a rozeznáváme dle nich různé její druhy jako na př. katarrhaleckou, nervesní a exanthematickou, dále dle onemocnění jednotlivých orgánů: oční, břišní a plicní. Těchto vyskytuje se obyčejně více pobromadě, tak že téměř nikdy čistý obraz jednotlivého druhu psinky nemáme. Dle rozmanitosti nemoci této jest léčení její též velmi různé. Jako prostředek ochraňovací doporučuje se psům do pokrmu občas dávatí na špičku nože kys. salicylové. Při onemocnění zaživacích ústrojí doporučuje se Calomel, a při katarrhalecké affekci sliznic v ústrojí dýchacím atd. creolinové inhalace. Jelikož nemoc tato jest velmi nebezpečná, budiž co nejdříve povolán zvěrolékař, který příslušné léčení zařídí.

Žaludeční a střevní katarrh přichází u psů velmi často.

Příčinu toho dlužno hledati ponejvíce v nepravidelnosti a nespořádanosti stravy a krmení. Při přežrání a přecpání žaludku pozorujeme náklonnost ku zvracení, spojenou se silným slintáním, a psi jeví veliký nepokoj a ujmání. Hlavní známkou katarrhu žaludečního jest zvracení; psi polehují, jsou vybíraví v pokrmech a jeví větší žízeň; stolice jest tuhá. Katarrh střevní značí se silným průjemem. Při těchto nemocích jest nutno ihned změnití stravu. Proti přecpání dáváme prostředky pro dávení jako: apomorfin, rhizoma veratri albi, rad. ipecacuanhae etc. Nechť k jídlu hledíme pomocí kysel. solné, pepsinu, . . . odstraniti. Tinkt. rhei aquosa neb vinosa, pepsinové a chininové víno též dobře účinkuje. Průjem hledíme zastaviti suchou krmí, zapraženou, rýžovou neb kroupovou polévkou; červené víno a opiová tinktura v malých dávkách se odporučují. Proti zácpě dává se calomel a klystéry vlažnou neb studenou vodou dle nařízení zvěrolékaře. Dávení zastavíme buď pilulkami z ledu, neb opiem, taniinem, v malých dávkách.

Зачпа. Příčiny její jsou různé; těžce stravitelný pokrm, stáří, chronický střevní katarrh, cizá tělesa ve střevách, ochrnutí střev atd. Hlavní známkou jest nemožnost lejniti. Zvířata stavi se ku lejnění za silného, bolestného tlačení, při čemž buď žádné lejno, neb po velikém namáhání malé, suché a tvrdé kousky vycházejí, ve kterých často nestrávené kosti se shledají. Při prohlídce břicha seznáme, že stěny jeho jsou velmi napnuty a u pánve ve střevě nashromážděné tvrdé lejno. Léčení počínáme vyhladováním psa; později dáváme mu mléko, hovězí dobře solenou polévku atd. Tvrdé lejno ve střevách hledíme rozmělniti vlažnou čistou vodou, kterou pomocí kaučukové rourky do střeva vpravíme. Jako vnitřní lék dáváme olej ricinový, calomel atd.

Kolika (ujímání) přichází u psa zřídka a jeví se vtaženým břichem a velikými bolestmi. Morfiové injekce, doverské prášky, opiová tinktura dobře působí za současného dávání klystérů a priesnických obkladů.

Žlučové kaménky a též močové vyskytují se u psů dosti často. Příznaky jsou dle velikosti a množství kamének těchto velmi různé. Léčení budiž svěřeno zvěrolékaři.

Zadržené močení mívá různé příčiny, ku jichž odstranění jest nejlépe povolati zvěrolékaře. V lehčích případech dobře působí tlak na zadní část břicha, natírání tamtéž olejem terpentínovým, anisovým atd. Chloralhydrat a morfium vnitřně dobře působí.

Rheumatismus svalový jeví se u psa hlavně ve svalech krčnic a hřbetnic, a zvláštním příznakem jeho jest křik psů vydávaný i při sebe nepatrnějším pohybu neb i ze strachu. Hlava i krk jsou přímo drženy. Massage nemocných míst, natírání jich spirit. camphorati, ol. terebentin. atd. Priesnické obklady, injekce veratrinové se velice dobře osvědčují. Při rozšířeném rheumatismu doporučuje se užívání natr. salicylic. neb salolu.

Rheumatismus kloubový jeví se otoky kloubů, které náhle povstávají a současně na více místech se vyskytují. Salol, Salipyrin, kys. salicyl. aneb natrium salicylicum užívané, a zevně tinctura jodi, chloroformová, kafrová a j. masti prospěšně působí.

Rhachitis nebo-li křivice vyskytuje se dosti často u mladých psů a jeví se nádory na kostích, obzvláště tam, kde žebra s chrupavkami se spojují; zkřivení končetin ve spojení s bolestnou chůzí atd. Hlavní prostředek proti nemoci této jest fosfor a vápno.

Vzteklina vystupuje ve dvojm způsobu, jako zuřivá a tichá. V prvním stupni nemoci této jsou psi velmi rozrušeni, lekaví, zalézají a mění často své lože. Význačná jest změna chutě. Pes štítí se nápojů, obvyklé krmě nechává stát a rozkusuje různé předměty, jako dřevo, hadry, kousky skla, slámu a j., při tom jeví se občas nemožnost

polykání, pak nastane dávení, obtížné dýchání a zácpa. Později hledi pes utéci a uniknouti, dostavují se záchvaty zuřivého ba zběsilého kousání a štěkot mění se v drsné vyti; jiní jsou otupělejší, zahledí se upřeně na jedno místo, vyji bez přestání a necítí ničeho; ku konci zhubnou a lze pozorovati ochromeniny jednotlivých údů a částí těla.

Jelikož nemoc tato jest nevyhléčitelná a jest uvedená v zákoně o dobytčím moru, musí každý majitel vzteklého psa obecnímu úřadu oznámení učiniti, který pak další úřední opatření v zákoně předepsané učiní a potřebné zařídí.

* * *

V novější době uvádí se kysel. salicylová za universální lék pro psy, které se má dávatí asi na špičku nože častěji do pokrmu. Nelze upříti mnohý dobrý účinek kyseliny salicylové co prostředku ochranného a desinfekčního, ale za lék universální ji odporučiti nemůžeme. Vykropování lužka psiho roztokem kysel. karbolové neb lysolu se odporučuje.

Aby pes udržen byl zdrav, budiž vyživován potravou přiměřenou a nesmí trpět žízeň, zvláště musí-li pracovati v horku letním; — budiž chráněn před přílišným vedrem, jakož i před krutou zimou, a proto budiž mu v létě popřán chládek k odpočínutí a v zimě upraveno teplé lože k přenocování, ale on nesmí zchoullostivět a musí býti dosti otužilý a konečně o to hlavně dbáno budiž, aby stále chován byl v čistotě a popřána mu byla přiměřená volnost a svoboda pohybu.

V r e t a

šelma kunovitá, podobna tchoři ale menší i slabší, barvy světlejší, bělavé neb žemlové, žije u nás jen ochočená a používá se ku honbě králíků vyhánějíce je ze zemních chodeb a brlohů. Jakmile králíci zpozorují svého úhlavního nepřítele, pádí vyděšeně z podzemí a bývají střeleni anebo do sítí lapáni. K těmto výkonům honebním nebývá vřeta zvlášť cvičena; co vykonává, jest jí vrozeno.

V ý r

„král noci“, největší tato sova slouží myslivcům k přívábění pernatých dravců.

Jak známo jsou sovy od denního ptactva nenáviděny a opustí-li výr za dne svoji skrýš, bývá od nich pronásledován a škádlen. Myslivci od pradávna, využitkujíce toto nepřátelství, užívají výra k přilákání pernaté škodné ku zřízeným výrovkám, kde je střelí.

Aby výr nemohl uletět, má na každém stojáku pevně přišitý pasek kožený (z usně), a druhé konce těchto pout spojeny jsou v kroužku kovovém; u toho bývá přiděláno několik kroužků tvořících řetězku anebo pásek kožený, na jehož druhém konci kroužek ku přivázání šňůry jest upevněn. Jiná pouta sestávají z pásku, který asi 5 cm od dolního kroužku jest rozdvojen a na oba stojáky přišit. K dolnímu kroužku přiváže se šňůra asi 2—3 m dlouhá, jejíž druhý konec uváže se pevně k zaraženému kolíku tak, že výr nemůže uletět.

Doma odváže se šňůra od pout, a výr pustí se do budníku, v kterém přebývá. Budník ten na suchém místě u myslivny postavený, zděný nebo z fošen, bývá nejméně 2 m vysoký, též tak široký a dlouhý, opatřen okénkem zamříženým s okenicí. Uvnitř upravit se bidélko, na němž výr sedává.

Za pokrm slouží nejvíce dravé ptactvo, které jsme u výrovky postríleli, též veverky, kočky a t. d. vždy s peřím neb se srstí. Avšak maso mu předkládané ať není starší, zahnivající; takové a maso vepřové je mu naprosto škodlivé. Co mu zbylo, druhý den odklidíme a nové předložíme. Budník budiž častěji provětráván a čistěn, a záhodno jest začasť poskytnout mu vodu, protože ji pije a rád se koupá.

Bylo-li by na výru pozorovati nějakou chorobu, nejspíše pokažení žaludku, dá se mu kousek čerstvého másla k spolknutí nebo se mu poskytne čerstvé maso mladé kočky.

Některý výr bývá krotký, tak že na zavolání slétne na hůl, kterou si myslivec pak na rameno položí a tak jej k výrovce odnese. Je-li ale výr divoký, musí ho myslivec v budníku za pouta zachytit háčkem a pak hledět vzhůru vyzvednout, oba stojáky pravou rukou zachytit, zády jej na levou ruku položit a tak k výrovce odnésti. Při tom musí někdo být nápomocen, aby šňůru ke kroužku přivázal. Myslivec drží pak šňůru svinutou v levé ruce a přiváže ji u výrovky ke kolíku, když dřive výra na berlu neb oblouk posadil.

Že opatrnosti nikdy nezbyvá, radno jest častěji o pevnosti pout a šňůry se přesvědčiti, aby se někdy výr neodtrhl a neuletěl.

S o k o l.

Lov zvěře vycvičenými sokoly býval (nejvíce v středověku a v Čechách ještě v XVII. století) zábavou oblíbenou. Již 400 r. před Kristem býval prý již sokol pomocníkem lovečů, — v některých krajinách asijských a afrických a též v Anglii dosud sokolnictví se provozuje, a v novější době i jinde stává se opět moderní zábavou.

K těmto lovům nejzpůsobilejší jest sokol obecný neb stěhovavý (*Falco peregrinus*), sokol islandský (*F. islandicus*) a raroh velký (*F. lanarius*). Mimo sokoly bývají někdy i jestřábi k těmto loveckým výkonům používáni, též ostříži k lovu křepelek i jiného drobného ptactva a v Asii prý i skalní orlové.

K honbě se sokoly jest vhodné pouze honbiště bez lesů, v rovných polohách, a loví se křepelky, koroptve, zajíci i volavky, jeřábi a j.

Zvěř české myslivosti.

Myslivost zabývá se hlavně chovem, ošetřováním a hájením zvěře, která zajímavou honbou ulovena, poskytuje lidstvu svým masem (zvěřinou) záživného pokrmu a svým kožíchem (koži, srstí, peřím), parohy, kostmi, zuby, tukem a j. různých potřeb, pěkných ozdob i léků. V myslivosti zovou se zvířata taková zvěři užitečnou.

Zvířata, která zvěř užitečnou pronásledují, hubí, ničí, jsou v myslivosti škodnou (dravci a šelmy).

Zvěř v myslivosti užitečná často v polním a lesním hospodářství škodlivá, a naopak zvěř v myslivosti škodná bývá prospěšnou lapáním a ničením zvířat škodlivých, hlavně hlodavců a hmyzu. Proto uvedena jest u jednotlivých zvířat jejich prospěšnost i škodlivost, avšak rozdělení veškeré zvěře v užitečnou a škodnou, jak v myslivosti zvykem a obyčejem, jest v knize této zachováno.

Užitečná i škodná zvěř jest buď pernatá (ptactvo) nebo srstnatá (ssavci). Užitečná zvěř jest myslivecky roztržiděna ve tři hlavní skupiny: zvěř honby velké (vysoké), střední a malé (nizká). Někteří roztržidují honbu jen na vysokou a nizkou.

Nehledě na přírodopisné roztržidění jest honebná zvěř české myslivosti, stálá i stěhovavá, roztržiděna a seřaděna následovně:

I. Zvěř užitečná.

A. Pernatá (ptáci): 1. honba velká, 2. honba střední, 3. honba malá;

B. srstnatá (ssavci): 1. „ „ 2. „ „ 3. „ „

II. Zvěř škodná.

A. Pernatá (dravci);

B. srstnatá (šelmy).

Škodná zvěř v Čechách obecná čítá se vesměs k honbě malé. Není snad pochybeno, že uvedeno jest tuto lovné ptactvo před zvěří srstnatou, vždyť každoročně počíná honba v novém období lovem zvěře pernaté a sice střelením tetřevů a tetřívků v toku a sluk v jejich jarním tahu.

Pernatá zvěř užitečná.

(Slovo „kohout“ znamená ptáka — samece, a „slípka“ ptáka — samici. Udané délky značí vždy míru od špičky zobáku až na konec nejdelšího péra ocasního a šířka míru v rozpjatých křídlech až ku konci nejdelších per křídelních.)

Honba velká.

Tetřev.

(Tetřev hlušec. *Tetrao urogallus*. Z ptactva kurovitého.)

Ze stálého lovného ptactva českých lesů jest tetřev největší, poskytující dovednému myslivci úlovek královský. Délka jeho jest asi 1 *m* a šířka 1·3 *m*. Opeřený pták váží 5·5 až 6·5 *kg*. Silně zahnutý zobák rohové barvy jest asi 50 *mm* dlouhý, dirky nosní obrůstají černými pírky. Kolem hnědých světel nachází se pouška (červená masitá kožka s drsným povrchem), stářím ptáka se zvětšující, a pod dolejší částí zobáku (v podbradí) visí hustý chomáč peří. Hlavu kryje peří modročerné, podobně i krk a prsa jeho, avšak měnivě do zelena. Peří křídel (letův) a na hřbetě jest tmavohnědé, drobně kropenaté, se šedými tečkami. U kloubu křídelního bělí se význačná dosti velká skvrna, nazvaná zrcadlo. Černé brky křídelní jsou bíle vroubeny. Spodní část těla kryje černé peří s jednotlivým perím bílým. Veškeré malé peří je dvojité, na společné ostence. Černé, široké peří s několika jemnými, bílými pruhy příčnými tvoří ocas zaokrouhlený (vějíř), 33 *cm* dlouhý. Stojáky, asi 8 *cm* vysoké, jsou opeřeny až ku kořenu tupých drápů, na nichž nalézají se jemné šupinky rohovitě; zadní prst nemá ostruhy.

Slípka, menší asi o třetinu nežli kohout, nemá pouška ani peří podbradního. Peří horní části těla jest hnědé, šedé, tmavě kropenaté, skvrnitě a pruhované, prsa jsou rudohnědá a peří na krku a spodní části těla hnědé, černě a bíle skvrnitě. Brky ocasní jsou rezavé, s příčnými pruhy černými. Stojáky bývají obvykle více opeřeny nežli kohouta a zrcadlo jest menší. Jestli celkem 65—70 *cm* dlouhá, asi 1 *m* široká a váží 3·5—4·5 *kg*.

Tetřevi jsou velmi plaší a opatrní. Při poměrně krátkých křídlech nemůže let jejich býti rychlý a způsobuje hlučné šumění. Bystrost zraku i sluchu tetřevů jest na slovo vzata.

Potravy poskytuje tetřevům výhradně rostlinstvo a hmyz lesní. Jsou to pupeny a rozmanitá semena lesního stromoví, jmenovitě žaludy,

bukvice, jahody lesní, též červi a mravenčí vajíčka, v nedostatku i jehličí chvojnatého stromová. K snadnějšímu žití polykají drobný písek křemenný; rozhrabávají zem a popelí se jak ostatní kurovitě ptactvo. Při krutém počasí zimním a vysokém sněhu zůstávají pryč i mnoho dní na stromech, požívajíce pouze jehličí a pupeny. Vodu vyhledává tetřev, zvláště v době tokání, několikrát denně.

Skoro celá Evropa a Asie jest domovinou tetřevů. Zdržují se v klidných a hlubokých lesích, jak listnatých tak i jehličnatých, avšak nikde v počtu valnějším, libují si v horách i v pohoří, kde vrchy a údolí se střídají a kde potůčky horské vznikají. Z jehličnatých lesů nevzdalují se nikdy daleko. Listnaté lesiny opouštějí v zimní době, přetahujíce do jehličnatých, a vrací se z jara zpět. Za dne jsou na zemi, vyhledávajíce si potravu, a večer hradují na stromy. Obvykle sedají na větví silného kmene jehličnatého nebo na osyce, buku a pod., málokdy na dubu. Znepokojování jakékoli zavdává jim příčinu k vyvolení si jiného hradového stromu.

V první době jarní počne páření tetřevů a přestává tenkrát, kdy vyvinuje se bukový list. Až do času tokání jsou tetřevi od tetřevic odloučeni. Teprve pak vyhledávají tokaniště. Každý starý kohout shromáždí kolem sebe slípky a netrpí mladých soků na blízkou. Tokaniště, na němž tetřevi po celý čas pojmání se zdržují, bývá místo porostlé starším i mladším stromovým v polohách vyvýšených. Z večera přitáhnou sem obvykle tise a zahradují hlučně do korun starších stromů jednotlivých. Někdy, a to jen při teplém a příjemném počasí, toká kohout též z večera a sletuje na zem; je-li však počasí studené a bouřlivé nebo předvidá-li je, zůstává na hradě tichým. Mladí kohouti někdy již v jeseni, po večerním zahradování, cvičí se v tokání. Z počátku vydávají nedovědné jednotlivé zvuky skladby své, až pak zdokonali se tak, že vyrovnají se starým kohoutům. V době tokání, jakmile nejranějším svítáním jitro nastává, počne kohout na stromě tokati hlasem, jež na několik set kroků daleko jest slyšeti. On puká a brousí, přecházeje na větví stromu, při čemž křídla svěsí a ocas rozprostře, někdy, přeskakuje i na jiné větve, občasné zvedá stoják hmataje ve vzduchu a začasť vypouští trus svůj. Hlas jeho mění se rozmanitě. Nejprve ozve se dvojité mlaskavé zvuk spojený obvykle s hlavním pukáním. Pak následuje brousení, totiž nepravidelné, hlubší i vyšší střídavé cvičení, a to trvá pouze několik vteřin. Zvuky pukání a brousení podobají se poněkud bláskám: „Kluk! kluk! kluk! kluk! kluk! klap! šiši, šiši, šiši, šiši!“ Čím více je tetřev roztoužen, tím rychleji následuje brousení a pukání. Při brousení tetřev nevidí, neslyší, a často přeslechne i výstřel, jímž byl chyben. Když se úplně rozední, slétne

kohout na zem mezi slípky, které jej hlasitým „kak, kak“ uvítají. Na zemi pojímá se kohout se slípkami, a když se to stalo, rozejdou se rozličným směrem. Je-li počasí příznivo, bývá tokání přede hrou pojímání, které při vlhkém a nepříjemném počasí odbude se bez dalších projevů roztoužené lásky. Kde jest mnoho slípek, odbude jich kohout šest i více, jinak však rozdělují se tyto a přidružují se ke kohoutům jiným, mezi nimiž často nastane tuhý boj.

Jakmile přejde doba pojímání, odtahují (odletují) kohouti na svá obvyklá stanoviště, někdy i více hodin vzdálená, nestarajíce se více o své družky ani o potomstvo. Slípky upravují si hnízda v osamotnělých polohách obyčejně v mytích a mlazinách. Hnízda tetřeví jsou velmi jednoduchá. U některého keře nebo v křovině mělký důlek, spoře vystlaný drobným suchým klestím, travními stébly a peřím, slouží slípce za hnízdo, do něhož klade 5—8 vajec, stará i 12. Vejce jsou velká jako slepičí, šedozelená, jemně hnědě tečkovaná, 60—70 mm dlouhá, 48—52 mm tlustá, úplně hladká. Asi ve čtyřech týdnech vysedí slípka mladé tetřevy, pokryté vlnatým chmýřím hnědě rudým, černě kropenatým. Tito běhají brzy s matkou, která učí je vyhledávatí potravu. V první době shromažďují se mláďata na noc a při nepříznivém počasí pod křídla matky své, a ta je varuje při každém bližícím se nebezpečí zvláštním hlasem, po němž celé hejno v travině a křoví se ukrýje, a zuřivě brání je proti nepřítelům. V několika měsících mladí tetřeví opeření jsou tak, že hradují, ale zůstávají u matky až do zimy. Do druhého přebarvení neliší se kohout od slípky. Kohouti teprve ve druhém roce nabývají úplné síly své, slípky ale dospívají již v roce prvním.

Zvěřina mladých jest jemná a chutná, starých tvrdá a tuhá.

Kde zdržují se v počtu četnějším, poškozují stromovi chvojnáté uštípováním pupenů.

Ze šelem a dravců nejnebezpečnější škůdcové tetřevů jsou lišky, divoké kočky, kuny, kolčavy (lasice) a všichni větší dravci i černá zvěř zničující vejce a hubící mláďata.

Ačkoliv nynější hospodářství lesní nepříznivě působí na rozmnožování se tetřevů, přece v hlubokých lesinách českých jsou dosti četní.

B a ž a n t.

(*Phasianus colchicus*. Z ptačtva kurovitého.)

Ze mnoha odrůd bažantů jest v Čechách nejobyčejnější bažant obecný. Z místních a jiných poměrů i u toho rozličné změny povstávají; tak na př. známý bažant doberňanský jest statnější, a peří jeho mění se více do modra a zelenava.

Bažant obecný má holé stojáky modrošedé, a ocas jeho jest tak dlouhý jako tělo. Kohout měří 0·9—1·0 *m* délky a 80 *cm* šířky, opeřený váží 1·5 *kg*; silou tělesnou vyrovná se největšímu kohoutu domácímu. Křídla jeho dosahují jen na kořen ocasu. Kohout, nejkrásnější pták české myslivosti, jehož peří jest po nejvíce lesku kovového, vykračuje si vždy hrdě a pánovitě se zdviženou hlavou, ale slípka skromněji si počíná. Hlava jeho končí bělavým, asi 3 *cm* dlouhým zobákem a jest i s krkem až po prsa zeleně do fialova nebo do modra měnivě opeřena. Prsa kryje peří žlutočervené, modře zaobroubené. Dlouhý, špičatý a ve vějíř roztažitelný ocas skládá se z 18 rudohnědých, napříč tmavě pruhovaných per, střechovitě se kryjících. Z těch dvě vrchní jsou nejdelší, délce těla se rovnající, a ostatní postupně zkrácena. Kořen ocasu a dolní část hřbetu kryje drobnější peří zelenavé. Ostatní peří na hřbetu jest rudohnědé, tmavě skvrnitě a brky křídel jsou světle rudohnědé s tmavšími a bledšími skvrnami. Okolo bleděhnědých světel má červená pouška. V čase kodercování čili tokání vyvstanou mu na hlavě dva chomáčky peří podobné ouškám sovím. Stoják 9 *cm* vysoký zdobí krátká ostruha na zadním prstu.

Slípka jest skoro o třetinu menší kohouta. Peří její bývá šedivě hnědé a tmavě kropenaté, na krku a hlavě popelavé, měnící se v jasné fialovou barvu, lesku kovového. Váží asi 1 *kg* a jest 60 *cm* dlouhá.

Dosti často vyskytují se bažanti různé strakatí, více méně ba i zcela bílí, aniž by se příčina toho věděla.

Vyjma nádherné peří a velmi chutné maso jest bažant od přírody skrovně obdařen a zejména jeho hloupost jest všeobecně známa. V nebezpečí spolehá na zpozdilé ukrytí nebo na svůj nemotorný let. Tlže těla jeho při poměrně krátkých křídlech činí mu let obtížným, za to běh jeho jest dosti hbitý. Při vzletu způsobuje hlučný chřestot. Překvapí-li jej nebezpečí, běhá někdy pomateně sem tam, často se přikrčí k zemi uschovaje hlavu do trávy nebo křoví.

Z rána a na večer vycházejí bažanti na luka a do polí zasetých i do strnišť vybírajíce si zde zrna pšeničná, ječná, žito, proso, viku a pod. Zvláště milým pokrmem jsou jim mravenčí vajíčka. Rádi požívají blobyně, jeřabiny, bukvice, zrna vinných hroznů, též pupeny a zeleniny. V nouzi spokojují se i žaludy, kaštiny, ořechy a jinými semeny. V bažantnicích zasypává se jim pšenice a ječmen. V čase letním nedbá však mnoho o zásyp a prohání se raději po lukách za kobyčkami a brouky.

Bažant miluje mírnou povětrnost, spíše teplou než zimavou, a zvláště podnebí, v němž se víno daří. Milé jsou mu lesy a huštiny na blízku luk a rolí, kde jsou stále potoky, ale v hlubokých temných

lesích, zvláště jehličnatých a v bažinách se nezdržuje. Vody často vyhledává a za jasných teplých dní popelí se v písku, při čemž drobné kaménky polyká. V čase kodercování ozývá se kohout po celý den hlasem podobným zvukům: „Kak, kak,“ při čemž poskakuje a křídla potřepává. Hlas vyplašeného kohouta liší se však značně od obyčejného jeho hlasu a podobá se nejvíce hláskám „kokok“, které asi takto po sobě následují: „Kokoko . kokoko . . kokoko . . . kokoko . . . ko ko kó.“ Slípka vyplašená jen jemně pískne a v čase pojímání ozývá se jemným hlasem, který se hláskám: „Diak — diak“ podobá. — Za dne zdržují se bažanti stále na zemi a vylétají na větve stromů, jen když byli vyplašeni nebo znepokojeni.

Brzy po slunce západu hřadují bažanti na stromy, a kohout svým „kakak“ dává přírodě dobrou noc, jakož i z rána za svítání, když se stromu slítne, pozdravení své dáti neopomine. Myslivci jmenují to hovořením, když kohout po hřadování, již na stromě sedě, po svém obyčejném výkřiku „kakak“, vždy ještě prodlouženým „kó“, asi o tercii níže, avšak tišeji, se ozývá a po několikráte tak pronešeném „kakak — kó“ počne jaksi šveholit, což z povzdálí se podobá zvukům lidské mluvy.

Kodercování a odstruhování (pojímání) počne v březnu a trvá až do května. Jeden kohout stačí na deset slípek.

Při odstruhování kohout rozprostřev křídla krouží vedle slípky, poskakuje, ale poněkud nemotorně, a nutí vyvolenou svou k pojímání. Pak ji bezohledně opouští a nestará se o ni, jakož i o mláďata, po celý čas. Slípka odpojovaná zřídí si zcela jednoduché hnízdečko na zemi u keře nebo v obilí, vysoké trávě a pod., kamž vloží 8 až 15 vajec, stará i 18, která klade vždy dva dny po sobě a třetí den odpočívá. Vejce jsou zelenavé asi o $\frac{1}{3}$ menší než domácích slepic, ale kulatější. Někdy se stává, že i více slepic do jednoho dálku klade. Dokud nesedne, zahrabuje slípka po každém snesení vejce listím, špendličím, suchou travou a p. Sedíc na vejcích jest slípka tak krotka, že se často i chytiti nechá. Často zvolí si místo pro své hnízdo blízko cest i pěšin, a nehledí nikdy, aby bylo ukryto. Stalo-li se, že přišla slípka o vejce, přidruží se ke kohoutu a opětně odpojovaná klade obyčejně po druhé, avšak již méně vajec. Mláďata vylhnou se asi 25.—30. den a běbají hned s matkou, která je vodí až do zimy a pod křídla svá shromažďuje. V šesti nedělních mladi bažanti již hřadují a po desátém témdni přebarvují.

Zvláštností bažantů jest jich nestálost; oni totiž velmi rádi v jeseni, za mlhavých dnů a když napadne první sníh, jakož i v čase pojímání, bažantnici opouštějí a do blízkých lesíků přesazují.

Bažantník pilně se starejš, aby bažantům pobyt co možno příjemným učinil, a by nebyl rušen klid. Nesmí nikdy nechat mnoho kohoutů, by se rvačkám zabránilo, jinak silnější vytlukou slabší, tito odtáhnou a kodercováním svým slepice za sebou vábí. Stalo-li se, že některý kohout přesadil, odstřeli se na hřadě a slípky pak zase samy nazpět přijdou. Obvyčejně opanuje kohout část lesa a tam netrpí žádného soupeře. Záhodno jest dávatí bažantům zásyp ve klasech (snopkách), aby nenasytili se rychle a byli zdrženi, a obcházeti bažantníci se psem z rána a na večer a sháněti je zpět.

Původní domovinou bažanta jest Asie, odtud rozšířil se po Evropě, v novější době i po Americe. V Čechách od pradávna zdomácněl.

Mimo popsaneho bažanta obecného nejznámější druhy jsou: Bažant zlatý (*Phas. pictus*) a bažant stříbrný (*Ph. nycthemerus*, jinak *sinensis*), kteří však v naší vlasti nehodí se pro divoké bažantnictví, protože mu zdejší povětrnost zimní nesvědčí.

Škůdcové bažantů jsou tiž jako tetřevův a mimo tyto i tehoř, domácí psi a kočky, jakož i všichni dravci; též vrány a straky ničí vejce bažantí.

Při výchovu trpívají bažantí některými chorobami, jmenovitě típcem a průjmem; nastuzení škodívá jim velmi.

D r o p

(*Otis tarda*. Z ptactva bahenniho)

náleží mezi ptactvo, které má brodní stojáky a zobák kurovitý, šedo-hnědý, skoro 8 cm dlouhý; váží 10—15 kg. Délka jeho měří 1·1 m a šířka 2·2 m. Ocas, 0·25 m dlouhý, skládá se ze 22 per, z nichž dvě a dvě nejkratnější jsou bílá. Světla jsou červeno-hnědá. Znamnější otvory sluchův obrůstají chomáči jemného perí (prachu). Pod jazykem nalézá se vak na vodu. Stojáky jsou 35 cm vysoké, silné, šedé a nad kolením kloubem poněkud holé. V předu tři krátké pařáty zakončují v tupé drápy a pozadí nohy tvoří pouze malá pata. Hlava popelavě opeřená má pod sluchy bělošedé, chomáčovitě licousy. Povrchní část těla kryje šedavé perí, hnědé a černé, skvrnitě a vlnitě barvené. Po obou stranách podbradí visí 22 cm dlouhé, tenké perí bělavé, které se vějířovitě rozšiřuje; za ním na krku jest tmavošedý, skoro holý pruh. Perí na prsou, břiše a stehnách jest bílé, rovněž krycí spodní i přední péra poměrně krátkých křídel; vrchní brky jsou černé. Slípka asi o třetinu menší a skrovnější, 0·70 cm dlouhá a 1·8 cm široká, váží 6—8 kg, jest bez licousův a liší se od

kohouta peřím méně pestrým. Drobi jsou bojácní a plaší, běhají rychle, ale obtížně lítají, zvláště při větru; a je-li půda pokryta náledím, mohou i chyceni býti. Chtějí-li vylítnouti, vyskakují rozeběhající se tak k výletu. Sluch i čich, zvláště zrak drobů jest velmi bystrý.

Od hranic chladného podnebí až k teplému jest celá Evropa a střední Asie domovinou dropů; u nás ale jen málokdy některý uloven bývá. Zdržují se na rozsáhlých rolicích a vyhýbají se porostlinám obmezujícím rozhled do dálky. V zimě přetahují v četnější společnosti z jednoho osení na druhé, ale nikdy nevzdalují se tak daleko, by se mohli k tažnému ptactvu počítat. Za pokrm slouží jim obilí i zelánka, řípy, zeleniny, jakož i hmyz a pod., polykají též drobný písek křemenný. Žízeň svou hasí obyčejně rosou na travinách se perlicí. Hlas dropů podobá se hláskám: „Pseeeer“, a tokající kohout hublá a bublá podobně jako domácí holub.

Odstruhování dropů děje se v březnu a dubnu. Kohout pojímá se s více slípkami, ale byli prý pozorováni i v párech. V době pojímání vykračuje si kohout hrdě mezi slípkami, rozčepejřuje své líco usy po obou stranách a krouží ocasem. Se svými soky bojuje zuřivě a pronásleduje je i v letu. Odpojovaná slípka upraví si v osení jednoduché hnízdo, do něhož klade 2—4 vejce, 78 mm dlouhé a 56 mm tlusté, bez lesku, olivově zelené s hnědými skvrnami a vysedí je v 28—30ti dnech. Slípka s hnízda sehnaná opouští je obyčejně navždy. Vylíhlá mláďata běhají brzy s matkou a po měsíci začnou již poletovati. Mladé slípky v prvním roce úplně se vyvinou, ale kohouti teprve ve druhém roce.

Zdržují se ve společnostech, a málokdy jednotlivě se vyskytují.

Zvěřina mladých je chutná a jemná, starých však tvrdá. Brky dropů upotřebují se ku psaní a drobnější jich peří do peřin.

Škůdcové jich jsou lišky, kočky, kuny, tehoři, kolčavy (lasice), i veškerí větší dravci, kteří je pronásledují neb ničí vejce.

Mimo popsaného dropa velkého znám jest ještě též drop malý (*Otis tetrax*) a konečně i drop houbar (*Otis houbara*), kteří jsou v Čechách ještě vzácnějšími, tak že v české myslivosti ani zmínky nezasluhují.

V o l a v k a.

(*Ardea. Z ptactva bahenního.*)

Z tažného ptactva, které v jeseni do mírnějšího podnebí zalétá a z jara zpět se vrací, jest volavka obecná (*Ardea cinerea*) u nás dosti vzácná. Modrošedý tento pták se svislým tenkým peřím na krku

měří 1 m délky a 1·5 m šířky. Složená křídla dosahují až ku konci ocasu. Žlutavý zobák vyčnívá 135 mm, světlá jsou zlatožlutá a hlava kratší zobáku. Povrch dolejší části vysokých stojákův až ke kolenům jest tmavohnědý, zřepdu tabulkovitý, vzadu síťovitý; bolá část jich nad kolenem, 8 cm dlouhá, má barvu žlutočervenou a prsty dlouhé. Holé obradí jest žlutočervené a čelo bílé. Nad světly táhne se černý pruh ku tmavě opeřeně zadní části hlavy (do týlu), kde černé 10—16 cm dlouhé, tenké peří dolů visí a jakýsi chochol tvoří. Krk vaknatě zvětšený a spodní část těla kryje peří bílé s černými proužky. Povrch popelavého líbnetu chrání 13—16 cm dlouhá, pěkná, pouze asi 17 mm široká, zašpičatělá péra stříbrobílá. Peří ocasu jest tmavě popelavé, přední brky křídelní (kosinky) tmavomodré a zadní (perutě) světlejší, více popelavé.

Slípka liší se od popsaného kobouta pouze tmavší barvou zobáku i stojákův a celého opeření, nemajíc zmíněného chocholu na týle.

Volavky skrčují svůj krk zvláštním způsobem. Hlavu svou, se značně vyčnívajícím zobanem, vztýčují přímo vzhůru i obracejí stranou šikmo. K ulovení kořisti, jakož i v obraně, stěhlbitě vymršťují zoban v před i na stranu. Let jejich není rychlý, a chtějí-li vylítnouti, rozbíhají se několika skoky. V letu skrčují krk a stojáky natahují do zadu.

Vyznačujíce se bystrým zrakem, jsou volavky velmi opatrné a plaché. V nebezpečí brání se zuřivě a zvláště zaměřují zobákem na oči nepřitele svého. Nepřijemný hlas jejich, podobající se hláskám: „K r a i k“, slyšeti lze často z jitra i na večer. Hlasitě křičí též, když blíží se bouřka a při hromobití vyskakují, jevíce velkou bázeň.

Potravou volavky jsou nejvíce malé rybičky, které polyká celé; pojídá též žáby, hlemýžďe, vodní myši, malé ptáky a pod. K ulovení pokrmu stává dlouho nehybně v mělkých vodách za dne i za jasných nocí a očekává, až podaří se jí uchopiti lup.

Vyjma chladné pásmo jest celá Evropa, Asie i Afrika domovinou volavek. V jeseni přetahují do mírnějšího podnebí, kde vody nezamrzají, a obyčejně v březnu vracejí se zpět. Zdržují se nejvíce v lesích na blízku velkých řek, jezer a velkých rybníků.

Brzy po návratu svém se páří a upravují si na některém vysokém stromě plochá svá hnízda z kletí, rákosí a vlny. Tam, kde volavky se hojněji nalézají, bývá na jediném stromě 10 i více hnízd. Slípka klade 3—4 hladká, zelenomodrá vejce, 60 mm dlouhá, 43 mm tlustá, a vysedí je ve třech týdnech. Oba staří ochraňují a krmí mláďata svá pilně.

Mladé volavky dávají prý chutnou zvěřinu, která se však požívá zřídka. Dlouhá úzká péra krycí, pak z krku a hlavy, potřebují se za ozdoby. V rybářství jsou volavky škodlivy pojídáním mladých ryb.

Škůdcové volavek jsou kočky, kuny, teboři, lasice, a větší druhy ptactva dravého.

Mimo obecné volavky jest ještě více druhů volavek, které však do Čech jen málokdy zabloudí, takže v české myslivosti skoro ani zmínky nezasluhují, totiž volavka červená (*Ardea purpurea*), volavka bílá (*Ardea egretta*, *Egretta alba*) a volavka stříbřitá (*Ardea garzetta*, *Egretta garzetta*).

Z o r a v.

(*Grus cinerea*. Z ptactva bahenního.)

V jeseni, když táhne od severu do mírnějšího podnebí, nebo při návratu svém v době jarní, bývá zorav, zvaný také jeřáb popelavý, někdy v Čechách uloven. Jest to veliký pták, délky 1·15 *m* a šířky 1·90 *m*, váží 5—7 *kg*. Zobák má špičatý, 95 *mm* dlouhý, barvy černošedé, u špičky bílé; světla jsou hnědá, ocas krátký, a 34 *cm* vysoké stojáky mají černé šupinky. Přední část hlavy porostlá jest černavým vlnovitým chmýřím, a zadní jest holá, bradavicovitá, červená, s několika pery vlasům podobnými. V týle nalezá se tmavě popelavá skvrna trojhranná, k níž dva bílé proužky od svělel se táhnou. Přední část krku a postranní hlavy kryje perí tmavošedé; dolejší krk a celé tělo jest pěkně popelavé. Vreční brky křídel jsou černé, menší šedé a na povrchu ocasu jest chumáč pěkných per, na konci kudrnatých. Složená křídla dosahují až ku špičce ocasu.

Slípka jest asi o $\frac{1}{3}$ skrovnější a lehčí, perí její jest bledě popelavé, na spodní části těla rezavé a lysina na hlavě menší a bledší.

Zoravové jsou velmi opatrní, tak že nelze snadno se jim přiblížiti. Zvláštním ústrojím svého krku vyluzují ohlušující zvuk velmi nepříjemný.

Zevnějškem i počínáním svým zorav prozrazuje rozmysl a ušlechtilější schopnosti. O svou bezpečnost jest každý jednotlivec stále starostliv, a hejna mívají i své zvláštní strážce, které je střeží. Jestliže byli od někoho někde vyplašeni, vyšlou tam při návratu vždy dříve své vyvědače, a navracejí se teprve, až když bezpečnost úplně mají zajištěnu. Ačkoli chůze jejich jest váhava, při vyletování vždy několika skoky si pomáhají, a obtížně od země se zvedají, přece někdy v jarní době vesele poskakují. Ve výši létají hbitě a vynesou se tak vysoko, že sotva je zhlédnouti možno, zvláště za jasného počasí. Je-li však mlhavo, táhnou tak nízko, že mohou býti snadně zastřeleni. V Čechách bývají obyčejně v četnějších hejnech. V letu seřaďují se klínovitě tak, že jeden letí v čele, za ním dva, na to tři, a pak vždy v následující řadě o jednoho více. Unavený čelní zorav postupuje jinému náčel-

nictví, v němž jednotlivci často se střídají. V tiché noční době prozrazuje se tah zoravů skřípavým zvukem.

Pokrmem zoravů jsou plodiny polní, obilní, zelánka, hmyz, červi, žáby, hlemýždi a pod. a polykají též zrna pisková.

Domovem zoravů jest severní část Evropy a Asie, kde zdržují se na rozsáhlých močálech porostlých rákosím, křovinami a stromovím.

Brzy po svém návratu spárují se, opouštějíce hejno. Slipka klade po dvou šedozelených, hnědě skvrnitých vejcích do jednoduchých hnízd, upravených z mechu a vodučích rostlin pod křovím na místech skrytých; vejce jsou podlouhlá, 61 mm tlustá a 94 mm dlouhá, skoro bez lesku. V sedění na vejcích střídají se oba spáření, a po čtyrech týdnech vyhlíhnou se mláďata.

Zvěřina mladých zoravů jest chutná, starých méně oblíbená. Brky potřebují se na psací péra a též na ozdoby.

V okolí svém poškozují zoravové plodiny polní. Škůdcem jich jest liška, kočka, vydra, tchoř, lasice a větší dravé ptactvo.

L a b u ť.

(*Cygnus Z ptactva vodního.*)

Divokou labuť, jako zvěř lovnou, podaří se českému myslivci málokdy zastřeliti a to jen když při tahu sem někdy některá zabloudí.

Labuť velká, krotká (*Cygnus olor*), jest veliký pták ušlechtilého zevnějšku, měřící 1·6 m délky, 2·5 m šířky, váží 12 až 15 kg. Hlava labuti tvarem svým podobá se hlavě husí. Zobák tmavě žlutočervený (oranžový) měří 8 cm délky, dolejší část jeho jest zploštěná a bořejší poloválcovitá, u konce zahnutá. Nahoře u kořene zobáku vyrůstá uzlovitá, okrouhlá černá bulka (hrbol). Mezi zobákem a hnědými světlými jest trojhranná černá holá kůže. Nevysoké stojáky jsou černé, prsty červenou, plnou plovací blanou spojené; v druhém roce jest plovací blána zbarvena do šeda, jak olovo. Krk dlouhý, sestávající z osmnácti obratlů, jest na vše strany rozmanitě ohebný. Peří po celém těle stkví se čistou jasnou bělostí. Ocas skládá se ze 24 brků, které se k oběma stranám stupňovitě zkracují.

Slipka jest skrovnější, a mláďata z počátku šedá, později bílá, šedě kropenatá, zbělí úplně teprve při druhém přepeření.

Labutě jsou vždy čisté a příjemní ptáci; plovouce hrdě a pyšně po hladině vodní ohýbají svůj dlouhý krk na způsob S a zvedají křídla svá jako plachty lodní. Společně se v četná hejna, netrpí mezi sebou jiného ptactva. Svým chováním prozrazují pánovitost i rozvahu. Hlas jejich podobá se tlumenému syčení nebo mručení, někdy též

tichému kýbání. Majíce velkou sílu v křídlech svých litají hbitěji, nežli by se z jejich zevnějšíku souditi dalo.

Pokrm labutí jest rozmanitý hmyz vodní, červi, semena, obilí, traviny a rostlinstvo vodní.

Zdržují se pouze u velkých vod, nejvíce v severní části Evropy. V březnu nebo dubnu se páří a zůstanou tak až do zimy. Slípka klade 6—8 velikých vajec, 115 mm dlouhých a 75 mm tlustých temné, olivově zelené barvy s nepatrnými skvrnami hnědými, do hnízda, vystlaného vodním rostlinstvem, na břehu neb ostrově. V pěti týdnech vyhlíhnou se mláďata, která brzo s matkou plovou po vodě velmi rychle a do zimy téhož roku úplně vyrostou.

Zvěřina mladých labutí je prý jemná. Brky potřebují se na psací péra, a kůže z krku, prsou a spodní části těla, jemným (prachovým) perím hustě porostlá, k ozdobnému lemování oděvu ženského i k jinému okrašlování; ostatním perím vycpávají se peřiny.

Za škůdce labutě považovati lze pouze lišku, divokou kočku a orly, protože slabší škodné a často i těmito, úspěšně se brání.

Labuť zpěvná (*Cygnus musicus*), liší se od veliké labutě menším tělem, které váží asi 8—9 kg; má žlutou kůžku na tmavohnědém zobáku, nemá černého hrbolu u kořene téhož, také krk méně se ohýbá, a ocas její skládá se pouze ze dvaceti brků. Hlas této labutě podobá se hláskám: „Killklii“ a „ang, ang“ a zní z pozdálí příjemně. Když více těchto ptáků v noci letí, jest prý melancholický zpěv jejich velmi příjemný, podobající se poněkud zvuku houslí.

Ani potravou, ani způsobem života a vším ostatním vůbec, neliší se labuť zpěvná od velké. Zdržuje se nejvíce na severu Evropy, přetahuje v zimě k jihu, až na pobřeží Středozemního moře i na severní a západní pobřeží Afriky; přezimuje též u Černého nebo Chvalinského moře a při tahu svém někdy i do Čech zabloudí. Mimo to jest domovinou její též severní a střední Asie i Amerika.

Známa jest ještě malá labuť zpěvná (*Cygnus minor*), která však do Čech velmi zřídka přilétá jednotlivě.

Labuť netrpí nikoho z rodu svého na blízku hnízda vlastního, a proto vždy jediný párek sám opanovává menší rybníky, nebo na jezerech ohraničí si přísně okrsek svůj.

Honba střední.

Tetřivek.

(*Tetrao tetrix*. *Lyrurus tetrix* *Z ptactva károvitého*.)

Po tetřevu nejdůležitějším z lesního ptactva české myslivosti jest tetřivek, známý svým lyrovitě zabnutým peřím ocasním; měří 65 *cm* délky, a skoro 1 *m* šířky, váží opeřený asi 2·3 *kg*. Tetřívci žijí více ve společnostech než-li tetřevi.

Kohout má silný černavý, asi 27 *mm* dlouhý zobák, jehož nosní dírky jsou obrostlé černým drobným peřím. U hnědých světel jsou červená pouška, která zvláště v době tokání velice zčervenají. Pěkná, černá péra ocasu, 16 *cm* dlouhého, jsou na okraji srpovitě na obě strany zevně zahnutá. Tím nabývá ocas tvaru lyrovitého a skládá se v celku z osmnácti per, z nichž prostřední jsou nejkratší a krajní nejdelší. Ze šesti pěkně zabnutých per jsou nejkrásnější vždy nejkrásnější. Peří na hlavě, krku a prsou jest krásně modročerně lesklé a na hřbetě tmavě rudohnědé i černé s jemnými hnědými a šedými skvrnami. Černé brky křídel a ocasu jsou částečně bíle vroubeny, čímž zvláště na křídlech utvořeny jsou dva bílé proužky. Peří podocasní a pod křídly jest bílé. Na povrchu křídel u kloubu mají tetřívci, skoro jako tetřevi, bílou skvrnu, zrcadlo zvanou; stojáky jich jsou opeřeny. Mladívti kohouti liší se od starých hnědší barvou svého opeření.

Slípka, asi 50 *cm* dlouhá a skoro 80 *cm* široká, nemá ohnutého peří v ocasu, a masitá kůže u světel jest patrně menší i méně červená. Peří její jest rudohnědé, vlnovitě pruhované, s černými, bílými a šedými skvrnami. Na každém křídle má jeden příčný pruh bílý a spodní část těla také bílou s červenými pruhy.

Někdy bývá zvěř tetřívci celá bílá, také strakatá, avšak jsou to jen zvláštní výminky, tak zvané rozmary přírody.

Tetřívci jsou velmi plaší a velice opatrní i bystří, podobně te třevům. Vyplašený tetřivek vyletuje vysoko do povětří a táhne dosti daleko; běh jeho jest tak hbitý, že ho i dobrý pes jen stěží dohání. Poměrně delší křídla tetřívků valně umožňují hbitý let.

Potravou tetřívků jsou rozličné pupeny, jehnědy květův a semena lesního rostlinstva, jahůdky, hmyz, červi, mravenčí vajíčka a pod. V nouzi spokojují se též zrním. Zvláště jim chutnají jehnědy květu březového, jalovčinky, borůvky a polykají drobný písek.

Nejraději hradují a sedají na stromech listnatých, zvláště na břících, a jen jaksí z nouze volí stromy jehličnaté.

Klidné a rozsáhlé lesy v chladnějším, ale mírném podnebí jsou domovinou tetřivků. Jsou to skoro táž území starého světa, jež obývá tetřev, avšak poněkud dále k severu a méně k jihu; v Itálii zdržují se pouze na vysokých horách. Březiny a dřeviny, v nichž střídají se buštiny se vřesovišti a vyšším stromovím, jsou jim nejvhodnějším i nejmilejším obydlím, a málokdy vzdalují se od svého rodiště.

V jarních měsících, březnu, dubnu a květnu, pojímají se tetřivci. Kohouti a slípky shromažďují se na tokaništích zvláště vyvolených a k tomu příhodných (na zemi). Bývají to vyvýšenější místa, nejčastěji v polohách východních a jihovýchodních, řídké křovinami a jednotlivými stromy porostlá. V době večerní zahřívá kohout nedaleko tokaniště na stromě a ozývá se tu až do úplného setmění. Jakmile nejranějším svitáním jitra nastává, počne kodercování (tokání). Za jasného a příjemného počasí nejprve kohouti se hradu přiltnou na tokaniště a tu po jemném pisknutí, za malou chvíli, počne kodercování hlasem daleko slyšitelným. Tokající tetřivci přecházejí, točí se, poskakují a při tom svěsivše křídla skloňují hlavu k zemi, vějířovitě rozeprnou ocas a peří rozčepejí. Hlas tokajícího tetřívka podobá se střídavě bláskám: „Tšoi-chš-tši-chš-tšiui-chš“ a pak „rnturu-rutu-ruiky-urr-urr-urrrrrrrutturu-ruttu-ruklu.“

Když kohout takto hlasitě kodercuje, pšouká a bublá, neslyší a nevidí. Na tokaništi potýkají se soupeři krutě mezi sebou a bojují zuřivě dorážejíce na sebe — rozbíhají se proti sobě, vyskakují současně, obcházejí se několikrát a vítěz pak často přemoženého i v letu pronásleduje, načež hrdě se vrací na tokaniště. Kodercování trvá tak dlouho, až tímto zpěvem lásky přivábené slípky přitáhnou na tokaniště, kde zvou kohouta svým tichým voláním (kvokáním) k ukojení touhy jeho. Na to vylétají na nejbližší stromy, by si odpočinuly, kde kohout často ve hlasitém svém kodercování pokračuje až do východu slunce. Odtud rozletují se pak všickni po lese k vyhledávání pokrmu. Tok tetřivků trvá obvykle 4—6 týdnů. Jediný kohout odpojímá šest i více slipek. Když se to stalo, odtahují slípky jednotlivě na osamělá místa, kde upravují si jednoduchá hnízda, obvykle u některého keře hustého nebo ve vysokém vřese. Tu vybrabují mělký důlek a vystelou jej drobninkým klestíčkem, suchou travou, peřím a pod.

Slípka snese obvykle 8—12, málokdy více, špinavě zelenožlutých vajec s rezavě hnědými tečkami, 49 mm dlouhých a 35 mm tlustých, z nichž asi v 21—25 dnech mláďata vylíznou. Vzdaluje-li se z hnízda, přikryje a zahrabuje vejce velmi pečlivě. Žlutočervená mláďata běhají brzo s matkou, která je učí vyhledávat si potravu. V první době shromažďují se na noc anebo při nepříznivém počasí pod křídla matčina, která při každém bližším se nebezpečí varuje je zvláštním

voláním hlasitým, po němž ukryjí se jednotlivě ve křovinách do trávy a p. Asi v sedmém týdnu svého stáří hřadují s matkou na větvích stromů. Ku konci července liší se již kohoutkové od slípek tmavším opeřením a v jeseni větší a červenější ponškou. Do zimy vyvinou se mladí tetřívci úplně, ale kohouti nabývají plné síly a pěkného tmavého opeření teprve v roce druhém; do té doby mají krk a hřbet šedohnědě opeření. Mladé slípky setrvávají až do příštího jara u matky své, ale kohouti, spolčujice se zvláště, jsou pohromadě až do budoucího tokání.

Zvěřina mladých tetřívků jest jemná a velmi chutná, starých více tuhá a méně oblíbená. Ohnutá péra ocasní jsou oblíbenou ozdobou mysliveckých klobouků.

Tetřívci, ani četné rozmnožení, nepoškozují ani osení ani stromovi v značnější míře.

Škůdcové tetřívků jsou tíž jako tetřevů, kteří při popisu těchto jmenování jsou.

T e t ř e v e c.

(*Tetrao medius*, hybridus. Z ptactva kurovitého.)

Dosud neví se určitě a není zjištěno, je-li tetřevец zvláštním druhem lovného ptactva nebo směncem a to snad zejména kohouta-tetřívka a slípky tetřevi.

Z těchto příčin nezbyvá prozatím než omeziti se pouze na to, co dosud o tetřevci známo a zjištěno jest, a proto nelze o jeho rozplemenování dosud nic určitého udati. Ačkoli tetřevci jsou v Čechách, vzácnosti a nikde četněji se nevyskytují, třeba je přece zde za stálou domácí zvěř považovati.

Kohout jest více méně tetřevu i tetřívku podoben, větší tohoto a menší onoho. Délka jeho měří 70—75 cm a šířka asi 110 cm. Hlava a krk jest opeřen černě, poněkud s nachově kovovým leskem. Hrdlo kryje peří o něco delší a prsa peří červeně-fialově měnivé. Peří na hřbetě a vřechu na křidlech jest tmavohnědé, světlohnědé velmi jemně kropenaté. Zadní část hřbetu jest tmavší, taktéž jemně kropenatá a spodní část bílá. Krycí péra křídel jsou šedá a tmavohnědá, tečkovaná rudohnědě s bílým zakončením, v záhybu jich jest bílá skvrna. Přední brky jsou od počátku do polovice bílé, čímž utvořen jest bílý pruh. Nepatrně zahnutá péra ocasu jsou černá s nepravidelnými skvrnami bílými a některá u konce bíle lemovaná. Slípka podobá se tetřívčici* a jest 55—65 cm dlouhá.

* Je-li prý tetřevец směncem tetřeva a tetřívčice, podobá se slípka více tetřevu, a je-li prý směncem tetřívka a tetřevice, podobá prý se více tetřívku. Rozpílození není prý tetřevец schopen. (Dr. Friče „Evropské ptactvo“.)

Hlas tokajícího tetřevce podobá se hláskám: „Kra-kra“ a „Farr, farr, farr“. On počíná verše hlasem podobným tetřivčímu a pak následují zvuky podobné hlasu tetřeva. Čím déle tím rychleji ozývá se tímto hlasem a zakončuje verš tlumeným krákorem poněkud vepřovému rocháni podobným. Potrava tetřevců jest táž jako tetřevův i tetřivků, sestávající z jehněd květův a semen lesního rostlinstva, jahůdek, hmyzu, mravenčích vajíček i pupenů stromových a pod. V hlubších lesích tokává tetřevce na vyvoleném stromě téměř každodenně. Večer zapadá a hraduje podobně tetřevům a v nejranějším jitra počíná si úplně jako tito. Často přilétá na tokaniště tetřivků, kde společně s nimi kodercuje. Tu, podnikaje půtky a boje, obyčejně tetřivky vytluče a zaplaší.

Tetřevce není nijak škodlivý; zvěřina jeho je skoro jako tetřivčí, a nepřátele má společné s tetřevem.

J e ř á b e k .

(*Tetrao bonasia*. *Bonasia betulina*. Z ptačtva kurovitého.)

Nejvzácnější, velmi jemnou zvěřinu poskytující jeřábek jest pěkný, neveliký pták, jehož délka měří asi 40 cm, šířka 62 cm a stojáky jsou 54 mm vysoké, asi pod polovici opeřené. Kohout váží s pírím asi 1 kg. Krátký, nepatrně zahnutý zobák jeho jest černý a nad tmavohnědými světlý jsou červená pouška. Peří má hnědočervené s bílými, šedými a černými skvrnami, které se podobají šupinám. Ocas složen jest ze šestnácti per s bílými špičkami, z nichž vrchní jsou světlepopelavá s hnědými proužky příčnými a drobně tmavohnědě tečkovaná. Brky křídel jsou rezavy s většími a menšími skvrnami, které tvoří rozličné nepravidelné pruhy příčné. Stojáky jsou porostlé chudělatým pírím světle hnědošedým. Kohout liší se od slípky velikou černou, bíle lemovanou skvrnou pod zobákem. Slípka jest sice skrovnější (asi o pětinu menší), ale skoro stejně opeřená, vyjma tmavší skvrny na hřbetě a více rudohnědé peří křídel. Mimo to jest zobák její bledší, více rohovitě barvy a kožka u světel bleděčervená.

Jeřábkové nejsou přílišně plaší ale opatrní. Za dne sedávají na zemi nebo na nejnižší větvi stromu, na noc však hradují na stromech a sedají na nižších haluzích u kmenu. Hlas kohouta jest jemné pískání podobající se hláskám: „Tihi-titititi-điri, tsi, tsitseri, tsi-tsi-tsui“. Slípka ozývá se dále slyšitelným pískáním podobným hláskám: „Titititititi-kiul-kiul-kiul, kiul-kiul-kiul“. Let jeřábků jest hbitý, ale běh ještě rychlejší. Do výšky se nevznášejí, třepání křídel jejich jest i z pozdálí slyšitelné.

Za potravu slouží jim jalovčinky, borůvky a jahůdky lesní i jehnědy květův a pupeny stromů, hmyz, mravenčí vajíčka a pod.

Horské lesy, rozsáhlé a klidné, jsou jejich domovinou a vyskytují se na mnoha místech od Pyrenejí až k severnímu kruhu točnovému a od Atlantického až k Velkému oceánu. Nejraději zdržují se tam, kde listnaté a jehličnaté stromy rozličného stáří hojně jest smíšeno s liskovými keři. Ve dne rádi běhají po starých cestách, na okrajích lesa a u lesních palouků. Domoviny své neopouštějí, ale přeletují, aby vyhledávali si potravu, dle ročního počasí, tam kde ji nalézají.

Při pojmání, v březnu a dubnu, vábí se jeřábci jemným pískáním k odstruhování, které se děje na zemi. V době té toká jeřábek na stromě skoro po celou noc klidně, pískaje i trilkuje a slétá teprve ku pojmání. Svá tokaniště mění více než-li tetřevi a tetřívci.

Odpojmaná slípka upraví si skryté hnízdo jednoduché pod hustým keřem anebo ve vřesu a kapradí, u balvanův a pod., do něhož klade 8—16 vajec světle rudohnědých s tmavšími skvrnami, 40 mm dlouhých a 30 mm tlustých. Opustí-li hnízdo, zahrabuje a přikrývá vejce svá. Za 21 dní vylíhnou se mláďata a brzo matku následujícíce setrvávají u ní až do zimy.

Kohouti, hned po tokání rozptylující se, žijí jednotlivě a vracejí se teprve k vylíhnutým mláďatům. V hejnu nalezá se skoro vždy kohoutek; že by se ale jeřábci spářovali jako koroptve, není dosud zjištěno, a namnoze panuje domněnka, že podobně tetřevům a tetřívkům pojímá se kohout s několika slípkami.

Škůdcové jeřábků jsou lišky, kuny, tchoři, lasice, kočky a všechno dravé ptactvo.

Koliha (koliha velká).

(*Numenius arquatus*. *Scolopax arquata*. Z ptactva bahenního.)

V jeseni při tahu k jihu, nebo při návratu na sever v době jarní, zabloudí kolihy někdy do Čech a tu dosti obtížně bývají uloveny, protože jsou velmi opatrné a plaché. Zvláštní známkou velké kolihy jest zobák 12 cm dlouhý, delší hlavy, od polovice dolů zahnutý, tenký, olivově hnědý s tečkovanou špičkou. Pták ten jest 65 cm dlouhý, 110 cm široký a váží asi 1.75 kg. Složená křídla sahají až ku konci ocasu. Světla jsou hnědá a na hlavě bílým proužkem obklíčena. Opeření jest bělavé, tmavohnědě skvrnitě a kropenatě, misty bíle pruhované, podobné peří skřivánek. Malou hlavu kryje drobné peří bledě žluté a tmavohnědě skvrnitě. Hrdlo a opeřená část stojákův a peří podocasní a u prostřed hřbetu jest bílé. Brky křídel bývají tmavohnědě, některé rezavožlutě lemovány anebo s bílými skvrnami a brky ocasu, jichž bývá dvanáct, jsou tmavohnědě, bílo-červeně páskované a některé

bílé. Ku štíhlosti těla přiměřeně vysoké, šedomodré stojáky jsou v předu štítkované, ostatně sífkované.

Slípka liší se od kohouta světlejším peřím na hlavě a krku, ale ostatně jest tmavěji opeřena s částečně šedými a šedočernavými skvrnami. Často bývají též úplně bílé nebo rozličně strakaté.

Kolihy jsou plaché, běhají rychle, ale nelitají hbitě. Od spřízněných sluk liší se též svými pohyby, plovou dovedně, spouštějí se s výše střel-hbitě dolů, ale dříve nežli sednou, vznášejí se chvíli nad zemí. Hlas jejich, jímž zvláště při proměně povětrnosti se ozývají, jest zvučné pískání podobné hláskám: „Karlai, klarei, klarit.“

Pokrmem jejich jsou červici, dešťovky, hlemýždi, hmyz i zelánka, mladistvé traviny a pod.; polykají též jednotlivá zrnka pisková.

Severní území Evropy, Asie i Ameriky jest domovinou kolih, kde zdržují se u rozsáhlých bažin a zavítají dosti často i do Afriky. Táhnouce v měsíci září a říjnu k jihu, nebo vracějice se v měsíci březnu a dubnu, nebývají nikdy v četných hejnech a zapadají na těchto cestách svých na úhory a osení, na vlhká luka a močály.

Pojímání spárených kolih děje se v dubnu a květnu. Jednoduché hnízdo upravují si obyčejně na suchém drnu mezi sítím, a slípka klade 4—5 olivově zelených a hnědě skvrnitých vajec, jež jsou větší kachních. V 21 dnech vyseď kolih sva mláďata.

Zvěřina mladých kolih jest jemná a chutná, starších dlužno zvláště upravit; vejce poskytují lahodnou pochoutku.

Sbírajíce bedlivě škodlivý hmyz, jsou kolihy i tím velmi užitečné.

Ohrožují je lišky, kočky, lasice, kuny a větší dravci pernatí.

D y t í k.

(*Oedinemus crepitans*. Z ptačtva bahenního.)

Mezi nečetné ptačtvo tažné, které v Čechách jen jako vzácnost bývá uloveno, čítá se dytik. Jest 48 cm dlouhý, asi 80 cm široký. Rovný, 4 cm dlouhý zobák bývá žlutozelený s černým zakončením. Velká světla, bleděžlutá, obkličena jsou kruhovitě žlutou kůzkou. Křídla zasahují až přes $\frac{2}{3}$ ocasu, a tříprsté stojáky, od kolena až k šlapadlům nápadně silné (tlusté), pokrývají žlutozelené, šupinaté listky. Hlava, jakož i vrchní a přední část těla jest rezavě žlutá s úzkými podélnými pruhy tmavohnědými a podobá se barvou peří skřivanů. Na ní po stranách má dva proužky bílé, podbradí, břicho i zadní část těla jest bíle zbarvena. Přední brky křídel jsou tmavohnědé a černavé, zadní tmavohnědé, bíle vroubené a vrchní zakončují bíle, čímž utvořeny jsou zahnuté pruhy. Peří krátkého a klínovitě zakončeného ocasu

jest červenožluté s černobílými proužky a skvrnami. Skrovnější slípka liší se světlejší barvou a místy hnědými skvrnami.

Běh dytika jest velmi rychlý a let hbitý; nežli vylétne, rozbíhá se.

Plachý a ostrážitý dytik ozývá se při změně počasí kvilicím hlasem, podobajícím se slovům: „Grlut, grluit!“ a jest velmi nepokojný. Podobně ozývá se i v době páření a mimo to též jemný zvuk, podobný hláskám: „Dit, dit, dit!“ když před pojímáním slípku v úzkých kruzích obskakuje. Miluje samotu poblíže vod a písčín.

Potrava dytika jest hmyz, červici, dešťovky, mladé žáby, hlemýždi i obilní zrnka a zelánka, kterou vyhledává, jsa příliš bojácny, jen v noci. Čihá také na myši a požírá je celé. Vyhledáváje červíky, dešťovky, hmyz a pod., převrací kameny, pod nimiž je nalézá.

Od dubna do října obývá dytik území mírného podnebí v Evropě a zdržuje se nejvíce na průhonech a pastvinách. Přezimuje v jižních krajinách, kam v jeseni odlétá a vrací se z jara. V jižní Evropě, severní Africe a střední Asii zdržuje se po celý rok.

Ptactvo toto páří se v květnu. Slípka upraví si mělký důlek v zemi na prosté hnízdo a klade 2—4 špinavě bílá, olivověhnědě skvrnitá a čárkovaná vejce, 53 mm dlouhá a 38 mm tlustá. Mláďata, po 16denním sezení vylíhla a chmýřím obrostlá, běhají za nedlouho s matkou sem tam, ale nelítají tak brzy jako mláďata ptactva kurovitého. Zdá se, že kohoutek provází vždy rodinu svou.

Zvěřina mladých dytiků jest jemna a chutná; ale starých méně oblíbena.

Škůdci dytiků jsou lišky, kočky, kuny, techoři, lasice (kolčavy), a všichni dravci pernatí.

Honba malá.

Koroptev.

(*Perdix cinerea*. *Starna perdix*. Z ptactva kurovitého.)

Nejhojnější z veškeré české zvěře honební jest čiperná koroptev. Jest 30 cm dlouhá a 48 až 52 cm široká. Křídla měří 16 cm a ocas 8 cm. Opeřená váží asi 1 kg. Rohovitý zobák jest asi 2 cm dlouhý a hořejší část jeho, která dolejší úplně kryje, jest vypouklá, u špičky poněkud zahnutá. Jemné peří rezavožluté a šedé pokrývá hlavu, a červenohnědá světlá obkličena jsou kruhovitě kolkolem holou kůžkou červenou. Vrchní část těla opeřena jest popelavě s rudohnědými a tmavošedými tečkami i skvrnami a pruhy přiléhými. Kratičký

ocas skládá se z osmnácti per, z nichž vrchní jsou šedá s kaštanově hnědými proužky a ostatní hnědočervená s černě tečkovaným zakončením. Prsa a spodní část těla kryje peří popelavé. Brky zaokrouhlených křídel jsou tmavé i rezavě pruhované, z nichž třetí, čtvrtý a pátý bývá nejdelší.

Kohoutek liší se od slípky větším a červenějším kruhem kožkovitým kolem světel a velikou skvrnou z rudočerveného peří na břišku, t. zv. podkovkou (dle jejího tvaru), kde slípka má pouze několik per, tvořících malé nepravidelné skvrny rudočervené. Ona jest skrovnější a peří její poněkud tmavší, kohouta více rudo-hnědé. Mimo to liší se pára světlejší v ocasu slípky rezavě hnědou barvou. Zmíněná podkovka vyvine se na prsou mladých kohoutků teprve v jeseni. Stojáky mladých koroptví jsou zelenožluté, starých šedomodravé.

Co zvláštnosti vyskytují se koroptve bílé nebo bíle skvrnité.

Let koroptví není příliš hbitý, ale nezdá se býti namahavý a třepání křídel způsobuje zvláštní šelest. Nelitají vysoko ani daleko, ale běhají rychle, nesouce při tom obyčejně hlavičku vzhůru vztýčenou. Umí prý i dosti dobře plovati. Před nebezpečím přitlačují se k zemi, anebo utíkají a konečně vylétují, zpozorují-li ohrožení. Před vylétnutím zatřepá koroptev ocáskem, což zdá se býti znamením, že nedůvěřuje více bezpečnosti svého okolí, a když hejno vylétne, ozve se hlasitě. Po několikerém vyplašení vylétují záhy a zapadají daleko.

Večer i z rána, nebo když byly rozeznány, svolávají se koroptve zvučně. Hlas kohouta podobá se hláskám: „Girliđ, girřlit, girbyk“, a slípky hláskám: „Girł, girł“; jsou-li v klidu, ozývá se někdy jich hlas podobný temnému: „Kurruk“.

Koroptve živi se zrním obilním, lupínky osení a trávy, jalovčinkami, vinnými hrozny, červíky, hmyzem a vajíčky mravenců. Rády polykají zrnka písková a popeli se v písku a v prachu.

Vyjma chladný sever, jest celá Evropa i některá území Asie domovinou koroptví. Zdržují se na rozsáhlých rolich a lukách, libují si na blízku vinic, a křoviny, remízky, menší porostliny a pod. slouží jim za útočiště, jsou-li dravci pronásledováni. Od rodiště svého nevzdalují se daleko a přetahují v jeseni nebo v zimě pouze vyhledávají-li potravu. Jen jsou-li přílišně znepokojováni, odtahují i několik kilometrů daleko tam, kde nalézají klid.

Koroptve, zdržující se stále na zemi, nesedají nikdy na stromy nebo keře, a za jasného dne zůstávají nejraději na polích, kde jim zeměčata nebo řepy poskytují chládku, jakož i v travinách lučních.

Rády zdržují se na pokraji lesa, zvláště ve mlázi a křovi, ale nikdy v lestech hlubokých.

Až do jara žijí koroptve společně v hejnech, každá rodina pro sebe. Jakmile však jarní větrky zavanou, mnohdy již v únoru, „rozštěpují“ a páří se. Nastane-li později ještě zimavé počasí, spojují se na nedlouho opět. Kohoutek a slípka, jednou spáření, zůstávají si věrni až do smrti, starajíce se každoročně o nové potomstvo své přes léto i zimu společně. Mladé koroptve spárují se v rodině, a osamocení kohoutkové vyhledávají liché slípky z jiných hejn.

Při pojímání ráno a večer kohoutek obchází i obskakuje slípku, svěšuje křídla, rozčepeřuje ocásek a pokyvuje hlavičkou. Slípka odpojmaná upraví si prosté hnízdo (mělký důlek) v osení na poli, v jetelích, anebo v lučinách a pod., které vystele suchou travou a j. Mladá slípka snese 10—12, stará 12—18, jen málokdy 20 a více bledě olivově šedých vajec, asi 33 mm dlouhých a 26 mm tlustých, obvyčejně v měsíci dubnu nebo začátkem května, a vysedí mláďata v 21—26 dnech. V této době zdržuje se kohout stále na blízku hnízda a opatruje sedící slípku svědomitě. Mláďata běhají ihned, mnohdy i se skořápkou na zadečku za starými, kteří je bedlivě ošetřují. Přiblíží-li se k nim člověk, pes, liška, neb jiný nepřítel, třepají se staří při zemi úzkostlivě volající, a odletují jen málo kroků, tak jako by se vznésti nemohly, a tím poutají jej tak dlouho k sobě, až mládež jest v bezpečí. Mezi tím mláďata hbitě ukryjí se v obilí, trávě nebo ve křovi dobře k zemi se přikrčivše. Když slípka myslí, že nebezpečí již minulo, ponechá pokračování ve lsti kohoutkovi a vrací se ku svým kuřatům, s nimiž pak buď odbíhá neb odletuje směrem opačným. Kohout potahaje pronásledovatele ještě chvíli sem tam, odletuje taktéž zpět. V patnácti až dvaceti dnech opeří se mláďata tak, že mohou se starými litati, a do zimy jsou úplně vyvinuta. V září, po přebarvení (přepelichání), rozeznávají se mladé koroptve od starých jen světlejším opeřením, hlavně světlejší barvou zobáku a stojáků.

Bylo li hnízdo některého párku zkaženo nebo zničeno, což stává se v lukách a v jetelích při sečení dosti často, klade slípka na jiném místě podruhé, ale málo kdy přes 9 vajec, z nichž ještě v září bývají malé koroptve.

Obyčejně vysedí slípka jen jednou v roce a vyvede 10—16 mladých. Hejna, čítající přes 20 koroptví, jsou obvyčejně dvě rodiny, z nichž jedna osiřela. Rodinná a společenská láska jest ušlechtilou vlastností koroptví. Překvapilo-li je nebezpečí a ony se rozlétly, svolávají se pak tak dlouho, dokud není opět celá rodina pohromadě. I když při honbě některý člen rodiny byl zastřelen anebo jinak sešel, bývá volán tak

dlouho, až konečně sezná se bezvýslednost namáhání a on oželen jest. Nad mláďaty bdí kohoutek bedlivě a později střídavě některá koroptev je stráží, kdežto ostatní pospolitě, klidně odpočívají. V zimě sedávají v chumáči vzájemně se zahřívající.

Škoda, již koroptve sbíráním zrn obilních způsobují, jest nepatrná. Ony spíše jsou užitečny požíráním škodlivého hmyzu i plevle.

Zvěřina koroptví jest jemná a velmi chutná a zvláště mladých velice oblíbená.

Čiperná a ostražitá koroptev chytře a dovedně vyhýbá se a uniká svým nepřítelům jako jest: liška, kuna, tchoř, lasice, pes, kočka a veškeré dravé ptactvo.

Vedle koroptví polních rozeznávají myslivci jako odrůdu koroptve lesní, „křemeláky“, žijící v lesních mytích a mlazínách, lišící se od oněch menším tělem a šedivějším, méně rudohnědým opeřením a živící se semínky rostlinstva, hmyzem a mravenčími vajíčky. Ostatně podobají se křemeláci koroptvím polním skoro ve všem.

Křepelka.

(*Perdix coturnix*. *Coturnix communis*, *dactylisonans*. Z ptactva kurovitého.)

Za příjemných večerů jarních ze zaroseného osení zaznívající blásitý tlukot: „Pět peněz — pět peněz!“ zvěstuje, že veselá křepelka navrátila se z dalekých cest svých.

Jest to pták tažný, který ku konci měsíce září odlétá a obyčejně ve květnu se vrací. Příjemný tlukot její bývá často slyšeti, ale ona nedá se tak snadno viděti, jsouc stále v obilí nebo ve vysoké trávě dobře ukryta, dokud nebyla vyplašena. Křepelky nejsou tak četné jako koroptve, nerady lítají a jsou velmi plaché. Při vytáhnutí let jejich jest nestejný, namáhavý, ale jak se vznesly, táhnou dále směrem rovným, nízko při zemi.

Křepelka jest 18 cm dlouhá, 38 cm široká a váží opeřená 0·5 kg Rohovitý, v předu zahnutý, 11 mm dlouhý zobáček jest u špičky poněkud zahnutý, v létě tmavší, v zimě světlejší, skoro popelavý. Světla má olivověhnědá, a jemně peří na hlavičce jest tmavohnědé, rezavě vroubené, mimo dva bledozluté proužky. Stojáky jsou žlutočervené, šupinaté. Kratičký ocásek skládá se ze dvanácti per dolů sehnutých, tmavohnědých, jichž okraj vrouben rezavě. Brky křídel jsou dílem bledě šedočervené s úzkými proužky příčnými, bledě rezavými, dílem tmavosředé, místy bílé skvrnité, a dosahují pouze k začátku ocásku. Tělo kryje peří hnědosředé, černě, hnědě a bíle čárkované, proužkované i skvrnité a na břiše bělosředé. Hrdlo kohoutka jest tmavě a slípky

šedožlutě opeřené, mimo to jest slípka menší, a liší se též světlejší barvou zobáčku a místy tmavším opeřením.

Křepelky běhají velmi rychle a před nebezpečím nejraději utíkají. Zasedají přitlačivše se do osení, do trávy, zřídka mezi hroudy a vyletují často až skoro u samých nohou myslivce. Zdržují se stále na zemi a nesedají nikdy na stromy ani na křoviny. Běžící křepelka drží krček vzhůru zpříměný, a jde-li klidně, pokyvuje hlavičkou. Hlas kohoutka podobá se hláskám: „Bek-vervik“ a opakuje se 4—12krát; hlas slípky jest temnější, podobný hláskám: „Pi, bi, ví“, a před obojím zaznívají hlásky: „Vere, vere.“

Křepelka jest číperná a ostražitá. Byla-li však překvapena nebezpečím, bojácně příkrčí se do trávy, osení, strniska, nebo mezi hroudy a nepokouší se o zachránění; často ošálí pronásledovatele své pro velkou podobnost barev svého opeření s povrchem role. Slípka vyniká trpělivostí a oddanou láskou ku své rodině; kohoutkové jsou svárlivi, nestarají se o rodinu a tím vznikla domněnka, že žijí v mnohoženství.

Nejoblíbenější pokrm křepelk jest zrní obilní, zvláště pšenice, proso, semenec a mák, mimo to požívají i jiná rozličná semena, zelniny, jemnější byliny, hmyz, mravenčí vajíčka a pod. Též popelí se rády a polykají zrnka křemenná.

Křepelky zdržují se od jara do jeseni ve všech územích evropských, v nichž mírná povětrnost panuje. Libují si v osení, méně v lučinách nikdy na místech vlhkých ani v lesnách. V žirných nížinách a rovinách bývají četnější nežli v pahorkatinách. Přezimují v teplých krajinách, nejvíce v Africe, i ve Španělsku, Itálii, Řecku a j. Po přezimování vracejí se k svému rodišti. V některých krajinách teplého i mírného podnebí zdržují se křepelky po celý rok.

Stěhující se, křepelky táhnou jen v noci. Na daleké cestě zahyne jich každoročně počet veliký lovem i vysilením, utopením a pod. Odletují obyčejně jednotlivé rodiny, aniž se spolčují s jinými, ale že děje se to současně, přibývají do jižních krajin v počtu velmi četném. Po nočním cestování za dne odpočívají a zemdlené bývají ve množství velikém loveny. V jeseni odtahují při větru severozápadním a vracejí se z jara při větru jihovýchodním, táhnouce vždy po větru. Obrátili-li se vítr, setrvávají až do opětne změny na místě, kam zapadly. Zastihne-li je však obrat větru nad mořem, tu umdlévají brzy a dle vypravování námořníků zasedají na paluby korábův i zapadají na vodu úplně vysilené. Po zotavení táhnou dále. Jak veliký počet jich při tom zahyne, nelze udati. Na břehu africkém sklesnou vysileny k zemi. Po chvíli teprve počnou se hýbat, a první dni jen nedaleko odbíhají.

Další cestu po přelétnutí moře nekonají více letmo, nýbrž běží, vyletující jen, když byly vyplašeny.

V květnu, když z cesty své se vrátily, křepelky brzy se páří, při čemž kohoutkové vášnivě bojují o vyvolenou slípku. Odpojmaná slípka upraví si hnízdečko mezi vzrůstajícími stébly obilními. Do mělkého důlku podobného hnízdu koroptvím a pouze travami poněkud vystlaného, klade 8—14 hladkých vajíček, 29 mm dlouhých a 22 mm tlustých, světlezelených, s olivovězelenými skvrnami lesklými. Po 20denním sezení vyhlídnou se mláďata, která brzy pak běhají a též za nedlouho poletují. Do času odletu na jih jsou mláďata úplně vyvinutá.

Při skrovném počtu křepelék v Čechách nelze pozorovati škodu, jakou by snad sbíráním obilních zrn způsobily; ona jest zajisté dostatečně nahrazena tím, že požírají mnoho hmyzu škodlivého.

Šťavnatá zvěřina křepelék jest chutná, jemná, tučná a snadno stravitelná, proto také mnohým nemocným požívati dovolena.

Neprátele křepelék jsou tiž jako koroptvi.

Jako u koroptví tak i u křepelék pozorovati lze rozmanité odrůdy, jichž opření bývá bílé nebo strakaté. Mimo tyto rozeznáváme též polskou křepelku, kteráž i u nás se vyskytuje, a větší jest obecně, ostatně však této zcela podobna.

Ho l u b i.

(Columbae. Z ptactva holubovitého.)

Příbuzných našich holoubků domácích jsou v Čechách tři druhy holubů lesních nebo divokých, a to: řivnáči, doupnáci a hrdličky. Všichni žijí se stejnými pokrmy, totiž obilím a rozmanitými semeny lesními i jahůdkami, rádi polykají drobná zrnka písečná a často navštěvují lizy pro zvěř uchystané, z nichž vyzobávají slanou hlinu. Husté a pevné peří jejich přiléhá těsně k tělu. Stojáčky mají krátké, čtyřprsté a zadní prst jest na samé patě. Vyskytují se v mírném podnebí Evropy, Asie i Ameriky. Lítají velmi hbitě, až 75 km za hodinu; při vylétnutí způsobují hlomoz křídly svými, podobající se zvučenému tleskání rukou, a v letu jejich slyšení jest pištění. Krácejí dobře ale nepříliš rychle, při čemž pokyvují stále hlavou. Zdržují se v hejnech a něžnosť, vzájemná věrnost a starostlivost o potomstvo, dokud toto nedospělo, jsou význačnými jich vlastnostmi. Kohoutek se slípkou sedí na vejcích střídavě a poletující přináší potravu sedícímu.

Zvěřina holubů jest chutná a zvláště mladých jemna a oblíbená, ale starších poněkud tuha a méně šťavnatá.

Ačkoli holubi nevyskytují se v počtu příliš četném, způsobují přece i značnější škody na osetých mytích sbíráním semene jehličnatého stromovi; škodí i na osení a dozrávajícím obilí.

Škůdcové, kteří ohrožují holuby, jsou kuny (pelešnice) a kočky, mimo rozličné větší dravce pernaté.

Řivnák (*Columba palumbus*) liší se od ostatních druhů modrošedým svým opeřením a podélnou skvrnou bílou na každé straně krku. On jest 47 cm dlouhý a 75 cm široký. Rovný zobák, v předu zabnutý, jest běločervený, jakož i stojáky; světlá bíložlutá. Peří na prsou jest kovově lesklé, nachové a zelenavě se měnící, ostatní modrošedé. Na obou křídlech v předu jsou bílé štitky, zv. zrcadla; brky křídel většinou černošedé, některé na zevnější straně bíle vroubené a péra zaokrouhleného ocasu špinavě tmavošedá s černým zakončením.

Holubice jest skrovnější a mimo to liší se bledším opeřením, žlutavějším zobákem a nemá ono lesklé peří na prsou.

Řivnáči jsou ostražití a plaší. Houkání jejich podobá se hláskám: „Chu, chu, chu, chu“, které se třikrát opakují a pak úsečnou hláskou „hup“ zakončují.

Zdržují se v klidnějších lesnách a zvláště libují si v předlesích na blízkou roli. V jarní době ostávají často po celý den v lesích, nejraději v korunách jehličanů, kde nalézají oblíbená semena. Později vylétají z rána a na večer na role, kde sbírají obilí. V jižní Francii, v Itálii i jinde na jihu zůstávají celý rok. Z Čech odlétají v září nebo říjnu a vracejí se obyčejně v březnu.

Brzy po svém návratu páří se; kohoutek před pojmáním obskakuje slipku, točí a kroutí se podivně, načež následuje vzájemné hubičkování. Staří vyhledávají bývalé své hnízdo, a mladí spářeníci upravují si nové v koruně mezi haluzemi blízko kmene stromů jehličnatých nebo dubů. Hnízdo jest prosté a ploché z tenkých haluzek. Také upravují si opuštěná hnízda cizá, buď veverčí, stračí, vrani a m. j. Slipka klade do něho dvě bílá lesklá vejce, 39 mm dlouhá a 29 mm tlustá. Staří vysedí střídavě mladá holoubátka ve 20 dnech.

Řivnáči páří se a vyvedou mláďata dvakrát do roka, první v květnu a druhá v červenci nebo v srpnu. Oni prý nelnou velikou láskou ku svým vejcem, a lhostejně je opouštějí, byli-li z hnízda sehnáni, ano činí tak často i mladým, nechávajíc je zahynouti hladem.

Doupňák (*Columba oenas*) jest 33 cm dlouhý, 67 cm široký. Podobá se řivnáči, liší se od něho zelenavě měnivým leskem na obou stranách krku, kde nemá zmíněných skvrn bílých. Mimo to vyznačuje se dvojitou skvrnou černavou na každém křídle; jest méně plachý a více společenský. Hlas jeho podobá se hláskám: „Hu, hu, hu.“

Doupňáci libují si též v okrajních a menších lesinách, zvláště kde nalézají staré duby a vůbec duté stromy, vhodné pro své hnízdění.

V jeseni (obyčejně v říjnu) odtahují v četných hejnech k jihu a vracejí se zpět, jakmile sněhy roztály (často již v únoru). Brzy po svém návratu páří se a upravují si prostá hnízda v dutinách vyhnílych stromů, někdy i na zdech zřícenin pustých anebo v trhlinách skalních. Před pojímáním počíná si doupňák podobně jako domácí holub; hu-laje a vrkaje obchází holubici a točí se, máje hlavu skloněnu a peří rozčepejřené. Slípka klade dvě bílá vejce, 36 mm dlouhá a 27 mm tlustá, která asi za 18 dní vysedí. Páří se též dvakrát v roce, vracejíce se vždy opět ku svému starému hnízdu, a používají ho stále. První mláďata odchovávají v květnu a druhá v srpnu.

Doupňáci sedí na vejcích vytrvale a s láskou neobmezenou ošetrují mláďata svá, čímž prý liší se valně od řivnáčů. Krotnou také lehčeji a rychleji nežli řivnáči.

Hrdlička (*Columba turtur*), nejmenší z divokých holubů, vyznačující se rezavým opeřením a bílými i černými skvrnami na stranách krku, jest 30 cm dlouhá, 52 cm široká a má 2 cm dlouhý, tenký, rohovitý zobák. Světla její jsou červenavěžlutá a stojáky červenavé; opeření nejvíce hnědošedé jest na čele bělavé, na hřbetě a křídlech s jednotlivými pery tmavohnědými a černavá péra ocasní jsou bíle vroubena. Slípka jest o něco skrovnější a opeření její temnější, jakož i skvrny na krku menší, a nemá bělavé skvrny na čele.

Hrdličky nejsou tak plaché jako řivnáči nebo doupňáci a lze je často viděti u cest i silnic. Hlas jejich, známé cukrování, podobající se hláskám: „Tur, tur,“ bývá slyšet i mimo dobu pojímání, zvláště má-li nastati počasí nepříznivé. Let jejich jest rychlý a obratný.

Zdržují se nejvíce v menších a okrajních lesinách nedaleko rolí; jednotlivě i v hlubších lesích.

Odlétají již v září v četnějších hejnech, více rodin společně; vracejí se v dubnu a brzy pak se páří. Na listnatém, obyčejně slabším stromě, nepřilíši vysoko nad zemí, na jehličnatém výše v koruně, upravují si ploché hnízdo, do něhož snese slípka dvě bílá vejce, 29 mm dlouhá a 23 mm tlustá, a vysedí střídavě s kohoutkem asi za 14 dní mláďata. Lásky jejich ku mladým jest velmi srdečná a oni krmí je neunaveně.

Hrdličky páří a rozplemeňují se obyčejně jen jednou v roce.

S l u k y.

(Scolopacidae. Z ptactva bahenniho.)

Milými zvěstovateli jara jsou nám sluky rozšířené skoro v celé Evropě i v mnohém území ostatních dílů starého světa. Z chladnějších krajín odletují v jeseni k jihu a vracejí se v prvních jarních dnech zpět.

Hlavní známkou sluk jest dlouhý jejich zobák na konci zakrouhlený a tečkovaný i štíhlé stojáky tříprsté s kratším vratiprstem. Let jejich není příliš rychlý ani daleký, ale nestejný a klikatý. Pobývají nejvíce na zemi, kde dosti dobře běhají, a nesedají nikdy na stromy a křoviny. Jsou bojácné a plaché, ale často přikrčují se k zemi. Mláďata vysedí slípka s kohoutkem střídavě asi v 21 dnech.

Požirají rozmanité červíky, brouky, hlemýžďe a rozličný hmyz, mimo to i zetlelé kořínky a jemné byliny.

Slučí zvěřina jest velmi chutná a oblíbená; „slučí mázka“ jest známou pochoutkou labužníků.

Nepřátelé sluky pronásledující jsou: Liška, kuna, kočava, kočka a všichni dravci pernatí.

Sluka lesní (*Scolopax rusticola*) jest v Čechách nejčetnější a největší ze všech sluk, 35 cm dlouhá a 55 cm široká. Rovný, 70—80 mm dlouhý zobák s kožkou hmatací jest měkký, na konci zatupělý a dosti tvrdý. Vrchní část jeho jest hnědá, spodní zelenavě žlutá, u špičky černavá. Světla jsou tmavohnědá a stojáky zelenavě popelavé. Peří jest nejvíce šedé a červenohnědé, černě kropenaté, skvrnité a pruhované. Na hlavě po obou stranách od zobáku ku světům táhne se černý proužek. Brky zakrouhlených křídel jsou rudohnědé, černě, žlutočerveně a šedě pruhované. Vrchní peří ocasu jest rudohnědé s několika černými pruhy a bílým zakončením. Peří spodní části těla bývá více šedé s tmavšími proužky. Slípka liší se od kohoutka silnějším tělem, bledším opeřením a bílými skvrnami na křídlech. Lesní sluky bývají i rozdílně veliké a mnohé odchylují se i barvitostí svého peří. Obvykle nejprvní při jarním tahu bývají značně menší následujících. Hlas, kterým zvláště při tahu jarním se ozývají, podobá se slovům: „Kvorr, kvorr — uies, uies“.

Za dne zdržují se sluky tyto v lesinách a libují si v hornatých polobách, kde močály a paloněky se nalézají; jakmile nastane chladnější počasí v jeseni, odtahují k jihu za doby noční při světle měsíčním. Při svém stěhování na jaře, zapadají do lesních mlazin v močálovitých nížinách, kde tak dlouho se zdržují, až na horách sněhy úplně

roztaží. Tu za večerního soumraku, zvláště když vzduch je vlažný a po teplém dešti, poletují volně a nevysoko nad zemí, při čemž hlasitě se ozývají. Při nepříznivém počasí nepoletují dlouho a obvyčejně tiše ozývajíce se pouze jemným „uies, uies“. Přetahují z jednoho polesí do druhého a zapadají na močály, palouky, pastviště i na role, kde vyhledávají potravu. Nasycené táhnou dále nebo setrvávají tu až do ranního svítání, kdy opět táhnou a zaletají do blízkých houštin. Toto poletování konají i tam, kde hnízdí. Přes den zůstávají klidně v mlazinách nebo hustých křovinách. Hledajíce potravu, ponořují dlouhý zobák svůj hluboko do bahna a do kypřé země.

Jakkoli zdá se, že sluky lesní jsou snad méně bystrých smyslů, prozrazují přece dosti chytrosti. Spolehajíce se na podobnost barvivosti svého peří s povrchem země, přitlačují se, jsouce překvapeny, mezi kořeny stromův a kletí, na listí a jehličí napadané, takže často nebývají pozorovány. Vyplašeny, táhnou letem nestejným, kryjící se za kmeny stromův a kroviny. Zapadají ve směru obloukovitěm a táhnou i v huštině ještě dále, čímž velice znesnadňují vyhledati místo, kde usedly. Jsoutě ostražitý a opatrný, nedůvěřující ničemu a vyhýbající se opatrně i zdánlivému nebezpečí.

Pojímání děje se z jara, když vrátily se do krajín zvolených pro pobyt letní. Ačkoli hnízdí dosti často v českých lesích, zdá se přece, že děje se to jen výminečně a že pravé území hnízdění jejich jest více na severu. Při večerním tahu často pozorovati lze, jak se honí a štipou. Bývají to obvyčejně sokové. Před pojmáním rozčepeří se kohoutek před slípkou, svěsí křídla a rozličně se uklání. Po odpojmání upravují si hnízdo pod nízkým keřem aneb i ve vysoké trávě. Slípka klade obvyčejně čtyři špinavěžlutá a hnědočerveně skvrnitá, asi 42 mm dlouhá a 32 mm tlustá vejce, hladká, bez lesku, na nichž pak vytrvale sedí 21 dní. Mnozí přírodopytci tvrdí, že sluka v příznivých letech hnízdí dvakráte v roce. Mláďata brzy běhají s matkou a za nedlouho (asi v třetím týdnu) litají. Dokud jsou mláďata nevyvinuta, přenáší je slípka mezi svými stojáky, přidržuje je zobákem, aneb na krku, chrání je před hrozcím nebezpečím. Před nepřitelem poletují staří a šálí jej skoro tak, jako koroptev.

Otavnice. (Sluka otavní, *Becasine*, *Gallinago scolopacina*, *Scelopax Gallinago*.) Menší předešlé jest sluka otavní 21—23 cm dlouhá a asi 40 cm široká. Špinavě zelenožlutý, tenký a rovný zobák měří 68 mm délky a jest u konce černavý a též zatupělý. Světla jsou hnědá a stojáky hnědozelené. Hlavu, krk a prsa kryje peří hnědé s černými skvrnami, břicho bílé a ostatní části těla rezavohnědé, smíšené tmavohnědé a černé. Pera ocasu jsou u kořene černá, na konci žlutočervená s černými proužky příčnými.

Otavnice sedává vytrvale ve vysokých travinách. Po vylitnutí ozve se hlasem podobným hláskám „keč, keč“; táhne velmi hbitě a rychle, nejprve velmi klikaté asi 20—25 kroků daleko, ale pak rychle směrem přímým a zapadá obvykle opět nedaleko místa, z kterého vylítla. Plovati umí dosti obratně.

Sluky tyto zdržují se na bažinatých lukách a v močálech, kde i hnízdí. Z jihu táhnou někdy již v únoru, a vracejí se zpět obvykle v září. Pojímají se v dubnu a kohoutek vábí k sobě slipky hlasem, který podobá se hláskám „dykkýh“. Do prostého hnízda, upraveného v síti, klade slipka v dubnu neb květnu 4—5 špinavě olivových, tmavohnědých a šedě skvrnitých vajec, 38 mm dlouhých, 28 mm tlustých, hladkých, bez lesku. Mláďata brzy běhají s matkou, a za nedlouho již poletují.

Zvěřina otavnic jest nejehtnější, dokud je čerstvá: později nabývá nepřijemné příchuti.

Sluka střední (*Scolopax major*, *Gallinago major*). Jak již pojmenování naznačuje, jest sluka tato střední velikosti a to 27 cm dlouhá a 54 cm široká. Rovný zobák jest 54 mm dlouhý, na konci zatupělý a tečkovaný, u kořene žlutavý a dále tmavohnědý. Světla jsou kaštanově hnědá a stojáky zelenavě žluté, nad kolinky neopeřené. Na obou stranách hlavy táhne se tmavohnědý a středem rezavěhnědý pruh. Po stranách těla jest opeření bledě popelavé. U přirovnání se slukou lesní jest peří této v celku popelavější. V době páření ozývá se hlasem, jenž se podobá hláskám „dy, dy, dy, dy-teraraa“, jindy temným „bed, bed“. Za teplého počasí sedají dlouho vytrvale a jsou vyplašeny, zapadají opět po krátkém letu. Při vyzdvižení jest třepetání křídloma daleko slyšitelné. Do Čech zabloudí jen někdy v tahu svém. Přiletují v dubnu táhnouce k severu a vracejí se k jihu často již v srpnu. Hnízdí více v krajinách severních, kde vyhledávají močálů lesem obrostlých a luk bažinatých. Hnízdo své upravují si jako ostatní sluky a snáší čtyři vejce, 44 mm dlouhá a 32 mm tlustá. Při sezení pokrývá prý se mechem i travou, aby nebyla viděna. Mláďata v brzkou běhají a poletují.

Slučka (*kozlík*, *Gallinago gallinula*, *Scolopax gallinula*) jest nejmenší ze sluk, 10 cm dlouhá a 45 cm široká. Zobák, podobný onomu sluky otavní, jest pouze 40 mm dlouhý. Světla má hnědá a stojáky hnědozelenavé. Peří na hlavě jest tmavohnědý a poněkud rezavý, na krku bílý, rezavohnědý kropenatý a na břiše bílý. Opeření vrchní části těla jest leskle černavě modré, po kterém táhnou se od krku přes hřbet čtyři bledozluté pruhy. Vrchní brky křídel jsou tmavohnědé. Všechno peří jest jemné. Při vylétnutí ozve se někdy temným

„eč“, a při jarním poletování jest hlas její podobný hláskám „Tettettettettett“. Lítá méně obratně nežli ostatní sluky a obyčejně nevznáší se vysoko. Často ztuční a zlení prý tak, že před psem může přivlačem snadně chylena býti.

Ve všem ostatním podobá se otavnicí. Do Čech zabloudí jen málokdy v tahu svém.

Koližka (Koliha malá.)

(Koliha prostřední, dešfová. Numenius Phaeopus. Z ptactva bahenního.)

Jako velká, tak i tato koliha jen někdy zabloudí do Čech při svém tahu ku přezimování na jihu, nebo při návratu v době jarní. Podobajíc se v mnohém, i svými vlastnostmi a způsobem života svého kolize velké, jest asi 43 cm dlouhá a 78 cm široká. Tenký, kulatý, a od polovice obloukovitě dolů zahnutý zobák jest 8 cm dlouhý, z předu černavý a u kořene červenavý. Hlavu má malou a krk dlouhý. Světla jsou tmavohnědá a běháky modrošedé. Barvou opeření svého podobá se skřivánkům, jako koliha velká. Peří na hlavě jest hnědé s dvěma černými pruhy, mezi nimiž táhne se jeden pruh bílý.

Zvláštností této kolihy jest hlasité pokřikování a nepokojné poletování přede změnou povětrnosti, zvláště když má nastati deštivé, neb i jinak nepříznivé počasí.

Chřástalové.

(Rallidae. Z ptactva bahenního.)

Z četných druhů chřástalů, kteří libují si na území vlhkém a vodnatém, zůstávají v Čechách jen někteří přes léto a pouze chřástal polní zdržuje se zde čteněji. Všichni chřástalové jsou výteční běžci, ale nelítají vytrvale ani daleko a nevznáší se vysoko. Jsou bystří a opatrní. Hrozí-li jim nebezpečí, prchají rychle a velmi obratně.

Odpocívají nejvíce za dne, v noci jsou čili a nejčilejšími za večerního soumraku.

Škůdci chřástalů jsou: Lišky, kočky, kuny, tchoři, lasice a všichni dravci. Vrány a straky ničí jejich vejce.

Chřástal luční (ch. polní, *Rallus crex*, *Crex pratensis*). Ačkoli lze často slyšeti u nás na lukách a v obilí skřipavý hlas chřástalův, přece spatřiti ho, poštěsti se jen málokdy. Délka jeho měří 27 cm a šířka 45 cm. Silný a krátký zobák jest hnědý, po stranách sploštěný. Světla jsou hnědá a stojáky šedomodravé. Opeření jeho jest černohnědé se skvrnami šedými, na krku a na hrdle šedé. Brky

křídel jsou bělozlutě tečkované. Slípka liší se méně pestrou barvitostí opeření svého. Pokrmem chřástalů polních jsou červíci, rozličný hmyz, drobná semena i jemné byliny a požírají i vejce a mláďata menšího ptactva.

Skřípavý hlas jejich, podobající se hláskám „errp, errp“ nebo „knerrp, knerrp“, bývá slyšeti z večera až pozdě do noci, za svítání ranního a též za pozdního jitra. Kohoutek vábí k sobě slípku voláním, které zní asi jako: „kji, kje, kje“.

Zdržují se více na vlhkém nežli na suchém území, nejraději na rozsáhlých lučinách, blíže nichž nalézají se úrodná role a tu i tam nějaké křoviny. Z českých luhů odtahují, jakož i zpět se vracejí zároveň s křepelkami, ale přes moře netáhnou pryč s nimi. Zdržují se přes léto nejvíce v severní polovici Evropy a v střední Asii.

Chřástal polní jest opatrný a přechá hbitě před nebezpečím po cestkách svých, utlapaných v travinách lučních. Běží, aniž by pohnul jediným stéblem trávy, při tom krčí se stále a strká svou hlavu při každém kroku vodorovně ku předu. Podivuhodna jest dovednost jeho, schovávati se ve trávě, v osení a pod požitým obilím.

Více běhá nežli lítá, a vyletí-li, nevznáší se vysoko od země, zapadáje brzy opět do trávy. Hnízdí v květnu nebo červnu a upravuje si prosté hnízdo na louce v husté trávě, kde mělkou jamku vystele senem, mechem, slamou nebo suchými kořínky. Slípka klade 7—9 hladkých a lesklých vajec šedozelených s červenými, hnědými a popelavými skvrnami, 37 mm dlouhých, 26 mm tlustých. Po 21denním sezení vylíhnou se mláďata a brzy s matkou pobíhají.

Zvěřina chřástalů polních jest jemná, chutná a v jeseni tučná.

Chřástal vodní (*Rallus aquaticus*, *Aramus aquaticus*) podobá se chřástalu polnímu, liší se od něho hustším opeřením, které jest na vrchní části těla žluté s černými skvrnami a na spodní popelavé, na stranách těla černé a bíle pruhované a na břiše rezavě šedé. Péra křídelní jsou tmavohnědá, olivově vroubená a ocasní rezavěšedá. Stojáky jsou hnědozelené, světlá špinavě červenavá a zobák šedohnědý, na okraji, jakož i u spodu červenavý. Délka jeho měří 27 cm a šířka 38 cm. Slípka jest menší, podobna opeřením zcela kohoutku. Chřástal tento požívá červy, hmyz, semena travin a rostlinstva vodního.

V letu, zvláště při tahu, ozývá se hlasem poněkud pronikavým, který zní asi jako: „Kriek“ nebo „kriep“; slípku vábí hvizdautím podobajícím se slovu: „Vuit“.

Oblíbená místa chřástala vodního jsou méně přístupné a pusté bažiny a močály s vodním rostlinstvem a křovinami neb i bahnité vody v lesích a na blízku lesů, porostlé sitím a rákosím. V severní

a ve střední Evropě a ve střední Asii zdržuje se vodní chřástal přes léto; z Čech odlétá v říjnu a vrací se zpět obvyčejně v březnu.

Jest opatrný a hbitý jako polní chřástal a umí též tak se skrývati i prchati. Dobře plove a potápí se.

Po svém jarním návratu brzy hnízdí a upravuje si hnízdo v husté trávě, rákosi nebo vrbí ze suchých stébel, sítí a pod., v prohloubené jamce. Slípka klade 6—10 vajec, hladkých, bleďožlutých nebo zeleňavých, řídce posetých skvrnami popelavými, fialovými a červenavými, 35 mm dlouhých a 25 mm tlustých, z nichž po 21denním střídavém sezení obou starých vylíhnou se mláďata, která brzy s matkou pobíhají.

Zvěřina chřástalů vodních jest dosti chutná.

Chřástal kropenatý. (*Rallus porzana*, *Gallinula porzana*.) Menší předešlých jest chřástal tento, 20 cm dlouhý, 33 cm široký. Hlava, hrdlo a prsa jsou opeřeny modrošedě, misty mění se v barvu olivově hnědošedou, bíle tečkovanou. Ostatní opeření jest nejvíce tmavé, olivověhnědé, s černými a bílými, černě vroubenými skvrnami a proužky, jen na zadní části tmavohnědé, řídce bíle kropenaté a na břiše bílé. Peří ocasu jest částečně rezavěžluté a nejkrajnější brky křídel bíle vroubené, ostatní tmavoolivověhnědé. Světla jsou červenohnědá a stojáky žlutozelené. Zobák jest u kořene žlutočervený a dále žlutý. Slípka je menší a podobně opeřená.

Pokrm jeho jest týž, jako jiných chřástalův, a též způsobem života podobá se jim ve mnohém, jakož i některými vlastnostmi.

Slípku vábí kohoutek hlasem podobným slovu: „uit“.

Žije na močálech a nejraději na vlhkých lukách. Zdržuje se skoro po celé Evropě a v střední Asii. Přezimuje v jižní Evropě, v severní a střední Africe a v jižní Asii. Odlétá od nás často již v srpnu a vrací se zpět ke konci dubna. Hnízdí obvyčejně v měsíci květnu. Prosté hnízdo své upravuje si skryté v jamce ze stébel travních, sítí a pod. a slípka klade 9—12 vajec 36 mm dlouhých a 24 mm tlustých, hladkých, rezavěžlutých s četnými tečkami, fialově šedými a na širším konci s hnědočervenými skvrnami. Po 21denním sezení vylíhnou se mláďata a běhají brzy s matkou. Dříve nežli přepelíchají, opouštějí obvyčejně matku a rozptylují se.

Zvěřina chřástalů kropenatých rovná se jakosti zvěřině chřástalů vodních.

Chřástal bahenní. (*Rallus minuta*, *Gallinula parva*.) Tento bahňák je asi 20 cm dlouhý a 32 cm široký. Opeření jeho je většinou olivověhnědé se skvrnami černými, více nebo méně patrnými a s jednotlivými okrouhlými barvy bílé. Na předním dílu hlavy a na spodní části těla má peří popelavě modravé, misty tmavší s bílými pruhy.

Brky křídel jsou tmavohnědé s okraji olivověhnědými a péra ocasu jsou černá, hnědě vroubená. Světla jsou ohnivě červená a stojáky zelené. Zobák bývá u kořene jasně červený, uprostřed zelený a ke konci žlutý. Slípka jest opeřena u vrchní části těla ohnivěhnědošedě, vyjma černý, bíle skvrnitý hřbet, na hrdle bíle a na prsech rezavošedě. Ostatně podobá se kohoutkovi. Snáší až deset hladkých nelsklých vajec, 32 mm dlouhých a 22 mm tlustých, z nichž v 21 dnech vysedí mláďata.

Chrástal malý. (*Rallus Bailloni*, *Gallinula pygmaea*.) Opeření tohoto neliší se valně barvou svou od předešlého, vyjma vrchní část těla, která jest u kohoutka více kropenatá. Zobák jest zelený, světla jsou ohnivěčervená, a stojáky bleděčervené. Délka jeho měří 18 cm a šifka asi 30 cm.

Chrástal bahenni i malý bývají v Čechách jen málokdy uloveni. V srpnu nebo v září odletují k jihu a vracejí se zpět obyčejně v polovici května. Zdržují se na močálech, bažinách, i u jezer ve střední Evropě, ve střední Asii i v Africe. Běhají rychle a hbitě plovou i potápějí se a skrývají se opatrně i unikají obratně před každým nebezpečím; nelitají mnoho ani daleko a nevznášejí se vysoko.

Hlas jejich jest kvikavý a podobá se hláskám „kiihk“.

Požirají všeliký vodní i jiný hmyz a červíky, mouchy i menší kobylinky luční a v nedostatku též jemnější částky rostlin.

Hnízdí v květnu nebo začátkem června a upravují si hnízdo v hustém keři olšovém nebo vrbovém, obyčejně u vody. Na ležatém rákosí nebo na haluzi keře nad vodu sehnuté kladou uvadlé listí rákosové, síti a pod. velmi hustě, upravující si tak prohloubené hnízdo. Slípka snese 8—10 vajec hnědožlutých, šedě a žlutohnědě tečkovaných a po 21 dnech vysezená mláďata odvádí brzy do bažin.

Zvěřina těchto chrástalů jest méně oblíbená.

B u k á č i.

(*Ardeidae*, volavky. Z ptactva bahenního.)

V naší vlasti zdržují se bukáči u močálův a rybníků rákosím obrostlých jen přes leto a odletují v jeseni k jihu. Po návratu svém obyčejně v dubnu hnízdí, a mláďata, která se po 21 dnech vylihnou, brzy s matkou pobíhají.

Potravou jsou jim rybičky, obojživelníci, červi a hmyz vodní, též mláďata menších ptáčkův a zvířátek. Zvěřina jejich není chutná, proto se v Čechách nepožívá. Bukáči jsou ptáci více noční než denní.

Škúdcové, kteří je ohrožují, jsou kočky, kuny, tchoři, lasice, kolčavy, a větší dravci pernatí. Bukáči obývají skoro celou Evropu i mnohá území Asie a Afriky. Některé druhy vyskytují se i v Americe.

Bukáč velký (*Ardea stellaris*, *Botaurus stellaris*) jest 76 cm dlouhý, asi 125 cm široký. Cervenohnědým a kropenatým opeřením svým podobá se sluce lesní, ale toto jest více žlutočervené a na povrchu hlavy černé. Silný rovný a zašpičatělý zobák jest hnědý, u spodu zelenavý; světla jsou žlutočervená a stojáky zelenavé. Po stranách krku a na hrdle vyrůstá peří prodloužené.

V noční době ozývá se bukáč hlasem, podobajícím se hláskám: „Y-búk, y-búk, y-rump!“

Jest to méně bystrý pták, který nemotorně lítá a dlouho nepohnuté v rákosí stává, máje hlavu vzhůru zdviženou. Proti nepřítelům brání se hrdinně ostrým svým zobanem.

Hnízdí na vyvýšeninách v rákosí; slípka klade 3—5 špinavě bleďezelených bezleských vajec, 52 mm dlouhých a 39 mm tlustých.

Bukáč noční (*Ardea nycticorax*, *Nycticorax griseus*) jest 54 cm dlouhý a 105 cm široký. Špičatý zobák jeho jest černý, u kořene žlutavý. Světla jsou žlutočervená a stojáky žlutozelené. Na hlavě vzadu má 3—4 úzká, bílá, u špičky černá, dlouhá péra tvořící pěkný chochol. Opeření jest většinou popelavé, jen na hřbetě leskle tmavozelené a na bříse žlutavé. Okraje křídel jsou bílé. Slípka liší se pouze bleďším opeřením a kratším chocholem.

V noční době ozývá se hlasem podobným slovu „Koak“.

Na stromech blízko vod upravuje si hnízdo ze suchého chrastí a z rákosí, do něhož slípka klade 3—4 zelená a šedě kropenatá vejce, 55 mm dlouhá a 40 mm tlustá, nápadně tenkých skořápek. Mladé vysedí slípka sama, kohout ale v době té nerad od ní se vzdaluje.

Bukáč malý (*Ardea minuta*, *Nycticorax minutus*) jest 34 cm dlouhý a 50 cm široký. Zobák jest zelenavý. Světla jsou žlutočervená a stojáky světlezelené. Opeření hlavy, hřbetu a ocasu jest černé, do zelena měnivé, na krku i spodní části těla žlutavé a ostatní skoro jako bukáče velkého.

Hnízdí též v rákosí; slípka klade 4—6 špinavě bílých, modrozelenavých vajec, 32 mm dlouhých a 25 mm tlustých, hladkých, bezleských.

Tito bukáči vyskytují se jednotlivě v Čechách dosti často, nejčastěji bukáč velký; ostatní druhy ale jen málokdy.

Č e j k a.

(*Vanellus cristatus* Z ptactva bahenniho.)

Od jara až do pozdní jeseně poletují u nás čejky nad vodami rybníkův a nad močálovitými lučinami a pobíhají hbitě u břehů, kde vyhledávají potravu své.

Čejka jest 30 cm dlouhá a 66 cm široká. Rovný a skoro oblý zobák její jest černohnědý. Světla jsou hnědá a stojáky hnědočervené. Vřehní čásť hlavy jest tmavě a zelenavě leskle opeřena a v týle několik tenkých svislých, u špičky vzhůru zahnutých per tvoří slušný chochol. Nad světla jsou bílé proužky, ostatní peří hlavy jest černavě jasnošedé a pod světla až k vazu táhne se proužek černý. Opeření hřbetu a skoro celé vřehní části těla jest leskle tmavozelené s nachověčervenými špičkami a na stranách hrdla bílé. Peří ocasní jest šedobílé s černým okrajem, vřehní žlutočervené. Hrdlo a polovice prsou kryje černé, ostatní spodní čásť těla jasně bílé peří. Brky křídel jsou zelenavé. Peří slípky jest na hrdle a prsou méně tmavé a chochol její kratší. Často vyskytují se čejky rozličných barev, lišící se od tuto popsaných více nebo méně, také jsou úplně bílé a pod., což jest, jakož i u jiného ptactva, pouze t. zv. rozmar přírody.

Čejka poletuje hbitě a obratně, i rychle běhá. Jest opatrná a placha. Hlas, kterým se při poletování ozývá, podobá se hláskám „piivit, kinith“ a mezi tím temně vrká. Požírá dšťovky, hmyz, červíky, brouky, hlemýždě i jemnější byliny vodní.

Přilétá do Čech již v březnu, jednotlivě, často dříve, nežli nastalo jarní počasí, takže někdy i zahyne zimou a hladem. Čejky páří se v dubnu; slípka klade 3—4 špinavě olivová, tmavohnědě skvrnitá i čárkovaná, 46 mm dlouhá a 32 mm tlustá a hladká vejce do prostého, travními stébly vystlaného důlku, ve vysoké trávě nebo v sítí. Asi za 16—20 dní slípka sama vysedí mláďata, jež ihned běhají. Starší slípky kladou dvakráte do roka. Pozorují-li nebezpečí, obletují starší hnízdo neb mláďata a krouží, stále se ozývajíce, dokud nezmizelo. Zvláště na psy spouštějí se střelbítě s výše a dorážejí na ně.

Čejka umí vládnouti svými lety (křídly) tak že není v Čechách ptáka druhého, který by dovedl dělati ve vzduchu tak různé pohyby a obraty. Čejky rozšířeny jsou po celé Evropě i v největší části Asie a Afriky. Odletují v jeseni, by přezimovaly na jihu. Přes léto zdržují se u rybníků na lukách močálovitých, v bažinách a u vod vůbec.

Zvěřina jejich není chutná, ale vejce poskytují výtečnou lahůdku. Škůdceové je pronásledující jsou: Kočky, lišky, kuny, tchoři, lasice i všichni dravci pernatí; vrány, straky a pod. požirají jejich vejce.

Jiný druh čejky (*Vallenus melanogaster*) málokdy jen při svém tahu do Čech zabloudí, takže ji čeští myslivci skoro ani neznají.

Čejka jest zákonem chráněna jako pták rolnictví užitečný.

Kulíci.

(*Charadriinae*. Z ptactva bahenního)

Tito tažní ptáci bývají málokdy v Čechách uloveni a jen jednotlivi z nich zde hnízdí.

Žijí podobně jako čejka, živíce se hmyzem, červy a jemnějším rostlinstvem. Barva opeření jejich měnívá se více nebo méně s ročním obdobím. V jeseni odletují k jihu a vracejí se v březnu nebo dubnu zpět. Zdržují se v Evropě, Asii, Africe i Americe u vod, na březích jezer, rybníkův a řek, na močálech a v bažinatých lukách. Někteří z nich zapadají též na osení.

Zvěřina kulíků jest chutná. Neprátele jejich jsou tíž jako čejky.

V Čechách vyskytuje se kulík obecný, písečný, bledý, hnědý, říční a mořský, avšak nejvíce jen v době jejich tahu.

Slípka vodní.

(*Gallinula chloropus*. *Stagnicola chloropus*. Z ptactva bahenního.)

V rákosí jezer, rybníkův a řek zdržuje se slípka vodní v Čechách od března neb dubna až do října. Význačnou známkou její jest holé, neopeřené čelo se žlutočervenou lysinou. Délka měří 35 cm a šířka 62 cm. Stlačený zobák jest na špičce zelenavě žlutý, ostatně žlutočervený. Světla jsou hnědočervená, kolena žlutočervená a stojáky olivově zelenavé. Prsty těchto vroubeny jsou blánovitými okrajky plovacími. Jemné, aksamitu podobné peří na hlavě a na hrdle jest černé. Prsa jsou porostlá peřím tmavošedým, vrchní částí těla leskle olivově hnědým a spodní tmavě hnědošedým. Brky křídel jsou tmavohnědé, na okraji bělavé a péra křídel černá. Slípka liší se od kohouta světlejším opeřením a olivovězelenavým čelem.

Pták tento jest plachý a opatrný; lítá a plove hbitě i umí se výtečně potápět.

Za doby páření jakož i v tahu ozývá se podobně hlasům: „Ke ke ke, kih“ a svolávání zní asi jako: „Ter-ter“.

Za pokrm slouží mu hmyz a rozličné jemnější rostlinstvo vodní.

V dubnu páří se a upravují si ploché hnízdo ze stébel a sítí v rákosí nebo pod keřem na břehu vod. Slípka klade pět až jedenáct vajec olivově zelených s jednotlivými, červenohnědými nebo fialovými skvrnami, hladkých, bezleských asi 47 mm dlouhých a 29 mm tlustých. Po 20denním sezení vylihnu se mláďata, která ihned s matkou po vodě plovou, nechají se prý však z počátku krmiti, berouce potravu jen ze zobáku své matky. Obvyčejně hnízdí slípky vodní dvakrát v roce. Starší mláďata připojují se pak k mladším, a když tato na vodu vyplují, laskavě k nim se chovajíce, setrvávají v rodině.

Vyplašená vodní slípka na vodě přechá rychle, při čemž křídla třepá, nebo rychle se potápí. Letí-li, mívá běháky svisle natažené, a táhne-li dále, vztáhne je skoro vodorovně na zad. Potápí se a plove dlouho pod vodou, načež vystrčí nejprve hlavu nad hladinu vodní, nejčastěji ve trávě nebo pod listem, a když se o bezpečí přesvědčila, teprve vypluje. Při plování a při chůzi nosí hlavu vzhůru zdviženou, kterou stále pokyvuje a roztaženým ocasem pohybuje tak, že spodní bílé peří viděti lze. Za dne obvyčejně zdržuje se na vodě. Z večera usedává na přelámaném rákosí nebo mezi haluzemi křovin u břehu. V nebezpečí skrývá se velmi dovedně i v nepatrném úkrytu.

Slípky vodní pobývají přes léto v severní části Evropy, Asie i Ameriky a přezimují v krajinách jižních.

Zvěřina těchto ptáků není oblíbena pro nepříjemnou příchut a proto se obvyčejně nepožívá.

Škůdcové slípky jsou tiž jako čejky.

L y s k a.

(Lyska obecná. Lyska černá. Fulica atra. Z ptactva bahenního.)

U jezer, rybníkův a řek v Čechách zdržuje se lyska obecná přes léto od března nebo dubna až do října.

Jest 43 cm dlouhá a 74 cm široká. Bílý zobák jest se stran stlačen. Světla jsou hnědočervená a stojáky olivověhnědé, opatřené plovacími okrajky. Na holém čele jest bílá lysina; opeření vesměs černé, poněkud popelavěšedé. Málokdy vyskytnu se lysky bílé, šedé nebo bíle skvrnité. Mláďata jsou olivověhnědá a částečně opeřená šedě.

Lysky jsou opatrný ale nepříteliš plachý. Chodí neohrabané, a proto málokdy jsou na suchu; hltají nerady a nedlouho. Obvyčejně třepají se jen nad vodou, nechávající stojáky své dolů viseti. Plovou zvolna, při čemž hlavou pokyvují. Nepotápějí se často a vždy vynořují se brzy nad hladinu vodní. Hlas jich zní asi jako hlásky: „k ý, k ý, k ý v, k ý v“.

Žijí svorně pospolitě i na menších rybnících, ale v době jarní často potýkají se kohoutkové o slípku zuřivě. Při tom plovou střelbitě proti sobě, tepajíce se zobáky a křídly.

Ptactvo toto žije se červy, hmyzem, také prý rybami a jemnějším rostlinstvem vodním i semenem jeho.

Obyčejně vracejí se lysky ze zimního pobytu svého opět na tutéž vodu, kterou v jeseni opustily. Nejmilejší jsou jim menší, na okrajích rákosím porostlé rybníky, mající uprostřed hladinu. Brzy po návratu svém, obyčejně v dubnu, páří se lysky a upravují si hnízdo v rákosí často skoro plovoucí, ale ku vodnímu rostlinstvu upevněné.

Slípka klade šest nebo sedm ano i patnáct vajec špinavě červenobílých s hnědošedými skvrnami, 52 mm dlouhých a 36 mm tlustých, hladkých, a vysedí mláďata v 21 dnech která pak brzo plovou.

Lysky obývají přes léto severnější území Evropy, Asie a Ameriky, odtahujíce k přezimování do jižních krajín.

Zvěřina jejich není oblíbená a musí býti zvláště připravena.

Škůdcové lysek jsou tíž jako čejky.

V o d o u š i .

(Totaninae. Z ptactva bahenního.)

Přeletující od jedné vody ke druhé, ozývají se vodouši hlasitě, jako když táhnou v noci stěhující se v jeseni k jihu a z jara k severu. Zdržují se u jezer, rybníků, řek, i na mokřích lučinách; nejvíce v severní části Evropy, Asie i v Americe. Někteří hnízdí v Čechách a někteří sem pouze někdy při tahu zabloudí. K jihu odletují obyčejně v září a vracejí se v dubnu nebo květnu. Běhají i litají rychle a hbitě. Pokrmem jejich jsou červi, hmyz rozličného druhu, hlemýždi a též jemnější rostlinstvo. Slípky neliší se valně od kohoutkův.

Zvěřina vodoušů jest pro nepřijemnou příchut méně oblíbená.

Nepřátelé jejich jsou tíž jako čejky.

K lovné zvěři české myslivosti čítá se pouze vodouš kropenatý bahenní a pisík.

Vodouš kropenatý (*Totanus ochropus*) jest asi 30 cm dlouhý a 50 cm široký. Zobák rovný, u špičky zúžený a přehnutý, jest špinavě tmavozelený a v předu černý. Světla jsou tmavohnědá. Šedozelených stojáků prostřední a zevnější prsty jsou kožkou spojeny. Hlava jest malá, krk dlouhý a tělo zaokrouhlené. Složená křídla přesahují přes ocas. Opeření hlavy a krku jest popelavé, hnědé a bíle čárkované, vrchní části těla tmavohnědé s malými červenavými, bílými a černými skvrnami do zelena měnivými a ostatně bílé, tu a tam hnědé kropenaté; peří ocasu bílé, s černým zakončením.

Plachý tento vodouš lítá rychle, při čemž ozývá se hlasem, podobným hláskám „gý, gý“ a „dluih, dluih“. Zapáchá plímově.

Páříce se v květnu upravují si tito ptáci hnízdo své v travině nebo v síti, a slípka klade obyčejně pět nebo šest bledě zelenavých a hnědě skvrnitých vajec, 36 mm dlouhých a 26 mm tlustých. Po 20denním sezení vylihnuvši se mláďata brzy se svou matkou běhají.

Vodouš bahenni (*Totanus glareola*) podobá se ve všem předšlému jsa jen trochu menší. Hlas jeho jest zvuché „jif, jif.“

Pisík, p. podbilý (*Actitis hypoleucos*) jest 20 cm dlouhý a 33 cm široký. Rovný, tenký, u špičky zúžený a přehnutý zobák jeho jest tmavě hnědošedý. Prostřední a zevnější prsty zelenavých stojáček jsou kůžkou spojeny. Křídla složená dosahují až ke konci ocasu. Opeření jest většinou hnědošedé s černavými a rezavými tečkami, skvrnami a proužky vlnovitými, na brdle bělošedé a na spodní části těla bílé. Od zobáku táhne se přes světla bílá čárka.

Je to plachý pták; plove dobře i potápí se, zvláště byl-li postřelen. Hlas jeho podobá se hláskám: „Hi dý dý, hi dý dý“ a za jasných dnů v jeseň vznášívá se často ve výši podobně skřívákům, při čemž slyšení jest jeho hlas, znějící asi jako hlásky: „Titirle, titirle.“

Páří se v květnu a upravuje si hnízdo na kopenci v travině nebo síti. Slípka klade čtyři neb pět vajec žlutavěbílých s hnědými skvrnami, 35 mm dlouhých a 26 mm tlustých, lesklých, s kterých po 14denním sezení vylihnuou se mláďata a brzy s matkou pobíhají.

Někdy hnízdí v Čechách též vodouš rudonohý (*Tot. calidris*) a zabloudí sem vodouš tmavý (*Tot. fuscus*) a vodouš šedý (*Tot. glottis*) i j., kteří jsou popsáním více nebo méně podobní, nemají v české myslivosti žádné důležitosti.

Jes páci.

(*Tringinae*. Z ptačtva bahenního.)

Z četných druhů jespáků málokterý do Čech zabloudí a pouze jespák bojovný (*Tringa pugnax*, čili *Machetes pugnax*) někdy zde hnízdí a zaslужuje vřaděnu býti mezi českou zvěř lovnou. On jest asi 30 cm dlouhý a 58 cm široký. Zobák jeho jest žlutavý a u konce tmavohnědý; světla má černavá a stojáky žlutavě hnědošedé. Barva opeření kohouta jest velmi rozmanitá a sotva prý lze naléztí dva barev úplně stejných. Na přední části hlavy jeho vyrůstají červenavé bradavice, které, jakož i dlouhá péra, zdobící hrdlo, ztrácejí se každého roku v jeseň, z jara se pak opět vyvinou.

V letě jest okrášlen pěkným límcem z dlouhého, jemně roztřepeného peří na přední části a na stranách krku, jakož i silným cho-

cholem v týle. Toto peří jest slušně ublazeno a špičky jeho jsou pěkně ke spodu zahnuté. Barva límce i chocholu bývá hnědošedá s černými a bílými pruhy a skvrnami. Přes zimu má kohoutek hrdlo obrostlé kratším perím hnědě skvrnitým. Opeření spodní části těla jest bílé a vrchní šedohnědé, smíšeně barevné černě a bíle. Opeření slípky a mladších kohoutků co do barvy podobá se sluce; postrádají límečtův i bradavic zmíněných.

Tento jespák jest velice svárlivý a bojovný v době pojmání, a kohoutkové často zuřivě se rvou. V jiném čase žijou prý svorně. Hlas jespáka bojovného zní podobně bláskám: „K a k, k a k, k i k, k i k“.

On žije se červy, hmyzem, hlemýždi a vodním rostlinstvem i kořinky jeho. Zdržuje se nejvíce na severu Evropy a Asie u větších vod a močálů. Tam mnoho jich zůstává stále a jen nečetná hejna táhnou v září k jihu a vracejí se v dubnu nebo v prvních dnech května. Někteří i v Čechách přes léto zůstávajíce páří se v květnu. Slípka klade do prostého hnízda v síti nebo travině tři až čtyři vejce špinavě bílá, hnědě skvrnitá a tečkovaná, skoro 40 mm dlouhá a 32 mm tlustá. Asi po 21denním sezení vylíhnou se mláďata, která brzy běhají.

Zvěřina jespáka bojovného jest chutná, a vejce jeho lahůdkou. Škůdcové toto ptactvo pronásledující a hubící jsou jako u sluky.

Č á p i.

(Ciconidae. Z ptactva bahenního.)

V Čechách nejsou čápi považováni přesně za zvěř lovnou, že ale jsou to ptáci divocí a zákonitě ochrany nepožívající, jest záhodno několika slovy o nich se zmíniti.

Ze svého starého hnízda, jež v minulém roce obývali, časně v jeseni odtáhnou k jihu, ale vždy vracejí se brzy z jara. V létě přebývají čápi snad v celé Evropě a Asii, vyjma nejsevernější krajiny; přezimují na jihu, velmi čteně prý v Africe, kam časně v jeseni odletují, ale vždy vracejí se brzy z jara opět k svému starému hnízdu. Pokrmem jejich jsou myši, rybky, žáby, ještěrky, hadi, červi, všeliký hmyz a též mláďata menšího ptactva.

Čápi ožívají se jen klapáním svých dlouhých a rovných zobáků a jsou užiteční hubením myší, rozličného hmyzu a pod.

Zvěřina jejich není chutná a proto se nepožívá.

Nepřátelé čápů jsou: kočky, kuny, tchoři, lasice a větší dravci pernatí.

V Čechách znám jest čáp bílý čili domácí (*Ciconia alba*), který hnízdí na střeších budov, na věžích nebo i na stromech v lesích a v polích, a čáp černý čili lesní (*Ciconia nigra*), menší onoho, hnízdící pouze v lesích na vysokých stromech.

H u s y.

(Anserinae. Z ptactva vodního.)

Z četných druhů hnízdí v Čechách pouze divoká husa velká (*Anser cinereus*), podobná huse domácí, od které liší se štihlejším tělem a zvláště svou obezřelostí. Zapadajíce obyčejně na rozsáhlejší role v rovinách, kde je volný rozhled, znesnadňuje tím přiblížení se jí na dostřel. Ona je asi 88 cm dlouhá, 160 cm široká a váží 4—6 kg. Zelenavě žlutočervený a dole ostře zoubkovaný zobák její podobá se úplně zobáku husy domácí. Světla má žlutočervená a žlutavě červenavé stojáky opatřeny jsou mezi prsty blanou plovací. Opeření její jest popelavé, bělejší a tmavší, místy se světlejšími proužky příčnými a jen u spodu zadní části těla bílé.

Živí se obilím, zelánkou osení i řepky a rozličnou křehčí travinou, i malými rybičkami, hmyzem, červy a pod. Kde v zimě zapadají četnější hejna na osení, způsobují značné škody požíráním a vytahováním vzešlého obilí. Lítají rychle i daleko, aniž by odpočívaly a vznášejí se často do značné výšky. Chůze jejich jest těžka a houpava, asi jako domácích husí. Stává nepohnutě dlouho na jedné noze, majíc při tom krk na zad otočený a hlavu pod křídlem schovanou. Hlas jejich, podobný onomu domácích husí, zní asi jako hlásky: „Gih kak“ a „gah kakak gah“, když se vzájemně svolávají, při vzletnutí „kikak“ a je-li společnost četnější na poli nebo na vodě, „kaok, kaok, kaok“, anebo „Tátatatatat“.

Vylétne-li párek, vždy nejprve vznese se husa a jí následuje husák. Brehm i Tschudi vypravují, že divoký husák páří se někdy s domácí husou.

Divoké husy přebývají v severnějších krajinách Evropy, i Asie, a v zimě vyhledávají teplejší podnebí, kde nalézají role nezasněžená a vody nezamrzlé. Táhnou k severu, jakmile sněhy sejdou, a vrací se k přezimování často již v srpnu. Táhnouce společně v četných hejnech, seřaděny za sebou klínovitě ve dvou řadách, se starým husákem v čele, stále se ozývají hlasitě.

Páří se v dubnu nebo v květnu. Nežli se spáří, povstávají často prudké šarvátky mezi husáky o vyvolenou družku. Spárené upravují si na suchém kopenci mezi močály prosté hnízdo ze suchého sítí a rákosí, vystlané peřím. Starší husy páří se dříve a jednorocní obyčejně asi o 14—20 dní později.

Husa snese nejčastěji 6—8 zelenavých vajec (stará více, mladá méně), 9 cm dlouhých a 6 cm tlustých, podobných vejcem husy domácí. Po celý čas sezení husy zdržuje se husák na blízku a provází

ji, když ona vychází, by vyhledávala potravu. Když opouští tak hnízdo své, přikrývá opatrně a dobře puchem (peřím prachovým) vejce, by nevychladla. Asi po 28 dnech vyhlíhnou se mláďata, která brzy plovou s matkou po vodě, asi za dva měsíce lítají a do zimy vzrostou a vyvinou se úplně.

V klidu a nevyrušovány, sedávají, majíce hlavu pod křídla zastřenu, nebo stávají tak na jednom stojáku; přsí-li, natahují zobáky vzhůru. Rodina zůstává pohromadě až do budoucího páření.

Zvěřina mladých husí bývá jemná a velmi chutná, starých obyčejně tuhá. Brků z křídel potřebuje se na psací péra a ostatního peří na plnění peřin.

Škůdcové divokých hus jsou lišky, divoké kočky a větší dravci pernatí.

Husa polní (*A. segetum*) liší se od velké pouze menším tělem a tmavohnědým žlutočerným zobákem i žlutočervenými stojáky. Ostatně podobá se jí ve všem. V Čechách nehnízdí a jen někdy sem zabloudí, jakož i mnohé jiné druhy hus divokých, jichž známo jest sedm.

K a c h n y.

(Anatinae. Z ptactva vodního.)

V Čechách nejčtetnější z lovného ptactva vodního jsou divoké kachny. Přebývají zde pouze v letě. Podobají se kachnám domácím jak tvarem těla svého, tak i svými vlastnostmi a způsobem svého živobytí. Zobák kachni jest ostře zoubkovaný, široký a tak dlouhý jako hlava. Prsty stojáků opatřeny jsou plovací blanou. Opeření kačera bývá barvitější, pěknější a nádhernější nežli kachny. Chůze jejich jest kolébavá a zdá se, že i namáhava, poněvadž již po krátké chůzi posedávají, aby si odpočinuly. Plovou lehce a bez vody nemohou vydržeti takřka ani hodinu.

Zdržujíce se na vodách jezer, rybníků, řek i větších potoků, přetahují od jedněch ke druhým až do zámrazu. Opouštějí naši vlast v tuhých zimách, tihnouce k jihu, kde nalézají vody nezamrzlé.

Postřelená kachna divoká často „zaštípne se“ (zobákem zachytí se pod vodou kořene rákosí, . . .) a ponořena zahyne.

Pokrmem kachen divokých jest rozličný hmyz vodní i malé rybičky, žáby, hlemýždi, vodní byliny a jich semena, některých i zrna obilní a pod. V době, kdy oves dozrává, často mnohé zapadají na role. Polýkají též zrnka písečná.

Divoká kachna jest nejžravější z lovného ptactva a pojídá vše, kdykoliv a kdekoliv co najde a co polknouti může.

Zvěřina jejich jest jemna a zvláště některých druhů velmi chutná; peří používá se na plnění perin a částečně i za ozdoby.

Nejnebezpečnější škůdcové divokých kachen jsou kočky, lišky, kuny, tehoři, kolčavy i vydry a větší dravci pernatí.

Březnačka (travnice, velká kachna; *Anas boschas*) měří 65 cm délky a 105 cm šířky. Váží skoro tři kilogr. Polovalcovitý zobák její jest žlutavě zelený a v předu zeslabený. Světla jsou světlohnědá a stojáky špinavě žlutočervenavé. Peří na hlavě a hořejší části krku kačera jest lesklé, tmavozelené, pod ním nad hnědě opeřenýma prsama bílý obojek (pruh) objímá krk kolkolem. Vrební část těla kryje peří rezavěhnědé a šedé s černými a bílými čárkami vlnovitými, spodní část opeřena jest špinavě bíle s vlnovitými čárkami tmavými. Na křídlech nalézá se větší skvrna lesklá, fialovězelená, zvaná zrcadlo, s černým a bílým okrajem. Kačera označují zvláště dvě černá a zelenavě lesklá, vzhůru zakroucená péra na povrchu černého ocasu. Kachna jest menší, světlohnědě šedá s černými, hnědými a bílými skvrnami a proužky, na spodní části špinavě bílá. Zelenavá skvrna na jejích křídlech jest skrovnější a méně jasné barvy. Ostatně podobají se v celku domácím kachnám šedým.

Často vyskytuje se tento druh divokých kachen rozdílně opeřený i rozličně veliký. Přírodopysci rozeznávají některé odrůdy, jako: *An. bos. major*, *A. b. naevia*, *A. b. grisea* a *A. b. nigra*.

Březnačky jsou bystrých smyslů a opatrné i velice plaché, pozorují-li dosti malé nebezpečí. Hlas jejich podoben jest hlasu kachen domácích, zní asi jako slova: „kékékek“ (kačer), „kákákák“ (kachna). Poslednější opakuje slípka pětkrát i šestkrát, pokaždé asi o jeden ton hlouběji. Baviče se hovoří „vek vek“ a vábice volají „vak vak“; ve strachu křičí „réé réé nebo „réb réb“.

Nejraději zdržují se na vodách, vysokou travinou a rákosím obrostlých, po blízkou roli. Často lze viděti je letící v řadě, zvláště v době páření, když více kačerů následuje v předu letící kachnu.

Let jejich jest hbitý a vznese se bez namáhání z vody nebo ze země skoro přímo vzhůru, dva až pět m vysoko. Pak táhnouce dále, nejsou-li plašeny a chtí-li brzy zase zapadnouti, letí skoro vodorovně, ale v nebezpečí vznášejí se šikmo vzhůru a teprve ve značné výši přímo neb obloukovitě ku předu. Třepání jejich křídly ve vzduchu způsobuje zvukně šeleštění. Než zapadnou na vodu, letí vodorovně asi šest metrů daleko, načež spustí se skoro kolmo a těžce na hladinu vodní. Obyčejně plove na vodě, při čemž v klidu převrací se často s jedné strany na druhou, v nebezpečí plove i pod vodou, a je-li znepokojována, potápí se tak, že jí pouze hlava nad povrch vody vyčnívá. Hledajíc potravu, ponořuje hlavu, krk a prsa pod vodu, vztyčujíc zadní

část těla vzhůru, a vydrží tak delší chvíli. Vodu opouští jen, když nebezpečím k tomu přinucena jest, obletuje pak rychle v menším nebo větším kruhu místo, kde se vznesla, až se konečně vzdálí. Odpočívajíc klidně na břehu, nejčastěji ohne svůj krk v zad a zastrčí hlavu pod křídlo; při tom jsou některé na stráži a pozorují-li nebezpečí, ozvou se výstražně. Po době páření sletují se kačerové a kachny, které nemají mláďat, do společnosti a přeletují od jedné vody ke druhé. V jeseni přidružují se staré kachny s mladými k hejnům těmto.

K jihu odletují březnačky v měsíci říjnu nebo listopadu, tam přezimují a vracejí se v únoru nebo březnu. Přes léto zdržují se v severnějším území Evropy, Asie a Ameriky. Často zůstanou v Čechách u nezamrzlých vod a na bažinách i přes zimu, je-li povětrnost jen poněkud mírna.

Páří se v březnu. Hnízdí nejčastěji na zemi pod keřem u břehu, někdy též v lese pod křovím aneb i na stromě blízko vod. Do hnízda, upraveného z rozličného kletí, rákosí, sití, travin, mechu a peří, někdy i do vraního nebo strašního, klade kachna 8—10 bledě olivově zelenavých, hladkých vajec, 6 cm dlouhých a 4 cm tlustých, z nichž vysedí kačátka v 24—28 dnech. Kachna sedí pilně a odchází-li ze hnízda, přikrývá vejce prachovým peřím. Byla-li první vejce zničena, klade často pod druhé.*) Kačátka plovou brzy s matkou po vodě, a ona je velmi pečlivě ošetřuje. Přiblíží-li se pes k rodině, poletuje matka po vodě jak ochromená, hlasitě křičíc, aby jej přilákala a zavedla. Zatím mláďata ukryjou se v rákosí a trávě neb opačným směrem uniknou. Asi v polovici měsíce července poletují již s matkou od jedné vody ke druhé. Rodina zůstává pohromadě až do budoucího páření. Odpočívajíc sedávají na břehu vody, zvláště na písčínách u řek.

Zvěřina kachen těchto jest jemná a chutná. V rybnících škodivají, lapajíc a pojidajíc malé rybičky.

Čírka obecná (*Anas crecca*, *Querquedula crecca*). Kačer jest 38 cm dlouhý, 60 cm široký. Zobák jeho jest skoro černý, světlá hnědočervená a stojáky popelavé. Hlava a krk opeřeny jsou červenavěhnědě. K tmavě černému peří na týlu připojuje se lesklé tmavozelené, kryjící spánky hlavy až ke světlům, kde vroubeno jest bílou čárkou, táhnoucí se od kořene zobáku. Vrchní část těla opeřena jest černavě a šedo-hnědě s jemnými pruhy a vlnovitými čárkami bílé barvy. Prsa jsou porostlá peřím červenavě bílým s černými skvrnami, břicho špinavě bílým a křídla krásně pěkné, bíle vroubené, leskle zelené zrcadlo. Skrovnější kachna jest opeřena huďdě, tatáž barva peří smíšená jest více

*) Vyseď-li kachna na stromě, odnese pak mláďata z hnízda k vodě a při tom klade je na znak, aby se rozejítí nemohla. Když byla všechna přenesena, obrátí je teprve a odvádí na vodu.

s barvou šedou, černou a špinavě bílou. Hlava její jest červenava hnědě kropenata a břicho kryje peří špinavě bílé.

Čírky obecné jsou plaché, lítají rychle a při tom ozývají se hlasem podobným hláskám „kryk, kryk“ nebo „krek, krek“. Též hbitě plovou a potápějí se obratně.

Páří se v březnu a upravují si prosté hnízdo své v rákosí nebo v sítí na břehu vod. Kachna snese 8—12 bledozelených vajec a vysedí mláďata asi ve 24—28 dnech. Kačer neopustí družky své a provádí rodinu až do času páření.

Z jara čírky táhnou k severu a vracejí se v jeseni zpět tam, kde vody nezamrzají. V Čechách nejčastěji se vyskytují v tahu a jen zřídka zde hnízdí. Evropa, Asie i Amerika jsou jich domovinou.

Zvěřina čírky obecné jest velmi chutná.

Kopřivka (*Anas strepera*, *Chaulelasmus streperus*). Délka její měří 50—54 cm a šířka 85 cm. Světla jsou žluta a stojáčky červenozluté s černou plovací blanou. Zobák jest černý, hlavu i hořejší část krku kryje peří červenavé, černě skvrnitě. Peří na prsou a vrchní části těla jest bíle a černě obloukovitě i klikatě čárkované. Krycí péra na hřbetě jsou červenavě hnědá s černými okraji. Zrcadlo má bílé. Spodní část těla kryje peří špinavěbílé a klinovitý ocas jest šedý. Kachna liší se od kačera černohnědým, černě skvrnitým opeřením prsou, hnědým zobákem a popelavým peřím ocasu.

Kopřivky používá se často jako volavky k lovu kachen. Sedíc klidně ozývá se tázným hlasem, podobným slovům „quék, quék“.

Let její jest hbitý a tišší nežli březnačky.

Hnízdo upravuje si na vyvýšených místech v rákosovitých jezerech, rybnících a močálech, do kterého kladé 8 nebo 9 šedězelených vajec, z nichž vylhnou se kachňátka po 21denním sezení.

V Čechách jen málokdy hnízdí. Zdržuje se nejvíce v severním území Evropy a Asie. V jeseni táhne k jihu, obvyčejně v četných hejnech a vrací se zpět nejčastěji jednotlivě nebo po dvou již v březnu nebo v první polovici dubna a u nás nezdrží se dlouho.

Zvěřina kopřivky jest méně oblíbena pro zvláštní nechuf.

Ostralka (*Anas acuta*, *Dafilea acuta*), měří 75 cm délky a 95 cm šířky. Světla její jsou hnědá a stojáky popelavě šedavy; zobák jest tmavěmodravý a opeření hlavy, jakož i polovice dlouhého krku rezavěhnědé. Na obou stranách hlavy v hořejší části jsou skvrny nachověčervené, od nichž bílé, černě vroubené proužky táhnou se do pozadí až ke krku. Peří hřbetu jest hnědé a šedé s bílými čarami vlnovitými. Hrdlo, prsa i břicho obrůstá peřím bílým. Prostřední, 22 cm dlouhá péra ocasu jsou černá a vyčnívají šípovitě. Zrcadlo na křídlech jest zelené, fialově lesklé, s bílými okraji postranními. Od kačera liší

se kachna menším tělem, tmavším opeřením a méně šípovitým tvarem ocasu.

Obyčejný hlas ostralky podobá se slovu „krek“, a kačera v době pojmání zní asi jako slovo „klik“. Plování i chůze její podobá se labutimu.

Obývají vody a močály v severní Evropě, Asii i Americe a v zimě na jihu. V Čechách snad nikdy nehnízdí, přiletují sem v září nebo v říjnu a při svém návratu v březnu zapadají na vody hojně rákosím zarostlé. Kladou 8—12 zelenavých vajec do hnízd na březích vod v rákosí. Asi po 21denním sezení vyhlíhnou se mladá kačátka.

Zvěřina ostralek, zvláště starších, pro nepříjemnou příchut jest méně oblíbena.

Hvízdalka (*Anas penelope*, *Marecca penelope*) jest 54 cm dlouhá a 90 cm široká, liší se od ostatních kachen kulatou hlavou, krátkým krkem a úzce vypouklým krátkým zobákem barvy světlomodravé, na špičce černé. Světla její jsou hnědá a stojáky popelavé. Opeření bývá rozdílně barvené, nejčastěji převládá barva hnědá, šedá a bílá. Hlava a hořejší díl krku bývají červenavě hnědé, čelo bělavé, na stranách žlutavé s tmavými skvrnami a dolejší část krku, jakož i prsa hnědočervenavá; spodní část těla bývá bílá a hřbet šedý s jemnými vlnovitými čárkami bílými. Na každém křídle jest velká skvrna bílá a zelené zrcadlo vroubí černý okraj. Peří ocasu jest tmavošedé a brky křídel tmavohnědy. Kachna liší se od kačera menším tělem a žlutavým opeřením hlavy a krku, s tmavohnědými skvrnami, tmavohnědým rezavě lemovaným peřím hřbetu a hnědými křídly s popelavým zrcadlem.

Opeření mladých kačerů podobá se velice onomu starých kachen vyjma zelené zrcadlo na křídlech, jehož ony nemají.

Hlas této kachny jest hvízdavý; ona ozývá se často, při plování i v letu. Z blízka zní hlas její asi jako slova: „Ho i vi é r r“ a „dit ho i i é r“ a z povzdálí asi jako: „Dit-di“ a „kiki i é h“.

Hvízdalky lítají hbitě a rychle a jsou velmi plaché. Hledajíce potravu, jako jiné kachny ponořují hlavu i krk pod vodu, ale nepotápějí se. Přes leto zdržují se na větších vodách v severní polovici Evropy, Asie i Ameriky, kam v březnu nebo v dubnu odletují, vracejí se k jihu v září nebo v říjnu. V Čechách často hnízdí a někdy, je-li počasí mírné, tu i přezimují.

Páří se v dubnu a kachna klade 9—12 žlutočervenavých, 54 mm dlouhých a 41 mm tlustých, hladkých vajec do prostého hnízda v rákosí neb i pod keřem někdy dosti daleko od vody. Mláďata vyhlíhnou se asi po 25denním sezení a brzy s matkou po vodě plovou. Poží-

vají prý více rostlinné potravy nežli ostatní kachny divoké, pasouce se často na trávníku i na strništích.

Zvěřina těchto kachen jest jemna a chutna.

Čírka modrá (*Anas querquedula*, *Querquedula circea*), měří pouze asi 42 *cm* délky, 66 *cm* šířky a váží asi 500 *gr*. Zobák její jest tmavohnědý. Světla má hnědá a stojáky bleděmodravé. Hlava jest tmavohnědá s bílými čárkami na čele. Za světlama počíná široký bílý pruh, který se táhne k týlu a částečně po stranách krku. Spodní část těla opeřena jest bíle a ostatní více méně tmavohnědě. Bedra kačera kryje peří dlouhé zašpičatělé, uprostřed s bílým pruhem, přes křídla svislé. Zelená zrcadla na křídlech vroubí bílý okraj. Péra ocasu jsou tmavohnědá a zašedivělá. Kachna bývá menší, barvy světlejší, více šedivé, na spodní části světlohnědé, a nemá zrcadla na křídlech, ani dlouhých per na bedrách.

Hlas modré čírky zní asi jako slovo „knéek“, a byla-li vyplašena, ozve se podobně slovu „círr, círr.“ Potápí se často a plove-li po vodě, stále hlavou kývá. Při opatrnosti jí vrozené nejví přilísné plachosti. Přes léto obývá větší, rákosím a sítím obrostlé vody v severní polovici Evropy a Asie a přezimuje na jihu. V Čechách často hnízdí. Páří se v dubnu a prosté hnízdo své upravují si v lukách, v polích i v lesních mytích nedaleko vody. Kachna klade 10—15 žlutavých podélných vajec a vysedí kachňátka za 21 dní.

Zvěřina čírek modrých jest méně oblíbená pro nepříjemnou příchut.

Lžíčalka (*Anas clypeata*, *Rhynchaspis clypeata*), 55 *cm* dlouhá a 85 *cm* široká, vyznačuje se zvláště svým černým, u konce širokým a vypouklým, lžící podobným zobákem, jehož špička jest hákovitě zahnutá. Světla jsou žlutočervená, stojáky oranžově červené a zrcadla na křídlech zelená. Opeření hlavy a krku jest lesklé, tmavozelené, do fialova měnivé. Hřbet kryje peří tmavohnědé se šedými okraji, hrdlo a prsa bílé, spodní část těla hnědé. Péra ocasu jsou šedohnědá s bílými okraji, menší křídelní světlomodravá a větší tmavohnědá s bílými špičkami, které tvoří bílý pruh. Dlouhá, zašpičatělá péra, na bedrách vyrostlá, jsou bílá s černým a hnědým zakončením. Kachna liší se od kačera menším tělem, bělavým opeřením prsou, šedohnědým na vrchní a světlomodravým na spodní části těla; má bílou skvrnu a zelené, bíle vroubené zrcadlo na křídlech. Často vyskytují se tyto kachny rozdílně barevné, více méně bělavé. I stářím mění se barva jejich opeření, na př. staré kachny podobají se mladým kačerům atd.

Lžíčalky jsou plaché, lítají tiše a hbitě, zvláště dokud neztuční, což obyčejně v jeseni bývá. Potápí prý se jen raněné a psem pronásledované. Hlas jejich zní podobně slovu „vook, vák“.

Zdržují se v letní době na jezerech a řekách severního území Evropy, Asie i Ameriky. V jeseni táhnouce k jihu, přiletují v srpnu nebo v září v hejnech do Čech a zdržují se tu, dokud vody nezamrznou, přetahující od jedné ke druhé. Od polovice března až do května vrací se k severu. Ty, které v Čechách hnízdí, páří se obvykle v dubnu. Prosté hnízdo své upravují si v rákosí nebo v křovinách na březích vod. Kachna klade 8—14 zelenavých vajec a vysedí kačátka v 21 dnech, která brzy plovou s matkou.

Zvěřina těchto kachen pro nepříjemnou příchut' jest méně oblíbená, ale dosti se pojídá. Jemného peří jejich zvláště vhodně potřebuje se do perin.

Hoholka (*Anas clangula*, *Clangula clangion*). Měří 51 cm délky a 77 cm šířky. Černý zobák její jest široký a krátký; světlá žlutá a stojáky červenožluté s černou blanou plovací. Na zadním prstu nalézá se svislý kožkovitý okrajek. Hlavu i hořejší čásť krku kryje peří černé, zelenavé a fialově lesklé. Jemné peří na postraní hlavy bývá rozčepejřené, čímž zdá se býti tlustou. U obou koutků zobáků nachází se velká vejčitá skvrna bílá. Brky křídel i peří ocasu jsou černé. Vrchní díl těla opeřen jest černě, zrcadla na křídlech se jasně bělí, majíce hnědý okraj, opeření dolejší části krku, prsou a břicha jest bílé. Od kačera liší se kachna menším tělem, hnědou hlavou, šedým krkem, bílými prsoma i břichem a hřbetem popelavým s jednotlivým peřím tmavohnědým; ostatní opeření její jest černohnědé a zobák i stojáky tmavohnědé.

Hoholky jsou velmi plaché a často ozývají se hlasem podobným hlasu kachen domácích. Plovou a potápějí se velmi obratně, vydržíce dlouho pod vodou.

V Čechách nehnízdí, nýbrž v severnějším území Evropy, Asie i Ameriky, kam v jarní době táhnou, když byly na jihu přezimovaly.

V páření i hnízdění podobají se březnačkám.

Zvěřina hoholek mívá nepříjemnou chuť, ale bývá tučná.

Le d n a ě k a (*Anas glacialis*, *Harelda glacialis*) jest 65 cm dlouhá (až ku špičce prostředních per ocasu) a 75 cm široká. Světla její jsou světlohnědá a stojáky červené. Zobák jest černý a v prostředku žlutočervený. Na zadním prstu nalézá se svislý okrajek kožkovitý. Hlava a postraní krku je porostlé peřím bledohnědým, růžově kropenatým. Na stranách hlavy bývá větší, tmavohnědá skvrna. Pozadí hlavy a krku, jakož i brdlo a prsa kryje peří bílé, hřbet i břicho černohnědé. Dlouhé peří na bedrách jest bílé, jakož i péra ocasu, z nichž čtyry prostřední černé, 16—22 cm vyčnívají. Péra křídel jsou ořechověhnědá. Kachna liší se od kačera menším tělem, tmavohnědým

a bílým peřím na postraní hlavy, hnědým na hřbetě i prsou a bílým na spodní části těla.

Obyvajíce starý i nový svět lednačka podobá se hoholce svými způsoby a vlastnostmi i všim ostatním. Hlas její zní podobně hláskám „a a n k l i r k - é r r r“, aneb „a a n g i k“. V Čechách nehnízdí, nýbrž jen na severu.

Zvěřina její mívá nepřijemnou příchut.

K a h o l k a (*Anas marila*, *Aythia marila*), měříc 47 cm délky a 70 cm šířky, vyznačuje se zobákem světlomodrým s černými okraji, žlutými světly, popelavými stojáky a tmavočerným zlatolesklým opeřením hlavy a krku. Též prsa její kryje peří tmavočerné. Přední část hřbetu opeřena jest bíle s četnými čárkami tmavými a zadní část tmavohnědě s bílými čárkami příčnými. Špičatý ocas bývá černý a spodní díl těla bílý. Vrchní péra křídelní jsou černá a bíle mramorovaná. Od kačera liší se kachna menším tělem a tím, že barva jejího opeření jest tam bílá, kde on má peří černé. Vlastnostmi a způsoby svými neliší se kacholka valně od hoholky, nerada opouští vodu a ozývá se hlasem podobným slovu „h o i a“.

Obyvá severnější území Evropy i Asie a přezimuje na jihu. Do Čech málokdy zabloudí a nikdy tu nehnízdí.

Zvěřina kacholky jest pro nepřijemnou chuť méně oblíbená.

P o l a ě k a v e l k á (*Anas ferina*, *Aythia ferina*) měří 50 cm délky a šířky asi 73 cm. Zobák její jest černý a v prostředku tmavomodrý. Světla jsou hnědá, stojáky světlemodravé, plovací blána černá a zadní prst má zvláštní malou kožku. Hlava, krk a prsa opeřeny jsou hnědě. Vrchní část hřbetu kryje peří černavé s rezavým okrajem, ostatní jest bledošedé s černými čárkami příčnými. Peří na spodní části těla jest bílé; křídla zdobí zelenavě černé, bíle vroubené zrcadlo. Zašpičatělý ocas jest tmavošedý, bíle lemovaný. Kachna liší se od kačera menším tělem, bílým opeřením na břiše a jinde hnědým se skvrnami bílými, černými i rezavými. Mladí kačerové podobní jsou starým kachnám.

Potápí se až ke dnu a ostává dlouho pod vodou. Obvykle ozývá se hlasem syčivým, a týž, — byla-li vyplašena, podobá se slovům „c h e r r, c h e r r“. Přes léto zdržuje se na severu Evropy i Asie; přezimuje na jihu, kamž táhne v jeseni, když počíná mrznouti, a vrací se k severu jednotlivě nebo po dvou, jakmile jaro nastalo. Při mírném počasí někdy setrvává v Čechách i přes zimu a často tu hnízdí.

Páří se v dubnu, a kachna klade pak 8—10 olivovězelených vajec do hnízda z rozličných vodních rostlin prostě upraveného u větších

tichých a nemnoho zarostlých vod. Mladá kačata vylihnou se po 23denním sezení a v témž dni plovou s matkou po vodě.

Zvěřina těchto kachen je velmi chutná a oblíbená.

P o l a ě k a m a l á (*Anas leucophthalmos*, *Nyroca leucophthalma*) je 40 cm dlouhá a 64 cm široká. Dlouhý zobák její bývá tmavošedý, na okrajích a u kořene modravý; světla jsou perlově bílá a stojáky tmavošedé. Hlava, krk, prsa a postrani těla kryje peří hnědé s měděným leskem. Kolem krku jest úzký, bílý proužek. Opeření hřbetu jest tmavohnědé, nachově měnivé, s malými tečkami rezavými. Na tmavohnědých křídlech jest zrcadlo bílé, hnědočerně lemované. Péra ocasu jakož i opeření spodní části těla má bílé. Kachna jest menšího těla a liší se od kačera mimo to též hnědým světle lemovaným peřím na prsou, černavým se světlohnědými špičkami na vrchní části těla a nemá bílého proužku kolem krku. Mladší polačky liší se od starších více skvrnitým a tečkovaným opeřením, na němž převládají barvy hnědé.

Kachny tyto nejsou příliš plaché, lítají hbitě a potápějí se velmi obratně. Vyplašeny ozývají se hlasem znějícím asi jako „kerrr, kerrr, kerrr“, a ve klidu sedíce jako temným kvilením.

Malé polačky zdržují se přes léto v severním území Evropy i Asie a přezimují na jihu. V Čechách často hnízdí. Páří se brzy po svém návratu z jihu, a do prostého hnízda v hustém rákosí klade kachna 9—10 bělavých vajec, z nichž vysedí kachňátka asi po 21 dnech, která brzy plovou.

Zvěřina polačky malé jest chutná a bývá tučná.

C h o c h o l a ě k a (*Anas fuligula*, *Fulicula cristata*), 40 cm dlouhá a 70 cm široká, vyznačuje se svislým a zašpičatělým chocholem v týle utvořeným z dlouhého a úzkého peří černého. Zobák její v předu rozšířený jest popelavě modravý; světla jsou žlutá a stojáky modravé s černou blanou plovací. Hlava, krk a prsa opeřena jsou černě s fialovým a zelenavým nádechem. Peří křídel, ocasu a na hřbetě jest černohnědé s hnědými tečkami a na spodní části těla bílé. Též zrcadla na křídlech jsou jasně bílá, černě lemovaná. Od kačera liší se kachna hlavně kratším chocholem, menšími zrcadly na křídlech, tmavším zobákem i stojáky a velkými rezavými skvrnami na prsou. Opeření mladších chocholaček jest hnědší, světlejší i tmavší a mívají na hlavě bílé skvrny.

Chocholačka hbitě plove a se potápí, ale namáhavě lítá. Hlas její zní asi jako slova: „H a i, h a i a.“

Tento druh divokých kachen obývá v létě severní krajiny Evropy a Asie. V Čechách nehnízdí a dostavuje se sem v říjnu nebo v listopadu a jakmile nastane zimavé počasí, odtáhne na jih, kde přezimuje.

Zvěřina chocholaček pro nepřijemnou příchut není oblíbená.

Mimo tyto kachny divoké zabloudí někdy do Čech i jiné, což stává se ale málokdy, takže v české myslivosti pouze za vzácnost považovány býti mohou a sotva bližší zmínky zasluhují.

Jest to jmenovitě:

Liščíce (*Anas tadorna*, *Tadorna vulpanser*) asi 60 *cm* dlouhá. Zobák její jest červený i stojáky červenavé, opeření většinou bílé, a zrcadla na křídlech zelená, částečně také rezavá.

Rudka. (*Kachna rudá*, *Anas rutila*, *Casarca rutila*.) Již jméno její naznačuje, že opeření její jest většinou rudohnědé. Péra křídel má bílá a ocasní černá; velká zrcadla na křídlech jsou zelená, zobák černavý a stojáky červenavě šedé. Délka měří 56 *cm*.

Čírka srpoperá (*Anas falcata*, *Querquedula falcata*). Velmi pěkná tato kachna jest asi 44 *cm* dlouhá. Zobák má černý a stojáky červenavěhnědé. Význačnou známkou její jest dlouhé a úzké, špičkami ke spodu srpovitě zahnuté peří na bedrách.

Kachna zrzohlavá (*Anas rufiga*, *Branta rufiga*) s dlouhým, v předu úzkým zobákem, šedobílými zrcadly na křídlech, s rezavým peřím chocholovitým na hlavě a červenavými nebo žlutavými stojáky. Délka její měří 56 *cm*.

Kahajka obecná (*Anas molissima*, *Somateria molissima*), 65 *cm* dlouhá, vyznačuje se olivově zeleným zobákem i stojáky, fialově černým pruhem přes světla až do pozadí hlavy se táhnoucím, a několika srpovitě zahnutými pery ve křídlech.

Kachna černá. (*Anas nigra*, *Oedemia nigra*.) Opeření kačera jest černé a kachny tmavohnědé, stojáky obou tmavě hnědozelené a zobák tmavomodrý. Délka její měří 50 *cm*.

Kachna hnědá (*Anas fusca*, *Oedemia fusca*), 55 *cm* dlouhá, jest tmavohnědé a ve stáří černě opeřena. Zobák její jest žlutočervený a stojáky červené s černou blanou plovací.

Morčáci.

(Merginae. Z ptactva vodního.)

Toto tažné ptactvo vodní v Čechách nehnízdí a jen v tahu svým někdy sem zabloudí. Morčáci obývají přes léto větší vody v severním území Evropy, Asie i Ameriky a přezimují na jihu. Jednotlivě nebo po dvou a třech vyskytnují se u nás v měsíci únoru, březnu i později, když k severu táhnou, nebo v listopadu a v prosinci, když zpět k jihu se vrací. Barva jejich opeření bývá dle stáří rozdílná; liší se od ostatního ptactva vodního podélným tělem, tenkým krkem a hojně

opeřenou, obyčejně chocholem ozdobenou hlavou, dlouhým, značně zoubkovaným zobákem a krátkými stojáky. Hlas jejich jest zvláštní temné a více méně chraplavé kejhání. Tělem svým podobají se poněkud kachnám. Chůze jejich jest kolísavá, ale za to hbitě litají i plovou a potápějí se obratně vydržíce dlouho pod vodou. Jsou opatrní a plaši, pročež bývají jen obtížně uloveni. Živí se rybičkami, též červíky, vodním hmyzem a obojživelníky.

Hnízdí ve vysoké trávě, v rákosí neb i mezi kamením pod nízkým křovím anebo v dutinách stromů na březích vod. Do prostého hnízda klade slípka 10—12 vajec špinavěšedých a vysedí mláďata ve 23 dnech, která brzy plovou s matkou po vodě.

Zvěřina morčáků pro nepříjemnou příchut' není oblíbena vyjma morčáka prostředního, která jest podobna masu domácích kachen; tuku užívá se ku svícení a peří do peřin skoro jako husiho.

Škůdcové jejich jsou kočky, lišky, kuny, tchoři, kolčavy (lasice) a větší dravci pernatí.

Morčák velký (*Mergus merganser*, *Merganser castor*) jest 74 cm dlouhý a 105 cm široký. Rovný a úzký zobák jeho jest u kořene šestihranný, v předu kulatý a vypouklý, na okrajích zoubkovaný se lžičkovitou, zahnutou špičkou, u spodu a u špičky černý a na stranách červenavý. Světla má červená a stojáky oranžové s červenavě-černou blanou plovací, kterou opatřen jest i prst zadní. Hlavu zdobí pernatý chochol, který v týlu vyčnívá a se rozčepejruje. Husté opeření hlavy a hornější části krku jakož i peří chocholu jest tmavozelené, do fialova měnivé. Dolejší část krku kryje peří bílé, vrchní díl hřbetu černé, spodní popelavě šedé, prsa a břicho žlutavé nebo bílé. Péra ocasu jsou šedá a vrchní ve křídlech bílá s černým zakončením, ostatní stejně černá s vedlejším peřím lřbetním. Skrovnější slípka liší se hnědým opeřením hlavy, bílým a částečně šedavým peřím na krku, šedivým na vrchním díle těla, hnědýma světlama, bleděčerveným zobákem a žlutočervenými stojáky. Opeření tohoto ptactva bývá rozličné a u mladých odchyluje se více méně od starých.

Morčák prostřední (*Mergus serrator*, *Merganser serrator*), 57 cm dlouhý a 82 cm široký, mívá nejvíce zoubkovaný, úzký a tenký zobák červený, u špičky zahnutý. Světla má nachově červená a stojáky oranžové. Opeření hlavy a části krku jeho bývá leskle tmavozelené, a dlouhé, úzké peří tvoří pohyblivý chochol téže barvy. Ostatní část krku a břicho kryje peří bílé, prsa rezavé a hřbet černé, blíže k ocasu popelavé, s černými čárkami a skvrnami. Péra ocasu jsou hnědá a křidel částečně bílá s černým zakončením a částečně šedohnědá. Menší slípka liší se bílým pruhem kolem krku, hnědým opeřením hlavy,

šedýma prsoma, bílým břichem a šedohnědým hřbetem. I tohoto ptactva opeření bývá rozličné, lišící se více nebo méně od popsaneého.

Morčák malý čili bílý (*Mergus albellus*) měří 46 *cm* délky a 72 *cm* šířky. Černý zobák jeho jest kulatý, úzký, u špičky zahnutý; světla má hnědá a stojáky modravěšedé s černou blanou plovací. Hlava je zdobena chocholem ze dlouhých, úzkých per, do polovičky leskle tmavozelených a od polovičky bílých. Světla obkličuje oblá skvrna černá, zelenavě lesklá. Peří na hřbetě je černavé, částečně poněkud modravěšedé a ostatní peří jest bílé, vyjma černá křídla a popelavě šedý ocas. Skrovnější slípka má menší chochol a liši se hnědým peřím, které u kohoutka jest zeleně lesklé. Opeření i tohoto ptactva bývá rozličné, více méně se odchylující. Ze všech morčáků jest tento nejobratnější plavec i potápěč a loví rybičky i pod ledem.

R o h á č i.

(Podicipidae. Z ptactva vodního.)

V naší vlasti hnízdí títo vodní ptáci brzy po svém jarním návratu z jihu, kam v jeseni k přezimování zalétají. Zvláštní jich známkou jsou prsty, ovroubené blanou plovací.

Pojímání roháčů děje se zvláštním způsobem. Kohoutek a slípka plovou nejprve na hladině vodní, ve směru obloukovitěm proti sobě a stále hlasitě se ozývají, až se konečně přiblíží k sobě a vzpřímnice se skoro kolmo nad vodu, přitlačují prsa a břicha těsně na sebe. Odpojímají se velmi rychle, takřka jediným pohybem, načež opět dále zvučně se ozývají. Hnízdo své upravují si z rostlin vodních mezi rákosím, někdy i na vodě, připevňující je propletenými stébly k rákosí. Slípka klade asi 4 vejce, z nichž vylihnu se mláďata po 21denním sezení, ve kterém střídá se kohoutek se slípkou. Mláďata brzy plovou, staří je krmit dlouho, a slípka ukrývá je před nepříznivou povětrností pod svými křídly a v nebezpečí odnáší pryč je na zádech.

Zvěřina roháčů jest nechutná a nepožívá se; ale peří upotřebuje se do peřin a spodní bílé i k lemování ženského oděvu a pod.

Nepřátelé jich jsou všechny menší šelmy a dravci pernatí.

Roháč velký (potápka velká, *Podiceps cristatus*), měří 57 *cm* délky a 85 *cm* šířky. Rovný, poněkud stlačený a zašpičatělý zobák jeho jest nahoře tmavohnědý, po stranách a dole červenavý, v předu bílý, světla koralově červená a stojáky šedohnědé. Povrch hlavy opeřen jest černě a na ní vzhůru vztýčeny jsou dva chomáče peří. Přední část krku zdobí límec hnědým peřím tvořený. Prsa a břicho opeřeny jsou bíle. Peří nepatrného ocasu bývá tmavé, vrchní části těla a křídel hnědé s bílým, šedým a černým smíšené. Na křídlech

vyčníká šikmá skvrna bílá. Slípka liší se bledším opeřením, užším, polobílym límcem a postrádá chomáčeků peří na hlavě. Hlas obou zní asi jako slova „kek-kek-kek“, ku kterým připojují zvuk, podobný slovům „kraorrr, kruorrr“. Vejce mají barvu bledě-zelenavou.

Roháč velký zdržuje se přes léto v severní polovici Evropy, Asie i Ameriky; přezimuje na jihu a vrací se obvykle v dubnu.

Pokrmem jeho jsou menší rybičky, vodní hmyz a rostlinstvo.

Lítá rychle, zvláště když táhne, máje při tom stojáky do zadu natažené. Do výše vznáší se obtížně a chce-li z vody vylétnouti, napomáhá si třepáním křídel a stojáků. Potápí se hbitě, čímž úspěšně zachraňuje se před nebezpečím, a plove pod vodou dosti daleko. Málokdy lítá i chodí, a zdržuje se skoro stále na vodě i přes noc.

Roháč rudokrký (*Podiceps suberistatus*) asi 42 cm dlouhý, asi 76 cm široký, vyznačuje se svislými chomáčky leskle černého peří na hlavě, zobákem na špičce a u spodu zlatožlutým, ostatně černým, hnědočerveným, světlý a stojáky na zevnějších stranách černými a na vnitřních zelenožlutými. Povrch hlavy opeřen jest leskle černě a po stranách tmavošedě. Od týlu dolů táhne se pruh černý. Peří na přední části krku a na prsou jest rezavěhnědé. Spodní část těla opeřena jest bíle, po stranách s tmavohnědými skvrnami a vrchní tmavošedě se světlejším lemováním. Brky křídel jsou černavé, vnitřní bílé, tvořící skvrnu; nepatrný ocas má jen několik tmavých per. Slípka jest menší, ale opeření její podobá se onomu kohoutka. Mladší ptáci liší se od starých hnědě pruhovaným peřím na hrdle. Hlas tohoto roháče podobá se hláskám „kek, kek“. On plove hbitě, lítá rychle, tiše a vznáší se snáze do výše nežli roháč velký. Hnízdí často v Čechách a vrací se obvykle v březnu z jihu a od východu, kde přezímoval. Přes léto zdržuje se v severní polovici Evropy, Asie a Ameriky. Způsobem svého života i vším ostatním podoben jest roháči velkému.

Roháč černokrký (*Podiceps nigricollis*, *P. auritus*), 35 cm dlouhý a 63 cm široký, má černavý, u špičky vzhůru ohnutý zobák, červená světla a běháky zevně tmavošedé a vnitřně modrošedé. Podélné peří na hlavě jest černé a stojaté chomáčky jsou leskle rezavé a pohyblivé. Vrchní část těla opeřena jest černavě s leskem zelenavým, dolejší díl krku černě s rezavými skvrnami, strany prsou a břicha rezavěhnědé a ostatní spodní části těla bíle. Peří křídel jest černavé, s velkou skvrnou bílou, nepatrný ocas bývá tmavý. Slípka jest menší, ale podobně opeřena, a jen chomáčky peří na hlavě jsou barvy světlejší. Letem svým i obtížným vznášením se do výše podobá se roháči velkému. Hlas jeho zní asi jako hlásky: „Dike, dike, dike, dike, git, git“ a bývá obvykle jen večer slyšán. Živí se

hmyzem vodním a menšími brouky, jepicemi, červíky a málokdy jen jemnějšími bylinami vodními. Vejce jeho jsou barvy bledozelené. Přezimuje na jihu a přes léto zdržuje se v severní polovici Evropy i Asie. V Čechách často hnízdi a přitahuje sem, jakmile ledy roztály. Ve všem ostatním podobá se pták tento předešlým roháčům.

Roháč žlutorohý (*Podiceps cornutus*) vyznačuje se širokým límcem z leskle černého peří na krku a většími chomáčky rezavého peří nad světlý na způsob růžků; měří 33 cm délky a 62 cm šířky. Zobák jeho jest u kořene a u špičky červenavý, ostatně černý; světla má žlutá s červeným okrajem a stojáky na zevní straně černé a na vnitřní žlutošedé. Střed povrchu hlavy opeřen jest leskle černě, postraní její, jakož i krk a prsa leskle rezavě a spodní část těla bíle, po stranách rezavě, a vrchní část černavě. Brky křídel druhého pořadí jsou bílé, ostatní rezavěšedé, péra nepatrného ocasu bývají tmavá. Slípka jest menší a podobně opeřená. Co do způsobu života, hnízdění a všeho ostatního, podobá se žlutorohý roháč černokrkému. Hlavní známkou jeho jsou dvojbarevná světla a chomáčky peří na hlavě jeho nezakrývající otvory slechů.

Roháč malý (potápka malá, *Podiceps minor*) měří pouze 26 cm délky a 42 cm šířky. Rovný špičatý a stlačený zobák jeho jest tmavohnědý, světla jsou červenavěhnědá a stojáky zelenavě černé. Peří na hlavě, krku a hřbetě jest tmavošedé, na prsou a břichu šedé, na hrdle černohnědé. Na postranní hlavy jsou některá místa opeřena červenohnědě. Brky křídel prvního pořadí jsou hnědošedé a druhého většinou bílé; nepatrný ocas jest černý. Všechno peří jest vlnaté a chlupovité. Slípka jest menší, na povrchu těla tmavohnědě, na břiše popelavě opeřena se žlutavě šedými skvrnami na hlavě.

Roháč malý chodí nemotorně, vznáší se obtížně, ale dosti rychle lítá, hbitě plove a výtečně se potápí. Střelbitě zmizí pod vodou, blíží-li se nebezpečí, a plove ponořený velmi daleko. Nevyletuje a nedá se vyzvednouti, nýbrž zalézá v nebezpečí mezi vodní rostlinstvo, kde pod vodou dlouho setrvá a jen po chvilích na okamžik hlavu z vody vystřeí, aby nabral vzduchu a pozoroval, co se děje. Obvykle setrvá na rybníku, který obývá, aniž na jiný přelétá. Pokrmem jeho jest vodní hmyz, červíci, rozličná semena i rostliny vodní. Přes zimu často zůstane v Čechách a přezimuje-li na jihu, odlétá pozdě v jeseni a vrací se časné z jara. Domovinou jeho jest Evropa i Asie.

Brzy z jara pojímá se a do prostého hnízda, v rákosí často skoro plovoucího a jen na vodní rostlinstvo připevněného, klade slípka 4—5 žlutavých vajec. Mláďata brzy po vylihnutí plovou se starými, při čemž stále jemně piskají. Hlas roháče malého podobá se hláskám „bib“ a „bibi“, ale bývá slyšán jen v době páření.

R y b á c i.

(Sterninae. Z ptactva vodního.)

Mořské vlaštovky jmenuje český lid ony rybáky, kteří v Čechách hnízdí nebo jen někdy sem zabloudí. Jsou to štíhlí ptáci na čtyřprstých stojácích nevysokých, opatřených plovací blanou. u některých hluboce vykrojenou; křídla jejich jsou dlouhá a ocas více nebo méně vidlicovitý podobně vlaštovčinu. Peří jejich jest jemné, husté a hladce přiléhající. V barvách opeření převládá obyčejně barva světlomodrošedá, černá a bílá, bývá však rozdílná dle období ročního a dle stáří ptáka. Slipka neliší se od kohouta barvou opeření, nýbrž pouze skrovnějším tělem.

Rybáci lehce plovou a litají výtečně, konajíce při tom bbité obraty. Obyčejně po celý den vznášejí se nad vodou vyletující a opět se spouštějíce, tak že až do vody se ponořují. Zapadají na vodu, jen když si odpočinouti chtějí, a v noci sedají klidně na břehu. Hlas všech rybáků je skoro stejný a zní asi jako slovo „kriéh“. Jsou dosti opatrní a plaší, as jako ostatní ptactvo vodní. Jakmile se spáří, setrvávají věrně při sobě, kohoutek střídá se v sezení na vejcích se slipkou, a oba opatrují mladou rodinu svou obětovně. Potravou jejich jsou rybičky, koryši i rozličný hmyz a červi. Poletující ve vzduchu, pozorují ryby ve vodě a spouštějí se pak pro ně střelhitě.

Zvěřina tohoto ptactva není valně oblíbena a v Čechách se nepožívá, ale vejce jejich poskytují lahůdku hledanou.

Snad všechny šelmy i dravci pernatí škodí rybákům, ničíce jejich vejce nebo požírajíce mláďata a i staré ptáky.

Z četných druhů rybáků známi jsou v Čechách:

Rybák obecný (*Sterna hirundo*), 37 cm dlouhý a 85 cm široký. Tenký a špičatý zobák jeho jest červený, jakož i stojáky. Světla má hnědočervená. Vyjma modrošedá křídla, černé pozadí hlavy a šedivou vrchní část těla, jest ostatní opeření vesměs bílé. Peří mladších ptáků jest na hřbetě pruhované, více hnědé, a bílé opeření bývá méně jasné.

Hnízdí ve trávě na břehu vod a do prostého hnízda klade slipka 3—4 olivovězelená, černě kropená vejce, ze kterých po 21denním sezení vylíhnou se mláďata.

Ptactvo toto přebývá v létě u větších vod severní polovice Evropy, Asie i Ameriky a odtaňuje v měsíci srpnu nebo září k přezimování na jih. Do Čech přiletuje v dubnu nebo v květnu a často tu hnízdí. Četně zdržuje se na březích mořských.

Rybák černý (*Sterna nigra*; *Hydrochelidon fissipes*; *H. nigra*), 26 cm dlouhý a 62 cm široký. Černý zobák jeho jest špičatý a stla-

čený; stojáky jsou vyšší, špinavě tmavočervené s vykrojenou blanou plovací, světla hnědá, opeření hlavy černé, prsou a břicha tmavohnědé. Hřbet a křídla jsou tmavošedá, péra ocasu barvy stříbrné a spodní bílá. Živobytem svým a vším ostatním podobá se rybáku obecnému, vrací se však v jeseň dříve k jihu. Hnízdí blíže vody a upravuje si hnízdo mnohdy i na přelámaném rákosí, takže skoro plove.

Vedle zde popsaných zabloudí někdy do Čech rybák bahni (Sterna hybrida), 28 cm dlouhý a 72 cm široký, lišící se od ostatních značně vidlicovitým ocasem, krvavě červeným zobákem, tmavohnědými světlými a rumělkově červenými stojáky a rybák bělokřídlý (Sterna leucoptera), 27 cm dlouhý, v rozepjatých křídlech 60 cm široký, s nepatrně vidlicovitým ocasem, tmavočerveným a na špičce černým zobákem, hnědými světlými a nachově červenými stojáky.

Oba tyto vyskytují se v naší vlasti málokdy a byli zde dosud pozorováni v počtu tak nepatrném, že skoro ani zmínky nezasluhují.

R a c k o v é.

(Larinae. Z ptactva vodního.)

Četní rackové obývají břehy mořské a pouze někteří zabloudí někdy na vody české. Oni žijí se malými rybami a vodním i jiným hmyzem. Slípky liší se od kohoutků skoro jen skrovnějším tělem.

Zvěřina jejich nepožívá se pro nepříjemnou příchut, vyjma jen některých mladých. Za to vejce mnohých poskytují lahůdky vzácné a peřím plní se drahé peřiny.

Zdržující se nejvíce na severu, zaletují mnozí ku přezimování až do severní Afriky. Často zalétají na Vltavu i do Prahy, kdež poskytují svým obratným a hbitým letem vzácnou podívanou.

Škůdcové jejich jsou snad všichni dravci srstnatí i pernatí.

Dle dosavadního pozorování hnízdí v Čechách jen racek malý a chechtavý. Někdy zabloudí sem racek tříprstý, r. mořský, r. šedý, r. stříbřitý, r. sleďový a r. bouřní. Ze všech těchto racků v české myslivosti poněkud důležití jsou pouze:

Racek tříprstý (*Larus tridactyla*, *L. rissa*, *Rissa tridactyla*.*) Tento jest 43 cm dlouhý, 100 cm široký. Složená křídla jeho přesahují asi 5 cm přes ocas. Zobák jest žlutavězelený, světla hnědá a stojáky plovací blanou opatřené bývají olivově hnědé. Zadní prst jest zakrnělý, tlustý, krátký a tupě zakončený, bez drápů. Hlavu a spodní část těla kryje peří bílé a vrchní popelavě šedé. Peří ocasu jest bílé

*) Racek tříprstý požívá zákonité ochrany. Že však v myslivosti od pradávna vždy počítán jest mezi lovné ptactvo, nesměl ve spise tomto vynechán býti.

a křídel modravěšedé, z něhož nejkrajnější brky jsou černě vroubené. Mladší ptáci liší se šedou skvrnou v týle a na postraní hlavy.

Rackové tito nejsou přílišně plaši, lítají lehce a plovou hbitě. Žijí v četných společnostech. Často, zvláště nastává-li změna v počasí, ozývají se hlasem znějícím asi jako „ka, ka, tai“ nebo „héie“ a též někdy asi jako „dak, dak“.

Do hnízda na skalnatém břehu mořském klade slípka 2—3 zeleňavě šedá a hnědě skvrnitá vejce, a vysedí mláďata v 21 dnech.

Racek tříprstý obývá vody severní. V Čechách nehnízdí a vyskytuje se tu někdy při tahu svém v pozdní jeseni nebo v době jarní.

Racek chechtavý (*Larus ridibundus*, *Xema ridibundum*), 40 cm dlouhý a 92 cm široký. Křídla složená přesahují asi 5 cm přes ocas. Jeho zobák jest tenký a jako stojáky krvavěčervený. Světla má tmavohnědá. Hlava a hrdlo opeřeny jsou tmavohnědě, také černě s bílou skvrnou u světel. Peří krku, prsou a spodní části těla i ocasu jest bílé a vrchní části i křídel popelavěšedé. Krajiní brky křídel bývají bílé, ostatních brků křidelních jen špičky.

Živobytním i způsobem svými podobá se tento rackovi tříprstému. Žije též v četných společnostech a skoro stále zaznívající hlas jeho podobá se hláskám „krieh“ a „irrkiirr, krek, kek, ek“.

Někdy hnízdí v Čechách zůstávaje tu přes léto. Obývá Evropu, Asii i Ameriku ponejvíce u břehů mořských. V jeseni odtahuje k jihu.

Rackové tito páří se brzy z jara po svém návratu a hnízda svá upravují si ze sítí, rákosí a suchých travin u břehů rybníkův a jezer, anebo na malých ostrůvkách. Slípka snese v dubnu nebo v květnu 3—4 olivově hnědá, červeně skvrnitá nebo špinavě bílá, hnědě kropenatá vejce v jednom hnízdu rozličně barvená a vysedí asi v 21 dnech mláďata. Tato ihned po vyhlídnutí opouštějí hnízdo, ale staří je nepochybně v první době krmit a bedlivě ošetřují až do vzrostu.

Racek bouřní (*Larus canus*). Tento měří 40 cm délky, 106 cm šířky a složená křídla jeho asi 10 cm přes ocas. Rovný a daleko holý zobák jeho jest žlutý, světla jsou hnědá a stojáky zelenavé nebo žlutavé. Hlavu, krk i spodní čásť těla kryje peří bílé. Vrchní čásť těla obrostlá jest perím šedým. Peří ocasu jest bílé a brka křídel jsou šedá. Mladší ptáci liší se od starých hnědým perím v týle a tmavohnědě vroubenými pery ocasu.

Vlastnostmi svými podobajíce se ostatním, ozývají se bouřní rackové často hlasem, znějícím asi jako hlásky: „irr, irr“.

V Čechách nehnízdí, ale přiletují sem v jarním neb jesenním tahu někdy v četných hejnech. Obývají Evropu, Asii a táhnou k přezimování až do severní Afriky. Hnízdí u větších vod a slípka klade

asi tři olivověhnědá, červenohnědě skvrnitá vejce, z nichž vylíhne mláďata asi za 28 dní.

Racek malý. (*Larus minutus*, *Xema minor*), jest pouze 28 cm dlouhý a 70 cm široký. Křídla složená přesahují 4 cm přes ocas. Zobák jeho jest tmavočervený a světlá hnědá; stojáky koralově červené s bleďožlutou blanou plovací, nemnoho vykrojenou, a s velmi malým zadním prstem, který opatřen jest rovným drápkem slabým. Hlava a bořejší část krku v předu opeřena jest tmavočerně, ostatní díl krku bíle, vrchní části těla modravě a spodní bíle s růžovým nádechem. Peří ocasu bývá bílé, brky křídel modravé, na špičkách bíle lemované. Tmavočerné opeření hlavy v zimní době zmizí až na nepatrné skvrny šedivé. Tmavě opeřená místa mladších liší se od opeření starších světlejší a více šedivou barvou.

Podobá se mnohými způsoby a vlastnostmi svými rackům i rybákům. Hlas jeho je krátký, vrískavý. Pokrm loví více v letu nežli při plování. Hnízdí v močálech, a slípka klade asi tři vejce olivovězelenavá s fialověšedými skvrnami a vylíhne mláďata asi za 21 dní. Vlastní domovinou jeho jest východní Evropa a západní díl Sibíře. K přezimování táhne do jižní Evropy a Asie i do severní Afriky, při čemž někdy do Čech zabloudí.

* * *

Jako vzácnost vyskytuje se v Čechách někdy i jiné ptactvo vodní, jmenovitě: Chaluby (*Lestris*, podobné rackům), komorán obecný (*Phalacrocorax carbo*) a potáplice (*Colymbidae*); ale stává se to tak řídko, že nezasluhují ani zmínky a proto k české zvěři lovné počítány býti nemohou.

K v í ě a l a.

(*Turdus pilaris*. Z ptactva zpěvného.)

Zvláštní známkou tohoto tažného ptactva jest převládající bílá barva spodního peří špičatých křídel, která, jsouce složená, dosahují asi do polovice ocasu. Délka kvičaly jest asi 27 cm a šířka 43 cm. Zobák její bývá žlutavý, na špičce hnědý. Světla má tmavohnědá a stojáky černohnědé. Hlava, bořejší díl krku a dolejší část hřbetu, jakož i peří ocasu jsou popelavě šedé. Na postraní hlavy nalézají se černavé proužky podélné. Ostatní peří na vrchní části těla jest špinavě hnědé, místy rezavé a bělošedé. Hrdlo až do polovice prsou kryje peří rezavěžluté s tmavohnědými, výše úzkými, tříbrannými a níže většími srdcovitými skvrnami. Peří ocasu jest čer-

navé, okrajní částečně bílé vroubené a křídelní hnědé, poněkud přisedivělé. Barva peří slípky jest temnější, na hřbetě více rezavá a na prsou bělejší. Jako mnohé jiné ptactvo tak i kvičaly bývají často rozličně barvené, více nebo méně bílé ba i strakaté.

Kvičaly jsou velice opatrné a plaché. Poletují v četných hejnech ozývající se stále nepříjemným hlasem, znějícím podobně bláskám „šaša, šak“ anebo „ratatatérr“.

Do Čech přilétají obvykle v listopadu a vracejí se k severu v dubnu. Přes léto zdržují se na severu Evropy i Asie. Pojídají hmyz a rozličné jahůdky lesní, zvláště jalovčinky a jeřabiny.

Hnízdí nejvíce na dálném severu, pročež o jich rozplemeňování jest dosud málo určitého známo. Avšak někdy hnízdí i v Čechách, a z dosavadního pozorování ví se jen, že hnízdo jejich, které obvykle v dubnu na stromech si upravují, podobá se hnízdu kosa obecného, jakož i vejce (4—6), ze kterých asi po 16denním sezení mláďata se vylihnou. Hnízdí prý dvakrát v roce.

Kvičaly odpočívají v noční době na zemi, ale nejčastěji přenocují na haluzích stromů.

Zvěřina jejich jest velmi chutná a oblíbená, s příjemnou příchutí kořennou, zvláště v době, kde požívají jalovčinky.

Neprátele kvičal jsou mnohé šelmy a snad všichni pernatí dravci.

S o j k a.

(*Garrulus glandarius* (*Corvus*). Z ptactva zpěvného.)

Stále oživuje naše lesy poletováním v korunách stromů a často i poskakováním po zemi, neopouští sojka nikdy své domoviny; jen v jeseni odletuje z hlubokých hvozdův a přezimuje v jich okraji nebo vůbec v polohách mírnějšího podnebí. Rozšířena jest skoro po celé Evropě i v Asii.

Délka sojky měří 36 *cm* a šířka 54 *cm*. Složená okrouhlá křídla zakrývají polovici ocasu. Černý zobák její jest 28 *mm* dlouhý, silný, rovný a u špičky poněkud zahnutý. Světla jsou hnědá, stojáky černé s ostrými drápy a opeření nejvíce červenavěšedé. Na hlavě poněkud chocholatě rozčezené jest černá skvrna vejčitá, bíle kropenatá. Pod zobákem táhne se po obou stranách černý proužek až ku polovici krku. Spodní část těla kryje peří bílé, prsa opeřena jsou hnědočervenavě. — Pera ocasu jsou černá a křídelní rozličně barvená. Krajní brky křídel jsou tmavohnědé s bělavým okrajem, vedlejší některé bílé a modře skvrnité s černou špičkou, delší černé a poslední s hnědou skvrnou. Křídla zdobí pěkná zrcadla pestrá, tmavočerně, bíle

a jasněmodře proužkovaná. Barva opeření slipky jest temnější a peří na hlavě kratší.

Nepříjemný hlas její, podobající se hláskám „g é e k“ nebo „k r é č“, zaznívá daleko a ona často vyluzuje přepodivné zvuky.

Potravy poskytuje sojkám nejvíce rostlinstvo lesní svým ovocem. Jsou to jmenovitě žaludy, bukvice, oříšky, jeřabiny, jahody a pod.; mimo to živi se též hmyzem a vybírá prý i mladá ptáčata z hnízd. Je-li nasycena, schovává si žaludy, bukvice a j. do mechu a lesního steliva a z těch, které pak nevyhledá, vznikají na mnoze podrosty.

Sojky páří se obvykle v dubnu a upravují si hnízdo z řasy, klestička, stébel a kořínek v haluzích slabších stromů. Slipka klade 5—10 zelenavě šedých, hnědě tečkovaných vajec, 30 mm dlouhých, 23 mm tlustých a vysedí asi v 16 dnech mladá sojčata. Hnízdění sojek opakuje prý se dvakrát v jednom roce.

Zvěřina mladých sojek jest velice chutná a brává se zvláště k upravení velmi oblíbených polévek; pestrého peří z křídel upotřebuje se na ozdoby.

Škůdcové sojek jsou kuny a z dravého ptactva zvláště jestřáb, krahujec, sokol, výr, kulich i j.; krahujci bránívá se zuřivě.

Ostatní ptactvo české (vyjma dravce) není zvěří lovnou a mnohé pro užitečnost svou požívá ochrany zákonité.

Srstnatá zvěř užitečná.

Honba velká.

J e l e n

(Zvěř vysoká. *Cervus elaphus*. Ze ssavců dvoukopytných, parohatých přezívaců — přežvýkavců. Ruminantia cervina.)

Králem lesů nazýváme jelena, který jest okrasou českých lesin a žádné jiné zvíře nespojuje s ušlechtilým zevnějškem sílu tělesnou, mohutností i hbitostí tou měrou jako jelen. Lehkým krokem prochází lesy a háje, v říji pronásleduje soka zuřivě a s ním se potýká ve krutém boji. Překvapen-li nepřítelem, svižné běhy v bezpečnou houšť jej unášejí; zaslechne-li honců ryk, hřímot střelby, hlášení psů, tu uděšen přehá přes hory a doly s větry o závod — ubíhá, že mu ani nejrychlejší komoň nestačí. Staven-li, foundi děsné a parohy doráží na své protivníky. Jelen záhy větrí lovce, zvedá hlavu parohy věncenou, stříhá slechy, nedůvěřlivě zableskne jasnými světly a statečně postojí. Zpozorovav myslivce, hbitě k nejbližší houštině pospíchá a zmizí jako přelud.

Úplně zrostlý jelen bývá od větrníku (nosu) až ke kelce (krátkému ocasu) asi 3 m dlouhý a výška jeho měří 1.25—1.50 m. nevyvrhnutý váží 170—250 kg a laň 100—145 kg.*)

Jako všichni přezívací, tak i jeleni nemají klů. V dolejší dásni mají 8 řezáků širokých a 12 stoliček, v hořejší dásni 12 stoliček a vedle nich s obou stran po jednom špičáku t. zv. osnu. Starší zvíře mívá tyto osny hnědé nebo začernalé a ty jsou vzácné, sloužící za klenoty. Řezáky, které mívá každé mládě již při svém narození, později vypadají a na jejich místě vyrostou jiné.

*) Váha zvěře nevyvrhnuté (s vnitřnostmi) jmenuje se váha zvěře a vyvrhnuté váha zvěřiny.

Zvláštnosti jelenů jest, že nemají žluče na játrech, a že kelka jejich má hořkou příchut, zdá se, že dotyčné šťávy tu se soustřeďují.

Klíční kosti scházejí u jelenů jako u koní a též běhy jejich mají podobné uspořádání, neboť hořejší kosti jsou krátké, zápřstní (přednártí) však v dlouhou, holeni podobnou část srostlé, která se ukončuje dvěma prsty trojdílnými, na nichž vězí dva trojhranné spáry (paznehty). Dva zadní zakrnělé prsty (výše na běhu) nesou též dva paznehty „paspárky“, které se však země nedotýkají a jen někdy ve sněhu vysokém, v hluboké kypré půdě a při prchání se otiskují. Jako všichni přežvýkavci má jelen též čtyři žaludky, a zvláštní jest též délka střeva, které bývá 12—24krát delší než celé tělo.

Hlava (palice) jelenů jest pěkná, přišpičatělá, spíše malá než snad poměrně velká, končící vlhkým větrníkem (nosem); slechy (uši) jsou velké, vejčité zaokrouhlené a pohyblivé, světlá (hledy) velká, hnědá, jasná. Pod světly nalézají se slzníky t. j. slzní jamky asi 25 mm hluboké, skoro též tak dlouhé a 15 mm široké, jichž stěny potaženy jsou tenkou, jemně svrastělou kůžkou. V těchto shromažďuje se žlutavá, mastná, lojovitá látka t. zv. jelení bezoar, příjemně zavánějící. Bývá-li tato větším množstvím nepříjemnou, snaží se jelen zbýti se jí třením slzníků o stromy. Slzníky jsou zvláštnosti jelenů, jiná zvířata jich nemají.

Jelení hlavu zdobí koruna čili parohy. Laň nemá parohů, pročež zove se zvěří holou. Tvrdé, kostivé parohy shazují neróni se každoročně z jara a vyvinují se pak znova, až zase docela vyschnou a opět shozeny bývají. Každého následujícího roku vyrůstá na každém parohu o jeden výhon (výsadu) více nežli bylo na předešlých, takže čím starší jelen jest, tím více výhonů mají parohy jeho. Přebá-li, klade je na břbet, v boji se svým sokem a nepříteli skloniv hlavu vyrazí jimi ku předu. Krk jest přiměřeně dlouhý, táhlý, na stranách zploštěný, vzpřímený a v hořejší polovici poněkud zpět zahnutý; v říji ztloustne a bývá dlouhou srstí porostlý. Hřbet jelení jest slušně protáhlý a kýty pěkně zaokrouhleny. Kelka měří 20—25 cm, dostačujec pouze, by zakryla to, co obrániti má; je však příliš krátká, by pomáhala sbáněti mouchy a obtížný hmyz. K tomuto účelu příroda obdarila zvěř jelení velikou pohyblivostí krku a běhů. Žíla (samčí úd plemenní) jest tenká a ráže (varlata) obvyčejně velká jako vejce slepičí, zvětšují se v říji a visí odtáženy od těla. Mléčné žlázy (vemenó laně) nalézají se v zadu mezi zadními běhy. Hořejší díl běhů tvoří z větší části masitá kýta; dolejšek jest tenký ale dosti pevný hnát holenní, pak zanártí a nárt (přednártí) s paspárky, končící na prstech v lesklé černé spáry. Běhy jsou slušných tvarů,

ale zdají se býti poněkud slabé, přirovná-li se délka a velikost jich k tělu. Pozorujeme-li tuto zvěř, když přesazuje (přeskakuje) širší příkop anebo nějakou vyšší překážku, tu zajisté podíváme se pružnosti hnátů. Tvar spárů bývá rozličný dle půdy, na jaké zvíře se pohybuje. Ve skalínách a kde povrch půdy jest kamenitý, bývají spáry okrouhlejší (více otlučeny), na měkkých ostávají delší. Tělo pokrývá jelenice (kůže), porostlá hustou srstí, od jara přes léto hnědočervenou nebo žlutočervenou, lesklou, na spodní části těla světlejší, se žlutou hvězdou (ubrouskem) v zadu na kýtách a s obou stran kelky i kolem zástěrky (fíkového listu, samičího údu plemenního). V jeseni (v září a říjnu) vyrůstá delší, hustší, jemnou vlnou promíšená srst (zimní) špinavě šedá, na břiše světlejší, která obvykle v dubnu nebo v květnu, totiž v čase přebarvení, vypadává (vyliná) a kratší, tenčí, (letní) nahrazena bývá. Vlivem povětrnosti i zdravotním stavem zvířete opozďuje se přebarvení mnohdy o několik neděl.

Laň podobá se jelenu skoro ve všem, jest však skrovnější, menší, má slabší krk, méně vznešený zevnějšek, bledší srst a liší se hlavně tím, že nemá parohův. Výminečně vyskytuje se někdy laň, mající parohy, ovšem jen nepatrné, a někdy zase některý jelen nenasazuje parohů, což ovšem bývají úkazy velmi vzácné. I v barvě srsti pozorují se někdy odchylky. Jako vzácnost vyskytují se také jeleni s bílou skvrnou na čele nebo s bělavými běhy a skvrnami, též úplně bílí, a častěji jelen pálený s dlouhou černou srstí na krku a tmavo-hnědou na prsou. Mláďata (kolouši) bývají hnědočervenavá, s malými skvrnami bílými, které před jesením vymizí.

Pravidelně shazují jeleni parohy své každoročně na jaře: silnější v únoru nebo v březnu, slabší v dubnu a špičáci teprve v květnu. Při tom odštípuje se paroh pod růží od pučnice a spadává při silnějším otřesu nebo po nějakém nárazu. Brzy po shození (ronění) vyvinuje se na pučnici nový paroh, palička, která jest měkká, potažena lýčím obrostlým šedou, jemnou srstí. V té době vyhýbají se jeleni-paličkáři huštinám, protože každé dotknutí vyvinujícího se parohu působí jim bolest. Nový paroh se všemi výhony pozvolna vyvine se a ztverdne asi ve třech měsících. Když jelen úplně vysadil a parohy ztverdly, u starších v červenci a u mladších v srpnu, odlupuje se lýčí, a jelen vytlouká (ostruhuje neb otluká lýčí). To děje se obvykle v noci. Mnohdy za jedinou noc jsou Parohy vytlučeny. Při tom tře jelen parohy své o slabší stromky nebo haluze měkkých dřev. Statnější volí k tomu silnější dřeva, a vytlouká výše nad zemí nežli malý jelínek, a tak poznává se, jaký kus vytloukal. Lýčí z parohů obvykle nenalezne se u stromu otluče-

ného, protože se v menší kousky rozedře a jelenem do země bývá zašlapáno.

V první době po vytlučení jsou parohy bělošedé, brzy však dostávají barvu tmavohnědou a jen špičky rozličně otírané, ostanou vždy bílé. Na povrchu parohů bývá množství malých hrbolků, vypuklinek, t. zv. perel a nepravidelné rýžky mělké, čímž stávají se drsnými. Starších jelenů parohy bývají perlovitější nežli mladších.

Ve stáří 8—9 měsíců počnou jelínku vyrůstati první parohy a bývají pak vytlučené obyčejně 15—20 cm dlouhé, skoro rovné, vzhůru trčící, jednoduché lodyhy. Takový jelen nazývá se špičák. V následujícím, tedy v druhém roce stáří, asi v měsíci květnu, shodí jelínek tyto parohy a nasazuje obyčejně delší lodyhy, často již s jedním výhonem na dolejší části. Dle vidlicovitého tvaru těchto parohů jmenuje se takový jelen vidlák. V třetím roce stáří nasadí jelen silnější parohy, obyčejně s třemi výhony a sice nejdolejší, cink, blízko u růže, druhý výše na lodyze, a třetí tvoří špičku lodyhy. Jelen tento zove se šesták nebo šesterák. Ve stáří čtyř roků vyvine se jelenu na parohách opět o jeden výhon více, a tak i v následujících letech, a on jest pak osmerákem (osmákem), desaterákem, dvanácterákem atd. Také nazývají se: Jelen o osmi, o desíti, o dvanácti atd. V nynější době jest velkou vzácností viděti jelena dvacateráka, ale jsou dosti pravidelné parohy z dřívějších dob o třiceti i více výsadách. Co se týče váhy, služí za měřítko, že parohy o 10—12 výhonech váží 4·5—5·5 kg; ale bývají jak ve velikosti a síle, tak i ve váze jednotlivých parohů značné rozdíly. V prvních letech věku, asi do šestého roku, výhonův obyčejně přibývá pravidelně, ale později stává se, že bývají nasazovány o tolika, jako v roce předešlém a mnohdy mají i méně výhonů, nežli měly shozené, zvláště byl-li jelen raněn anebo jestliže schudl, a takový nazývá se zpátečným. Parohy některého jelena bývají obloukovité a u některého stávají vzpřímeně a blíže u sebe, což často potomstvo dědí.*) Růže na parohách mladších jelenů bývá výše a tedy dále od pučnice a na parohách silnějších níže, tedy blízko u pučnice.

*) Při pojmenování jelenů dle parohů jejich počítají se všechny výhony na obou lodyhách. Je-li počet výhonů na každé lodyze jiný, počítají se na té, která jich má více, a pojmenuje se jelen slovem nerovný, ku př. nerovný šesták, když jsou na jedné lodyze tři a na druhé pouze dva výhony. Ačkoli pravou výsadu lze velmi snadno rozeznati od každého i značnějšího hrbolku, přece a mnohdy i úmyslně bývají počítány nepravé výsady, by silnější jelen udán býti mohl. Dle dávného pravidla má za pravou uznána a počítána býti jen taková výsada, na kterou lze trubku nebo rukavičku zavěsiti.

Byl-li jelen do ráži raněn v době, kdy parohy jeho se vyvinovaly, nebo jestliže byly parohy v tom čase porouchány, utvoří se nepravidelně a znetvořeně. Poranění ráže nebo běhu účinkuje na vývin parohu zkríženě, tak že byla-li raněna ráže levá, vyvine se znetvořený paroh pravý a opačně. Raněný jelen často neshazuje parohů, a takového jmenujeme *churavcem* čili *zakrslíkem*. Někdy vyskytují se parohy, jichž bořejší výhony podobny jsou tvaru ruky neb i lopatky, také bývají korunovité; někdy jsou špičky výhonů tupé, jako uražené, některý schází anebo vyrostl na jiném místě a pod. I území jeví patrný vliv na vývoj i barvu parohů. V horách mívá jelen kratší, ale silnější parohy s méně výhony, ale pěknějšími perlemi nežli v rovinách.

Tvar, rozložení a síla parohů namnoze spolehlivěji vyznačuje stáří a statnost jelena, nežli počet výsad, avšak neurčitě a jen přibližně pravý počet roků. Čím starší jest jelen, tím zohýbanější bývá jeho paroh; čím k síle, snižuje se stále k ráži a odchyluje se od směru lodyhy čím dále tím více. Skoro v témž směru vyvinuje se i prostřední výhon. Počínaje od parohů desateráka, rozvětvují se vyšší výsady více méně trojím směrem. Čím bolec, výhon mezi střední výsadou a cinkem, který bývá slabší i kratší, vyvinuje se obyčejně teprve na parohách desateráka. Často pozorovati lze na místě cimbolece pouze nepatrnější hrbolec i na parohách silnějších.

Jelen desaterák anebo, který jest tak statný, že by parohy v desíti výhonech nasaditi mohl, jmenuje se jelen *honný* čili *lovný* a každý silnější jelen *hlavní*.

Hlas jelenů jest zvukův a rozléhá se daleko. V říji řve (troubí) jelen hlasitě, podobně, jakoby silný a hluboký hlas lidský do duté nádoby hliněné volal hlásky „ó—á“. Mimo to ozývají se jeleni i laně několika úsečnými zvuky (bekají, lekají), pozorují-li nějaký podezřelý předmět. Laně přivolávají mláďata jemným vzlykajícím hlasem, poněkud pískavým, a kolouši (mláďata) žalostně se ozývají a úzkostlivě ječí, jestliže jeleni přílišně honí jejich matky.

Jeleni brání se parohy proti sokům a nepřátelům svým, hledíce je nabodnouti. Chtějí-li honiti laně neb i jeleny, snaží se přiměti je k běhu slabým tlukcím (trknutím). Holá zvěř tluče předními běhy, mrštivá, zvláště proti dravcům, kteří by snad chtěli ublížiti jí nebo mláďatům. Někdy staví se jeleni na zadní běhy a předními tlukou, což činívají mladší i proti člověku, a tato poněkud nemotorná hra nazývá se *žertováním*. Ostatně jest zvěř jelení mírná a dobrácká. Jen v době říje, nebo byl-li při honu v nesnáze vehnán, aneb je-li postřelen, rozzuří se jelen mnohdy tak, že stává se nebezpečným.

Za zvláštnost zvěře této považuje se vyhledávání útulku ve vodě, na vysokých skalínách, ano i ve stádě skotu domácího, když buď postřelena nebo dlouho štvána byla. Honěný jelen ukryje se někdy na pařezu vysokém, výhony obrostlém, anebo v křovině vodou, bažinami obkličené, a nechá se honci i psy přejíti. Často z á s k o k e m (přeměnou stopy) š á l i. Vůbec projevuje dosti bystrosti v používání prostředků, které mu jsou k ochraně, je ale přece jen více bojácný a plachý nežli moudrý a často jedná spíše neopatrně nežli chytře.

K jiným zvířatům nepřidružuje se a též rodinné lásky a oddanosti nezná. Jen laně a jich mláďata prozrazují city vzájemné přichylnosti, mnohdy ještě i v druhém roce. Něj ké rozvahy zvěř tato neprojevuje a zvláštní paměti nevyniká.

Od přírody jest obdařena výtečnými smysly; výborný jest její zrak i sluch a zvláště ostrý čich (větření).

Jelení zvěř p a s t v í se (běře paši) nejvíce v noci, kdy vychází na paseky, mytě, luka i role. Paša její jest dle ročních období rozdílna, ponějvíce jest to rostlinstvo lesní. Z jara vyhledává ozimní setby a jetele, později nalézají dosti travin v pasekách a mytích lesních, okusuje výhony listnatého stromoví a navštěvuje mladé ovsiny. V létě slouží jí za pokrm rozličné obilí a plodiny polní; libuje si na rolích osetých brachem, čočkou, vikví, v dozrávajícím žitě, pšenici, ovse, pohance, neméně v jetelích i vyhledává houby a pod. V jeseni žíví se zeleninami, řepou, zeměaty, mladým jetelem, planým ovocem, žaludy, bukvicemi, kaštany a pod. V zimě spokojí se suchou travou, řasou, mechy a lišejníky, listím malin a ostružin, řeřichou, pupeny stromův i keřů, korou mladých dubců, javorů, osyk, jív, a pod. i vyhledává podzimního osení, není-li toto sněhem zahaleno. Lahůdkou zvěře této v zimě jest jmelí (*Viscum album*) a v létě listí, květ i mladistvé ratolesti divokého jasmínu (*Philadelphus coronarius*), a ona bývá těmito pamlsky z daleka přivábena. Též velmi ráda pochutnává si na soli. — Napadne-li vysoko sněhu a mrzne-li příliš, trpívá zvěř tato hladem, zchudne a zkrotne tak, že navštěvuje i zabradý a přibližuje se k hospodářským stavením, aby zde vyhledávala utroušeného sena. Zvláště trpká nouze nastane, když zmrzne povrch vrstvy sněhové a vytvoří se tvrdá kůra (škráloup), která zabraňuje zvěři probrabovati se k zemi. Běhy její umdlévají při chůzi prolamováním této kůry, často si je poraní a někdy i zlomí, zvláště přechá-li rychle.

Že jelení zvěř žíví se skoro stále rostlinstvem šťavnatým, proto mnoho nepije. Jen v zimě, kdy požívá nejvíce jen suchých rostlin, zahání žízeň lízáním sněhu a za přílišného vedra letního navštěvuje častěji rybníky, potoky a prameny, by se nápojem ochladila. Mimo to chladívá, k a l i š t í se (kalí se) v bažinách a močálech (v k a l e c h, v k a l i š t í c h). —

Říje (pojímání) jelenů počíná v září a trvá obyčejně do polovice října. V čase tomto vzdalují se jeleni ze svých letních stávaníšť a odcházejí na řevniště, hledající laně. Nalezne-li řevný (říjný) jelen tlupu laní, odhání nejprve slabší soky. Setkali-li se tu dva silní jeleni, nastává krutý boj; soupeři dorážejí na sebe svými parohy tak, že při tom některý často i značné poranění utrpí. Který jelen konečně vítězem zůstal, výbojník, a tlupu laní, jichž bývá někdy 6—12, opanoval, ostává při ní a osvojuje si všechna práva. Jsa velice žárlivým, hájí statečně a ostražitě vymoženosti své. Slabší jeleni zdržují se obyčejně na blízku a, používajíc nahodilé příležitosti, dosti často účastní jsou rozkoši lásky rozpoutané, čehož mnohdy i lstí se domáhají.

Pokládání trvá jen několik okamžiků. Nejvíce řvou jeleni ve druhé polovici měsíce září, což v tiché noci velmi daleko se rozléhá. Mimo doby říje málokdy jen bývá řvaní jelenů slyšeti. Když se úplně rozední, provází jelen laně své do dřevin, kde tyto přes den se zdržují, ale nezůstává tu s nimi, nýbrž odpočívá v hustině více nebo méně vzdálené. K večeru přiblíží se opět k laním, oznámiv příchod svůj zvučným řevem. Při četnější tlupě laní zůstává jelen-výbojník po celou říji; ale méně četnou tlupu opustí, jakmile roztoužená jeho láska byla ukojena, a vyhledává tlupy jiné. Slabší jelen setrvá i při méně četné tlupě po celou říji, mnohdy i s jedinou laní chodívá a sdílí s ní i za dne společné stávaníště.

Za času říje paství se jeleni málo. Tím, jakož i pokládáním zeslábnou tak, že ku konci říje nemívají prazádné běle (bílé, tuk). Výpar jejich zavání kozlovinou, i zvířina nabývá poněkud přebutí tohoto zápachu, který zove se pr k. Srst vespod na bříse jelena zčerná nepochybně od tekutiny semenné, a tato tmavá skvrna nazývá se spálou; na krku naběhlém vyrůstá mu srst dlouhá. Pohled říjníka jest vzdorovitý a smělý. On bývá méně plachý než jindy a pozoruje-li soka na blízku, počne hrabati zem (hrabánuje), tlouče a vráží parohy do křoví a haluzí stromových, jakoby tím k boji vyzýval. Bývá i lidem nebezpečno setkati se s jelenem řevným.

Je to zajisté zvláštností zvěře jelení, že v říji schází se na vyvolených místech a to každoročně v téže dřevině, dokud tato značně nebyla změněna, nebo dokud zvěř tu není znepokojena. Bývá to obyčejně lesina, v níž střídá se řídší kmenovina s menšími buštinami, ve vyšší poloze na blízku lesních palouků.

Po říji opouštějí silní jeleni řevniště. Též shromážděné tlupy laní odcházejí na svá stará stávaníště. Tu přidružují se k nim slabší jeleni a často pokládají mladší laňky, později říjící. Starší jeleni spolčují se ve zvláštní tlupu nebo zůstávají jednotlivě osamotnělymi.

Obřezlé (těžké) laně nenechají kolouchů více ssátí, ale tito setrvají u nich. Zůstávají v tlupě až do času kladení (metání). Pak rozchází se jedna po druhé a vyhledávají si klidných huštin, v nichž metají čili kladou po jednom a jen málokdy po dvou kolouchích. To stává se ve druhé polovině května nebo v první polovině června, dle toho, kdy laň obřezla, od kteréžto doby bývá těžkou asi 40 neděl. V několika dnech po kladení kolouše následuje již matku svou. Jakmile tato poněkud se zotavila, přivádí je ke tlupě a koji je až do času budoucí říje. Zvláště v první době ošetřuje laň mládě své pečlivě a chrání je před dravou zvěří všemožně. Mnohdy lstivě ubíhá, by nebezpečného nepřítele odvedla, načež se vrací. Kolouch jest v první době porostlý srstí bíle a hnědě skvrnitou. Skvrny ztrácejí se později tak, že v měsíci říjnu nebývají již znalé. Dle staromysliveckého zvyku po dni sv. Martina (11. listopadu) nazývá se jelínek špičákem čili kolouchem-špičákem a laňka jmenuje se čiplenkou čili kolouch-laňkou. Tato po následující říji (v druhém roce stáří) nazývá se lani. Která laň v říji neobřezla, jmenuje se lani jalovou. Kolouch-špičák obdrží jméno špičáka (jelena-špičáka), až když mu v budoucím jaře parohy vyrůstají.

Laně vyvinou se nejčastěji již ve třech letech úplně, jeleni však silí obyčejně v těle až do roku osmého stáří svého. V oborách dosahují stáří až třiceti roků, v širém lese bývají mnohem starší.

Dle stopy na povrchu země vytlačené poznávají zkušení myslivci nejen pohlaví, ale i značnější rozdily stáří zvěře, která přesadila. Není to snadné, stanovití určitě, která stopa jest po lani, která po špičáku, anebo rozeznati stopu slabšího ode stopy silnějšího jelena, není-li většího rozdílu v jejich stáří. K tomu potřebí jest značného cviku, a myslivec, který se v tom vyzná, nazývá se stopopoznalý. Kráčí-li zvěř klidně, bývají rozměry jednotlivých kroků následující: Kolouchů v létě 324, kolouchů v jeseni 350, laňky v létě 405, špičáka v létě 480, vidláka a staré laně 500, šestáka 514, osmáka 528, desateráka 574, dvanáctěráka 595, čtrnáctěráka 600, šestnáctěráka 622 mm a v témž poměru dále až do jisté meze.

Co do velikosti bývá v jeseni stopa vidláka stejná se stopou laně. Stopa šestáka jest větší stopy laně, jakož i stopa silnějšího jest vždy větší stopy slabšího jelena. Tu záhodno jest ještě podotknouti, že zadní stopa všech zvířat je vždy menší.

Ačkoli všechna zvěř jeleni kříží t. j. nevytláčuje stopy v pořadí přímočarém, nýbrž střídavě, tož přece jeví se v tom patrný rozdíl. Křížení lani jest menší a neodchyluje se od čáry přímé tak jako křížení jelenů, vyjma laně těžké (obřezlé). Jednotlivé stopy

jelenů bývají od čáry v jich středu vedené z obou stran 6—10 cm vzdáleny. Čím tučnější jelen, tím více kříží.

Mimo stopy jsou ještě jiné známky, kterými zvěř jeleni přítomnost svou prozrazuje, a dle nichž jednotlivé kusy stanovit lze. Jest to hlavně:

Močení. Jelen močí vždy mezi stopy v před, laň do prostřed mezi stopy vedle sebe vytlápnuté.

Nebeské znamení slove to, když jelen parohy svými větvíčky stromů ulomí nebo listů obrátí, a

mravenčení, když rozhazuje mravenčí kopence svými parohy.

Žertování čili **zahrávání**. Jeleni někdy v rozzušení a někdy z bujnosti bodají svými parohy do země a vyhazují kusy země do výše.

Tlučení. Čím silnější jelen, tím výše a na silnějších stromkách otlouká.

Řijensko jmenuje se místo, kde jelen v době říje mech a pokrývku půdy předními běhy odhrabává, při čemž obvykle hlasitě řve čili troubí.

Výhyb. Že jelenu v houštinách překážejí parohy široce rozvětvené, chodívá řidším obrostem po starých cestách a pod. Laně však i hustými dřevinami volně procházejí.

Výkal (trus) rozličný, jaký vyprášuje zvěř jeleni, bývá větší nežli výkal lani, a starších bývá okrouhlejší a těžší nežli mladších. Od říje přes celou zimu vyprášují jeleni výkal svůj v jednotlivých bobech nebo hroznovitě. Výkal lani jest po celý rok stejný, žaludovitý, hubenější, více ovčím bobkům podobný, maje na jednom konci ploché vtlačky. Jalové laně vyprášují jako jeleni, jen že výkal bývá menší a skoro celý mázdrou potažený a mívá něco barvy na sobě.

Zvěř jeleni rozšířena jest skoro po celé Evropě od 65° sev. šířky až ke Korsice a Sardinii, i v západní části Asie, kde není podnebí příliš zimavé. Zdržuje se v lesích, libuje si zvláště v klidných a rozsáhlejších hvozdech pohorských, více v listnatých nežli v jehličnatých. Časné z rána ukládá se ráda na výšině, vždy obrácena směrem k údolí a odpočívá tak až do večera, jestliže déšť, hlad anebo komáři, mouchy a jiný hmyz ji nepřinutí, by lože dříve opustila, nebo nejde-li se chladit do kalu. Večer brzy po západu slunce přechází po travnatých místech v huštinách a vychází teprve za soumraku na mytě, luka i role brát paši. Tu setrvává až do svítání, kdy opět vrací se do lesů. Potřebuje-li více času k nasycení, táhne často až za bílého dne ku svému stávaníšti. Přecházení své koná obvykle za vůdcovství nejstarší laně, kterou myslivci nazývají čelným zvířetem. Podivuhodná jest opatrnost, s jakou tato celou

tlupu bezpečně vodí. Až když čelné zvíře větřením a pozorováním (pátráním) o bezpečnosti se přesvědčilo, teprve vychází z huštiny a tlupa ho následuje. Když vychází, i když se vrací, jde zvěř obvykle v pořadí za sebou bezpečně. Prvý za čelným zvířetem následuje jeho kolouch, jakož i každou z ostatních lani provází její mládě. Jeleni spoléhající na ostrážitost čelného zvířete, důvěřují jeho vůdcovství a zakončují tlupu. Avšak mimo dobu říje zdržují se silní jeleni jen málokdy při tlupě. Bývají to pouze špičáci, vidláci anebo šesteráci.

Rozsáhlá skalnatá a lesnatá území v polohách vyšších opouští zvěř jelení jen v době zimní, odcházejíc do podhoří a lesin okrajních. Odtud v době noční a mnohdy i za dne vychází na blízká role, by na podzimním osení vyhledávala paši, kterou i pod sněhem nalézá, a navštěvuje též paseky, kde otrhává pupeny poražených stromů, neb olupuje kůru měkkých listnatých dřev. Obvykle stává za času zimního v huštinách na jižních sklonech a stráních, protože tu méně zimou trpí. V této době spolčuje se často v četnější tlupy, ku kterým i silní jeleni se přidružují. Jakmile však sněhy a ledy roztají, táhne zpět na svá obvyklá stávaníště, a silní jeleni odcházejí od tlupy, která se opět v méně četné rozděluje. Obvykle odcházejí jeleni zpět tam, kde se dříve zdržovali. Je-li někde přílišné množství zvěře, vzdalují se jednotliví jeleni a oblibují si osamotnělé háje a polní lesíky, často i méně rozsáhlé za svá letní stávaníště, kde zůstávají mnohdy až do říje, jestliže tu jich klidné obývání rušeno není.

Statná a bujará zvěř jelení, ve volné přírodě silou a zdravím takřka překypující, přece někdy trpívá chorobami. Bývá to úplavice (červenka), když zvěř, vysílená přes zimu, dostane se z jara hojnosti šfávnatých travin, pak hniloba jater (hnisání jater) a konečně uzlovka (vředy po těle). Pomocných prostředků použití jest velmi nesnadno a jediné proti průjmu výdatně prospívá dobré krmení v zimě, aby zvěř neseslábla. V letní době trápena bývá rozličným hmyzem. Aby pokud možno chráněna byla, ukládá se v huštinách, vysoké trávě, obilí i vchází do vody. Nejobtížnější jest jí střeček jelení (*Hypoderma Actaeon*), který klade v jeseni do jelenice svá vajíčka. Z těchto vyvinuvší se z jara ponravy, „uhry“, prožerou jelenici a vypadnuvše, v zemi se zakuklují. V této době bývá jelenice tak děrava, že jí ani upotřebiti nelze. Avšak tyto dirky brzy se opět zacelují. Jiný hmyz střečkovitý a sice *Cephenomia rufibarbis* a *Pharyngomyia picta* též trápívá zvěř jelení. Larvy z vajíček v ústrojí dýchacím i v troubě se vyvinuvší bývají obvykle vykašlány nebo vykýchány. Též vši kožní (*Hyppobosca*) bývají zvěři této obtížny.

Z nepřátel ohrožujících zvěř jelení nejnebezpečnější jest pes, liška, divoká kočka, černá zvěř a ze dravého ptactva orel a výr. Avšak tito všichni nejsou zrosilé zvěři nebezpečnými ohrožující pouze mladistvé kolouchy. Na kolouchy v prvních dnech jich života odvažují se někdy i menší dravci.

Jelení zvěř poskytuje chutnou a záživnou zvěřinu. Zvláště jelenina mladších a tučných kusů bývá oblíbena. Z jelenie zhotovují se některé části oděvu lidského a jiné potřeby. Parohy zdobí obydlí a poskytují vhodné látky pro práce nožířů, soustružníků, zvláště k úpravě rozmanitých výrobků pro myslivce, a rozstrouhané slouží v lékařství, i k čištění mnohých tekutin a klišovin. Tuku z kostí používají staří myslivci k mazání zámků svých pušek. Bělu (loje) pro hojivé jeho vlastnosti potřebuje se v lékařství. Srsti vycpávají se polštáře.

Užitek, jehož zvěř jelení poskytuje, jest uznáný, avšak též nelze upřít, že je-li četnější, svou paši, pobíháním i povalováním se poškozuje dosti značně rostlinstvo lesní i polní.

D a n ě k.

(*Cervus dama*. Ze ssavců dvonokopitných (přežívavců) přežvýkavců. Ruminantia cervina.)

Původní domovinou zvěře dančí jsou teplejší krajiny evropské (u středozemního moře); ona obývá i severní část Afriky, ale od pradávna zdomácněla i v severnějších územích. V Čechách jest pouze v oborách.

Zvěř tato podobá se vysoké (jeleni) a má totéž vnitřní ústrojí; jest ale asi o polovici menší (skoro mezi jelenem a srncem), postrádá osnů a má lopatovitě parohy. Běhy a krk jsou poměrně kratší, tělo tlustší, kelka asi o polovici delší nežli zvěře jelení. Daněk zrostlý měří od větrníku až ku kelce 1.60 m a výšky asi 1 m; nevyvrhnutý váží 125 a jen málokdy přes 150 kg.

Srst jeho bývá v létě krátká a hladce přiléhající, červenohnědá s malými, okrouhlými skvrnami bílými (nepravidelně kropenatá) na hřbetě, lopatkách, kýtách, a bílá na břiše i na vnitřních stranách běhů. Hvězda je bílá a černým proužkem vroubená, kelka na povrchu tmavá a na špičce bílá. V jeseni obrostle delší srsti zimní, špinavěšedou beze skvrn. Avšak barva srsti na dolejší části prsou a vnitřních stranách běhů, jakož i na břiše, hvězdě i kelce nemění se a zůstává po celý rok stejná. Přebarvuje v dubnu nebo květnu, kdy zvěř líná a letní srstí obrůstá. I mezi touto zvěří vyskytují se jednotlivé kusy bílé nebo černé, černavé, také strakaté.

Daňčice, danělice (laň, koza daňčí, samice) je vždy menší daňka (samce), nemá parohů, ale ostatně je mu ve všem podobná. Světla, jako zvěře jelení, jsou hnědá, velká a jasná, větrník černý, vlhký, studený a spáry černé. Parohy daňky jsou jako jelení tvrdé, kostivé, ale nebývají na povrchu perlovité a rozšiřují se ku špičce v lopatky s krátkými výhony. Dle tvaru parohů zove se daněk lopatář, ale neposuzuje se dle jich výhonů jako jelen. První parohy počnou mladému daňkovi vyrůstat v osmém až devátém měsíci jeho věku. Tyto bývají jen jednotlivé lodyhy 10—15 cm dlouhé, z počátku hrubým lýčím potažené, jež daněk týmž způsobem vytlouká jako jelen, a které ku konci srpna úplně vytlučeny bývají. V následujícím roce a sice v měsíci červnu shazuje daněk (daněček) tyto parohy a na jich místě vyrostou mu v době desíti až dvanácti neděl jiné, obvykle se šesti výhony, které teprve začátkem září vytlouká. Slabý daněk shazuje v květnu příštího roku a nasazuje parohy, jichž hořejší polovice v malé lopaty se zubovitým okrajem rozšířeny jsou. V té době zove se daněk takový slabým lopatářem. V následujících letech nasazuje parohy s lopatami víc a více rozšířenými, a takový jest pak silným lopatářem anebo hlavním daňkem. Parohy silného lopatáře bývají 5—7 kg těžké a na jejich povrchu zůstávají známky žil, které byly pod lýčím. Starší daňci shazují (roní) parohy své dříve nežli mladší, a čím silnější tyto jsou, tím blíže u růže vyrůstá eink. Daněk raněný (churavec) neshazuje parohů nebo vyvine znetvořené tak, jak to u jelenů bývá.

Vlastnosti i způsob života, užitečnost i škodlivost, nemoci i škodcové, ba i potrava zvěře daňčí jsou tytéž jako jelení; ona pochutnává si ještě více na mladistvých výhonech, listí a pupenech stromův listnatého. V zimě ukusuje pupeny i jehličnatého stromův, a škodivá odlupováním kůry měkkých dřev. Kaštiny, plané hrušky i jablka a žaludy jsou jí lahůdkou. Má-li dostatek krmě, bývá tučná a obvykle jest zvěřina její (daňčina) jemnější nežli jelení. I danice (kůže daňčí) používá se jako jelenice a dává se jí často přednost před touto. V jarní době bývá též ponravami střechů provrtána.

Daňci nekaliští se a jsou-li pronásledováni psy, činí více záskoků a odskoků nežli jelení a přitlačují se v huštinách. Když tlupa přechá, následuje jeden kus druhý v jediné řadě, ze které se jen nesnadně vytlačití dají. Daněk i rychlostí svého běhu a obratností rovná se jelenu. V běhu však, když kluše, zvedá běhy své výše nežli jelen, a neprechází přílišným kvapem, skáče někdy všemi čtyřmi současně, asi jako koza. V klusu i v rychlém kvapu nese kelku vzhůru zdviženou; je-li churavý, zvláště je-li postřelen, sklání ji svisle dolů.

Jako zvláštnost této zvěře uvádí Tschudi, že po výbuchu střelné rány, byla-li chybená, několikrátě kelkou zatřepá a o říř slyšitelně zaklepá. Ona bývá vždy v dobrém rozmaru a stále k zahrávání ochotná.

Říje daňčí počíná v polovici října a trvá do polovice listopadu. Silní lopatáči odhánějí slabší daňky od tlupy, při čemž bývá často krutě bojováno. Lopatáč výbojník nesetrvá při vybojované tlupě po celou říji stále, nýbrž toulává se často od jedné ke druhé, a je-li statný, pokládá dvanáct až šestnáct daňčic. Že však slabší daňci za každé příležitosti k daňčicím se přibližují, bývají všechny pokládány, i když jest jich v tlupě přes dvacet. V počátku nervou daňci nikdy nebo jen málokdy, ale ku konci častěji a mnohdy i v době polední. Oni též mívají v říji spálu a silně naběhlý krk, jakož i zvětšené ráže a zapáchají kozlovinou (prkem). Zvěřina daňků, v té době střelených, mívá nepřijemnou příchut kozloviny. Daňčí řvaní podobá se řvaní jelenímu, ale nebývá tak zvučné, jest poněkud prazvláštní a nedá se ani popsati. Někteří myslivci nalézají podobnost jeho s hlasem zoravů v dálece táhnoucích.

Za osm měsíců po říji, tedy v červnu nebo červenci, metají obřezlé daňčice po jednom, často i po dvou daňčátkách. Tato jsou pěkně kroupená, ale nenásledují matky své tak brzy jako kolouši, nýbrž zůstávají tři až čtyři neděle v huštinách osamotnělá, když matka odchází na paši. Později pak provázejí daňčici všude, a ona je kojí až do budoucí říje. Po dni sv. Martina až do času, kdy daňček počne nositi první parohy, zove daňkem-špičákem, ve druhém roce slabým daňkem, později lopatáčem a konečně silným čili hlavním lopatáčem.

Mladé daňče-laňka po dni sv. Martina obdrží jméno daňčičky a později daňčice. Daňek vyrosté a úplně vyvine se v šesti a daňčice již ve třech letech věku svého. Jak vysokého stáří dosáhnou, není dosud zjištěno, a má se za to, že věk jejich bývá asi 20—25 roků.

Daňci milují mírné podnebí a nejraději zdržují se v lesích na suchých půdách, kde nedaleká role a luka dostatečně paše poskytují. Lesiny smíšené s listnatým i jehličnatým stromovím, v nichž střídají se mytě a huštiny s kmenovinami, volí nejraději pro svá stávaníště a neopouští jich, jestliže nebyli vyplašeni, aniž kdy vzdalují se tak daleko, jako jeleni. Jen přinutí-li je nedostatek potravy, krutá zima s množstvím sněhu, odchází tam, kde panuje povětrnost mírnější, ale málokdy do vzdálenosti desíti kilometrů.

Nejčastěji zdržuje se daňčí zvěř v tlupách. Mimo dobu říje bývají lopatáči shromážděni ve tlupě zvláštní a jen někdy slabé daňky mezi sebou trpí, kteří obyčejně raději přidružují se ke tlupě daňčic.

Stopa zvěře daňci jest ve předu zaokrouhlenější, poměrně delší, ale celkem menší, než stopa jelení. Stopa daňčice bývá tak veliká jako stopa koloucha v jeseni a stopa silného lopatáče rovná se skoro stopě jelena-špičáka. Stopy obojí této zvěře jsou si velmi podobny, daňci má ale některé zvláštnosti, které přirovnáváním seznati lze.

M u f l o n.

(Ovis Musimon. Ze ssavců (přeživců) dutorohých. Ruminantia Cavicornia.)

Muflon, jediná divoká ovce evropská, není sice pravou zvěří naší, ale v některých oborech českých bývá chován. Původní domovinou jeho jest vysoké pohoří Sardinie a Korsiky, odkud převezen byl do zdejších obor.

V celku neliší se valně od domácích ovcí, jest jen štihlejší a poněkud zvířeti divokému podobnější. Délka zrostlého muflona měří 1·10 m, výška asi 0·75 m a váží 30—40 kg. Tělo kryje krátká vlna pod delší, hrubou srstí. Na hlavě a běhách má srst kratší bez spodní vlny. Staří mufloni mívají na krku srst, prodlouženou ve hřivu štětinatou. Barva srsti na břbetě, kýtách, krku a po stranách těla jest rudohnědá, sem tam černá. O.l krku táhne se po břbetě tmavý pruh. Podobná též tmavá srst nalézá se na spodní části krku a na plecích. Přední část hlavy, dolejší díl běhů, břicha a obřítky porostlá jest srstí bílou a vnitřní strana běhů špinavě šedou. Význačná, velká, skoro čtverhranná skvrna bílá na postraní těla jest od bílého břicha oddělena tmavým pruhem. V zimě bývá srst hustší a tmavší. Muflon korsikánský jest hnědší; sardinský tmavší, zvláště v zimě. I žlutošedé rohy jeho podobny jsou ovčím, avšak nejsou šroubovitě stočeny, nýbrž pouze srpovitě zahnuty a váží 3—5 kg. Měření na obvodu zabnutém mají u zrostlých kusů asi 55 cm délky a přímá čára od lebky ku špičce činí asi 25 cm. Spáry jsou tmavošedé a světlá žíva, barvy rudohnědé. Kelka měří pouze 10 cm.

Muflonka (samice) k rozdílu od muflona (samce) postrádá rohů a srst její, jakož i mladých, jest světlejší.

Ve své pravé domovině řídí muflon v měsíci říjnu a listopadu; jinde obyčejně počíná řítí již v září. V této době rozcházejí se četnější tlupy v menší, které pouze jeden statný muflon opanuje. Avšak dříve musí podstoupiti půtky, nežli stane se samovládcem tlupy. Soupeři bojovníci, trkají se jako naši berani domácí. Ku konci, nebo v první polovici dubna, za jedenadvacet týdnů po obřeznutí, metá muflonka jedno nebo dvě mláďata, která již v několika dnech jí následují; tato bedlivě je střeží a ochraňuje. Muflonům v krátkém čase po narození, asi za čtyři měsíce, počnou vyrůstatí růžky. Obojí pohlaví stává se

k pokládání schopným v prvním roce věku svého a ve třetím roku jest již úplně zrostlé a vyvinuté. U nás rozmnožují se málo. Staří mufloni často odlučují se od tlupy a stávají se samotáři (jako staří kamzíci).

Oblíbená stávaníště muflonů jsou skalnaté, nepřístupné hory, s kterých obzírají krajiny, pozorující, neblíží-li se nějaký nepřítel. V nebezpečí sbíhají se blíže k sobě v tlupy, zadupou běhy svými a prchají pak střelbbitě, při čemž syčivý zvuk vydávají. Skoky svými (i 10 m dlouhými) podobají se skoro kamzikům a kozorožcům. Hlas jejich podobá se poněkud hlasu ovčímu a poněkud též kozímu. Oni jsou ostražití, plaší, věří velmi bystře a též zrak i sluch jejich jest výtečně vyvinut.

V horách požívají rozličné traviny horské a listí keřů i stromů, pokud jich dosáhnouti mohou. V našich oborách od jara až do zimy poskytuje jim tráva a rozličné rostlinstvo i žaludy, bukvice a pod. dobré paše; v zimě dává se jim seno, otava, oves, kaštiny, brambory . . . Škodu působí pouze odlupováním kůry z mladších dubců a znetvořováním haluzi.

Z povážlivých chorob byla u muflonů pouze úplavice pozorována a nebezpeční škůdcové jejich nejsou četní. Jen někdy podaří se lišce nebo některému většímu dravci pernatému ukořistiti muflonce.

Zvěřina muflonů jest dobrá s příchutí skopového masa; kůže i rohů potřebuje se rozmanitě. Pochoutku zvláštní dávají vyčištěná pečená střeva muflonová, nejvýše cení se však co lék jeho bezoar, který nalezne se někdy v prvním žaludku. Namnoze staly se pokusy smísiti (spářiti) muflona s ovci. Tací míšenci lépe prý se u nás osvědčují nežli čistokrevní mufloni.

Honba střední.

S r n e c

(Srn, srnčí. *Cervus Capreolus*. Ze ssavců dvoukopytných (přezívavečů) přezývákavečů. *Rumiuantia cervina*.)

Všeobecně uznáno jest srnčí za nejspanilejší zvěř českých lesů; četnější zvěře daňčí i jelení oživuje i zdobí lesiny naší vlasti. Ono nemá o s n ů (má tedy 32 zubů), ani k e l k y, a vzpřimené p a r ů ž k y nemají c i n k u. Ostatně jest vnitřní ústrojí srnčí zvěře totéž jako jelení.

Zrostlý s r n e c bývá od větrníku k zakončení zadku 1—1'20 m dlouhý, jest asi 0'75 m vysoký a nevyvrhnutý váží 22—28 kg. S r n a (koza) jest obvyklejš skoro též tak velká a silná. Pouze srnec má

ozdobenu hlavu pěknými parůžky, což u srn (holých) bývá jen neobyčejnou vzácností. Tvar těla jest ušlechtilý a veškeré části jeho jsou souměrné. Pěkná hlava jest ve slušném poměru k celému tělu. Větrník bývá černý, studený a vlhký. Světla, v nichž zreadli se něžnosť a přívětivost, jsou jasná, černá a modravě měnivá. Zdánlivě slabé běhy osvědčují pevnou pružnosť. U žíly vyrůstá chomáč delší srsti t. zv. trapez (portupé) a podobný u samičího ůdu plemenního zove se zástěrka. Na zevni straně běhů zadních u kolenního kloubu nalézá se bulka porostlá hustou srstí. V barvě srsti zvíře srnčí jeví se podobnosť s onou zvíře jelení. V létě jest žlutočervená nebo hnědočervená, na běhách žlutavější a na spodních částech těla světlejší; v zimě jest špinavěšedá, na hřbetě tmavší. Delší srst zimní, která v přebarvování za doby jesení vyrůstá, bývá pružnější, delší i hustší nežli jelení, a na obrtce přes zadní kýty rozprostírá se velká skvrna bílá t. zv. zrcadlo. V předu hlavy, u větrníku a huby, jest černý pruh. Silnější srnec a stará srna liší se od šmolky (mladého srněte) v zimě patrnější bledožlutou skvrnou v předu na krku. Mimo obyčejnou srst bývá srnčí někdy úplně černé, modravě šedé, tmavohnědé, bílé neb i strakaté, což se však vyskytuje jen výmínečně co zvláštnost.

Parůžky srnčí vyrůstají a vyvinují se podobně jako jelení. Když je srnečkovi 6 měsíců, počnou mu vyrůstati parůžky mající podobu tupých paliček. Paličkář otlouká s nich zaschlé lýči teprve v březnu a vytlučené parůžky zašpičatělé, vzhůru trčící to lodyhy bez výsad, shazuje špičák v prosinci. Brzy pak nasazuje nové, někdy opětne jen lodyhy bez výsad, které však bývají značně silnější anebo vidličnatě (se dvěma výhony) rozvětvené tak, že výsada zahýbá se ku předu a špička směrem opačným. Ze špičáka stal se vidlák, jenž mnohého soupeře vyzývá již na souboj. V následujícím roce zdoben jest srnec buď opětne vidličnatými, ale silnějšími parůžky, nebo přibude jeden výhon tak, že stane se šestákem čili křížákem. Na těchto parůžkách vyčnívá první výsada ku předu, druhá nazad a špička vzhůru. Vidlák i křížák shazuje parůžky své v listopadu. Obvyčejně nemívají srnci na svých parůžkách více šesti výsad. Jen výmínečně někdy vyskytují se některé parůžky s osmi až desíti i více výhony. Parůžky o desíti výhonech bývají utvořeny rozvětvením hořejšího výhonu a špičky. Nejčastěji přibývá stářím srnce tloušťka parůžků. Stanovení dle výhonků není u srnců tak přesné jako u jelenů a oni často rozlišují se pouze v silné a slabé srnce.

Srnčí parůžky jsou z počátku měkké a potažené lýčím, které jest porostlé jemnou srstí šedou. V celku však mnohem menší parůžky tyto liší se od jeleních i tvarem svým. Zaschlé lýči otlouká vidlák,

křížák i každý silnější srnec v únoru nebo v březnu a dubnu. Vytlučené parůžky jsou hnědé se špičkami leskle bílými. Nejčastěji vytluckají srnci parůžky své o stromky s měkkou korou, asi jako prst silné, nejraději o modřiny.

U málokteré zvěře vyskytuje se tolik znetvořených parůžků jako u této. Nejsilnější parůžky srncí málokdy jsou delší 40 cm a váží sotva přes 30 *dkgr*. Čím starší srnec, tím tlustší má parůžky s více a krásnějšími perlemi a se širší růží, ale stáří jeho dle toho nedá se nikdy bezpečně určit. Na silnějších parůžkách bývá perlovitá růže blíže u pučnice nežli na slabších.

Zvláštností zvěře srncí jest, že se nikdy nekaliští, při honbě často mezi honci zpět proráží, mnoho záskoků i odskoků činí a v nebezpečí přitlačuje se v hustinách. Chce-li se složit (zalehnouti), skoro vždy hrabáнкуje a stelivo, mech nebo sněh, svými leskle černými spárky odhrabává. Srnec i mimo dobu vytluckání ostruhuje (otlouká) často slabší stromky svými parůžky.

Hlas zvěře srncí jest zvučný a úsečný. V nebezpečí ozývá se hlasem drsným a vřeštivým; jinak beká srnec krátce, silně a hlasem hlubším než srna, jejíž hlas jest vyšší a více bečivý a kůzlata nařkají úpěnlivě. Bekání bývá slyšení nejčastěji, když zvěř náhle vidí nějaký podezřelý předmět, což menuje se lekáním a rozléhá se daleko. Leká-li se srnec, zní bekání jeho asi jako hlásky „be — be — be“ úsečně vykřiknuté; srna beká podobně, avšak více vřískavě a méně úsečně. Jestliže srna byla uchopena psy nebo jinak, ječí hlasitě, což konečně přechází ve vřískot. Srně v bázni, nebo chce-li matku přivolat, pískává úpěnlivě. Pískavého hlasu srny, jimž srnce k sobě vábí, napodobují myslivci, by ho na dostřel přivolali. Na vábení při skakují i srny mající mláďata.

Pohyb srncí zvěře jest lehký a přesadí, i když není hnána, široký příkop anebo vysoký keř, aniž se při tom namáhá. Když bývá častěji honěna, dosahuje bázlivosť její takové míry, že jsouc v loži překvapena, jen krátký bekot z hrdla vyrazí, na útěk zapomínajíc, a jakoby nemohla s místa se hnouti, skáče a hází sebou, až stane se i kořistí svých nepřátel. Přirozená plachost její zmizí skoro úplně, jestliže ve klidných lesinách požívá nerušeného pokoje. Kde srncí se neodstřeluje, nebo jen někdy výmínečně, neprchá ani, když člověk se přiblíží na 25 kroků vzdálenosti, a klidně se před ním paství.

Smyslové zvěře srncí jsou výtečně vyvinuté; ona slyší, větrí a vidí výborně a žádný sebe nepatrnější zjev neujde pozornosti její.

Potrava této zvěře skládá se z rozmanitých travin, rostoucích na mytích i pasekách a vůbec v lesích. Mimo to pochutnává si na ža-

ludech, bukvicích, planém ovoci, jeřabinách, též na houbách, jméli a vyhledává i lanýže pod zemí. Často vychází z lesa na role, by paši brala v jeteli, v mladém žitě, ovse, brachu, čočce a pod. Zdá se, že zvláštní oblíbené pochoutky poskytuje jí listí, pupeny a jemnější výhony mnohých listnatých stromův a křovin, často i jedlí a j. Sál lizá velmi ráda a čistá voda je jí nutnou potřebou, ač spokojuje se někdy v létě také krůpějemi rosy nebo deště. Ku pastvení vychází z huštin za večerního soumraku a vrací se zpět za rauního sítání. Při těchto vycházkách kluše obyčejně stará srna v čele a srnec teprve v zadu následuje. Někdy jde srnec v čele tlupy, která bez rozpaku podrobuje se jeho velení. On jest jako stará srna vzor opatrnosti. Oba znají nejen nejchutnější paši v celém okolí, ale i nástraby lidské, a mají-li vykročiti z lesní huštiny, zastavují se a jisti.

Jen málokdy spolčnje se srnčí ve tlupy četnější, vyjma dobu zimní. Jindy bývá obyčejně ve tlupě jedna koza, několik srnčat anebo šmolek a jeden starý srnec.

Srnčí zvěr obývá snad celou Evropu, i mnohá území asiatská, vyjma krajiny, v nichž panují přílišné zimy nebo přílišná vedra. Nejvíce libuje si v rovinách a v předbořích, zdržuje se však i v rozsáhlejším pohoří lesnatém, kde bývá silnější ve zvěřině nežli jinde. Listnaté lesiny jsou jí milejší jehličnatých, a zdá se, že libuje si zvláště v pařezinách. Polohy močálovité, kde obyčejně větší klid panuje, ráda volí za své stávaníště, zvláště jsou-li tu místa suchá, na nichž může se ukládati. Při vysokém sněhu a kruté zimě nebo v nedostatku paše opouští hlubší hvozdy horské a táhne do předlesí. Jakmile však krutá povětrnost ochabne, vrací se na svá obvyklá stávaníště. V letní době, kdy hmyzem bývá trápena, opouští často lesy a zaléhá do vysokého obilí.

Všeobecně jest známo, že srnčí zvěr řídí dvakráte v roce. Rozluštění otázky, která z těchto řídí jest pravá a která jalová, zavdalo podnět k mnohému bádání, až konečně zjištěno bylo, že pravá řídí srnčí jest v srpnu a jalová v prosinci. Námitky, že by srna déle těžkou byla, nežli laň a dančice, vysvětluje se takto: Zúrodněný zárodek ukládá se v matečniku, kde setrvá asi čtyři měsíce, aniž by se vyvíjel. Asi v polovici prosince počne pravidelným způsobem vzrůstatí a dospěje ku zrození v měsíci květnu nebo červnu. Že srpnová řídí je pravá, nasvědčuje kromě vědeckého výzkumu též pozorování opravdového řídění (pokládání), jakého v prosinci nebývá. Zdobený parůžky srnec v plné své síle a bujarosti podstupuje často i kruté boje, aby jako vítěz mohl neobmezeně užívati výlevů vroucí lásky spanilých družek, s nimiž obcuje pánovitě. Po způsobu zmlsaných záletníků vybírá si nejmladší srnky, které z počátku upejnavé

se chovají; ale on probání je po lese, nechťejí-li přání jeho vyhovovati. Při četnějším počtu zvěře nalézá srnec dosti mladších a zanedbává starších srn, které od mladších srnců bývají pokládány. Proč opakuje se se říje v prosinci a proč zárodek tak dlouho nečinně leží v matečnicku, to objasní jest prozatím zůstaveno dalšímu bádání. Srnci v říji se neozývají, a bývá v době té slyšeti jen úzkostlivé pískání srny, je-li příliš honěna.

V květnu nebo začátkem června klade srna obyčejně dvě srněata, nejčastěji různého pohlaví. Tato jsou něžná a roztomilá zvířátka, jichž krátká srst hnědočervená poseta jest v řádkách po délce bílými skvrnami. Den ode dne pak ztrácejí se skvrny tyto, a ve dvou měsících zmizí úplně. V několika dnech po svém narození následují mladá srněata své matky, která je přivádí ke tlupě a do srpna nebo září koji a všemožně ochraňuje. Bližícího se nepřítele hledí odlákat a nechává ho přiblížiti se až na několik kroků, pak zdvihne se a uteče do malé vzdálenosti, kde se opět složí, pronásledovatele svého k další honbě vybízí. Když on k opětnému útoku pohnouti se dá, uklouzne mu zase, což opakuje tak dlouho, až je dostatečně s cesty sveden, načež srnka u velikém oblouku ve kvapném běhu vyhledá opuštěných mláďat. Když liška dostane chuť na mladou srnětinu, vrhne se na ni srna jako vzteklice. Rány sypají se na tělo její a strašlivě podupána odchází do nejbližšího křovi, kam ji srna více nepronásleduje. I proti jiné škodné brání srna svá mláďata předními běhy, a přiblíží-li se pes, dá se bouřit, aby ho odvedla, po kterýž čas srněata ve travině nebo ve křovi zůstávají přitlačena. V pozdější době varuje je buď cvrčivým bekotem anebo dupá předním během. Jakmile srněata zaslechnou znamení výstražné, přitlačí se hned k zemi, nebo jsou-li již dospělejší, dají se na útěk.

Později přidružuje se též starý srnec k rodinné tlupě a stará se o ni pečlivě.

Mladá srněata po dni sv. Martina dostávají jména rozdílná; srnec jmenuje se špičák (srnec špičák, též špičáček), později vidlák (srnec vidlák) a konečně šesták čili křížák nebo hlavní, též silný srnec; srnka zove se šmolkou (srnka-šmolka) a později srnou (též kozou). Nemetá-li mláďata, zůstává jalovou srnou. Věk srněí zvěře ve volnosti žijící počítá se na 15—17 roků.

Srněata lze též snadno odchováti domácí, jako jelínky nebo daňčata; avšak sotva kdy vydrží více rokův a nejčastěji již v prvním roce věku svého zahynou, aniž se mnohdy přičina toho poznati může.

Stopy srněí podobají se jelením, jsou však mnohem menší. Že stopa silného srnce jen nepatrně větší jest stopy starší srny, nelze je snadno rozeznati. Spáry srnce jsou tupější, srny ostřejší a kří-

žení jeho jest větší. Vše, co na srnčí stopě s určitostí poznati lze, jest pouze rozeznání silného srnce, staré srny a srnčat, když celá tlupa přesadila. Co však přirovnáním tímto poznati se může, nepozná se snadno při jednotlivých stopách. Dle velikosti stopy ustanovuje se přibližně, byl-li kus silný nebo slabý; bližší poznání jest skoro nemožné. Myslivci stanovi nejčastěji srnčí dle shledaného tlučení.

Tytěž nemoci, které u vysoké zvěře uvedeny jsou, trápivají i srnčí, avšak u větší míře, protože ústrojí její jest jemnější a z té příčiny i častěji jim podléhá. Též jistý druh střechů (*Cephenomyia stimulator*) bývá prý srnčí zvěři i nebezpečný. Také nepřátelé srnčí jsou titěž jako jelení zvěře. Někdy i lasice přepadne slabší kus srnčí v loži a zakousnouc se ve chrťán jeho, udolá jej přes to, že on přechá s ní, hlasitě při tom nařikaje.

Aby tuto vyznačeny byly užitky, jakých srnčí zvěř poskytuje, a škodlivost její, bylo by skoro opakovati vše, co u vysoké zvěře udáno jest, a zbývá pouze podotknouti, že srnčina (zvěřina) jest chutnější a jemnější, srnčice (kůže) slabší, a že tato zvěř okusováním lesního stromovní, vyhrabáváním žaludů v mytích a otloukáním stromovní značnější škody působí, ale v polích méně pokazí.

Černá zvěř.

(*Sus scrofa*. *Sus aper*. Ze ssavců mnohokopytných (tlustokožnatých). Multungu'a.)

Namnoze k vysoké honbě čítaná zvěř černá, která v Čechách jen v oborách bývá chována, poskytuje sice zajímavé honby, ale za ozdoby našich honbišť nemůže býti uznána.

Tělo její jest neohrabané, hlava končí prodlouženým rypákem, na jehož konci nozdry se otvírají a po stranách z dásní vyčnívají vzhůru nazad zahnuté trojhranné kly čili špičáky, dva na každé straně. Předních zubů má nahoře a dole po šesti a stoliček v každé dásni na obou stranách po sedmi. Na běhách je po čtyřech spárech (kopytech), z nichž našlapuje zvíře pouze na dvě přední, zadní jen lehce země se dotýkají.

Černá zvěř svými vlastnostmi, hlasem i vnitřním ústrojím svým a tvarem těla svého podobá se domácím vepřům, kteří jsou jejími potomky, — je ale srdnatější, více plachá a vyvinutějšími smysly obdařena; — zrak, sluch i čich (věťření) její jsou patrně bystřejší. Mimo to liší se tmavšími barvou štětín často pryskyřící slepených, poněkud delší hlavou, kratšími a k hlavě více přilehajícími sluchy, vyšším čelem, silnějšími a většími kly, které vyrostou tak, že z daleka se bělejí. Kly

dolejší dásně jsou srpovitě zahnuté, ostré, u hlavního kňoura vyčnívají přes rypák; kly hořejší dásně jsou však kratší, též zahnuté a slouží i k broušení dolejších. Bachyně (bachna, divoká svině) má podobné kly, ale menší a 8—10 žláz mléčných. Mimo chrochtání a někdy kviknutí (zvláště selat) nevydávají jinak žádného hlasu. Silní kňouři neozvou se ani když je psi rvou; byl-li však některý poraněn v rázech, křičíva vřiskavě. Věku dosáhnou až 30 roků a bývají asi 225 kg těžci; délka měří 1·80 m a výška 0·95 m, ale bývají v tom dle poměrů místních a dle hojnosti pokrmův i značné rozdily.

Bázeň před černou zvěří jest odůvodněna nebezpečným útokem postřeleného, šťvaného neb jakkoliv rozdrážděného zvířete, které pak zuřivě doráží na svého protivníka. Jest to vůbec nejzmužilejší z veškeré české zvěře. Není-li však raněna neb rozdrážděna, nevšímá si člověka a i před ním přebíhá. Psům často se staví, nechá je „hrátí“ a je-li to starý kňour, klape a skřípá kly. Brání-li se, ranívá kanec, roztrhuje špičákem ode zdola vzbůru, a bachyně ranívá kousnutím. Pádu i tvrdou, poněkud zmrzlou nebo zdrnovatělou rozrývá 15 cm i více hluboko aniž si tím rypák zraní neb odře.

Pohyby této zvěře jsou dosti rychlé, ale poněkud neobratné, a chůze bývá nejčastěji kvapáá, směrem přímým.

V častém kalištění libuje si velice; použije každé příležitosti, která se jí k tomu naskytne, a vyhledává kališťat i v dále. V nich válivá se dlouho, libujíc si v tom tak, že ještě než-li odchází, chvíli opřena o běhy přední ponechává zadní čásť těla ponořenou v bahně. Též ráda se otírá (drbá) o stromy. Dle otěrků (odrbaných stromů) poznává se síla kusu, který se otíral. Tímto otíráním a drbáním o stromy slepují se štětiny v pevný krunýř a takto „obrněné“ zvíře neporaní broky z povzdálí vystřelené.

Tělo černé zvěře obrostlé jest tuhými a na špičce rozštěpenými štětínami, obyčejně špinavě černošedými nebo tmavohnědými a jen výminečně černými, šedými, žlutohnědými a bílými úplně nebo jen pomístně, čímž tvořeny jsou skvrny černé nebo hnědé a to bývají zdivočilci neb míšenci divokých a domácích vepřů. V době letní jsou štětiny řidší nežli v zimě, kdy mezi nimi nalézá se zakudrnatělá vlna, která v létě vyhlíná. Pírko (ocas) jest asi 25 cm dlouhé a porostlé krátkými, na špičce delšími štětínami. Jen když zvíře ryje, mívá pírko svislé, ostatně vždy, i když přebíhá, zakroucené do kroužku. U žily vyrůstá chomáč štětín t. zv. štětká, dle které rozeznává se kňour od bachyně. Selata (mláďata) v první době věku svého jsou ruděšedá s podélnými, hnědými a žlutými pruhy, které se později úplně ztrácejí; v jeseni bývají špinavě šedá, poněkud přihnědlá.

Stopy černé zvěře podobají se též stopám domácích vepřů. Dokud jest zvěř mladá, vytlačuje spáry nestejně, jakmile však dosáhla tří roků, mizí tato nestejnost a u hlavních kňourů nebývá již pozorována. Rozdíl mezi stopou kňoura a bachyně není přílišný a proto určité stanovení vyžaduje mnoho zkušenosti. Znamky, dle nichž stopa kňourova může býti poznána, jsou pouze větší šlápy a paspárky, stejnější a tupější spáry, častější přistopování a větší křížení a svírání. Jednotlivé stopy nejčastěji prozrazují kňoura, který žije více osamotněle.

Pokrm zvěře této jest rozmanitý dle ročního období a záleží z rozličných bylin, kořinek i plodů; mimo to pojídá červy, hlemýždě, mloky, dešťovky i jiná menší zvířátka, pochutnává si na houbách, zvláště lanýžích, sbírá žaludy, bukvice, kaštiny, ořechy i různé ovoce plané, jahody, maliny a pod., vyhledává brambory a řepu, hrách i všechno dozrávající nebo zralé obilí, ryje v zemi, při čemž vybírá ponravu a larvy rozmanité, a zdá se, že lahůdku ji poskytuje mladý jetel, bodláčí a kořinky kapradin a kmínů, zvláště pak vinné brozky. Ona ohrožuje i vejce a mláďata mnohého ptactva, jakož i mladistvé zajíčky a přepadá i koloušky nebo srnčátka a nepohrdá ani mršinou.

Nejtučnější bývá zvěř černá, když urodí se hojnost žaludů, bukvic anebo kaštanů. Tyto plody jsou ji potravou tak oblíbenou, že často i přes široké vody se přeplavuje, by žiru toho vyhledala. Ryje směrem rovnějším a tvoří brázdy delší než-li kanci domácí.

Domovinou této zvěře jsou lesnatá území všech tří dílů starého světa. Počátkem XVI. století vyvezeni byli domácí kanci do Ameriky, kde namnoze zdivočeli.

Listnaté lesiny, v nichž střídají se lučiny, role a močály s obrostem lesním, sestávajícím z rozsáhlejších huštin a starších kmenovin, poskytují této zvěři oblíbeného stávaníště. V zimní době zdržuje se nejčastěji v jehličnatých huštinách, na sklonech jižních, a jen tenkrát prolévá v řidších lesinách, složená pod keři, když závěs sněhová taje a se stromů spadá. Chce-li se složit (zavlačit), vyryje si dříve prohlubeninu v zemi, by pohodlně odpočívala. Více takovéhoto prohlubenin zove se rytina. Zvěř ukládá se tu nejčastěji hlavou směrem ku středu rytiny. V zimní době zavlačuje se ráda do nahromaděného steliva nebo rákosí a vyhledává tu ochrany před prudkými mrazy. V místa klidná a bezpečná vrací se každodenně. Byla-li tu ale několikrát vyrušena, odchází, aniž se vícekrát vrátí, a vyhledává si místa pokojnější. Samotná, silnější kňourové, snášejí si mech a drobné kletě do svého lože, které si tím

vystylají. Z večera vychází tato zvěř na paši a ráno vrací se k svému stávaníšti.

Tlupa zvěře černé, mimo dobu chrutí (boukání), skládá se z bachyň, selat a lončáků, nebo ze dvou- a tříletých kusů. Starší kňourové však, zůstávající osamotnělými, přidružují se jen v čase chrutí k bachyním. Chrutí počíná v druhé polovici listopadu a trvá až do ledna. Zmínění mišenci chrují se dříve a někdy i dvakrát v roce. Jakmile chrutí počíná, připojují se kňouři k bachyním a odhánějí slabší soupeře zuřivě, při čemž i nebezpečné poranění se stává. Lásku roztouženou projevují kňouři nejemnými nárazy svým rypákem, které bachyním uštěďují. Tyto trpí takové málo něžné projevy laskavosti často velmi dlouho, nežli podvolují se přání nezdvořilého milovníka, který i pak, požívaje kýžené rozkoše, neohrabaně a jakoby lhostejně, často i zuřivě hryže bachyni do týlu. V této době zapáchají kňouři hnusně a zvěřina též nabývá nepříjemné příchuti. Naskytuje-li se příležitost, pokládají divocí kňouři domácí svině, nenalézají-li dostatečného počtu divokých. Po chrutí opouštějí silní kňouři bachyně a slabší přidružují se k tlupám, při nichž i obřezlé bachyně zůstávají až do oselení (oprasení), jež stane se po čtvrtém měsíci. Když se přiblíží doba selení, opouštějí bachyně tlupu, vyhledávajíce klidné huštiny, v nichž upravují si prohloubené lože, které vystelou mechem, travou, listím, jehličím a suchým kletím, a tam kladou 4—10 i více selat dle poměru jejich síly nebo velikosti nebo dle stáří bachyň. Selata zůstávají asi 14 dní v loži, dokud nesesílí tak, že mohou matku svou provázeti. Tato je k sobě svolává, ochraňuje s všemožnou opatrností a hrdinně brání bez ohledu na vlastní nebezpečí až do času následujícího selní. Obvykle spolčuje se více bachyň se svými selaty v jedinou tlupu tak, že vyskytují se v počtu 30 i více. Zahyne-li některá matka, ujímají se ostatní osifělých selat, provádějící a ochraňující je jako svá vlastní. Selata po prvním roce stáří svého jmenují se lončáci, pak (v třetím roce) dvouletí kňouři a dvouleté bachyně a později (ve čtvrtém roce) tříletí kňouři a tříleté bachyně. Když kanec dospěje čtvrtého roku věku svého, stává se dospívajícím kňourem, starší pak kňourem a zvlášť silný hlavním kňourem. Bachyně po třetím roce jsou silné neb i velmi silné. Mladá selata, jsou-li včasné vybrána, nechají se domácně odchováti a skrotnou úplně; ve stáří 18—19 měsíců chrují se poprvé.

V tlupách bránívá se černá zvěř společně, a že je srdnatá, není ohrožena nebezpečím, že odváží se některý dravec nebo šelma k útoku na ni, vyjma lišku, které se někdy podaří ukořistiti sele nebo některý zesláblý kus. Uhrovitá nebývá a vůbec churavosti nepodléhá; jediné zánět, podobný záškrtu, někdy ji usmrcuje, jako kanec domácí.

Zvěřina černé zvěře poskytuje chutného pokrmu a bělčí (sádlo) slouží k týmž potřebám jako sádlo vepřové. K oži upotřebují sedláři i j. na rozličné výrobky; štětiny jsou vhodné pro kartáčníky, obuvníky a ze spodních vlnatých pletou se punčochy, rukavice a pod.

Škodlivost této zvěře patrna jest z jejího pokrmu, jakého požívá. Rozrýváním půdy způsobuje spousty v rolním a lesním hospodářství; že však v Čechách pouze v oborách chována jest, nemůže býti škodlivá zvláště v rolnictví.

Honba malá.

Zajíc.

(Zajíc obecný. *Lepus vulgaris*, čili *Lepus timidus*. Ze ssavců hlodavých Rodentia Glires.)

Mezi veškerou honební zvěř srstnatou v Čechách, na polích i v lesích, na horách i v rovinách, vyskytuje se bojácný zajíc nejčtetnější a dle toho, kde žije a se zdržuje, často nazývá se buď zajcem lesním (lesákem) anebo polním (polákem) a některý též skalákem, jiný pisčákem a t. d. Lesní zajíc bývá statnější polního a těžší asi o 2 *kg* (polní váží obyčejně 4—5 *kg*). —

Všeobecně známý zajíc má poměrně velkou, okrouhlou hlavu, s vypouklým čelem a dlouhými slechy; v hořejší čelisti má čtyři, v dolejší dva přední zuby, které jsou dlátkovité, u kořene duté. Tyto dorůstají neustále, proto musí zajíc kousáním potravy, ba i hlodáním jinak bezúčelným pořad je obrušovati, totiž hlodati, což zavdalo podnět ku dřívější domněnce, že zajíc jest přežvýkavcem. Stoličky mají příčný hrbek, takže podobá se, jakoby každá ze dvou zubů se skládala, a nemají vlastního kořene. Čelisti pohybují se od zadu ku předu a klouby čelistní jsou na přič válcovité. Slechy (sluchy, boltce) jsou delší hlavy, světlá (hlady) velká, tmavá, hořejší pysk hluboce rozdvojený. Tělo od hlavy až ku pérku jest 67 *cm* dlouhé a 30 *cm* vysoké. Prsa jsou úzká, tělo protáhlé, a zadní běhy skoro dvakrát tak vysoké jako přední. Zvláštnosti zajíců jsou běhy jeho u spodu hustě vlnou porostlé, z nichž přední končí pěti a zadní čtyřmi prsty s dráčky (škrabáky). Tělo kryje jemná hustá vlna hnědošedá (t. zv. zajícovatá), u spodu těla bílá a na slechách nejkratší, kde nalézá se zevně černá podlouhlá skvrna. Čenich jest žlutohnědý, kníry dlouhé a černé, čelo černavé a žlutohnědé. Hřbet až hluboko do straní kryje vlna černohnědá, dále přechází ve žlutohnědou a šedavou.

Pérko, 8 cm dlouhé, jest sněhobílé, vyjma černý proužek na horní straně. Některý zajíc jest více šedý, jiný více hnědý, některý tmavší a jiný světlejší. Ačkoli zaječice (ramlice) neliší se valně od zajiice (ramlíka), takže na první pohled mohou sotva od sebe určitě býti rozeznáni, přece při bližším zkoumání pozorovati lze, že hlava ramlíkova jest mnohem větší a kníry silnější, barva vlny tmavší a tělo zavalitější nežli ramlice. V loži mívá zaječice slechy šíře rozložené, v době honcování nosí pérko dolů svislé, ale zajíc vždy vzhůru zahnuté; ona prý vydrží před člověkem vždy déle v loži. Mladici v prvních dnech věku svého jsou barvy tmavé, a mnozí mívají na čele bílou skvrnu, někdy až do zimy. Někdy vyskytují se zajíci červenaví, žlutaví, černaví i strakatí, ba i s bílými běhy a lysinou na čele.

Nejsa opatřen prázdnou zbraní ku své obraně, jest zajíc velmi lekávy, plachý a bojácný, takže stal se tím až příslovným. Zpozoruje-li nějaké nebezpečí, tu vyhledává jen v útěku své záchranu, a k tomu obdařila ho příroda během velmi rychlým a vytrvalým.

Smysly zajců jsou dokonale vyvinuty, zvláště velmi ostrý jest jejich sluch. Hlas v době honcování zní jako temné mroukání, a ve smrtelné úzkosti pronikavé vřeštění podobá se poněkud vřískání malíckého dítěte, a zvláště hlasitě vřeští zajíc, když byl uchopen, při čemž hází sebou prudce i škrábe svými škrabáky.

O zajících myslelo se, že spějí s otevřenými světly, majíce prý oční víčka velmi krátká; nejnovějším badáním se však dokázalo, že spí jako jiný tvor se světly zavřenými. Oni pánují a kuželkují, totiž sedají nebo vystupují zpřímeně, zvedajíce tělo do výše, zvláště když v útěku se zastavují, by věřili, naslonchali a okolí přehlédli. Honěný zajíc kličkuje a uskakuje a mění směr svého běhu často v pravém úhlu, ba i v zad, zvláště přede psem honcím. V nesnází — jsa pronásledován, — přeplavuje potoky i širší vody, zalézá někdy i do dutin brlohů podzemních a t. d.

Vraceje se v ranní době k svému loži, odskakuje na stranu, vrací se několik skoků zpět, což i opakuje, až pak dlouhým skokem ze strany do lože zskočí.

Při delších běhách zadních zajíc pohodlněji běží do vřehu nežli dolů s vřehu, a toho používají nepřátelé jeho velmi často. V hustém obilí prokousává si úzkou dráhu, již probíhá sem i tam.

Když zajíc běží nebo jen hopkuje, klade přední běhy jeden za druhý a předstíbuje pak zadními běhy stopu předních tak, že podélné stopy zadních vždy před stopami předních běhů vytlačeny bývají.

Potravou zajců jsou nejvíce plodiny polní, luční a zahradní, zvláště pokud je rostlinstvo mladistvé. Mimo to požívají i rozmanité jiné byliny, ovoce, žaludy a pod. V zimě živí se nejvíce osením,

zvláště chutná jim vzešlé žito, pšenice, jetel, řepka, pozůstalé zeli a řípa. V té době jedí též kůru a okusují pupeny listnatého stromoví i křovin lesních, nejvíce jasanů, akátů, trnů, jasmínu, janoveců a pod. i neméně ovocných stromů, jabloní, hruší a švestek. Je-li krutá zima, trpí zajíci nedostatkem pokrmu a zhubnou značně, zvláště když povrch sněhu zmrzne, a oni k půdě nemohou se dohrabati. Tenkrát bývají zahradám a lesu neškodlivější, protože, nemajíce jiné paše, obryzují kůru a pupeny stromů a křovin.

Mimo mléko mateřské, jež slouží za první potravu mladým zajíčkům, požívá zajíc jen málo nápoje, nalézaje náhrady ve šťavnatém rostlinstvu, jež pojídá.

V jarní době bývají zajíci nejhubenější i z přičiny častého honcování. Nejtučnější bývají v listopadu a prosinci.

Jakmile ku konci zimy nastane mírnější povětrnost, počne honcování a trvá po celé léto někdy až do září. Při tom, zvláště v jarní době, zajíci honí zaječice i za bílého dne a sledují je po stopě. Často následuje více zajců za sebou jednu zaječici, kterou mnohdy velice unavují dlouhým honěním, než-li tato stane se některému povolnou. Při tomto honění zaječice běhá do kola a uskakuje. Žárliví zajíci servou se někdy mezi sebou, kousají, škrábou a políčkují se, až si vzájemně vlnu vytrhávají. Asi za měsíc po obřeznutí metá zaječice nejčastěji 2—4 mláďata, buď v křovině, v houšti, nebo v obilí, jeteli, vysoké trávě a pod.; vrátí-li se později v jarní době počasí zimavé se sněžením anebo bylo-li při teplém počasí v zimě honcování předčasné, snaží se vyhledati k metání v polích kopky hnoje, v lesích naváté stelivo a pod. Přes to však utlí zajičkové zahynou snad vždy, jestliže se zrodili v takové době nepříznivé. Zaječice kojí svá mláďata 14—20 dní. Pak jich zanechá a brzy honcuje opět. Metá tedy po každých šesti, osmi nedělích až do jeseně. Mladá (roční) zaječice metá v roce dvakrát až třikrát, stará třikrát až čtyřikrát a jen někdy výmínečně, při časně nastalém jaru, i pětkrát; ona dává tedy šest až deset a někdy i více mláďat. Obvykle při prvním metání zrodí jedno i dvě, při druhém a třetím tři až pět a při čtvrtém opět jedno neb dvě mláďata. Byly též případy, že v zaječici shledány současně mláďata skoro úplně vyvinutá a jiná v prvním vývinu. Přeploidnění toto jest možno při zvláštním dvojitém matečnicku zaječic.

Ramlíce ošetřuje pečlivě svých mláďat a nevzdaluje se od nich daleko. Rozlezli-li se, tu zvláštním pronikavým hlasem je svolává; mladí často sami ozývají se, by přivolali matku svou.

Mladí zajíci zovou se mladíci, pak polozrostlí, později tříčtvrťáci a úplně vyvinutí bývají ve dvanácti, patnácti měsících, do-

sahující pak věku sedmi až osmi roků. Časně z jara zrozeni mladíci honenji se někdy ještě v témž roce, ale mládě jejich nejčastěji nezůstává na živu.

Mladistvé zajíčky lze snadno domácně odchováti a mlékem, později jetelem, travou a pod. vyživovati.

Skoro celá Evropa i část Asie jest domovinou zajíců. Nejčetnější jsou v mírném podnebí a nejvíce líbují si tam, kde střídají se lesy, lučiny a role. Tu zdržují se v lesích, je-li povětrnost nepřízniva, nebo nenalézají-li v rolích potřebného klidu. Za večerního soumraku vycházejí do lučin a rolí na paši a vracejí se za ranního svítání do lesa zpět, kde vyhrabují si lože, v němž se uloží. Dokud je úroda na polích a panuje tu klid, setrvává zajíc i přes den buď v obilí, v jeteli, bramborách, v řípách, v zeli nebo v oranicích, jak kde shledává vhodnější místo pro své lože. Nejčastěji nalézáme zajíce v lesích od listopadu do května. Za doby zimní nejraději vyhledává pro lože své jižní svahy; v letě vyhrabává je tak, že leží v něm hlavou k severu, ale v zimě k jihu, z pravidla však vždy tak, aby vítr mu vál přímo na čenich. Když v listnatých lesinách spadává uvadlé listí se stromů, nepokojí zajíce šelest tím působený a v té době vyléhá do polí. Na rozlehlých pozemcích rolních, nejsou-li lesy na blízku, zůstává i v zimě na oranicích, strništích a na osení. Někteří zajíci setrvají i v zimě na polích tak dlouho, dokud je přílišné chladno nezapudí do lesa. V polích ukládá (přitlačuje) se zajíc do závětří za větší hroudy, za meze a pod., složiv vždy zadní běhy pod sebe a přední ku předu natáhnuv, na něž položí hlavu svou. Tak odpočívá též v loži u keře, pod lesním stromem mezi kořeny u pně a všude jinde. Ve vysokém sněhu mívá tak hluboké lože, že je sotva pozorovati lze a často nechá se tu skoro úplně zaváti. Není-li znepokojován a nalézá-li v okolí dosti potravy, vrací se po dlouhý čas stále do téhož lože a vyhrabuje je tak hluboko, že hřbet jeho jen nepatrně vyčnívá. Jinak mění častěji pobyt svůj, nevzdaluje se ale nikdy daleko od svého rodiště, ani když tu honěn bývá. Přiblíží-li se někdo blízko k loži, tu vyzvednut, neběží zajíc v přímé čáře, nýbrž obyčejně klikkuje.

Polní zajíc stěhuje se z obilí, když bylo toto požato, do jiného, a zmizelo-li i poslední s rolí, vyhledává lože svého v bramborách, řípách, zeli a pod.

Zajíce pronásledují všichni dravci i šelmy. Nejnebezpečnějším je mu pes, liška, divoká kočka, kolčava (lasice) a větší dravci pernatí, ano i černá zvěř, která zvláště ohrožuje mládě. I vrány a straky odvažují se na churavé zajíce nebo slabé mladíky. Mimo to podléhá

zajíc i některým nebezpečným chorobám jmenovitě nemocem pohlavním a pak hnilobě jater. Když zajíci v zimní době kaminkují (modře močí), jest to známkou, že mnoho jich zahyne.

Zvěřina zajecí jest chutná, záživná a proto, zvláště mladíků, vůbec oblíbená. Zimní kožešina jeho potřebuje se prospěšně na rozmanité výrobky, a sádlo dává léčivou masť. Letní kožešina jest méně cenná, ale ani ta se nezahazuje.

Jak snadno seznati lze z potravy, již požívají, a ustavičným hlodáním, mohou zajíci v četnějším množství dosti značných škod nadělati: jak v obilí (ramlice vykusují v obilí kolínka, ostatní ležeti nechávajíce), tak ohlodáváním stromův, jmenovitě ovoceho. Avšak tomuto zabrániti lze obvázáním stromův neb natřením a pod.

Zajíc bílý (bělák, *Lepus viriabilis*) žije v Alpách.

K r á l í k.

(*Lepus cuniculus*. Ze ssavců hlodavých. Rodentia.)

Původně divocí králíci namnoze zdomácněli a z těch někteří opět zdivočeli, zvláště když byli do lesů nebo remízů vysazeni.

Původní domovinou divokých králíků jsou jižní krajiny evropské (Španěly a staré Řecko). Odtud rozmnožili se po Francii, Itálii a dále k severu. Nalézají se i v některých krajinách ostatních dílů starého světa a zavezení do Ameriky, rozplemenili se tam valně. Ti králíci, kteří vyskytují se v honbištích, nejsou jen divocí, ale i zdivočelí. Avšak není značnějšího rozdílu mezi králíky divokými a zdivočelými.

Králík podobá se celkem zajíci, je však asi polovičně tak velký a silný; zrostlý váží 2—2·5 *kg*. Vlna, tělo jeho kryjící, jest jemnější a kratší než-li zaječí, ale více zašedivělá nebo černožlutá. Delší a ostřejší škrabáky u prstů bývají bílé. Zadní běhy jeho jsou též delší předních, avšak poměrně kratší než-li zajíce, pročež neběhá tak rychle a vytrvale jako tento a na planině snadno ho ohař dohoní. Podstatně liší se od zajců svým obydlím podzemním. Brlohy tyto vyhrabují si předními běhy, vyhazující zadními nahraabanou zemi ven. Pod zemí zůstávají větší část dne a jen někdy za příjemného počasí sedávají venku. Nejraději vyhrabují si brlohy své na okrajích lesních huštin a drží se nejčastěji na sklonech výsluních. Nemohouce spolehnouti se ani na útěk a jsouce bezbranní jako zajíci, uchylují se nejraději do brlohů, kdykoli jim nebezpečí hrozí; proto nevzdalují se nikdy daleko od těchto svých útočišť aneb od hustého

křoví. Z večera vylézají na paši, navštěvující travnaté mytě, role i luka. Z rána vracejí se pak k odpočinku zpět. —

V době honcování králík ozývá se temným mroukáním, ve strachu anebo pociťuje-li bolest, zní hlas jeho jako pronikavé vřešivé pískání.

Překvapí-li ho nepřítel, a zvláště když jest pronásledován a do nesnáze vehnán, přitlačuje se bojácně k zemi. Když venku sedí a něco podezřelého zpozoruje, dupe zadními běhy. Zdá se ostatně, že králík je chytřejší zajice. Též pozoruje se mezi nimi více rodinné přichylnosti. Obratnější zajice, v běhu uskakuje mistrně a kličkuje i za různými předměty se kreje. Stopa jeho podobá se zaječí, je však jen tak velká, jako mladíka polozrostlého. I potrava králíků jest táž jako zajců; rádi pojídají mladistvé výhony, kůru a jahůdky jalovcové, které zvěřině jejich dodávají zvláštní příjemné chuti.

Nejmilejší a nejpříznivější domovinu poskytuje jim území, v němž se nalézají lesy a porostliny, role a luka v příhodném střídání na rovinách, sklonech i kopcích. V hlubokých lesích si nelibují a v studeném podnebí nevydrží venku přes zimu. Pro snadnější vyhrabávání jejich brlohů jsou vhodny půdy kypré, písčné. Jako zvláštnost připomíná se, že mnoho zajců opouští honbiště, ve kterémž králíci přílišně se rozplemenili.

Králíci honcují od února až do října. Při pokládání přitlačí se králíci na zem a králík bryže jí při tom do týla. Za 30 dní pak metá ramlice 4—6, jen málokdy více nebo méně mláďat a klade je do vystlaného lože t. z. komory hluboko v brlohu. Brzy pak opět obřezne, takže v každých šesti, neb osmi nedělích metání se opakuje. Mladí králíčkové po svém narození zůstávají tři až čtyři neděle v brlohu jsouce živěni mateřským mlékem. Kdykoli v té době králíci odchází z brlohu na paši, zahrabe vždy východ zeminou a urovná i udupe povrch její tak, že nesnadno ho člověk nalezne. Později vylézají mladí králíčkové vždy z večera ven, aby brali paši. Ve druhém roce věku svého jsou úplně vyvinuti a rozplemeňování schopni. Jen málokdy dosáhnou králíci přes sedm roků věku svého. Míšenci králíkův a zajcův t. zv. leporidi nejsou vzácností, avšak zůstávají neplodnými. — Králíci jsou velmi vilní, a sameci žarliví.

Jsouce ve svých brlohách lépe chráněni před mnohými nepřáteli svými, rozplemeňují se hojně, a kde četně se nalézají, způsobují veliké škody svým hlodáním: překusují celé řady mladých stromků, takže vypadají, jakoby požaty byly.

Nepřátelé králíků jsou titíž jako zajců. Zvláště nepřátelskou jest jim vřeta, tchoř, kolčava a kuny, a to proto, že je i v brlohách vyhledávají a pronásledují. Pro lišku a kočku nebývají obyčejné brlohy

králíci dosti přístupny. Tyto, jakož i jiné šelmy a dravci, jsou omezeny tedy pouze na lov králíků mimo brloh.

Zvěřina králíci jest bílá a zvláště starších méně chutna než-li zaječů; kožešin upotřebuje se jako zaječích.

V e v e r k a.

(*Sciurus vulgaris*. Ze ssavců hlodavých. Rodentia.)

„Opice českých lesů“, čiperná veverice, oživuje a ozdobuje naše háje i hvozdy dosti četně. Tělo její jest štíhlé, válcovité, tvarů pěkně souměrných, jehož délka od čenichu k ohánce měří 20 cm a výška 9—10 cm; nevyvrhnutá váží asi 0·3 kg. Skoro čtyřhranná hlavička s čelem sploštělým je ku předu přišpičatělá a na krátkých širokých zpřímených slebách vyrůstají srstnaté štětíčky. Ohon asi o 2 cm delší těla jest hustě obrostlý dlouhou, jemnou srstí, poněkud ve dvě řady rozdělenou. Srsť její jest buď rudá nebo popelavá, více nebo méně tmavá, na hrdle a spodní části těla obyčejně bělavá. U čenichu vyrůstají dlouhé, černé kníry v pěti řadách. Na předních běhách jsou čtyři a na zadních pět prstů, silnými a dlouhými dráčky opatřených. Tmavohnědá světlá jeví veselost a živost. Přední, ostré a žluté zuby hlodavé, po dvou nahoře a dole, jsou dlouhé, poněkud pohyblivé a neúplně pyskem zakryté; špičáky scházejí docela, a stoliček jest po pěti v hořejší a po čtyřech v dolejší dásni. V běhu shrbatí veverka poněkud svůj hřbet a ohon natabuje rovně za sebe. Jako zvláštnost vyskytují se veverky černé, strakaté i jinak barvené.

V době honcování jest hlas její pískavý a jindy (v zahrávání) zní jako temné mroukání. Zpozoruje-li člověka nebo cokoli podezřelého, ozve se mlaskavým „čok, čok“ a zmizí v houšti nebo ve větvích na stromě. Veverka jest zvířátko chytré a čistotné, při tom i dosti pohodlné a choulolistivé. Přírodou obdařena jest smysly velmi dokonale vyvinutými a je-li pronásledována, počíná si opatrně a ostražitě.

Veverka nejraději sídlí v korunách vysokých stromů. Tam upravuje si pohodlný pelech. Ku kratšímu odpočinku používá i opuštěných hnízd stráčích, vraních nebo káních. Obydlí stálá, v nichž hnízdí a útočiště vyhledává před zimou a deštěm, měkce vystlaný pelech, staví sobě sama ze suchého chrastí, mechu a pod. nejčastěji na silné větvi a zřídí nad ním kuželovitou střechu dosti hustou, by chránila se před deštěm. Vchod je obyčejně na straně východní ze spodu nahoru a dá se snadno ucpati, což veverka vždy činívá, když studený vítr anebo déšť stává se jí nepříjemným. Mimo hlavní vchod ponechává si obyčejně u pně stromu zvláštní, menší východ, aby přepadena uprchnouti mohla. Někdy bývá pelech v dutém stromu.

Hřeje-li ji slunce do kožichu, ukrývá se v pelechu a spává v létě přes dobu polední, vycházejíc pouze ráno a večer vyhledávat potravu. Též zůstává v úkrytu svém při bouři, dešti i větru, a předvídává nepříznivé počasí půl dne napřed, projevujíc to nepokojností. Je-li povětrnost přízniva, bývají veverky čilé a neunavné v dovádění. Rejdění jejich nemívá konce. Se stromu na strom, s větve na větev, někdy i na zem a zase po pni vzhůru až do vrcholu, s toho na vrchol jiného stromu, tak stále, vždy skokem hbitě své rejdy provozují. V koruně stromů skočí veverka s větve jedné na druhou i pět metrů daleko s rychlostí takovou, že pozorovateli jen po houpajících se větvičkách poznati lze směr, kudy a kam utíká. Při podivuhodných skocích pozorovati lze, jak velice prospěšný jest jí dlouhý, huňatý ohon její, pomocí jehož zmírňuje prudkost nárazu a pádu při skoku na zem i mění zároveň směr pohybu v padání. Jsou-li k tomu jakkoli přinuceny, dovedou veverky i dosti obratně plovati.

Veselým rejdním svým veverky oživují lesy celé Evropy a severní Asie. Zůstávajíce po nejvíce jen v lesnách navštěvují zahrady, když v nich vyhledávají ovoce. Z lesů, v nichž se zrodily a zdomácněly, obvykle daleko se nevzdalují.

Živí se hlavně semeny lesního rostlinstva, nejvíce jehličnatého stromoví. Šišky stromové ukusuje a odnáší veverka v hubě na pařez nebo na větev. Tam posadí se na bobeček a zdvihnouc ohon do výšky, vylouskává semínko jedno za druhým. Nasycena pustí šišku na zem a spokojeně zavrčí. Často mívá veverka od louskání šišek v koutkách ústních nahromaděnou pryskyřici a výkal její po této potravě, hozený do ohně, shoří plaménkem. Ráda pojídá jádra oříšků liskových, bukvice, žaludy i některé houby a nepovrhne semenem habrovým, jasanovým ani borůvkami, brusnicemi a jiným ovocem lesním. Hrušky, jablka a pod. olupuje tak dlouho, až se dostane k jádrům, které pojídá, vše ostatní ležeti nechávajíc. I pupeny a mladistvou kůru mnohých stromů ohlodává. Klade se jí též za vinu, že prý vypíjí vejce ptačí a tím škody působí. Zvláštní milou pochoutkou jsou jí sušené švestky a houby, pro něž si zachází i na hůry blízkých stavení. Do dutin stromů a též do některého hnízda snáší si oříšky, houby i jiné potraviny do zásoby pro dobu zimní; úkryty ty pamatuje si dobře. Dle napadených ohryzků a šupin šišek, zvláště v jeseni, snadno souditi lze na množství veverek.

Veverky honují se v měsíci březnu nebo dubnu a starší prý podruhé v červnu nebo červenci. Veverčice klade pak za čtyři neděle po honcování obvykle tři až čtyři mláďata, která jsou slepá do desátého dne. Starí pečují o ně starostlivě, až pak hnízdo opustí a po

lese se rozběhnou. Seznává-li veverčice, že je hnízdo její pozorováno, odnese jedno mládě po druhém do jiného.

Po prvním roce věku svého jest veverka úplně zrostlá a vyvinutá; stáří dožije se asi sedmi roků.

Mladé veverky snadno zdomácní a ochočí se. Jsou to zvířátka velice čilá, veselá a hravá, čímž stávají se milými.

Zvěřina veverek jest chutná (u Angličanů lahůdkou), kožešina jejich brává se k hotovení rozmanitých výrobků kožešnických, a ze srsti dělají se štětce.

Nejůhlavnějšími a nejzlobivějšími nepřáteli veverek jsou kuny i divoké kočky. Mimo to bývají pronásledovány i liškou, ale málokdy s výsledkem, protože na strom snadno upřejnou, pak jestřábem a jinými dravci, jimž také často uniknou ubíhající závitěm po kmeni tak, že dravci nuceni jsou ve větších kruzích strom obléťavati, čímž se omeškávají, kdežto čiperka v husté chvoji koruny stromu se ukryje. Podobně uniká veverka též před člověkem, probíhá po pni vzhůru tak, že skoro stále za kmenem ukryta zůstává. Chycena brání se zuřivě a svými předními zuby zasazuje rány citelné.

V některých učebnicích mysliveckých uvedena jsou ještě jiná zvířata, která v české myslivosti mezi honebnou zvěř zařaděna nejsou (jako křeček, sysel, . . .) anebo v Čechách se vůbec ani nevyskytují (jako kamzik, bobr, . . .).

Škodná zvěř pernatá.

(Viz upozornění u „Pernaté zvěře užitečné.“)

O r l o v é.

(Aquilinae.)

Svoji statečností, odvahou a silou, rychlým letem a bystrým zrakem vyniká orel nad ostatní ptactvo a pojmenován jest jeho králem. Charakteristické známky orlů jsou:

Zploštělá hlava se silným, rovným a teprve od polovice srpovitě dolů zakřiveným zobákem; opeřené s'ojáky se silnými, srpovitě zahnutými a velmi ostrými pařáty (drápy). Ozobí není peřím porostlé. Křídla jsou zakulacena, protože čtvrté nebo páté brky bývají nejdelší. Ocas jest dlouhý a široký, na konci buď rovný nebo zakulacený. Tělo (orlice větší, orla menší) jest zavalité, hustě porostlé peřím, obyčejně zašpičatělým. Velká jiskrná světla prozrazují odvalu, což zvyšuje vypouklá kost nad obočím. Vzadu na hlavě nebo na šíji jsou péra zahrocující se anebo prodloužená v chochol. Hlas jejich jest více méně pronikavé kvikání, nebo temný krákot. Jsou to dravci povahy brdé, ušlechtilé, lupiči jen z hladu. Lítají překrásně a vznášejí-li se od země, mávají mocně křídly, ale jakmile dospějí jistě výše, rozepnou perutě své a ubánějí hbitě. Často nelze ani pozorovati, že by pohybovali křídly. Útočce na kořist vrhají se s výše velmi rychle dolů za silného šelestění křídel svých. Po zemi chodí neobratně a poskakují zvláštním způsobem pomáhajíce si křídly. Sedící orel drží tělo zpříměné a prozrazuje hrdý klid. Jako zrak, jest i sluch orla výborně vyvinut a též o dokonalosti ostatních jeho smyslů nelze pochybovati. Jest opatrný, plachý i drzý a odvážlivý. Někdy užívá též jakési lsti a podnikaje výpravy, počíná si velmi rozvážně; činí-li však útok, napíná všecku svou sílu a projevuje při tom neobyčejné rozčilení.

Většina orlův obývá nejčastěji lesnaté bory a jen někdy, vyhledávajíce pokrm svého, zabloudí do polních honbišť. Někteří libují si na skalách, jiní obývají břehy mořské, jezer nebo řek a jednot-

liveji vyskytují se i v širých stepích. Sídli vždy jen na samotách a odtud zaletují i k dědinám, by tu kořistili.

Skoro všichni orlové jsou přelétavci, kteří mimo dobu hnízdění stále se potulují. Nežijí rádi ve společnosti s druhy svými, alespoň netrpí za doby letní jiného páru v okrsku svém. Spáření orlové věrně k sobě lnou a setrvávají tak po celý věk. Spárují prý se teprve u věku pokročilejším.

Dravci tito živí se zvěřinou kolouchů, srnčat, zajícův, . . . i větších ptákův a jen v nouzi též mršinou. Zdá se, že ryby jsou jim milým příkrmem, ale obojživelníkův asi málokteří si všimají. Ulovenou kořist odnášejí na určitá místa, by ji tam slupli. Vrhají se srdnatě na zvířata silnější, ale spokojují se i s malými.

Mimo člověka nemají orlové žádného nepřítele nebezpečného.

Z četných druhů zabloudí do Čech někdy orel skalní (*Aquila fulva*, *Falco fulvus*), největší a nejsilnější ze všech orlů. Měří 80 až 95 cm délky a 2 m i více šířky. Světla jeho jsou žlutočervená a ozobí pěkně žluté. Šiji a dolejší krk kryje peří rezavě hnědožluté a ostatní část těla tmavohnědé. Ocas ve třetině od kořene jest bílý, dále černě pruhovaný nebo skvrnitý a ku konci černý; spodní peří jeho jest bílé. Žlutavé stojáky jsou až k prstům opeřeny hnědě. Peří mláďat bývá světlejší. Avšak barva peří těchto orlů bývá rozdílna, některých veskrze tmavohnědá, jiných zlatohnědá atd. Ozývají se hlasem drsně kvikavým, v ranní době pronikavě.

Orel skalní obývá pohoří v rozsáhlých lesích evropských a asiatských a mnohdy prý zaletuje i do severní Afriky. V Čechách někdy hnízdí v Šumavě a Krkonoších, avšak vždy jen jednotlivě. Nejmilejší jsou mu skaliny nedostupné. Ze hnízdiště vyletuje jich často několik týmž směrem. Opouštěje noční útulek dlouho po slunce východu, krouží vysoko ve vzduchu a loví obyčejně až do poledne. Pak vrací se k odpočinku, nejčastěji na blízko svého hnízda i mimo dobu hnízdění. Tu sedí klidně a zažívá. Odpočínuv si, letí se napojit a za teplého počasí koupává se skoro každodenně. Pak vydává se opět na lov. K večeru brává si ve vzduchu a za soumraku zapadá k přenocování. Lovící orel, zpozoruje-li kořist, spouští se střelhitě a zabodá do ní oba své pařáty.

Z ptactva jsou před ním jisti pouze dravci, vlaštovky a rychlí pěvci, ze ssavců jen přeživavci, jedno- a mnohokopytníci. Avšak mláďata těchto i oněch a často i vychytralý lišák a ostnatý jezek padne mu za oběť. Když potravu úplně strávil, vydavuje (krká) chuchval zploknutého peří a chlupů. Kostí stravuje úplně.

Orel tento hnízdí obyčejně v měsíci březnu. Hnízdo upravuje si ve skrytých vyklencích skalních nebo na výběžcích skal nepřístupných anebo v korunách vysokých stromů. Je-li hnízdo na stromě, bývá

obyčejně spodek jeho ze silných oklestkův, hořejšek z tenčích haluzek a mělké prohlubení vystláno podrobnějším proutím a lišejníky. Takové hnízdo měří v průměru 1'3—2 m, a že po více roků bývá používáno i opravováno, přibývá ho do výšky. Na skalách tvoří spodek jen několik větviček. Vejce obvyčejně 2 neb 3, jsou poměrně malá, velmi kulatá, bílá nebo zelenavě šedá s nepravidelnými skvrnami a tečkami, barvy šedavé nebo hnědé. Z nich vylíhnou se mláďata asi po 33 dnech. Nejčastěji zůstává na živu jen jedno nebo dvě mláďata, která vyletují teprve ku konci července. Staří starají se o ně pečlivě, snášejí jim hojně potravu.

Jakého věku může dosáhnouti orel tento, nesnadno jest zvědět, a vypravuje se, že přežije století o mnoho roků.

Tomuto velice podoben jest orel zlatý (*Aquila chrysaetos*, *Falco chrysaetos*) lišící se pouze o něco menším i štihlejším tělem, a pak tím, že má péra šijová mnohem širší, ocas uprostřed prodloužený a drobné peří u kořene ocasu tmavé. Opeření jeho jest vesměs jasnější, více do rezavočervena. Na páždí bílá skvrna jest zřetelnější a hnědavě popelavé peří ocasu znamená jest příčnými páskami nepravidelnými, klikatými, barvy černé s užší páskou koncovou. U nás je nevšední vzácností a někteří přírodopytci stotožňují jej s orlem skalním.

Známější jest orel královský (*Aquila imperialis* čili *Aq. Mogilnik*), který v Čechách nehnízdí, a jen někdy sem zaletuje. Bývá 80—85 cm dlouhý a 1'9—2'2 m široký. Tělo jeho jest zavalité, ocas poměrně krátký, ale křídla dlouhá a složená přesahují konec ocasu. Opeření jest tmavohnědé a stejné. Hlavu a šíji kryje peří rezavě-hnědé nebo plavožluté. Na nejspodnějších perech křídelních nebo na lopatkách je sněhobílá velká skvrna a na ocase černé pásy. Mladí bývají opeření hnědavožluté s podélnými tmavohnědými skvrnami. Hlas klidně sedícího jest temný, podobající se hláskám „ga, ga, gak“, ale v rozčilení zní vřiskavě asi jako: „I-kra, i-kra“.

Životem svým podobá se namnoze orlu skalnímu; loví zajíce a drobnější zvěř, dropy i menší ptac vo. Zalétne-li kdy do lesů českých, nezdrží se tu dlouho.

Četnější jest orel křiklavý (*Aquila naevia*), který v Čechách hnízdí. Délka jeho měří 65—70 cm a šířka 186 cm. Opeření jest hnědějako káva, jednostejné, v letě bledší; ozobí bývá žluté, zobák modravý a prsty i neopeřená část stojáků žlutá; péra ocasu jsou hnědá se špinavé bělavými skvrnami. Opeření mláďat jest vždy tmavší, s rezavými tečkami a proužky. Ve všem ostatním neliší se od předešlého. Hnízdí na vysokých stromech a klade obvyčejně 2 bělavá, červenavě tečkovaná vejce, z nichž asi v 21 dnech mláďata se vylíhnou.

Odrůdou tohoto jest *Aq. clanga*, který však bývá větší a štihlejší a liší se mimo to zvláště v mladosti i jinými podrobnostmi. On nehnízdí v Čechách a jen někdy sem zalétá.

Orel Bonelliův (*Aquila fasciata Bonelli*), délky 70 cm a 145 cm šířky, opeření nejvíce hnědého, místy černého, šedého a bílého, rozmanitě skvrnitého nebo lemovaného i pruhovaného, mramorovaného . . ., se žlutými světlými, modravým zobákem, žlutým ozobím a šedožlutými stojáky; jest velmi hbitý a smělý, jehož let podobá se více letu sokola. V Čechách je vzácností a jen někdy sem zabloudí.

Častěji vyskytuje se v Čechách mohutný orel mořský (*Aquila albicilla* čili *Haliaeetus alb.*), který mění se sice podle domoviny své co do velikosti, ale méně co do barvy. Bývá 85 až 95 cm dlouhý a téměř 25 m široký. Hlavu, šíji, hrdlo a hoření krk kryje peří barvy jasně plavé, šedožluté, hoření hřbet a zášij temně hnědé, které vesměs je lemováno jasně plavě žlutošedě. Dolejší část hřbetu a spodní část těla jsou temně hnědé. Brky křídel liší se barvou černohnědou a péra poněkud zakulaceného ocasu sněhobílou. Světla, zobák a stojáky jsou žluté. Opeření orlice jest tmavší, na prsou a spodní části těla jest peří její bíle skvrnitě. Též mláďata liší se od starších tmavou hlavou a ocasem, jakož i jasně šedohnědým drobným peřím.

Jest to dravec silný, neunavnný, vytrvalý a nejnebezpečnější lupič. Příhodný les anebo skála bývá odpočinkem jeho, kamž ubírá se velmi pozdě v noci a odletuje odtud časně z rána, by prohledal loviště své.

Orlové tito rozplemeňují se v březnu podobně orlům jiným.

Orel říční (*Aquila haliaeetus* čili *Pandion haliaeetus*) považuje se za člena zvláštní podčeledi, spojující orly a luňáky. Délka jeho činí 55 cm a šířka asi 160 cm. Tělo jeho jest poměrně malé, ale zavalité, hlava velikosti prostřední, zobák krátký, silně ohnutý a již na ozobí zakřivený. Stojáky jeho jsou silné, sotva po patu opeřené: prsty ozbrojeny ostrými, oblými, silně zakřivenými pařáty; prst vnější obrací se v před i v zad. Křídla přesahují přes ocas. Peří jeho hladce přiléhá a jest mastné. Opeření hlavy a šíje jest žlutavě bílé, na délku černohnědě pruhované, a peří to jest ostře hrotité. Ostatní peří jeho jest hnědé a jasněji vroubené. Péra ocasu jsou hnědé a černě pruhovaná a spodní část těla kryje peří bílé nebo žlutavěbílé. Od žlutavých světel táhne se tmavý pruh až do polovice krku. Ozobí a stojáky jsou modravě šedé, zobák a drápy leskle černé. Hlas jeho zní kvikavě a podobá se hláskám „kai, kai“, ale v době páření jako „krau, krau“.

Orel tento žije ve všech dílech světa. Hnízdí na severu i na jihu, jednotlivě i na ostrovech. V Čechách usidluje se trvale jen tam, kde jest mnoho vodstva. Když vody zamrzly, odlétá k jihu. Teprve pozdě z jara, obvykle v dubnu, vrací se ku svému dřívějšímu hnízdu, v nej-

hořejších větvích koruny stromové se nacházejícímu, nebyl-li tu v předešlém roce znepokojován. Nové hnízdo, jehož spodek skládá se ze zpukřelých klacíků 3—4 cm silných, buduje z látek nejvíce z vody vylovených a mělkou kotlinku vystlává ostřicí, slamou, mechy, lišejníky . . . Takové hnízdo bývá 1—2 m vysoké, dle stáří každý rok vyšší jako hnízdo orla skalního. Dobrácká povaha jeho dopřává všemu ptactvu usazovati se u hnízda jeho.

V druhé polovici dubna snáší orlice ob den po jednom vejci, až do počtu 3 nebo 4. Tato jsou podlouhlá, téměř bez lesku, 50—70 mm dlouhá a 44—52 mm tlustá, barvy jasně bílé s modrošedými a též rezavými skvrnami, někdy krvavými nebo kaštanovými a pod. Když oba staří, jak se zdá střídavě, vyseděli na vejecích asi 25 dní, líhnou se mláďata, jichž nebývá více dvou. Staří zásobují je pokrmem asi po deset neděl. Pak opouštějí mladí orlové hnízdo, ale staří uči je lovit, až posléze v září, říjnu nebo listopadu vydávají se na cestu do krajín jižních. Bylo-li hnízdo jeho zničeno, zvláště byl-li strom, na němž hnízdil poražen, opouští les ten nadobro a usídlí se jinde.

Z rána vylétá na lov ryb, často i dosti daleko. Kronže ve vzduchu pátrá dříve bedlivě, je-li bezpečen. Vypátrá-li kořist, vrhá se na vodu, zmizí ve vlnách a rychle vynoří se opět a vznese se do výše. S ulovenou rybou zalétá pak do lesa nebo na skálu, by ji tam v bezpečnosti požil. Jen z největší nouze loví i jinou kořist.

Kuna lesní zničuje někdy vejce jeho.

V českých honbištích někdy i ještě jini orlové se vyskytují, ale vedlo by příliš daleko popisovati všechny, kteří již v Čechách zastřeleni byli. Takové za škodnou zvěř českou považovati nelze.

K á n ě.

(Buteoninae.)

Dravci tito stávají se namnoze užitečnými, hubice množství myši, hadův i jiné odporné plémě. Proto mnozí požívají zákonité ochrany, avšak v české myslivosti považování jsou za ptactvo škodné. Jsou to méně obratní sokolové prostředně velcí, vyznačující se krátkým zobákem od kořene zahnutým, po stranách smáčknutým a na ostří bez zoubků; stojáky prostřední výšky s krátkými a slabými prsty, které jsou ozbrojeny špičatými, ostře zakřivenými pařáty; dosti dlouhými a zakulacenými křídly, v nichž je čtvrtý brk vždy delší ostatních. Opeření jejich jest husté a záleží z per dlouhých a širokých. Peří, hlavu kryjící, obyčejně úzké a hrotité, mnohdy prodlužuje se v chochol. Barva peří bývá temná s rozmanitou kresbou. Pohlaví neliší se valně od sebe, vyjma velikost, kterou slípka značně vyniká.

Ze smyslů, vesměs dokonale vyvinutých, zvláště bystrý jest jejich zrak skoro jako orlí. Jak pozorováním zjišťuoa jest, jsou mírumilovné a nelze je nazvatí lstivými. S ostatními dravci snášejí se dle možnosti sousedsky a jen výra nenávidějí. Na zemi chovají se neobratně. Chodíce spíše poskakují, nežli vykračují. Lítají zvolna a dlouho se vznášejí. Vyslídívše kořist třepetají se nad ní a útočice vrhají se dosti zdlouha směrem šikmým dolů. Rádi pozorují okolí s nějaké vyhlídky rozhlížejíce se dlouho kolkolem. Někdy vznášívají se do velmi značných výší a pouze z kratochvile krouživají ve vzduchu.

U nich není divokosti ani krvežíznivosti. Jsouce nasyceni neloví dále. Drobní obratlovci a hmyz, hlemýždi i mnohé látky rostlinné slouží jim za pokrm, a jen někdy vrhají se na některé zvíře, zvláště na nemotorná mláďata a raněné ptáky.

Hnízdí na vysokých stromech. Mláďata jejich bývají vyživována od obou starých, kteří je potravou zásobují i statečně obraňují, a po vyvedení ještě dlouhý čas provázejí a cvičí.

Mladé káně zkrotne v domácnosti tak, že odlétá a zpět se vrací. Z těchto dravců přilétá do Čech často:

Káně hadí (*Circaetus gallicus* čili *Buteo gall.*), tvořící přechod mezi orly a káněmi. Štíhlé, ale silné tělo její měří 70 cm délky a 180 cm šířky. Krk jest krátký, hlava dosti veliká; zobák silný, namodrale černý, krajů rovných. Holé, jasně modravé stojáky štítkované, s prsty krátkými, jež opatřeny jsou nedlouhými, zahnutými a špičatými drápy. Velká, vlnitým chmýřím ověšená světla jsou žlutá a ozobí jasně modré, křídla dlouhá a široká ocas jest rovně zastřižen. Volně přilehající peří na hlavě a šíji temně hnědé, s jemnějším lemem, bývá zašpičatělé. Peří na hřbetě a krovkách křidelních jest tmavohnědé. Brky křidel jsou černohnědy, světlohnědě obroubeny a černě páskovány; péra ocasu tmavohnědá se třemi pruhy černými a s bílým zakončením. Čelo, brdlo a postraní hlavy jest bělavé s úzkými, hnědými čárkami a spodní část těla bílá s jasnohnědými skvrnami příčnými. Hlas její zní příjemně, podobaje se hláskám „bli, bli“.

Mladí ptáci liší se ode starých jen nepatrně.

Jako pták tažný přilétá do Čech v době mezi květnem a zářím a někdy prý tu i hnízdí. Přezimuje ve střední Africe a v jižní Asii a Evropě, kteréžto země i stále obývá.

Způsobem života a chováním svým namnoze podobá se naší káni lesní. Kroužíc vznáší se nad nivami, které ji slibují hojný lov. Za přílišného vedra dlouho odpočívá sedíc na stromě. K nočnímu odpočinku volí si osamělé stromy, s nichž může daleko viděti. Živí se nejvíce hady a mimo to požírá i ještěrky a žáby, pronásleduje ryby i potkany, slabé ptáky, raky, větší hmyz a bývá mladým zajícům nebezpečna.

Káně rousná (*Archibuteo lagopus*). Význačnou známkou jsou její úplně, až k prstům opeřené stojáky, malý a úzký zobák rohovitý, velmi zakřivený; křídla velká, v nichž jest třetí nebo čtvrtý brk nejdelší, dosahují složená až na konec zakulaceného a dlouhého ocasu. Peří její jest volné a na jicnu štětinovité. Tělo bývá zděli 65 *cm* a zšíří 150 *cm*. Peří kypře a zaokrouhlené mívá barvy rozmanité, směsí bílé, žltavé bílé, červenošedé, hnědočerné a hnědé. Světla jsou červenožlutá a stojáky červenavé. Od káně lesní rozeznává se v letu snadno dle černých skvrn na ohbí křídel a podivným zbarvením ocasu.

Do Čech přiletuje skoro každé zimy v počtu četnějším a žije podobně jako káně lesní. Tu živí se nejvíce myši; ale loví i zvěř užitečnou, zvláště koroptve, jsou-li nedostatkem potravy sesláblé. Domovinou její jsou severní krajiny starého i nového světa, v Evropě hlavně Skandinávie a severní Rus, kde se v letě zdržuje a hnízdí.

Káně lesní (*Buteo cinereus*, *B. vulgaris*, *Falco buteo*) bývá asi 60 *cm* dlouhá a 120—130 *cm* široká. Barva opeření bývá rozličná, takže nesnadno lze naléztí dvě zcela stejně barvené. Bývají buď jednostejně tmavohnědé, na ocase pruhované nebo jasnohnědé s podélnými pruhy, — jiné žltavé bílé s tmavšími letkami a péry ocasními atd. Okolí zobáku paprskovitě obrůstá vláskovitě, drobounké peříčko; světla jsou šedohnědá, starších ptáků červenavěhnědá a nejstarších šedá. Ozobí a neopeřené části stojáků bývají žluté jako vosk; pařáty jsou poměrně krátké. Malý, úzký a velmi zakřivený zobák jest u kořene modravý a na konci černavý. Křídla jsou široká a jich třetí, čtvrtý a pátý brk nejdelší. Rovně zakončený ocas není dlouhý, a složená křídla jej zakrývají.

Káně tato sedává na větvi stromu, kameni, mezníku, pahrbku nebo na nějakém sloupku, obyčejně skrčena a poněkud rozčepejřena; ráda stává na jednom stojáku majíc druhý ohnutý a v peří skrytý. Lítá zdlouhavě, skoro beze všeho šelestění. Lovíc třepetává se dlouho nad vyslíděnou kořistí, načež vrhá se na ni uchvacuje ji napřaženými pařáty. Obyčejně nevznáší se do přílišné výše, vyjma dobu jarní, kdy spáření krouží houpavě nad lesem, ozývajíce se zvucným voláním, které zní jako blásky „krieh, krieh“, neb „hie, hie“. Ostatně hlas této káně podobá se poněkud kočičímu mňoukání. Dravec tento jeví chytrost, lstivost i potměšilost.

Hnízdí v lesích na stromech. Z jara v dubnu nebo v květnu vrací se k dřívějšímu lůždu svému, nebo si upravuje nové v koruně příhodného stromu blízko u pně, ze silnějších a pak slabších větví, v průměru 60—80 *cm* velké. Plochá dutina hnízda bývá vystlána tenkými halůzkami, mechem, zvířecími chlupy a pod. Ze 3 až 4 vajec zelenavě bělavých s jasnohnědými skvrnami vylihnou se mladá ka-

ňátka asi za 21 dní. Staří starostlivě přinášeji jim pokrm až do jejich vzrůstu a vylétnutí.

Pro svou potravu lesní káně lapá myši, potkany, křečky, hady, žáby, hmyz a žížaly, i přepadá mladé, také choré, zvláště postřelené zajíce, též koroptve, bažanty a zpěvné ptactvo, požírajíc i vejce jejich. V nouzi spokojí se i mršinou.

Domovinou její jest Evropa a vyskytuje se v době zimní též v severní Africe. V Čechách hnízdí a zůstává celý rok nejraději v lesích, které střídají se s rolemi a lukami, avšak bývá stále i ve hvozdech hlubokých.

Ačkoli tato káně hubením myši a zmiji stává se užitečnou, nelze upřít, že honně zvěři značně škodivá, zvláště v zimě.

Včelojed (*Pernis apivorus*) štibléjší ostatních svých soukmenovců, liší se od nich dlouhým, ku konci ostře zakřiveným zobákem, krátkými, jasně žlutými stojáky s pařáty dlouhými, které ale jsou poměrně slabé a málo zahnuté. Ocas jeho jest dlouhý, a třetí brk v křídlech bývá nejdelší. Okoli zobáku obrůstá krátkým, tubým, skoro štětinovitým peřím. I ostatní peří této káně jest tužší a přiléhá hustěji než-li u ostatních. Délka jeho měří asi 60 *cm* a šířka 135—140 *cm*. Světla jsou bílá nebo žlutá, zobák černý a ozobi zlatožluté. Barva opeření jeho na povrchu těla bývá hnědá, na spodní části též hnědá, více nebo méně bíle skvrnitá nebo bílá s příčnými skvrnami a ostenkovými čarami hnědými. Hlava jest obrostlá peřím šedomodravými a ocas znamená třemi velkými a několika malými páskami hnědými. Mladí včelojedi jsou obyčejně více hnědi nebo žlutohnědi. Avšak i u tohoto ptactva vyskytují se rozličné proměny v barvitosti opeření. Hlas podobá se hláskám „kikikikik.“

Včelojed je dosti bázlivý, plachý i dobrácký, ale nemálo vzdorovitý a neušlechtilý. Litá zvolna a těžce, obyčejně nízko nad zemí, zahýbá se poněkud neobratně a v letu mává chabě křídlo. Sedává dlouho buď na mezníku neb osamotnělých stromech v polích, číhaje na kořist. Často pronásleduje hmyz, i po zemi běhaje za ním. Když si po zemi vykračuje, podoben jest chůzi svou poněkud havranu. Nejčastěji teprve v druhé polovici dubna přilétá do Čech, často tu hnízdí a vrací se obyčejně v srpnu k přezimování na jih, zalétaje až do střední Afriky. Domovinou jeho jest veškerá Evropa.

Pro hnízdění volí si nejraději lesy listnaté na blízku roli a luk. Často používá hnízda luňáka, vrány nebo jiné káně. Hnízdo své zhotovuje velmi nedbale z proutí, které jen lehce a řídko srovnává, ale vždy vystele hnízdo zeleným listím. Při páření počíná si jako jiná káně. Zahřává si ve vzduchu, krouží v modravé výši a spouští se níže a níže ku své vyvolené, což opakuje několikráte. Ku konci

května klade tato obyčejně 2 vejce různé podoby i barvy. Tato jsou buď kulatá nebo vejčitá, více nebo méně lesklá, mramorovaná na půdě žlutobílé nebo hnědočervené, buď jasnější nebo temnější. Oba staří střídají se v sezení. Mláďata vylhnou se asi za 21 dní. Staří krmi je starostlivě přinášeje jim housenky a rozličný hmyz, vosí hnízda, později též žáby, ptáky a p. Ještě po vylétnutí vracejí se mladí po nějaký čas do hnízda k nočnímu odpočinku.

Včelojedi žíví se nejvíce rozličným hmyzem a lahůdkou jsou jim vosy a včely. Pojídají též kobylinky, brouky, housenky, žáby, ještěrky, a v létě prý i borůvky, brusinky a jiné plody lesní. Dle zkušenosti myslivců ohrožují koroptve a mladé zajíce.

L u ň á c i.

(Milvinae.)

Z četných luňáků škodí v českých honbištích mezi jinými z rodu *Milvus* luňák červený a luňák hnědý. Oba hnízdí v naší vlasti, ale na zimu odletují do teplejších krajín. Jsou to dravci prostřední velikosti, štíhlého těla, jichž poměrně malý zobák, u kořene jen slabě zakřivený, jest dlouze zahnutý. Stojáky mají krátké, v předu až přes zanártí opeřené, s pařáty slabě zakřivenými; křídla poměrně veliká a dlouhá, v nichž čtvrtý brk jest nejdelší. Dlouhý ocas jest vidličnatý. Hrotovité peří na hlavě bývá prodloužené. Za pokrm jsou jim krtkové, myši, žáby, hadi, ještěrky, dešťovky, hlemýždi, brouci, žížaly i ryby a mršina; lapají též mladé zajíce i menší pernatou zvěř lovnou. Každého jitra, podobně jiným dravcům, vyvrhují chuchval (t. j. peří a srst požitých zvířat).

Luňáci tito jsou opatrní a bystří; lítají volně ale vytrvale tichým letem. Mnohdy vznášejí se do závratné výše, oku lidskému téměř nedostupné. V chůzi spíše poskakují nežli kráčejí. Z jejich smyslů nejdokonalejší jest zrak i sluch a snad též i cit. Poněkud chechtavý táhlý hlas jejich podobá se hláskám „hyhyhyéé“ anebo „guih, gik, gik, giah“, což za doby páření mění se ve zvláštní trylkování.

Oba tito dravci hnízdí často v Čechách; přiletujíce sem v březnu nebo v dubnu, vracejí se v říjnu nebo v listopadu zpět k jihu. Jakmile vrátí se z jara do letního okrsku svého, vyhledávají svých dřívějších hnízdišť. Tu upravují si v korunách vysokých stromů z proutí a pod. hnízda podobná oněm jiných dravců a vystelou je hadry, cucky, chlupy, ... Kladou 3 až 4 bílá, žlutá a hnědě skvrnitá vejce, bez lesku a mláďata vysedí asi v 21 dnech.

V jeseni odtahují, někdy v čtenějších hejnech, až do Afriky a málokdy zůstává některý v jižních krajinách evropských a asiatských.

Luňák červený (*Milvus regalis*) liší se od jiných luňákův ocasem asi 10 cm hluboko vidličnatým. Délka tohoto dravce měří 65—73 cm a šířka 146—150 cm. Hlava a hrdlo jeho jsou bílé, ale všechna péra mají uprostřed úzkou, černohnědou čáru ostenkovou; opeření hlavy mění se do jasně rezava. Na zadním krku, šiji a prsech jest peří rezavočervené, na povrchu těla černohnědé, vroubené rezavočervené a na spodní části pěkně rezavočervené s černými čarami ostenkovými. Křídla jsou rezavěhnědá s tmavými páskami příčnými; prostřední péra ocasu rezavočervená, vnější červenavá, měnící se ku špičce do hněda a tu bývají bíle ovroubena. Stojáky a ozobi jest žluté, světlá bělavá nebo bleďožlutá a zobák modravý. Od starších liší se mladší ptáci zobákem žlutým a opeřením jasnějším i rmutnějším. V naší vlasti zdržuje se luňák červený nejvíce v předhoří a v hájích mezi rolemi, na blízku vod a močálů.

Luňák hnědý (*Milvus migrans* čili *Milvus niger*) podoben jest červenému, rozeznává se od něho méně vidlicovitým ocasem a více tmavohnědým opeřením. Na prsou a na spodní části těla jest peří jeho žlutohnědě vroubeno. Ocas jest tmavohnědý s pravidelnými páskami tmavšími. Křídla bývají černohnědá a šedá. Světla jsou hnědošedá, zobák černý, ozobi jasně žluté a stojáky žluté jako pomeranč. Délka jeho měří 55—58 cm a šířka 136—145 cm. On libuje si ve společnosti ptactva bahenního i vodního; prodlévá více u vod a močálů než-li červený luňák.

Vedle těchto jsou též někteří z luňáků polních (*Circus*) v české myslivosti jako škůdcové uznáni. Jsou to ptáci prostředně velcí, štíhlého těla s tenkým, slabým a silně zakřiveným zobákem. Stojáky jejich jsou velmi dlouhé s krátkými prsty, křídla dlouhá a úzká; ocas bývá široký a peří hebké, lesku hedbávného. Pernatý věnec obkličuje paprskovitě světla jako u sov („závoj“).

Z polních luňáků:

Pilich (*Circus cyaneus* čili *Strigiceps cyan.* anebo *Falco cyan.*) nejen do Čech zalétá ale některý tu i hnízdí a po celý rok zůstává. On jest 46 cm dlouhý a 112 cm široký. Jasně popelavěhnědé peří na celém těle jeho vyjma záhlaví, zdobené jest hnědými a bílými pruhy podélnými. Krajní brky křídel jsou černošedé, následující černé, ostatní popelavé; prostřední péra ocasní jasně popelavá, ke kraji jasnější a nejkrajnější zdobená nepravidelnými proužky. Světla, ozobi a stojáky jsou jasně žluté a zobák černý. Slípka liší se hnědým peřím na povrchu těla, zrzavožlutě vroubeným na záhlaví, dolením krku a křídlech. Páska nad světly jest bělavá, rezavožluté peří na spodní části těla má hnědé skvrny podélné a ocas hnědé a rezavožluté pruhy. Podobně opeřena jsou též mláďata.

Pilich zdržuje se nejraději v rovinách, kde střídají se role, luka a vody s menšími porostlinami. Okrsek svůj proletuje každodenně několikráte. Jakmile oschla rosa, počne lovit, a když nasycen si odpočinul, vydává se opět na lov. Houpavě poletuje nad zemí, vznáší se do výše a opět dolů se vrací. Sedává na vyvýšeném místě na zemi a snad nikdy na stromech. V křoví, ve trávě, obilí nebo v rokyti a p. na zemi, upravuje si hnízdo z proutí, stébel, natí bramborové a vystele je mechem, peřím, chlupy. Asi v polovici května klade 4—6 vajec modravých neb zelenavě bílých, podobných sovím, bez lesku, z nichž hlavně slípka vysedí mláďata asi v 21 dnech.

Potravou jeho jsou nejvíce myši, ještěrky i hmyz; — loví mladé zajíce, polodospělé bažanty, koroptve a zpěvné ptactvo.

Vlastnostmi a způsoby svými neliší se valně od ostatních luňáků. Spáření litají stále blízko sebe, někdy skoro těsně. Obývá střední Evropu a Asii a přezimuje nejčastěji ve střední Africe neb i v jižní Asii. Do Čech většinou přiletuje v březnu a vrací se v září k jihu.

Někdy zabloudí do českých honbišť moták stepní (*Circus Swainsonii*), jehož opeření jest bledší, více šedivé, a který velice popobá se pilichu, ostatně ale bližšího povšimnutí nezasluhuje.

Moták luční (*Circus cineraceus* čili *Strigiceps cin.* anebo *Falco cin.*), měří délky 43 cm a 125 cm šířky. Co do zevnějšku je to nepěknější ze všech luňáků v Čechách se vyskytujících. Závoj jeho jest nepatrnější a křídla poměrně delší nežli pilicha. Hlavu kryje peří hnědé a nad světly táhne se tmavá a pod nimi bílá čárka. Povrch těla jeho jest modrošedý, na šiji a hřbetě, kde tmavé obruby per jsou zřetelnější, tmavě popelavý, a křídla zdobívá tmavý pruh. Ocas jest šedý, s rezavými proužky příčnými. Krk, prsa a spodní část těla opeřeny jsou bělavě s hnědými skvrnami a čárkami. Zobák jeho jest modrošedý, ozobí a štíhlé vysoké stojáky žluté, světlá mladších hnědá a starších žlutá. Smyslové a vlastnosti jeho jsou vesměs tytéž jak ostatních luňáků.

Hnízdí podobně jako pilich ve vysoké trávě, kde klade 3—4 vejce sněhobílá, bez lesku, a vysedí mláďata asi v 21 dnech.

Skoro celý svůj život tráví na zemi nebo nízko nad ní. Let jeho rovnatí lze letu lelků. Často dlouho rychle lítá nad vlnícím se obilím; náhle vzlétne přímo do výše, kde se vznáší jako sokolové, nebo si zakrouží a pak spustí se kolmo na zem. Tu zapadáje do obilí nebo do vysoké trávy, odpočívá chvilku, načež vzlétne znova a poletuje tak od časného jitra až do pozdního večera. Zdržuje se na lučinách u vod a žije se i škodí v honbištích podobně jako pilich. S ním sdílí též jeho domovinu, ale vyskytuje se více na východě i na severu než-li na západě starého světa a v Čechách bývá četnější.

Pochop (*Circus aeruginosus* čili *Falco rufus*), neškodlivější z polních luňáků, jest nejen dle pohlaví a věku, ale i dle roční doby rozličně opeřen. Nejčastěji bývá opeření jeho hnědé a jednotlivá péra světle lemována. Peří na hlavě jest bělavé, hnědě čárkované. Křídla jsou černohnědá a šedá, částečně měnící se do červena, péra ocasní šedohnědá, u spodu jest oboje bílé a spodní čásť těla opeřena rezavočervenavě. Závoj podobný sovímu zdobi jeho hlavu a na ohbí křídelním bělá se značná skvrna hnědě tečkovaná. Zobák jest černý, s ozobím zelenavěžlutým, stojáky jsou žluté a světlá žlutavěčervenavá nebo hnědá. Bývá 55—60 cm dlouhý a 135—140 cm široký.

Svémi vlastnostmi i všim ostatním podobá se pochop namnoze předešlým luňákům. Mimo dobu páření nevznáší se vysoko a nejvíce loví chodě nebo číhaje v rákosí.

Hnízdí nejčastěji v rákosí nebo mezi sítím a upravuje si hnízdo jako pilich, které slípka opravuje tak dlouho, dokud nepočne seděti. Ona klade 4 až 5, zřídka 6 zelenavě bílých, okrouhlých, nelesklých vajec a vysedí mláďata asi v 21 dnech.

Pochop živi se nejvíce ptactvem vodním a bahenním, neméně i polním, a požírá i jeho vejce v míře úžasné. Jen v nedostatku těchto spokojuje se obojživelníky, rybami, myšmi a rozličným hmyzem.

Domovinou jeho jsou skoro všechna území starého světa. Do Čech přilétá v březnu nebo v dubnu, hnízdí tu a vrací se v srpnu také až v září zpět k jihu. Přezimuje v Africe i v jižní Asii, kde jest ptákem stálým. Libuje si v nížinách a rovinách močalovitých, zvláště kde nalézají se porostliny a rákosím obrostlé břehy vod. V tahu svém spočívá se v četnější hejna s ptactvem jiným.

S o k o l o v é.

(Falconinae.)

Z dravého ptactva nejdokonalejší jsou sokolové, vyznačující se značnou silou, lbitostí, srdnatostí a ušlechtilými způsoby. Tělo jejich jest zavalité, hlava velká, krk krátký; zobák silný, zakřivený, se zoubkem na okrajích více méně patrným, ostře zašpičatělý, — dolní zobák krátký, na hranách břítký a pro zoubek v hoření části přiměřeně vykrojený. Pařáty jsou poměrně největší a nejsilnější, jaké jen dravci mívají, a prsty velmi dlouhé. Ocas bývá zakulacen a v křídlech druhý, výmínečně třetí brk nejdelší. Další význačnou známkou sokolů pravých jest též lysé, jasné zbarvené okolí světel. Slípka jest větší, ale neliší se barvou opeření.

Z výtečně vyvinutých smyslů jejich zvláštní bystrosti vyniká zrak. Let jejich vyznačuje se podivuhodnou rychlostí, neobyčejnou

obratností a zvláštní vytrvalostí. Vyletují do nesmírné výše, vznášejí se v pěkném kroužení a podnikající útok vrhají se střelbítě na kořist svou. Na zemi jsou méně obratní, chodíce drží tělo vodorovně. Obratlovci, a zvláště ptáci, jsou jim potravou. Oni loví nejvíce letmo z rána a k večeru. Nenávidějí orlův a sov. Dosahují vysokého věku, prý i přes půldruhého století a obývají širošířá území od pobřeží mořského až k temenům vysokých hor.

Sokol obecný čili stěhovavý (*Falco communis*; *F. peregrinus*) jest asi 50 cm dlouhý a asi 105 cm široký. Silně zabnutý zobák jeho jest modravý se žlutým ozobím; světlá jsou žlutočervená a stojáky žluté. Čelo obrostá peřím šedohnědým, hrdlo běložlutým, lemováno jsouc čarami černými. Spodní část těla jest červenavěžlutá s tmavšími skvrnami příčnými a povrch těla jasně šedý s páskovitě seřazenými skvrnami tmavými. Křídla jsou černošedá s popelavými pruhy, u spodu s rezavožlutými skvrnami a na konci per postranních se žlutavým lemováním. Péra ocasu mají též popelavé pruhy.

Hlas sokola tohoto zní podobně hláskám „kjak, kjak“ čili „kajak, kajak“ anebo někdy jako „kli, kli, klí“, ale bývá mimo dobu páření málokdy slyšán. Je to statečný, silný a obratný, mimo to též plachý a opatrný dravec. Litá neobyčejně rychle mávaje prudce křídly a jen málokdy pluje vzduchem. Vyletuje-li, táhne nejprve nízko nad zemí a pak teprve vznáší se do výše. V letu loví ptactvo, které mu slouží za pokrm. Jsou to všichni opořenci od skřivana až do divoké husy. Nejzřejměji rádí mezi koroptvemi a holuby a lapá prý i mladé zajíce. Ulovenou kořist odnáší na volné a bezpečné místo, by ji tu požil, a pouze větší ptáky požívá tu, kde je ulovil.

Potuluje se téměř po celém světě, nejen v pásmě mírném, ale i ve studeném, podnikaje cesty velmi daleké. V Čechách vyskytuje se po celý rok a též tu hnízdí. Nejraději obývá rozsáhlé lesy, v nichž nalézá skaliny. Pozdě večer zapadá k nočnímu odpočinku v hustých větvích starých stromů nebo na výstavkách v mytích; někdy přenocuje i v širém poli sedě na kameně.

Málokdy upravuje si vlastní hnízdo, nejčastěji hnízdí v luňáčím, vraním, volavčím a pod. V nedostatku těchto zřizuje si v lesích buď na skalách, zříceninách starých věží, neb i na stromech, ploché a široké hnízdo ze slabšího kletí a klade 3—4 žlutavě červenavá a hnědě skvrnitá vejce, z nichž vyseďí asi v 21 dnech mláďata, která oba staří ochraňují a vyživují. V české myslivosti zařazen jest sokol tento mezi největší škůdce.

Baroh (*R. velký*; *Falco sacer*; *F. lanarius*). Statný tento sokol měří asi 54 cm délky a 135 cm šířky. Modravý zobák jeho jest silně zabnutý s ozobím zelenavěmodravým; světlá jsou žlutá a silné vysoké

stojáky modré. Opeření vrchní části těla jest hnědé se světlejšími pruhy vlnitými, peří na hlavě a hrdle špinavěbílé s černými, částečně úzkými a částečně okrouhlými skvrnami, páskovitě seřazenými. Spodní části těla jsou opeřeny červenavěbílé s velkými tmavými skvrnami. Péra křídel jsou temně hnědá, u spodu s podélnými skvrnami bílými, péra ocasu hnědá se špinavě bílými pruhy. Páska vonsová jest nepatrná a rezavé peří na temeni splývá po šíji ve větší tmavou skvrnu.

Povahou, chováním a pohyby svými podobá se sokolu obecnému, avšak lze ho i v letu snadno od tohoto rozeznati. Jsa štihlejší, má delší ocas a křídla ostřejší, silně vykrojená; lítá rychleji, mává mocně křídly a klidně vznáší se ve vzduchu.

Raroh nenáleží k ptactvu hnízdicímu v Čechách, nýbrž je to dravec tažný, který v českých honbištích někdy se vyskytuje. Loví pernatou zvěř lovnou i menší ptactvo. Obývá Evropu i Asii a přezimuje v Africe nebo na jihu Asie.

Ostříž (*Falco subbuteo* čili *Hypotriorchis subb.*) bývá asi 33 cm dlouhý a skoro 88 cm široký. Peří na povrchu těla jeho jest modročerné, vespod na bílém nebo žlutobílém podkladě s černými podélnými skvrnami, na stojácích červenavěžluté a na hlavě tmavošedavé. Na šíji nalézají se bílé skvrny. Brky křídel jsou černavé, částečně na hranách rezavé, s pěti až devíti podlouhlými, rezavočervenavými skvrnami příčnými. Péra ocasní jsou modravošedá s rezavěžlutavými, temnými pruhy a podocasní peří jest žlutěčervenavé. Vous jeho bývá dosti patrný, silně zahnutý zobák modravý, na konci tmavší a u kořene jasnější, se žlutým ozobím; světla jsou tmavohnědá a stojáky žluté.

Čilý, smělý a hbitý ostříž jest prý nejrychlejší z našich sokolů. Vznášeje se ve vzduchu provádí nejhezčí zatáčky s podivuhodnou lehkostí, a když kořist pronásleduje, lítá velmi prudce. Sedává na stromech a jen málokdy na zemi. Jasný, příjemný hlas jeho podobá se hláskám „get, get, get“, jež opakuje často a rychle po sobě.

Obdařen smysly dokonale vyvinutými, prozrazuje celým svým jednáním, že jest rozumný, opatrný a plachý. Zapadá k odpočinku teprve, když jest čirá tma. Pozoruje-li, že mu hrozí nebezpečí při zásobování svých mláďat potravou, nepřiletuje k nim, nýbrž pouští ulovenou kořist s výše do hnízda. Na vysokých stromech a v rozsedlinách skalních upraví si hnízdo ze suchých haluzí, které vystýá mechem, chlupy anebo si přizpůsobí hnízdo vrání. Klade 3—4 bílá, červenavě skvrnitá vejce a vysedí mláďata asi v 21 dnech. Oba starí pečují o své potomstvo velmi i brání je hrdinně proti každému škůdci.

Potravou ostříže jsou menší ptáci i myši a pod., avšak loví i křepelky, holuby a koroptve. Zdržuje se nejraději v hájích mezi rolemi a v předlesí, odkud na lov vyletuje. Domovinou jest mu

Evropa a střední Asie. Přezimuje na jihu. U nás bývá jen přes léto opouštěje zdejší hájky v září nebo v říjnu a přiletuje v dubnu zpět.

Dřemlík (*Falco aesalon*, *Hipotriorchis aesalon*). Zvláštní význačnou známkou sokola tohoto jsou jeho poměrně krátká křídla, jež složena dosahují jen do dvou třetin ocasu. Délka jeho měří 32 cm a šířka 86 cm. Hlava opeřena jest rezavě s černavými proužky, čelo žlutavě bílé, povrch těla modravošedě s tmavohnědými skvrnami. Peří na spodní části těla jeho jest žlutavěbílé s podélnými srdcovitými skvrnami, které jsou na prsech nejčtetnější. Křídla jsou černavá, přední jejich část s bělavým a zadní s šedým lemem. Modravěšedý ocas zdoben jest černavými pruhy příčnými. Slípka liší se barvou opeření svého, které jest hnědé tam, kde u kohouta jest modravěšedé. Zobák obou, silně zahnutý, bývá modravý se žlutým a někdy též modravým ozobím; světla jsou modrá a stojáky žluté. Hlas dřemlíků, který zvláště z jara bývá slyšán, podoben jest hláskám „kaihé, kaihé“.

Ačkoli je to malý dravec, není méně statečný a odvážlivý než-li jsou ostatní sokolové. Let jeho není tak hbitý jako ostržice a podobá se více letu krahujcovu. Zatačí se velmi obratně a krouživá rád letmo vzduchem. Na stromě sedává blízko kmene v dolejších větvích. Ostatně co se týče jeho vlastností, neliší se valně od sokolů jiných.

Dle dosavadního pozorování dřemlík v Čechách nehnízdí a jen někdy sem zabloudí, nejspíše v jesenním tahu. Přes zimu zůstává v jižní Evropě a Africe, vrací se z jara k severu. Tu na skalínách vystylá nějakou kotlinku haluzemi a suchou travou. Do takto připraveného nebo do vraniho hnízda klade 4—6 bělavých, žlutavě nebo černavě skvrnitých vajec, podobných poněkud vejcem poštolky. Mladí libnou se asi po 21 dnech, načež odchovávají je oba starí společně.

Dřemlík loví nejvíce drobnější ptačtvo; jen někdy odvažuje se na křepelky, mladé koroptve a v nouzi též na holuby.

Poštolka (*Falco tinnunculus*; *Tinnunculus alaudarius*) mívá 33 cm délky a 60 cm šířky. Silně zahnutý zobák její jest hnědý s ozobím zelenavěžlutým, světla jsou hnědá a stojáky jasně žluté. Peří na hlavě a šiji jest šedé, na vrchní části těla rezavočervené, černě skvrnitě a na spodní žlutavé, přičervenalé s podélnými skvrnami čerými. Brky křídel jsou tmavé s bělavými nebo rezavočervenými skvrnami, na konci s jasnějším lemem a péra ocasu popelavě šedá s černými pásy bíle lemovanými. Opeření slípky jest více rezavěhnědé s černými skvrnami a pásy. Hlas jejich jest jasně „klí, klí, klí“, znějící různě dle toho, značí-li radost nebo strach.

Poštolky chodí po zemi dosti lehce; nelítají sice tak výborně jak ostatní (praví) sokolové, ale přece dosti rychle a snadně. Vznášejíce se obvykle v mírné výšce nad zemí zastavují se náhle a tře-

petají se dlouho téměř na jednom a též místě nad kořisti, na kterou se pak hbitě vrhají. Vyletují ráno časně na lov a často poletují večer ještě za pozdního soumraku. Ku svému potomstvu lnou oddanou láskou, osvědčující proti škůdcům neobyčejnou statečnost. Bývají dosti plachy a opatrní. Co do bystrosti smyslů vyrovnají se ostatním sokolům, jsou ale veselejší a čilejší a při tom drzí a hašteřiví.

Hnízdí na skalách a ve starých staveních, někdy i na vysokých stromech. Do vraniho nebo do svého, v ploché kotlině po skrovnu kořínky, slamou, mechem, chlupy a pod. vystlaného hnízda klade slípka 4—6 špinavě žlutavých, hnědě skvrnitých vajec, z nichž vylíhnou mláďata v 21 dnech.

Za potravu slouží jim myši, rozličný hmyz i menší ptactvo.

Poštovky obývají roviny i pohoří celé Evropy i větší díl Asie. Libují si zvláště ve skalínách a v pustých zříceninách starých hradů, více v předhoří a v rovinách, než-li v horách vysokých. Do Čech přiletují obvykle v březnu a vracejí se v říjnu nebo listopadu do krajín jižních, zalétajíce až daleko do Afriky nebo do jižní Asie.

Vedle této vyskytuje se někdy v Čechách též poštołka jižní (*Falco cenchris*, *Tinnunculus cenchris*) a poštołka večerní, (*Falco vespertinus*, *Erythropus vesp.*). Tyto svými vlastnostmi, povahou i chováním jsou podobny popsáné poštolce naší. Že však v Čechách vyskytují se jen málokdy, nemohou tu počítány býti mezi zvěř škodnou.

J e s t ř á b i.

(Accipitrinae.)

Lesní dravec tito předčí lstivostí a zákeřnictvím mnohé ptactvo sokolovité, ale postrádá ušlechtilosti, tomuto vrozené. Význačné známky jejich jsou: Poněkud zavalité tělo, kratší, zakulacená křídla, dlouhý ocas, vysoké stojáky a méně vypouklý, se stran více stlačený zobák.

Jestřábi jsou po vši zemi rozšířeni a obývajíce hlavně lesy, hledí býti dle možnosti skryti. Lítají rychle a velmi obratně, proletují křoviny a koruny stromů s podivuhodnou hbitostí. Loví ssavce jako ptáky a neopovrhují ani plazy. V zuřivé krvežíznivosti zapomínají často i na svou vlastní bezpečnost.

Jestřáb (*Astur palumbarius*), silný to dravec, jest 55 až 65 *cm* dlouhý a asi 110 *cm* široký. Opeření povrchu těla jeho jest tmavě šedohnědé a spodní části těla bílé nebo špinavě žlutavé a i světlohnědé, s četnými podélnými a zaokrouhlenými skvrnami barvy tmavohnědé. Nad světlý táhne se bělavý proužek. Křídla jsou krátká, tmavohnědá; dlouhý ocas hnědý s šedavými pásky příčnými a s bílým

okrajem. Zobák má černý se žlutavězeleným ozobím; světla i stojáky žluté.

Divoký, smělý, rychlý a silný tento samotářský zákeřník jest lstivý a plachý, jenž vrhaje se na kořisť, letí jako šipka, sviště křídlo. Při lovu poletuje nízko nad zemí, ale jindy vznášívá se i do nedozírných výší. Chůze jeho jest neobratná; na zemi jen poskakuje. Chce-li se usaditi, zapadá obyčejně na nižší větve u kmene. Rozsáhlým okrskem svým proletuje a loví obyčejně bez ustání, při čemž jej vrány často pronásledují. Hlas jeho bývá rozličný podle toho, jakou náladu prozrazuje. Ve zlosti nebo mrzutosti zní jako táhle vyslovené hlásky „ivie“, ve strachu „vie, vie“ někdy „vis, vis“, po zdařeném lovu „grih, grih, gie“, neb „ivie, ivie“, v čase páření „gék, gék, gék“ také „gik, gik, gie“ a pak „kjak, kjak“.

Jestřáb hnízdí v korunách vysokých stromů, blízko u kmene. Hnízdo má velké, ploché, zhotovené ze suchých haluzí, vyše z roští a nahoře pokryté zelenými ratolestmi jehličanů; míváť uprostřed mělkou kotlinku, vystlanou jemným peřím. Spáření jestřábí vracejí se ku hnízdu svému každoročně nebo střídavě, mají-li více hnízd. V dubnu kladou 3—4 červenavěžlutavá, černě kropenatá nebo čárkovaná vejce a vysedí mláďata v 21 dnech. Mladých jestřábů staří hájí statečně a odrážejí každý útok hrdinně.

Dravec tento loví užitečnou zvěř srstnatou i pernatou všechnu, kterou přemoci a udolati může. Lapá ji, ať ona sedí, letí, ubíhá nebo plove, a vytahuje kořisť svou i z úkrytu jejího. Směle a odváživě loupí dosti často drůbež i ze dvorův a v nouzi spokojuje se myši, krtky i mršinou. Zhoubně řádívá mezi koroptvemi i bažanty, doráží též na zajíce a pronásleduje rád domácí holuby. Kořisť svou odnáší buď na strom buď na zem, kde ji oškube a pak slupne.

Jestřáb obývá největší díl Evropy a střední Asie. V Čechách hnízdí i zůstává po celý rok. Kde si oblíbil, odtud nerad se vzdaluje, jsou-li tu životní podmínky jen poněkud příznivé. Území, v němž střídají se role a lučiny s lesy, v nichž může odpočívati a výpady z nich podnikati, jsou mu velmi oblíbeným okrskem, kde zdržuje se jednotlivě a jen v době rozplemeňování po dvou.

Krahulec (krahuj, krahujec, krahulík, *Accipiter nisus* čili *Astur nisus*) jest menší předešlého dravce, ale podobných tvarů těla, ústrojí, schopností, smyslův i povahy, měří asi 40 cm délky a asi 58 cm šířky. Povrch těla jeho opeřen jest tmavošedě, spodní části bíle s rezavěčervenými čarami vlnitými; ocas zdoben jest černými pruhy, na konci bíle lemován, a křídla mívá popelavá. Zobák jeho jest modrý se žlutým ozobím; světla jsou zlatožlutá a stojáky bleďožluté. Peří

mladších na povrchu těla jest šedohnědé a vespod bílé s hnědými pruhy podélnými. Hlasu jeho, podobajícího se hláskám „k ý k ý k ý“ nebo „ké ké ké“, nebývá často slyšeti. Skrývá se opatrně a vylétá jen k lovu. Nejvíce loví za časného jitra a večerního soumraku. On jest odvážlivý, lstivý a vychytralý. Obvyčejně lítává nad zemi při kraji lesa, nebo podél keřů, zatáčeje se nejrozmanitějším způsobem a nejvyvičenějšími obraty. V létě proletuje velmi dovedně korunami stromů. V náruživé dravosti své zalétá i do obydlí lidských a z klece hledí urvati švitořivého zpěváčka.

Podobně jestřábu hnízdí krahulec na vysokých stromech; klade 3—4 špinavě bílá, rezavě skvrnitá vejce a vysedí mláďata v 21 dnech. Staří opatrují svou mladistvou rodinu pečlivě a upravují přinešenou potravu v malá sousta.

Za pokrm slouží mu ukořistěná menší zvěř pernatá, ale hlavně holubi a menší ptactvo, pak myši, ještěrky, kobylky . . . Často bylo již pozorováno, že vrhal se na zajíce, zvláště ale škodivá koroptvim.

Krahulci zdržují se v předlesí a v hájích snad celé Evropy, jakož i všude v Asii, kde jen poněkud nalézají podmínky životní. Někdy zaletají ku přezimování až do Afriky; ale většinou zůstávají v naší vlasti po celý rok, hnízdičky v lesích dosti četné.

H a v r a n i.

(Corvidae.)

Ptactvo havranovité jest namnoze užitečno sbíráním hmyzu, lapáním myši a pod., některé z nich požívá i zákonitě ochrany. Že však hubí též drobnější zvěř, zvláště mladou, slabou nebo churavou a za kruté zimy sesláblou, považuje se v myslivosti za škůdce, ačkoli náležejí ku ptactvu zpěvnému. Zobák jejich jest kuželovitý, hrubý, po straně stlačený, mírně zahnutý; křídla mají dlouhá, špičatá a stojáky silné. V Čechách škodivají v myslivosti následující:

Krkavec (*Corvus corax*) 36 cm dlouhý a 99 cm široký, jest leskle černě do modra, zelenava a hněda měnivě opeřený. Černý zobák jeho, v celé délce mírně zahnutý, jest u direk nosních obrostlý tuhým, krátkým peřím štětinatým. Světla bývají šedá a stojáky černé. Hlas má chraplavý, krákoravý, podobající se hláskám „krék, krék, krék“ a „krúk, krúk“, kterým krkavec v době páření se ozývá nebo změnu povětrnosti předpovídá. Vyskytuje se snad ve všech dílech světa, někde jako pták přelétavý, někde jako stálý. V Čechách hnízdí a po celý rok zůstává. Na vysokých stromech a v rozpuklinách skalních upravuje si své prosté hnízdo. Klade 3—5 modravě zelenavých, hnědě skvrnitých vajec a vysedí v 21 dnech mláďata, která

bedlivě opatruje a pilně krmi. Živí se mladým ptactvem, hlemýždi, myšmi, vejci i ovocem a pod. Požírá též vejce pernaté zvěře, i též mladé zajičky a z hladu doráží na koroptve i na starší zajice, mladá srnčata a na všelikou churavou zvěř.

Vrána černá (krkavčík, *Corvus corone*), ve všem podobná krkavci, měří asi 49 cm délky a 74 cm šířky; hlas zní jako hlásky „kré, kré“ nebo „ráh, ráh“. Potrava její jest táž jako krkavce, a ona též podobně škodí zvěři lovné. Hnízdí na stromech v předlesí a hájkách. Klade 4—5 modravě zelenavých vajec, hnědě a šedě skvrnitých, z nichž asi v 21 dnech vysedí mláďata. Rozplemeňuje se dvakráte do roka. Rozšířena snad ve všech dílech světa, jest ptákem přelétavým. Za kruté zimy vyhledává mírnějšího podnebí; ale v Čechách nejčastěji zůstává po celý rok a tu v zimě s jinými soukmenovci v četných hejnech poletuje.

Vrána šedá (*Corvus cornix*), velikosti a tvary těla stejná s černou vranou, liší se jen barvou svého opeření. Jest černá na hlavě i hrdle a též péra křídel a ocasu jsou úplně černá; ostatně jest opeření její vesměs šedé. Hlas podobá se hláskám „kroá, kroá“, zní však chraplavě a křičící vrána uklání se při svém nelibém prozpěvování. Hnízdí na stromech a klade 4—6 vajec světle zelenavých, hnědě tečkovaných a čárkovaných. Mláďata vysedí v 21 dnech. Rozplemeňuje se též dvakráte v roce.

Vyskytuje se v Evropě a Asii po veškerém území, vyjma chladný sever. Nejraději zdržuje se v předlesí a hájích, v stromořadích a pod.

V mírném podnebí zůstává po celý rok; kde bývají zimy příliš chladné, odletuje v jeseni do krajin teplejších. Živí se podobně jako ostatní vrány, ale požírá též myši, hojně ponravy, někdy semeno obilní i jehličnatého stromoví a málokdy jen doráží na ptactvo honné a zajíce, vyjma mladé nebo v zimě zesláblé.

Havran (h. polní, *Corvus frugilegus*) podobá se krkavci, rozeznává se od něho jen menším tělem a zobákem bez štětinatého peří, který jest na špičce zahnutý. Hlas jeho podobá se hláskám „kóarb, kóarb“. Živí se jako vrána šedá a hnízdí na stromech, v štěrbinách skalních anebo na starých věžích. Klade 3—5 modravě zelenavých, hnědě skvrnitých vajec a vysedí mláďata v 21 dnech.

V Evropě a Asii, vyjma chladný sever, zdržuje se v předlesí, hájkách, stromořadích a pod. Přetahuje, zvláště v zimě, vyhledávajíce mírnější podnebí, ale nevzdaluje se daleko od své domoviny.

V zimě sletují se s černou i s šedou vranou v četná hejna, poletující po krajinách a navštěvující i osady.

Kavka (k. obecná, *Corvus monedula*) asi 36 cm dlouhá a 67 cm široká, opeřena jest na hlavě, šíji a postraní hlavy i krku světloušedě,

na prsech a spodní části těla tmavopopelavě a ostatně po všem těle leskle černě. Poměrně kratší zobák její jest černý, světlá jasněšedá a stojáky černé. Pokřikuje stále hlasem, který podobá se hláskám „kréh“ anebo „já k, já k, šjá k“ a „djér, djér“, jestliže volá. Potrava její jest táž, jako havranů a vran: ponravý, červi, brouci, zrní obilní, ovoce a pod. Ohrožují méně zvěř a jsou tedy v myslivosti škodlivými jen vybíráním vajec koroptvích a menšího ptactva a snad někdy výminečně naleznou-li silně postřeleného nebo churavého zajíce, mladistvou koroptev a podobné.

Kavky jsou též po vší zemi rozšířeny jako vrány a havrani, v jichž společnosti rády prodlévají. Obývajíce více roviny než-li hory, zdržují se na věžích a starých hradech, kde táž hnízdi. Kladou do hnízd upravených ve skulinách zdi 4—6 vajec světlezelenavých, hnědě skvrnitých a vysedí mláďata asi v 21 dnech.

Jsou to ptáci tažní, kteří v četných hejnech v jeseni neustále křičíce k jihu odtahují. Namnoze však zůstávají v Čechách i přes zimu, není-li počasí příliš kruté mrazivé.

Straka (*Corvus pica*, *Pica caudata*) liší se slušnějším zevnějškem a dlouhým klinovitě zakončeným ocasem od ostatního ptactva havranovitého. Délka její měří 48 cm, z níž asi 23 cm zaujímají péra ocasu a šířka činí 58 cm. Hlava, krk, prsa a péra křídel jsou tmavočerná, povrch těla leskle zelenavě černý a opeření na břiše bílé. Povrch křídel zdobí sněhobílá skvrna. Péra ocasu jsou tmavá, na povrchu tmavozelenavě lesklá a přičně pruhovaná modravě a žlutozelenavě. Černý zobák jest u špičky zahnutý, světlá hnědá a stojáky černé. Hlas její, jimž stále slyšeti se dává, zní podobně hláskám „šak, šak“, také „krak, krak“, nebo „šakerak“, i též „šakerararak“.

Straka obdařena jest výtečnými smysly, z nichž zvláště vyniká bystrý zrak. Ačkoli zdržuje se nejvíce v krajinách obydlených, jest přece dosti plachá. V domácnosti nechá se snadno ochočiti, ale prozrazuje tu svou zdodějskou povahu a zanáší lesklé kovové ozdoby i peníze do úkrytu.

Obývajíce stále skoro celou Evropu a většinu střední a severní Asie i severní Ameriky, zdržují se straky v Čechách nejraději v hájích, sadech i menších porostlinách, mezi polmi a lučinami, blízko tekoucích vod a nedaleko osad. Hnízdi v korunách vysokých stromů a rozplemeňují se dvakráte v roce. Do hnízda, upraveného z drobného kletší a měkce vystlaného, kladou 3—5 zelených, hnědě a šedě skvrnitých vajec, z nichž po 16denním sezení vyhlídnou se mláďata. Hnízdo jejich bývá trním přikryto, aby mláďata chráněna byla před větrem a nepříznivým počasím. Přístup do něho bývá z protější strany směru větrů.

Straka živi se mršinou, červy, brouky, housenkami, hlemýždi, jahůdkami a pupeny lesního rostlinstva; mimo to vybírá i vejce a mláďata různého ptactva. Stává se tedy škodlivou zvláště ničením vajec a drobnější zvěře pernaté.

S o v y.

(Noční dravci. Strigidae.)

Od ostatního ptactva škodného liší se sovy podstatně svým způsobem života. Ony ukrývají se ve dne a vylétají v noci na lov. Světla jejich jsou velká, vyboulená, ku předu obrácená a ústrojí zraku zřízeno jest ku pojmnutí i slabých paprsků světelných, a proto sovy vidí v nočním temnu. Mylna jest domněnka, že ve dne nevidí. Jasně světlo sluneční působí ovšem jaksi nepříjemně na jejich zrak, proto ale přece dosti dobře vidí a to dosvědčuje pozorování vyplašené sovy která za bílého dne proletuje větvemi korun stromových, aniž o některou, zavadí. Též jsou obdařeny ostatními smysly vyvinutými. Ústy jejich jest široký krátký zoban; volete nemají. Z potravy pohlcené odlučují se v žaludku jejich všechny látky živné od nezživných, jež vyvrhují. Peří dlouhé, u špiček zaokrouhlené, pokrývá tělo sov hustě a jest jemné, a měkké, proto let jejich nepůsobí šelestění a je tichý. Mimo to vyznačují se sovy velkou, kulovitou hlavou a světla jejich obkličuje paprskovitě kolem pernatý věnec t. zv. závoj. Některé sovy mívají u slechů stojaté chomáče peří, t. zv. uši. Zobák silný, a u kořene široký vězí v hustém, drobném peří a hořejší část skoro do polokruhu zahnutá a hrotovitě končící, přečíná přes dolejší. Kraje zobáku nejsou tak ostré jako u denních dravců, a též schází ostrý zub, jaký mívají zvláště sokolové. Stojáky jejich i s prsty jsou opeřeny a zevnitřní prst jest vratiprstem (nechá se postavit ku předu i do zadu); pařáty ostré, dlouhé a silné, v příčném průřezu skoro kulaté. Sovy mají křídla dlouhá, ale let jejich není rychlý a obratný protože péra křídla dlouhá, ale let jejich není pružná a tuhá jako dravců denních. V rozčilení nebo ve zlosti rozčepeřují peří, čímž nabývají zdánlivě nepoměrné velikosti, ale zároveň i neohrabanosti.

Ve klidu sedávají obvykle rozčepeřeny, majíce hlavu k tělu přitaženu, přimhouřená světla a stojáky až k drápům v peří ukryty. Je-li pozornost jejich něčím vzbuzena, drží tělo vzpřímené, ohlížejí se hbitě na všechny strany, nebo zírají upřeně na předmět podezřelý. Za útulek slouží jim stinné lesy, skalní rozsedinny, neobydlená stavení a pusté zříceniny starých hradů. Houkání sov v tiché noční době rozlehá se smutně. Některé ve zlosti syčí jako hadi a zvučně klapají

zobákem. Slípky všech sov jsou větší a silnější kohoutů. Vejce jejich jsou kulatější vaje jiného ptactva a bývají nejčastěji bílá.

Větší z nich ohrožují všechnu menší zvěř i mláďata větší zvěře; ničením myši a škodlivého hmyzu stávají se ale všechny sovy polnímu i lesnímu hospodářství užitečnými a vyjma výra požívají zákonité ochrany.

Výr (*Bubo maximus*, *Strix bubo*) jest největší ze sov, které v Čechách žijí. On jest 80 cm dlouhý a 155 cm široký. Slípka jest větší a silnější a liší se též peřím tmavších barev. Světla výrů jsou barvy oranžové, opeření jest rezavé, žlutavé, černě skvrnitě a žíhané; peří hořejší části těla jest smíšeně barevné, hnědé, žluté, černé a bílé; peří dolejší části žlutavé s velkými, podélnými skvrnami barvy černé; brka ocasu jsou rezavá s devíti příčnými pruhy černými. Tak zvané „uš“ tvoří 7—8 černých, žlutavě lemovaných pírek asi 7 cm dlouhých. Přední strana krku (kohouta) jest bělavá, nebo (slípky) rezavá, s černými proužky. Stojáky jsou dlouhé, pařáty silně zahnuté a velmi ostré.

Ve dne sedává výr ukrytý na místech tichých a teprve za večerního šera vylétá na lov. Živí se nejvíce menšími zvířaty jako jsou veverky, křečkové, myši; pojídá též hady, ještěrky, žáby, branky a j., ale ohrožuje i králíky, zajíce a má-li hlad, i mladá srnčata jakož i všelikou pernatou zvěř. Loví od večera až do svítání.

V době páření a někdy i má-li nastat změna povětrnosti, ozývají se výrové hlasem podobným bláskám „puhubuh“, což v tiché noci smutně se rozléhá.

Výr přebývá nejvíce v krajinách skalnatých, zvláště jsou-li lesnaté a na blízkou vod i ve zříceninách starých hradů. Kde se jednou usadil, tam žije a hnízdí po mnoho roků, osvojiv si okolí za své stálé loviště. Hnízdo své zřizuje si nejraději ve slujích nepřístupných skal, málokdy na stromech. Ono bývá v průměru až 1 m ze silných klacků a haluzí, uvnitř vystlané suchým listím, travinami i mechem. V dubnu snáší slípka obyčejně 2 kulovatá vejce bílé barvy, jež asi v 21 dnech sama vyléčí. O výživu mláďat starají se pak oba staří pečlivě.

Výr slouží v myslivosti k přivábění denních dravců, a doráží naň i straky, sojky, tuhyce i houfně havrani a vrány.

Kalous (*Strix otus*, *Otus vulgaris*). Délka této sovy měří 35 cm a šířka 95 cm. Chomáčky peří, na hlavě vztýčené (uš), složeny jsou ze šesti černých, rezavě nebo bělavě lemovaných pírek, z nichž nejdelší měří 5 cm. Světla jsou zlatožlutá a pírka, v nichž vězí téměř celý zobák, jsou bílá s černými konci. Ostatní opeření jest temné nebo jasně rezavé s hnědými skvrnami a jasnošedě kropenaté.

On podobá se výru, jest však mnohem menší, a hlas jeho zní asi jako hlásky „huúk, huúk“.

Domovinou kalouse jest téměř celá Evropa a větší díl Asie. V Čechách hnízdi a zůstává po celý rok. Zdržuje se nejraději v černých (jehličnatých) lesích skalnatých. Za kruté zimy, nebo je-li v jeseni na polích mnoho myši, přitáhne do polních lesíků a remízů i blízko k lidským obydlím. Za dne sedává v koruně vysokých stromů na větvi u pně. Živí se myšmi, brouky a pod., ale loví i ptactvo a mladé zajíčky.

Nejraději do vraních hnízd, neb i do veverčích pelechů klade 4 kulovata, bílá vejce a vysedí mladé asi v 21 dnech.

Kalousa užiti lze též jako výra ku přivábení denních dravců.

Pustovka (*Otus brachyotus*, *Strix brachyotus*, *Brachyotus palustris*) jest velká jako kalous a rozeznává se od něho delšími křídly a hlavně menšíma ušima, jež skládají se ze dvou až čtyř méně vztyčených přírek barvy ostatního peří. Světla jsou jasnožlutá, černými kruhy obkličena. Zobák a pařáty neliší se valně od oněch kalousa. Opeření jest barvy světle rezavé, bělavé a černě žíhané, ale v celku světlejší nežli kalousa. Potravou její jsou myši, hlemýždi, brouci, menší ptactvo a t. d. a hlas zní jako hlásky „hu-ú-hu-ú“.

Pustovka obývá též území jako kalous. Hnízdi v krajinách severnějších na zemi v rákosí, sítí nebo ve vysoké trávě. Klade 3—4 bílá kulovata vejce, z nichž vysedí mláďata v 21 dnech. V Čechách nebývá stále, ale vyskytuje se tu při tahu, zvláště za doby jeseni dosti hojně. Přes den sedává mezi nízkým roštem na stráních anebo v širých polích, v brambořích, v řepíštích, v bodláčích, sítí a pod. Byla-li vyplašena, vylétá jako sokolové vysoko do modré výše.

Vedle našatých sov vyskytují se v Čechách také kulichové (sovy holohlavé) a jsou to hlavně:

Sova bělavá (*Strix uralensis*, *Syrnium uralense*), 66 cm zdělí, 120 cm zšíří; neštítí se denního světla tak jako jiné sovy. Povrch její jest přihnědle bílý, hnědě žíhaný a vlnkovaný. Na hořejší části křídel má bílé skvrny, na perutích a klínovatec ocase široké hnědé pruhy. V předu hlavy jest opeření bílé, černě čárkované. Spodní část těla jest špinavě bílá, hnědě žíhaná. Světla jsou tmavohnědá a zobák žlutý. Stojáky, opatřené žlutavými pařáty, porostlé jsou peřím přížlutým. Opeření mladších ptáků bývá tmavší, obyčejně rudohnědé s černohnědými skvrnami.

Sova tato hnízdi též v Čechách, je tu však vzácnější předešlých. Ve východní části Evropy a ve středu Asie zdržuje se v počtu četnějším, nalézají tu pohodlný domov svůj. Do dutin starých stromů nebo do skulin skalních klade 3—4 bílá vejce, z nichž vysedí mláďata asi v 21 dnech.

Potravou jsou jí myši a malí ptáci, ale pouští se i do větších zvířat. Svým chováním a způsobem živobyti podobá se poněkud denním dravcům, jmenovitě kánám. Lovívá též za dne, a pouští se v zápas i s dravci jinými. Je odvážlivá, ale při tom opatrná, takže ji nelze snadně přistihnouti. Hlasité houkání její podobá se poněkud houkání výra a sovy obecné, připomínajíc částečně hlas holuba-rivnáče.

Puštík (sova obecná; *Strix aluco*, *Syrnium aluco*), liší se od jiných sov poměrně velkou hlavou s velkými hnědými světlý, pak hustě opeřenými stojáky a krátkým zakulaceným osasem, jehož jen asi třetina vyčnívá pod složenými křídly. Délka jeho měří 44 cm a šířka asi 100 cm. Zobák a pařáty jsou šedé, ale opeření nebývá vždy stejně barvené. U některých je základní barva peří více nebo méně rezavá, u jiných šedá, ale u všech jsou bílé skvrny a péra ocasní, vyjma nejprostřednější, bývají hnědě pruhovaná. Na spodních částech těla jsou na světlé půdě buď rezavé nebo tmavohnědé skvrny podélné, které světlejší křížují.

Podobajíc se chováním svým ostatním sovám, jest tato opatrná a nedodrží tak snadno na ránu jako kalous nebo pustovka. Hlas její zní asi jako hlásky „hu, hu, hu“, které mnohdy tak rychle po sobě následují, že to poněkud posměšnému chechtání podobno jest. Někdy ozývá se hlasem, který podobá se slovu „rai“ anebo „kuvit“. Obývá střední Evropu, vyskytuje se tu ale i na západě a jihu jakož i v západním území Asie; v Čechách zdržuje se ve všech horských hvozdech. Libuje si mezi dutými stromy, v nichž za nepříznivé povětrnosti se skrývá a hnízdí. Klade 2 neb 3 bílá nebo přízloutlá vejce, z nichž asi za 21 dní vysedí mláďata.

V jeseni zalétá do hájů a lesků polních a v zimě i do vesnic. Za dne sedává v temných místech rozčepeřený, s přimhouřenými světlý, a večer vylétá na lov. Lítává nízko nad zemí, při čemž křídly silně, ale tiše pohybuje. Let jeho jest kolísavý a váhavější než ostatních sov. Není-li noc příliš tmavá, lovívá až do svítání. Podobně jiným sovám živi se hlavně myši, které na pasekách a pokrajích lesů loví; požívá též hmyz a nešetří malých ptáčků, z nichž nejvíce ohrožuje ty, kteří na zemi sedají a hnízdí; často uloví též mladou koroptvičku nebo mladého zajička.

Sova pálená (*Strix flamea*), o málo menší, ale mnohem štíhlejší a uhlazenější nežli předešlá, jest 32 cm zdělí a 90 cm zšíří. Je to jedna z nejpeknějších sov našich. Popelavý povrch těla jejího jest jemně vlnkovaný, bílé a černě kropenatý; peří, na spodní části rezožluté, zdobí černé tečky. Na stranách krku průsvitá barva rezavá skrze šedou, na křídlech a na ocase jsou široké pruhy podobné barvy. Světle přičervenalý zobák jest rovnější a ku špičce silně zahnutý;

přední část hlavy je porostlá peřím bělavým, okolo světel narezavělým. Temnohnědá světla jsou více klenutá a malá u přirovnání k jiným sovám. Dlouhé stojáky, slabě opeřené, opatřeny jsou dlouhými, silně zahnutými a velmi ostrými pařáty barvy modrošedé. Zdržuje se více v lidnatých rovinách nežli v lesnatých horách střední a jižní Evropy, Malé Asie a severní Afriky. V Čechách přebývá stále a vyjma hluboké lesy vyskytuje se zde všude.

Jako ostatní tak i tato sova opouští svůj útulek teprve za večerního šera. Přes den skrývá se ve zříceninách, starých hradech, ve věžích a na půdách kostelních a tu v tmavých koutech i hnízdívá. V noci poletuje v okolí měst a dědin, lapaje myši, které jí za pokrm slouží. Mimo to loví hmyz a malé opeřence. I svými způsoby a svým chováním i hlasem neliší se od sov ostatních.

Někdy hnízdí i v lidnatých městech a byla již vícekrát i na věžích pražských postižena. Do chatrně upraveného hnízda klade 3—4 bílá, poměrně velká vejce, z nichž vylíhnou mláďata asi v 21 dnech.

V hospodářství polním i lesním je tato sova velmi užitečná, že však lapá též mladé koroptvičky, čítá se ku dravcům škodným.

Sýc rousný (*Strix dasypus*, *Nyctale Tengmalmi*, *Nyctale funerea*), 24 cm dlouhý a 56 cm široký, vyznačuje se stojáky rousnatými t. j. až ku drápům bílým peřím hustě porostlými. Opeření povrchu těla jeho jest hnědé s bílými skvrnami, které jsou na křídlech a ocase v příčné proužky seřaděny. Peří na přední části hlavy jest přišedivělé s černou skvrnou mezi světlými. Žlutavý zobák bývá téměř celý ve štětinovitých pirkách ukrytý. Spodní část těla je bílá s hnědými skvrnami. Světla jsou jasněžlutá. Mladší ptáci mívají povrch těla narezavěle hnědý, křídla a ocas hnědošedý, a ptáci starší bíle skvrnitý, spodní části tmavohnědě skvrnité, hrdlo a obě strany prsou skoro celé hnědé.

Sova tato choulostivě štítí se jasného světla denního. Hlas její zní jako hlásky „gúk, gúk, gúk“ a někdy jako „va, va, va“. Sýc rousný není v českých lesích vzácný, ale bývá jen málokdy viděn, protože za dne skrývá se v huštinách černých lesů a v dutých stromech. Přes léto zůstává v lesnatých horách skalnatých; v jeseni a v zimě potuluje se v rovinách a nížinách. Domovinou jeho jest severní a střední Evropa, severozápadní Asie a severní Amerika.

Hnízdí v dutých stromech. Klade 2—3 bílá vejce, z nichž vylíhnou mláďata asi v 16 dnech.

Potravou sýce jsou myši, větší hmyz a malé ptactvo, které loví za nočního šera. Ostatně neliší se od ostatních sov ani chováním ani způsoby svými.

Kulich (sýc obecný; *Strix noctua*, *Athene noctua*) velikosti svou (22 *cm* délky a 54 *cm* šířky) rovná se skoro sýci rousnému a podobaje se mu v mnohém, liší se od něho hlavně tím, že má stojáky opeřeny jen částečně a prsty jen řídko štětinkami pokryté. Povrch těla porostlý jest peřím šedohnědým, bílými skvrnami posetým. V předu hlavy má peří přičernalé. Spodní části těla kryje peří špinavě bílé, široce, hnědě žíhané. Světla jsou žlutá, stojáky žlutošedé a zobák zeleňavě žlutavý. V noční době ozývá se často hlasem smutným, jenž podobá se hláskám „bu, bu“ — „que v, que v“ — „ke vel, ke vel“ — — „kui t, kui t“ v rozmanitém střídání. Let jeho bývá houpavý jako žluny; způsoby a chování tytéž jak ostatních sov.

Brzy po západu slunce bývá hlas jeho slyšeti. V soumraku večerním počne lovit a poletuje celou noc. K ohni a k osvětleným oknům zalétá a několikráte je obletuje.

Denního světla štítí se choulostivě. Přes den skrývá se ve skulinách starých zdí, ve skalních slujích, na půdách, ve stodolách i v dutých stromech a z těch nejmilejší jsou mu o samotě v polích stojící. Hlubokých a černých lesů nevyhledává, ale raději volí háje a listnaté lesíky polní pro své přebývání. Od Švédska skoro po celé Evropě, ve velké části Asie a v severní Africe má kulich domov svůj; v Čechách přebývá stále. Hnízdí v dutinách starých zdí, v dutých stromech, mezi kameny, skalinami a pod. Klade 4—6 bílých vajec, z nichž asi v 16 dnech vysedí mláďata.

Za pokrm slouží mu nejvíce myši i hmyz, menší zvířata a ptactvo.

Sýček (*Strix passerina*, *Glaucidium passerinum*), nejmenší sova a zároveň nejmenší z českých dravců, měří 17 *cm* délky a 41 *cm* šířky, ostatně podobá se nejvíce sýci rousnému, zvláště barvou opeření a stojáky svými, až ku drápům hustě opeřenými. Světla jsou též žlutá, ale světlehnědý zobák nevězí tak hluboko v peří jako rousného sýce.

Sýček libuje si více v listnatých, nežli v černých lesích, ve starých zdech, ve věžích a pod., ale nevyskytuje se ve hvozdech hlubokých. Obývá větší část Evropy i Asie, čteněji na severu nežli na jihu. V Čechách je vzácnější ostatních sov, ale hnízdí tu a zůstává po celý rok. Do dutých stromů, skulin skalních a p. klade 2—3 bílá vejce a vysedí mláďata asi v 16 dnech.

Živí se jako kulich a sýc rousný, od nichž ani vlastnostmi svými valně se neliší. Častým svým voláním „kivik“ nebo „kliait“ děsí pověřivý lid.

Sova sněžná (*Strix nyctea*, *Nyctea nivea*) jen málokdy do Čech zabloudí a liší se od jiných hlavně svým bílým opeřením. Jest 70 *cm* dlouhá a 150 *cm* široká. Velikosti podobna jest výru, má však

mnohem menší hlavu a je štihlejší. Mimo to vyznačuje se též tím, že stojáky její i na spodní straně prstů jsou hustě peřím porostlé. Staří ptáci tohoto druhu jsou skoro celí bílí; mladí mají na bílé půdě mnoho hnědých skvrn, které jsou na hlavě kulaté a na hrbetě půlměsícovité; na spodní části těla jsou vlnkovité čáry hnědé a na ocase jest 6—7 příčných pruhů téže barvy. Přibývajícím stářím blednou a mizí skvrny tyto tak, že u starších ptáků jen na čele a křídlech zůstanou slabé známky. Světla její jsou pěkně žlutá a drápy černé jakož i zobák, který jest skoro celý v peří ukrytý.

Žije v nejstudenějších končinách Evropy, Asie a Ameriky, kde v štěrbinách přikrych skal hnízdí a rozplemeňuje se podobně jako jiné sovy. Co do chování a živobytí podobá se dravcům denním a živí se skoro týmž pokrmem jako výr. Bývá nebezpečna všeliké menší zvěři, jak pernaté, tak srstnaté, jmenovitě koroptvím a zajícům.

Sova krahujní (*Strix nisoria*, *Syrnium uralense*, *Surnia ulula*) jest ze všech sov nejvíce podobna dravcům denním jak soustavou tělesnou, tak i chováním a živobytím svým. Hlavu má jako sokolové širokou, tříhrannou, s nízkým plochým čelem a krátkým přiléhajícím peřím. Přížloutlý zobák vězí též ve štětinovitých pírkách, ale vyniká více z obličeje, a závoj není tak dokonalý jak u ostatních sov. Světla její jsou žlutá. V zašpičatělých křídlech jest třetí brk nejdelší. Krátké, silné stojáky pokrývá peří až ku hnědým pařátům. Ocas jest dlouhý klinovitě zakončený. Délka její měří 40 cm a šířka 78 cm. Barvivost peří na spodní části těla podobá se krahujci, majíc na bílé půdě jasnohnědé a tmavohnědé pruhy vlnkovité. Přední část hlavy porostlá jest peřím jasnošedým, ku koutkům zobáku přičernalým, v pozadí hlavy jsou černé pruhy. Hrdlo jest tmavošedé, hlava a týl bílé s přičervenalými skvrnami. Opeření povrchu těla jest hnědošedé, bíle kropenaté; na křídlech má velké skvrny bílé a na ocase slabé proužky bělavé.

Domovinou sovy krahujní jsou nejsevernější krajiny starého světa. V jeseni nebo v zimě zabloudí některá do Čech, ale dlouho se tu nezdrží; proto není zde škodlivost její značná. Potravu svou, kterou jsou jí hlavně myši, hmyz a ptactvo, nezaopatřuje si jak ostatní prohledáváním honbiště, nýbrž číhá na některém vyvýšeném místě, na vrcholu stromu, na pahýlu, na zlomku, na kůlu a pod. Na vyhlídnutou kořist spouští se hbitě dolů. Letem svým neliší se valně od luňáků, ale odvahou i živostí svou a chováním, jakož i hlasem svým podobá se sokolům.

V Čechách nehnízdí. Na severu vyhledává dutiny stromů nebo hnízdo jiného ptáka a klade 6—8 bílých vajec, z nichž vysedí mláďata v 21 dnech,

Mimo tyto stručně popsané sovy zabloudí do českých honbišť někdy též výreček (*Scops zoea*, *Scops carniolica*, *Strix scops*), který jest asi 20 cm dlouhý a 48 cm široký, má na hlavě husté, ale nevelké chomáčky peří a stojáky krátkým peřím porostlé. Barva opeření jeho jest smíšená, šedá, bílá a rezavá, s jemnými proužky hnědými a černými. Silně zahnutý zobák, jakož i stojáky jsou modravěšedé a světlá žlutá. Hlas výrečka zní asi jako blásky: „chiu, chiu“, též někdy „chioui“. Zdržuje se nejvíce v jižních krajinách Evropy i Asie a v severní Africe. V létě zalétá k severu, ale vrací se brzy zpět. Za večerního soumraku vylétá na lov a poletuje nad zemí skoro po celou noc. Hnízdí na jihu v dutých stromech a klade 3—4 bílá vejce, z nichž za 21 dní vysedí mláďata. Poměrně ku své velikosti jest dosti škodlivým dravcem, lovicím vedle myši a hmyzu též různé ptactvo.

Škodná zvěř srstnatá.

V y d r a.

(*Lutra vulgaris*. Ze šelem kunovitých.)

Podivuhodná tato šelma škodí více v rybářství nežli v myslivosti, a živobyti její jest rázu neobyčejného. Svou činností ve vodách i svými schopnostmi vyznamenává se mezi všelikou jinou zvěří zvláště zajímavě. Tělo její, táhlé, ploché, spočívá na krátkých běhách a ploská hlava končí tupou, krátkou „mordou“. Hnědá, jasná a vyčnívající světla jsou malá, a krátké okrouhlé slechy dají se záhybkem uzavřít. Mezi prsty, opatřenými ostrými drápy, jsou blány plovací, silně vyvinuty. Krátká, tuhá, hladká, lesklá srst hustá a těsně přiléhající, bývá barvy tmavohnědé, na spodních částech těla poněkud světlejší, pod krkem a po stranách hlavy hnědě bělošedá. Jemnější srst spodní (podsada) jest hnědošedá, na špičce tmavěji hnědá. Některé vydry bývají více šedohnědé a některé i žlutavé (žemlové). Srst vydrí zůstává i ve vodě suchou, a kožešina je po celý rok drahocenná, v tuhé zimě však přece nejlepší. Na kostře vydry význačná jest neobyčejně plochá lebka se súženým očelím. Chrup skládá se ze 36 zubů: 3 řezáků, 1 špičáku, 3 zubů mezerních a 2 stoliček (z nichž 1 jest hrbolovitá), nahoře i dole v každé čelisti. Nad chlupatým pyskem jest čenich, potažený lysou, síťovitě rýhovanou kůžkou bradavičnatou. Okolo řiti není vaku žláznatého, nýbrž dvě žláz vyměšovací. Tělo vydry jest asi 120 cm dlouhé i s ohonem zašpičatělým, který měří obyčejně 40—43 cm; váží 10—15 kilogr. Stopu její lze snadno poznati dle otisku plovací blány.

Vydra přebývá ve vodách, z nichž vzdaluje se jen, byla-li k tomu přinucena anebo hledá-li jiné loviště, a jde mnohdy i daleko přes lesy, hory a skaliny. Ač má krátké běháky, přece běhá dosti rychle, a po sněhu i ledu klouže se obratně. Plove a potápí se výtečně a dlouho vydrží pod vodou. Rozrývá vlny vodní s neobyčejnou dovedností. Plove-li pod vodou, prozrazuje na hladině jen vlnící se pruh a vystupující bubliny, kudy a kam se pohybuje. Čas od času vypluje na

povrch, aby si vydychla, a tu nejprve temně zahvizdne. Ostatně bývá hlas její málokdy slyšeti; jen v době kaňkování (páření) pohvizduje si a drážděna vyráží skřeky, které znějí jako hlásky „girrk“. Lapena syčí, funí a brání se zuřivě až do posledního dechu.

Šelma ta jest plachá i lstivá; vidí, slyší a čije znamenitě.

Za potravu slouží jí hlavně ryby; ale požívá též raky, žáby, vodní braboše a ptáky. I vejce a mláďata divokých husí, kachen i jiného ptactva vodního neušetří a nenechá pryč ani ovoce ležeti. Loví v noci, a jen v úplném bezpečí odvažuje se lovit i za dne. Menší kořist pohlcuje ve vodě jen hlavu vynoříc, větší vynáší na břeh anebo na vyčnívající balvan. Tu usadí se přidržuje si rybu ostrými pazoury a slupnouc maso zanechá tu hlavu a ocas. Kde je hojnost ryb, neloví jen pro potřebu, nýbrž také pro zábavu a sežirajíc pouze nejpeknější sousta, nechává zbytky ležeti. V nedostatku potravy táhne po potocích proti proudu často až mnoho kilometrů daleko, nebo vyhledává vod jiných. Když jsou vody zamrzlé, vysílí místo otevřeného, kterým se dostane pod led a polovic tam, najde vždy východ zpět.

Neloví-li, odpočívá v brlohu, který si vyhrabává ve břehu u vody a suchou travinou, uvadlým listím a pod. vystylá. Vchod do takto upravené, v suchu vyvýšené ložnice bývá pod břehem z vody, asi půl metru pod hladinou a vede asi 2 m šikmo do výše. Druhá, užší chodba táhne se na povrch a východ její ukryt bývá ve trávě nebo ve křoví. Tato slouží hlavně k unikání výparů a ku přivádění čistého vzduchu. Obydli své staví si nejčastěji sama, ale neopovrhne také opuštěným doupětem jezevčím anebo liščím, je-li jen blízko vody. Obyčejně mívá více brlohů, by našla vždy útulku, když ji překvapí světlo denní na potulkách po jejím rozsáhlém lovišti. Zatopí-li se jí někdy při rozvodnění její obydlí, skrývá se i v dutých stromech a nevrací se dříve do své ložnice, dokud tato není úplně vysušena.

Starí vydráci (sameci) libují si v samotářství, ale samice toulávají se s potomstvem svým dlouhou dobu.

Kdy vydry se kaňkují, nelze s určitostí udati, neboť byla mláďata pozorována téměř v každé roční době. Jak se zdá, bývá to nejčastěji v únoru nebo v březnu. V kaňkování lákají se hlasitým hvízdem a provádějí pak ve vodách rozmanité hry, honice a škádlíce se na vzájem velmi rozmarně. Po devíti nedělích pak metá vydřice v tičem a nebezpečném doupěti 2 až 4 mláďata, která ošetřuje s péčí mateřskou. Po 10 dnech otvírají se mladým světla a po 2 měsících vodí je matka na lov, cvičíc je v umění plovectvém a rybářském. Ve 2. roce věku svého jsou vydry úplně dospělé. V mládí vybrané a domácně odchované pozbývají divokosti a stávají se velmi milými.

Vydry obývají takorča celou Evropu a větší díl severní a střední Asie i sev. Ameriky. Zdržují se u sladkých vod, poskytujících jim dostatek potravy, lesem obklíčených, neb alespoň křovím obroubených.

Někdy zabloudí do Čech též norek evropský (*Putorius lutreola* čili *Mustela lutreola*). Avšak stává se to tak řídko, že v české myslivosti podrobnějšího popisu nezasluhuje.

L i š k a.

(*Canis vulpes*. Ze šelem psovitých.)

Šibal nejvydařenější a vzor zchytřalosti, potměšilosti a lstivosti jest liška, která svou povahou a svým chováním, při vši shodě se mravy a zvyky jiných šelem psovitých, jeví přece mnohé zvláštnosti. Jsouc švarnější co do zevnějšku a postavy než její příbuzní a pružnější i obezřelejší, má výtečnou paměť; jest vynalézava, trpělivá, rozhodná i obratná ve skákání, plížení se, lezení i plování. Jejímu zákeřnickému umění není žádná zvířetná síla a její hbitosti žádný tvor příliš rychlý a obratný. Při všem počíná si s rozvahou a chytrostí, hledíc vždy nejprve na svou vlastní bezpečnost. O hrdinosti její svědčí četné příklady. Lapena za běhák bez rozmyšlení si jej uhryzuje a tak se osvobodí zmizí jako přelud. Ona dokonale oceňuje každé nebezpečí, ale nebojí se ho. S těmito vlastnostmi svými jest liška nejnebezpečnějším škůdcem myslivosti, jehož se bojí vše, co běhá a se plazí. Délka její měří 1·3 *m* i s oháňkou asi 40 *cm* dlouhou, výška bývá 35–38 *cm* a váha činí 7–10 kilogr. Hlava jest široká, čelo ploské, a náhle se sужující morda dlouhá a tenká. Kostra a chrup je týž jako psův a černý, holý a bradavičnatý čenich bývá též vlhký. Hnědá světlá stojí šikmo, a slechy, které se na spodině rozšiřují a ke špičce přirostají, jsou přímé. Stihlé tělo liščí zdá se v hustém kožíchu tlusté, jest však silné a všelikých pohybů schopné. Běhy jsou tenké a krátké, ale oháňka dlouhá a chvostnatá. Na této, nedaleko od kořene (asi 6·5 *cm*), nalézá se páchnoucí žláza, fialka, porostlá chomáčkem tužší vlny. Srsť (vlna) liščí velmi hojná, hustá a měkká bývá většinou barvy plavé a přisedivěle červenavé. Kožich na povrchu těla nejčastěji jest rezavěčervenavý nebo žlutohnědý; čelo, plece a zadní část hřbetu až k oháňce má bílý nádech, ježto jednotlivé chlupy končí bílou špičkou; tváře a hrdlo jest bílé. Prsa a spodní část těla bývá popelava, slabizny bělošedé, slechy a pazoury černé. Na předních běhách táhne se v předu od dolejška zašpičatělá skvrna černá a výše bílý proužek. Oháňka jest rezavě červenavá nebo žlutočervená s nádechem černavým a zakončena bíle. Všechny odstíny

barev vlny liščí splývají znenáhla v jednu. Jednotlivé lišky bývají buď červenější „ryzky“, nebo šedivější a tmavší „uhlíčky“ a jako zvláštnosti i bílé, černé, rozličně skvrnitě a pod.

Stopa lišky podobá se psi.

Ona obdařena jest bystrými smysly, zvláště zrakem, sluchem a čichem. Hlas její jest krátké hafání, jež se končí silnějším a vyšším skučením. Zlobí se, nebo v nebezpečí vyjíc, také vrčí a v zimě za třeskutého mrazu hlasitě naříkává a kvílí. Jinak ozývá se obyčejně jen v době kaňkování nebo za počasí bouřlivého, ale liščata skučí a hafají, jsou-li hladova, nebo když se nudí.

Lišky rozšířeny jsou po vší Evropě, v západní a severní Asii a též v severní Africe, dle Tschudiho od Norska až ku Kamčatce, jižně ku Sahaře a na východě až do Persie a k jižním sklonům hor Himalajských. V hornatých a lesnatých krajinách naší vlasti jsou lišky dosti četny. Libují si více v listnatých nežli v jehličnatých lesnách nebo v jehličnatých huštinách na blízku dřevin listnatých.

Obydlím jejich bývají hluboké brlohy v rozsedlinách skalních, nebo v písčitých stráních: jsou to rozvětvené chodby, které ústí ve prostranné doupě mající až 1 m v průměru. Z něho vede chodba dále do druhého, o málo menšího doupěte (komory). Některé brlohy mívají pouze jediné doupě. V úbočích skalních vedou chodby nejčastěji vzhůru, ale nikterak mělce pod zemí. Často uvelebují se v cizích doupětech, zvláště v opuštěných brlohách jezevčích.

Za nepříznivé povětrnosti zalézá liška do brlohu k odpočinutí; v létě za pěkného počasí hoví si často v huštině, v obilí a p. V nedostatku lepší skryše, zvláště když převádí svá mláďata, vyhrabuje si mělčí i kratší t. zv. nuzný brloh, i v mezích a na místech holých. Bývá to pouze jediná chodba se dvěma východy. Někdy zalézá i do děr a skulin, méně bezpečného útluku poskytujících.

Šelma tato loví nejvíce v době noční, v lesnách klidných i za jasného dne. V létě vychází stará liška se svými liščaty často již před západem slunce na lup. Za trvalé zimy a vysokého sněhu odpovídá jen v ranní době a obyčejně potuluje se již před polednem. Lovíc, plahočí se opatrně a zvolna, ohlíží se a větří, hledí stále se ubezpečovati a volí si vždy nepříznivější místa k přecházení. Dokud možno, skrývá se v huštině a neopustí jí dříve, dokud se o úplném bezpečí nepřesvědčila. I hnána nerada vybíhá na planinu. Všeho si všimá, a umí s úžasnou chytrostí použiti každé získané zkušenosti.

Ačkoli se zdá, že myši poskytují lišce zvláštní lahůdky, je přece všeliké zvíře naší nanejvýš nebezpečna, nešetříc ani mladých ani starých, pronásleduje zajíce a králíky co nejhorlivěji, odvažuje se na srnce i na koloucha, ohrožuje ptactvo na zemi hnízdící, požíraje vejce

a mláďata jeho a snaží se přelstít i staré ptáky, což dosti často se jí podaří. V prvních jarních dnech prohánívá se po mýtech, lovíc myši. Plove a brodí se bažinou, by se dostala ku hnízdům vodního ptactva, a známo jest, že zardousila labutě sedící na vejcích. Přepadává i domácí drůbež, vkrádajíc se v noci až na dvory statkův, a plíží se za ní i za jasného dne. Má-li liščata, bývá nejnebezpečnější. Často navštěvuje zahrady, vinice, kde chytá bronky, kobylky; vyhrabává ponravy, sbírá hrušky, švestky, hrozny a v lesích pochutnává si na malinách, jahodách.... Potuluje se u potoků, by lapila pstruha.... V letě požírá vosy i včely s jich červy a pod. a se zvláštní zálibou pochutnává si na medu, ale nepovrhuje ani zdechlinou. Při rozmanitosti její potravy trpí nouzí jen tehdy, když jí hluboký sníh stěžuje lov. Na svých výpravách, daří-li se lov, vraždí více zvířat nežli spotřebuje, a způsobuje mnohdy v bažantnicích a mezi drůbeží strašlivé krveprolití. Čeho nemůže požití, zahrabává si do země velmi pečlivě. Liška sežírá i družku svou těžce raněnou s takovou chutí jako nejpěknějšího bažanta, což jest zkušenostmi dokázáno.

Liška umí rychle, vytrvale a velmi obratně běhat, tiše a lehce se přibližovati a opatrně choditi. Ohař ji v běhu nedohoní. Když běží, nese oháňku přímo na zad nataženu, a jde-li, vleče ji skoro po zemi. Vody se neštítí a plove snadno a rychle; též šplhati umí, ale jen na stromy, které jsou sehnuty v úhlu 45—50 stupňů. Čihajíc, leží pevně na břiše. Odpočívá-li si, bývá obyčejně jako pes svinuta na stranu a sedává též po způsobu psů, otáčeje oháňku před své přední běhy.

Obyčejně nevšímá si liška družek svých a není tedy zvířetem společenským. Avšak mnohdy již bylo pozorováno, že dvě lišky při lovení zajíce si vzájemně pomáhaly tak, že jedna ho hnala a druhá mu nadbíhala. V době lásky jsou jen tak dlouho pohromadě, dokud trvá páření, načež ihned se rozcházejí. Kaňkování (páření) lišek počíná v únoru, a je-li mírná zima, již ve druhé polovici ledna. V tom čase obyčejně několik lišáků přidružuje se k lišce (feně) po způsobu psů, a tu bývají půtky zuřivé. Tenkrát častěji nežli v jiné době zdržují se za dne v brlohu svém, kde se svazují (páří) po způsobu psů. Objezlá liška uchyluje se v samotu do huštin. Vyhledne si brloh pro metání a vystylá jej měkce i vlastní vlnou. V nouzi spokojí se i s dutinou stromu a pod. Asi za 60 dní po kaňkování, koncem dubna nebo v květnu, metá liščata, jichž počet bývá 3 až 12, nejčastěji 4 až 6. Tato rodí se slepá, mají srsť hladkou, hnědou a zašedivělou a vyvinují se z počátku velmi pomalu. Obyčejně desátý den prohlédnou, a v tom čase prodraly se jim všechny zoubky. Stará je ošetřuje a v prvních dnech ani jich neopouští. Později odchází na krátkou chvíli za pozdního soumraku. Asi za měsíc odvažují se liščata ven, by

se na slunci vyhřívala a si pohrála. Stará přináší jim stále hojnost potravy. Nezdá-li se jí brloh a okolí jeho dosti bezpečno, odnáší mláďata do jiného, nebo do skalních slují, menších jeskyň i do dutého stromu a pod. V červenci provázejí matku na lov a pak opouštějíce brloh, v němž se zrodila, odstěhují se do obilí, nebo do hustin, zvláště je-li počasí příjemné. Po žitě vyhledávají hustých křovin a v jeseni odlučují se od matky. Ve druhém roce věku svého jest liška úplně dospělá. Lišák stará se sice méně o své potomstvo, ale přináší přece potravu a přichází, by si na výsluní s liščaty pohrál. Osiřelých ujímá se on nebo liška svobodná, a opatruje je, živí a odchovává jako vlastní matka. Staří přinášejí do brlohu i živá menší zvířata, by mláďata evičila se ve rdousení a vraždění.

Liščata, v mládí vybraná, zkrotlou úplně, obveselují svou čilostí, ale často prozrazují svou zákeřnickou povahu a vrozenou potměšilost.

Život lišky jest velmi tuhý; vydrží i značnější poranění a často když jest střelena, zůstane v ohni a leží jako bez života, v malé chvílce se však sebere a hbitě uteče. Staří, kterého obyčejně dosáhne, čítá se nejméně na 14 roků.

Liščiny (kožešiny) potřebuje se výborně na zboží kožešnické a jest v Polsku, Rusku, Turecku a v Sibíři zvláště oblíbena. Nejcenější jest v zimních měsících, od listopadu do března. Letní vlny upotřebují kloboučníci. Maso jest sice jedlé, ale v Čechách se nepožívá; sádla potřebuje se za léčivou masť. Jediný nebezpečný nepřítel její u nás jest myslivec se svým psem. Podléhá prý mnohým nemocem, jmenovitě vzteklině.

K u n y.

(Mustelina. Ze šelem kunovitých.)

V Čechách obecné kuny pravé (*Martes*) jsou zvířata prostředně veliká, táhlého, štíhlého a stejnoměrně tlustého těla s krátkými běháky a chvostnatým ohonem. Hlava jejich jest v předu súžená, černý holý a vlnký čenich přístřený a malý, slechy krátké, na přídě postavené a na špičce poněkud zaokrouhlené; světla má jasná a prostředně veliká. Běháky pětiprsté ozbrojeny jsou ostrými vtažitelnými drápy. Řitní žlázy vyměšují pižmovitou tekutinu, a srst skládá se ze chlupů dlouhých a měkkých. Chrup sestaven je z 38 zubů (6 řezáků, silný špičák v každé čelisti, 3 zuby mezerní na každé straně čelisti hornější, 4 zuby mezerní na každé straně čelisti dolější a 2 stoličky na každé straně dole i nahore).

V českých honbištích žije četně kuna lesní a kuna skalní, které obývají všechna území starého světa na severní polokouli zemské.

Jsou to šelmy čilé a mrštné, srdnaté, chytré a vraždivé. Z dokonale vyvinutých smyslů jejich zdá se, že čich, sluch a zrak jsou nejbystřejší. Vylézají i po hladkých stromech, skáčou a plovou snadno a prolézají i nejužšími šterbinami. Stopa jejich bývá dvojí a málokdy jen vytlačují všechny čtyři tlapy.

Za dne obyčejně spějí ve svých doupatech nebo peleších, dokud nebyly vyrušeny, a v noci vycházejí na lov. Plíží se jako stín a použijí i nepatrné vyvýšeniny, by se skryly.

Kuna lesní skáče, držíc tělo vzpřímeně a kuna skalní více shrbeně se plíží. Na výpravách svých jsou tak odvážlivy jako drzy, chytré a lstivé. Ku své kořisti příkrádají se tichounce a nenadále ji přepadají. Rdoucí srnče i zajíce, veverky i plehy, jakož i ptactvo malé i velké a v drůbeží domácí, zvláště mezi holuby, strašlivě řádívají. Mimo to ničí ptačí vejce, navšívují úly, lapají myši, potkany, plazy i obojživelníky a pochutnávají si i na ovoci, jahodách, jeřabinách . . . , zvláště švestkách. Požívají prý též brouky a rozličný hmyz, a v nouzi berou za vděk i zdechlinou. Též vodní myš pronásledují v jejím živlu. Vraždí více nežli potřebují, a žádné zvíře, které mohou zmocí, není před nimi bezpečno.

Páří se v únoru, při čemž dovádějí, funice a vrčice. Více kuňáků pronásleduje jednu samici, a často vznikne tuhý boj. Nejsilnější milovník konečně ovšem opanuje. Po 60denní březosti v pelechu vystlaném vlnou, peřím a podobným metá kuna 3—4 mláďata a pečuje o ně starostlivě. Ta za několik neděl následují svou matku, která je před nebezpečím varuje a v umění zákeřnickém cvičívá. Ve druhém roce stárí svého jsou úplně vyvinuta. Včasně vybrána dají se domácně odchovati a zkrocena poskytnou mnohé zábavy. Zdá se, že mimo člověka nemají nebezpečného nepřitele.

Kuna lesní (pelešnice; *Martes abietum* čili *Mustela martes*), asi 55 cm dlouhá a 25 cm vysoká, jest porostlá srstí na vrchu tmavohnědou, na postranní a spodní části těla žlutavou a na běhácích černohnědou. Čenich jest plavý, čelo a líc světlohnědé a chvostnatý, asi 30 cm dlouhý ohon tmavohnědý. Pod slechy táhne se úzký tmavohnědý pruh. Mezi zadními běháký jest skvrna červenavožlutá, tmavohnědě vroubená. Hrdlo a dolejší část krku jsou pěkně žlutě zbarveny. Jasná světlá její jsou hnědá. Kožich měkký, hustý a lesklý skládá se z pesíků dosti dlouhých, tuhých a z jemné, krátké podsady, která jest v předu bělošeda, v zadu a po bocích žlutava. Na svrchním pysku jsou čtyři řady knířů a mimo to i jednotlivé kratší pod bradou. V zimě jest povšechná barva tmavší než v letě. Vyskytnou se též žlutavé odrůdy kuny lesní.

Hlas její jest temné mroukání nesnadně napodobitelné.

Šelma tato obývá tmavé lesy. Duté stromy, opuštěná hnízda divokých holubů, dravců a veverek jsou jí nejvhodnějším pelechem, a málokdy jen hledá útočiště ve skalních rozsedlinách. Šplhá výtečně. Často již před západem slunce opouští své lože a vychází na lov.

Kožešina kuny lesní, zvláště zimní, jest drahocennější nežli skalnice a nejoblíbenější ze všech koží českých zvířat.

Kuna skalní (skalnice, *Martes foina* neboli *Mustela foina*) jest menší kuny lesní, má též poměrně kratší běháky, menší boltce, kratší srst šedohnědou a tmavá modravá světle. Jednobarevně bělavá podsada prosvítá pesíky kožichu šedohnědého a zatemňuje se na běhácích a na ohonu. Skvrna na hrdle jest čistě bílá a kraje slechů obrostlé jsou bělavými chlupy. Obarvení kožichu jejího bývá v zimě tmavší; ostatně podobá se kuně lesní, ale měří jen asi 45 cm délky a skoro 22 cm výšky; ohon její jest asi 26 cm dlouhý.

Vyskytuje se čteněji nežli pelešnice a přibližuje se více lidským obydlím. Často i v lidnatých městech, i v Praze bývá pozorována. Stodoly, senníky, chlévy, domky v zahradách i méně navštěvované půdy, staré zdi, hromady kamení nebo dříví často obývá. Doupě své, více méně hluboko v seně neb slámě obyčejně podél stěny, také v koutě u zdi na trámě, vystýlá si vlnou, chlupy, lnem, peřím a pod.

Živí se touž potravou jako pelešnice, stává se mnohem škodlivější drábezi, protože naskytuje se jí k tomu častěji příležitost. Vejce a ovoce jsou jí lahůdkou. Vraždivost její stává se až zběsilostí. Při hojné kořisti pohrdá masem a pojídá jen hlavu s mozem. Nejvíce a nejčastěji vraždí v době půlnoční. Páří se obyčejně asi o tři neděle později nežli její příbuzná, a v tom čase ozývá se hlasem podobným poněkud kočičímu mňoukání.

Mláďata její asi v 10 dnech prohlédnou.

Kožešina skalnice jest též drahocenná, ale méně nežli pelešnice, zvláště letní.

T c h o ř.

(*Foetorius putorius* čili *Mustela putorius*. Ze šelem kunovitých.)

Nepříjemným zápachem svým pověstný tchoř má tělo 40—42 cm dlouhé a měří výšky asi 20 cm; ohon jeho jest asi 16 cm zdělí. Kunám poněkud podoben, vyznačuje se hlavou v předu súženou, přišťřenou mordou, malým, holým bradavičnatým a vlhkým čenichem, slechy krátce zaokrouhlenými, štíhlým a táhlým tělem, krátkými běháky, na kterých jsou tlapy s dlouhými prsty, s ostrými drápkami a oblým, dosti dlouhou srstí pokrytým ohonem. Chrup skládá se ze 34 zubů (6 řezáků, 1 špičák na každé straně čelisti, 2 zuby mezerní dole, nahoře 3 zuby mezerní a 2 stoličky na každé straně čelisti hořejší i do-

lejší, z nichž první, trhákem zvaná, v obou čelistech silně je vyvinuta, kdežto široká, hrbolovitá stolička příčně jest položena). Kožich bývá obyčejně černavý nebo temnokaštanový, na spodní straně těla černohnědý, tmavší, na hořejší části krku a po bocích světlejší, ježto tu žlutavá podsada zvláště prosvítá. Přes břicho středem táhne se červenavohnědá páska, nezřetelně ohraničená. Morda jest bělavá, s černohnědými kníry a od tmavých světel k hnědým, bělavě vroubeným slechům, táhne se žlutavěbílý proužek. Ostatně jest barvivost jeho husté kožešiny poněkud podobna oné kuny skalní, ale méně cenná, a tchoř nemá světlé skvrny na hrdle.

Někdy vyskytují se též odrůdy bílé nebo žluté. Zvláštností jest, že v nebezpečí vystřikuje tekutinu velmi smrduté zápachající. Hlas jeho jest chraplavé mroukání, v nebezpečí píská a vríská temně, ale přece pronikavě. Samice rozeznává se bílým zbarvením všeho toho, co u samce jest žlutavé.

Všechny pohyby tchoře jsou obratny, hbitý a jistý. Umi výtečně se přihrádáti a neomylné skoky provozovati. Běhá rychle, šplhá i plove neunavně. Při tom jeví se býti chytrým, lstivým, rozvážlivým, opatrným, nedůvěřivým, velmi důvtipným, a učiněn-li na něho útok, i zmužilým, zlostným a kousavým. Ze smyslů jeho nejbystřejší jest čich a zrak, ačkoliv i ostatní zdají se býti dosti dokonalými. Život jeho jest velmi tuhý a on snáší lehce i značnější poranění. Za dne odpočívaje, loví v noci a plíží se k vyhlédnuté kořisti. Stopa jeho bývá nejčastěji trojitá.

Domovinou tchořů jsou všechna území mírného podnebí Evropy a Asie. V Čechách jsou dosti četní a zdržují se tu raději mimo lesy, na rovinách i v horách a libují si zvláště na blízkou obydlí lidských. Uchylují se do dutých stromů, pod kořeny, do starých brlohů liščích, pod mosty a husté ploty, do rozsedlin a děr zemních, do starých zdí i do stodol a senníků, v letě poleží si někdy i ve vysokém obilí; v čase potřeby vyhrabují si brlohy, ale raději vybledávají již hotové.

Po způsobu kun požívá tchoř všechna zvířata, která může přemoci, a jest úhlavním pronásledovatelem všech krtků, hrabošů, myší, krys, potkanů, křečků, žab i hlmyzu, jakož i všech kur a kachen, které jsou mu dle všeho lahůdkou, neboť lajá a hubí je často bromačně a nahromadí těla jejich ve svém doupěti. Nebezpečným jest též zvláště mladým zajícům a velmi rád pochutnává si na vejtech. V nouzi spolkne i s kobylkami a plže a pojídá též jedovaté hady. Vycházeje též na lov ryb číhá u potoků, rybníků a jezer, skáče do vody a potápí se obratně. Kromě toho požívá velmi rád med a ovoce.

Tchoři kaňkují se v únoru a březnu. Nemá-li boje mezi dvěma záletníky, probáhají se spáření spolu hbitě. Po 60denní březnosti metá tchořice 4—5, málokdy více mladých buď v doupěti nebo ve

hranici dříví, a ta prohlédnou asi za 10 dní. Matka pečuje o ně a chrání je ostražitě. Mladí dospívají ve druhém roce věku svého.

Kožešina tehořů upotřebuje se na různé výrobky kožešnické a zimní jest dosti cenná.

Mimo člověka jen pes a liška bývají mu nebezpečni.

Kolčava čili lasice.

(*Mustela* nebo *Gale*. Ze šelem kunovitých.)

Ač nejmenší ze srstnaté „škodné“, nejsou kolčavy proto méně nebezpečny i větší lovné zvěři české. Jsou sice ztepilejší a menší nežli ostatní kuny, podobají se ale jinak dosti těmto svým příbuzným. Lebka jejich jest štíhlejší i v zadu užší a hořejší trháček jest poněkud jinak utvořen. Tělo mají štíhlé, táhlé a skoro všude stejně tlusté, jen na slabínách poněkud stažené, na běhácích krátkých a tenkých s tlapkami jemnými, jichž prsty ozbrojeny jsou špičatými a ostrými drápkami. Čenich jest malý, holý a vlhký; široké, zaokrouhlené slechy stojí jako v zadu. Tmavá světla jsou ohnivá. Tělo porostlé jest hladkou srstí prostředně dlouhou, a u řiti nalézají se též žlázy páchnoucí.

Skrývajíce se opatrně, nebývají kolčavy často viděny, ačkoli jsou dosti četně rozplemeněny. Nejraději zdržují se v polích, v zahradách, v hájích a v lesinách, nalézajíce všude příhodného útulku. Rozšířeny jsou v severní části starého světa v územích zalidněných i pustých. Loví skoro tak za dne jako v noci a vyznamenávají se srstnatostí, chytrostí a odvahou. Jsou to čiperná zvířátka, která od mládí ochočena bývají v domácnosti dosti zábavna. Smysly jejich jsou tak bystry jak ostatních šelem kunovitých. Zdá se, že neznají strachu a bázně; běhají, skáčou, šplhají a lezou obratně, i plovou dosti rychle. V běhu ohlížejí se na vše strany a páňkují podobně zajícům. Jevíce velkou vraždivost, zápasí s myšmi, krtky, křečky a králíky hravě a odvažují se i na zajíce, na mladá srnčata i prý na koloucha a na zrostlého srnce, kterého často udolají zakousnouce se mu do brdla. Mimo to loví též vrabce, skřivany, holuby, kury i jiné ptactvo, pak ještěrky, hady a rády pochutnávají si na vejcích ptačích, která velmi dovedně vypíjejí a opatrně odnášejí. Při hojnosti potravy a zvláště uloví-li větší kořist, vyssají z ní pouze barvu a ostatní nechají ležeti.

Hlas kolčav jest kvikavý a poněkud chraplavý pískot. Dosahují stáří 8—10 roků, a jediný jejich nepřítel nebezpečný jest pes.

Kaňkují se v měsíci březnu. Asi po 36denní březosti metá kolčava 3—6 mláďat v pohodlném a měkce upraveném pelechu pod zemí. Matka pečlivě rodinu svou ošetřuje a hájí s podivuhodnou od-

vabou. Mláďata prohlédnou teprve 9. neb 10. den po svém zrození, ale dospívají již prvním rokem úplně.

V Čechách obecné kolčavy jsou: Lasice čili kolčava velká, a kolčavka čili lasička (kolčava) malá.

Lasice (*Foetorius ermineus* čili *Mustela ermineus*) jest značně větší nežli její příbuzná. Délka její v celku činí asi 33 cm, z čehož asi 10 cm počítá se na zašpičatělý ohon; výška měří něco přes 5 cm. Povrch těla a polovička ohonu jsou v letě hnědočervené a v zimě bílé majíce i podsadu vždy téže barvy jako vrchní srst; spodní část těla jest stále bílá s nádechem žlutavým a konečná polovice ohonu vždy černá. Různá barva kožešiny její, v zimě bílá a v letě tmavá, zavdala podnět k domněnce, že jsou to dvě rozličná zvířata.

V Čechách jest lasice dosti četná, obývá díry pod zemí, chodby krtků a křečků, rozsedliny skalní, díry ve zdech, hromady kamení, neohydlená stavení i stromy. Tyto i jiné rozmanité příležitosti („příčiny“) poskytují této šelmičce příhodného útulku, v němž za dne odpočívá, vycházejíc v noci na lov. Avšak i dosti často za jasného dne probhání se venku. Stopa její bývá dvojí.

Bílá kožešina, zvláště od severu přivážená, jest velmi cenná, a kožešníci výborně ji upotřebují.

Kolčavka (*Foetorius vulgaris* čili *Mustela vulgaris*) bývá 20 cm dlouhá, z čehož odpočítává se 4·5 cm na ohon, a výška měří asi 4 cm. Tělo jest porostlé srstí červenavěhnědou a jen spodní části těla a vnější strany běháků jsou bílé. Ostatně podobá se lasici, ale nemění barvu své srsti, jen na severu bývá v zimě její kožíšek světlejší neb bělohnědě skvrnitý. U nás mívají někdy v zimě široký bílý pásek kolem krku. Stopy její bývají v nepravidelnějších rozměrech.

V Čechách je kolčavka čtenější předešlé a nalézá tu všude příhodného útulku. Bydlívá v dutých stromech, hromadách kamení, ve starých zdech, pod dutými břehy, v chodbách krtkových, za doby zimní též v kolnách, ve stodolách, v podkroví a pod.

Kde zdá se jí býti dosti bezpečno, tam se potuluje i za dne, jinak loví nejvíce jen v noci. Živí se jako lasice, nejvíce ale myši a hraboši; kožešina její jest méně cenná.

Kočka divoká.

(*Felis Catus*. Ze dravců kočkovitých.)

Jen někdy jako neobyčejná vzácnost vyskytne se v Čechách tato šelma, která tu jindy bývala dosti čtená a nyní skoro úplně vyplemeněna jest. I v ostatním území Evropy, které jest její domovinou, vyskytuje se za nynější doby pouze jednotlivě, jen v hlubokých lesích.

Husté tmáně černých hvozdů, skalnaté a pusté, jsou jí zvláště milým bydlištěm. Tu za teplého počasí zůstává v huštinách, za nepříznivého zalézá do dutých stromů, jeskyn skalních, do brlohů jezevčích, liščích . . . Jest nebezpečna mladým srnčatům, zajícům, králíkům, veverkám i veškeré pernaté zvěři, jakož i drůbeži domácí, a požírá též myši, křečky a p. Jen z velké nouze pouští se i do mršiny.

Divoká kočka jest velice podobna kočce domácí, ale asi o třetinu větší a mnohem silnější a váží 8—9 kilogr. Vyznačuje se též silnější srstí, hojnějšími kníry a divější tvářností. Zvláštní známkou její jest červený čenich, černožlutá světlá, žltavobílá skvrna na hrdele a černými proužky kroužkovitě zdobený ohon, od kořene až ku špičce stejnoměrně tlustý, hustě obrostlý skoro jako liščí. Barva kožichu jejího bývá v celku hnědošedá s jemnými černavými pruhy, které se táhnou od hřbetu ku spodní části těla. Ale vyskytní se též divoké kočky, jichž základní barva je více špinavěmodrá nebo žlutošedá. Čich a sluch i zrak její jsou velmi bystry a výtečně vyvinuty. Rychlý běh její není vytrvalý, ale ona pohybuje se v tak hbitých obrazech, že psem snadno unikne. Hlas podobný hlasu domácí kočky bývá jen v době páření slyšeti.

Žije osaměle a toulá se dosti daleko po vřkoli. Nastal-li soumrak, vychází na lov. Obezřele a lživě, zcela tiše se přibližuje a trpělivě číhaje, ohrožuje zvířata malá i prostřední. Žádná jiná šelma nepředčí ji v bystrosti, s kterou větrí nebo dohlédne zvěř i za tmavé noci. Vyhlednutou kořist uchvacuje skokem, a nepodaří-li se jí to, nepronásleduje zvíře dále.

Divoká kočka páří se v únoru a březosť trvá asi 9 neděl; pak metá 5—6 mláďat v dutině stromů, v brlohu jezevce nebo ve skalní skulině. Tato prohlédnou teprve asi v 10 dnech. Po krátkém čase vylézají na stromy a ve 2 rocích jsou úplně vyvinuta. Stopa kočky divoké podobá se stopě kočky domácí.

Kožesina její jest pěkná a potřebuje se k výrobkům kožešnickým. Mimo psa nemá jiného nepřitele nebezpečného.

J e z e v e c.

(Meles Taxus. Ze šelem jezevcovitých.)

Zákonem chráněný jezevec jest spíše užitečným nežli škodlivým. Ode dávna však byl v myslivosti za škodnou považován proto, že obviňován bývá z ničení vajec zvěře pernaté ba i z požírání mladých bažantů, zajíčků . . .

Od veškeré zvěře české liší se především podstatně svým zvláštním způsobem života — trvalým spánkem po celou dobu

zimní. Nastřádáje si hojně tuku na těle svém, zalézá v jeseni do vystlaného brlohu podzimního a tam se uloží, přespí zimní čas až do jara, aniž požívá nějaké potravy.

Tělo jeho jest dosti složité, široké, na zadku tlustší, 80 cm dlouhé a 35 cm vysoké, běhy jsou krátké s pěti prsty; ploska na kterou našlapuje, je u spodu holá a zaujímá část od paty až ku prstům. Na tlustém krku široká hlava zúžuje a zašpičatuje se k čenichu, který jest podoben psímu. Malá světla jsou černá a slechy krátké, zakrouhlené. Ohon, krátký a široký, obrostlý jest srstí hustou. Pod ním nalézá se zvláštní otvor t. z. sádelnice, kde bývá žlutavé sádlo. Chrup jeho podobá se poněkud chrupu šelem kunovitých; neboť přední zuby jsou břitké, tři mezerní špičaté a ostré, ale trbák nestejný, na zad tupým hrbem opatřený, řídké stoličky dosti široké a tupohranné.

Jezevec dožije se až dvaceti roků věku svého. V jeseni, když je nejvíce tučný, vážíva až dvacet kilogramů.

Obyčejná barva jeho srsti bývá šedá, černě žíhaná, na hlavě bílá se dvěma černými pruhy, táhnoucími se po stranách od čenichu přes světla a bílé slechy. Spodní část těla bývá černá, také černohnědá. Srst tubá jest asi 5 cm dlouhá s kratší a jemnější podsadou. Ačkoli jen málokdy bývá některý jiné barvy, byli přece již uloveni bílí, žlutaví nebo strakatí jezevci.

Pohyby jezevce nejsou obratny a hbity, a snadno ho pes v běhu dohání. Proto nevzdaluje se nikdy od svého brlohu daleko a vyhledává nejraději pod zemí svého útočiště, je-li pronásledován. Jen páření anebo přílišný hlad přinutí ho k další vycházce. Zdá se, že přede vším jiným záleží mu na tom, aby měl pokoj od celého světa. On je samotářem a omrzelcem, kterého snad nic nezajímá ani netěší. Nasýtlí-li se, zalehne a málo stará se o svou bezpečnost, nevšímaje si ani svého podruha — potutelné lišky, která často se do jeho obydlí ubytuje a tam v některé kotlině se ulebedí. Úplně však přece nespouští se potřebné opatrnosti a větrí i naslouchá dosti chytře. Smysly jeho jsou dosti dokonale vyvinuty; hlas jest pouhé mručení temné.

Jezevec obývá lesy v mírném podnebí Evropy a Asie. Zdržuje se v krajinách, kde role blízko lesů poskytují mu potravy, a libuje si v doubravách, bučinách a vůbec v dřevinách listnatých. Tu nejčastěji na jižních sklonech nebo v údolích vyhrabává si podzemní brloh. Ten skládá se z několika chodeb, které vesměs ústí v jediné dosti prostorné doupě, vystlané mechem, listím a pod. Chodby, 8—10 m dlouhé, od povrchu nevedou směrem přímým k doupěti, nýbrž rozličně se zahýbají, stýkají, křížují, rozbíhají i zapadají. Jen některé chodby slouží k obyčejnému vcházení, ostatní jsou připraveny jen pro uniknutí před nebezpečím. Na povrchu jsou východy mnohdy až třicet kroků

od sebe vzdáleny. Doupě nalézá se obvykle asi dva metry hluboko pod zemí; je-li sklon povrchu země příkrý, bývá v hloubce až pěti metrů. V celém podzemním obydlí jezevce panuje vzorná čistota. Od doupěte vedena bývá někdy jedna chodba o něco dále a na konci jejím nalézá se druhá kotlina. Bývá to však jen v brlozích rozvětvenějších, v nichž několik jezevců přebývá. Přes den lhá jezevec v doupěti líně a nečinně, vychází teprve za temna nočního vyhledávat pokrmu. Za ranního svítání vrací se zpět, nebo zůstane i v dutině stromu, také v hustém křoví. V jeseni, když bývá již značně tučný, vychází teprve pozdě v noci, a za nepříznivého počasí zůstane v brlohu i několik nocí.

Jakmile nastane zimní počasí, zalézá do připraveného a vystlaného doupěte, zalehne a spí tvrdě; teprve z jara, když příroda k novému životu se probouzí, zhubenělý vylézá z brlohu ven. Jen žízeň, někdy při dlouho trvající zimě, přinutí ho, že vyleze dříve, ale opět vrací se zpět. Ztučněl-li hodně a tak řádně na přezimování se zaopatřil, a netrvá-li zima déle, než jen do února neb března, tu vydrží pod zemí snadno, až ho jarní teplo ven vyláká. Výživou jeho jsou rozmanité kořínky, ovoce, žaludy, bukvice, jahody, lanýže, boby, hrách, hrozný vinné a pod. Mimo to požívá rád bmyz, červy, hlemýžďe, vejce ptáci a mladá ptáčka i mladé zajíčky; užitečným stává se, že ničí škodlivé ponravy, které ze země vyrypuje a vyhrabává.

Páří se (chruje) v měsíci listopadu a v té době bývá několik o přízeň se ucházejících záletníků u jedné jezevčice v brlohu. Březosť trvá asi 60 dní a obvykle v únoru metá samice 3 až 6 mláďat, která asi desátý den prohlédnou. Matka kojí a později krmí svá mláďata pilně a ošetřuje je tak dlouho, až se sama živiti mohou. Jezevčici dospějí úplně ve druhém roce, ale jezevčice (samice) chrují se již v prvním roce věku svého.

Jezevčiny (kůže) potřebují sedláři, zvěřina jest sice jedlá, ale málo chutná, a tuku potřebuje se v lékařství nebo ku svícení.

Nebezpečný nepřítel jezevce jest jen pes. Trpívá prý prašivinou vzteklinou. Život jeho jest tuhý a vydrží i značná poranění.

Konečně budiž zmíněno ještě o „škodné“, která v našich honbištích napáše přecasto větších škod, nežli tuto uvedená a popsaná zvěř škodná. Jsou to: Domáci pes a kočka, kteří v honbištích se potulují a loví, o čemž bližší obsahuje pojednání o ochraně zvěře.

Provozování myslivosti.

Myslivosti není jen zábavná honba a dovedný lov zvěře, nýbrž vše, co s provozováním ji spojeno jest. Napjetí smyslův a námaha tělesných sil, zručná obratnost s bystrou lstí a bedlivá opatrnost, jakož i s tím spojené užívání rozkoši, kterých příroda poskytuje, to vše dává myslivosti ušlechtilého rázu, jakým sotva jiné zaměstnání lidské honositi se může.

Myslivcem není každý, kdo zvěř loví, ale kdo vykonává horlivě též všechny povinnosti a služby myslivecké.

Provozování myslivosti vyžaduje potřebné vědomosti přírodopisné o zvířeně honné, zevrubnou znalost veškerých výkonů honebních i loveckých, všech pravidel chovu, ošetřování a ochrany užitečné zvěře, a nejvýhodnější upotřebení ulovených kořisti (úlovků).

V nauce o provozování myslivosti vytknouti lze ale jen všeobecná pravidla. Jak dle těchto myslivec zachovati se má, závisí vždy od různých okolností, které v úplné shodě málo kdy se opětuji.

Pravidla provozování myslivosti jsou zde rozvržena na tyto hlavní oddíly:

- I. Chov zvěře užitečné.
 - II. Ošetřování a ochrana zvěře užitečné.
 - III. Honba a lov zvěře.
 - IV. Upotřebení zvěře ulovené.
 - V. Veškerá zákonitá ustanovení týkající se myslivosti.
-

I. O chovu zvěře užitečné.

Tento obor myslivecké činnosti týká se jen stále zvěře užitečné, která bývá chována buď neobmezeně volně nebo ve zvláštních oborách, bažantnicích . . .

Chov i hon zvěře, která požívá úplné a neomezené volnosti, jest nejryzejšího rázu mysliveckého a vždy nejzajímavější a nejmělejší.

Volně může býti chována všechna zvěř, jak srstnatá tak pernatá omezeně pouze srstnatá zvěř. Z pernaté zvěře jedině bažanti ve zvláštních, méně nebo více důkladně obrazených bažantnicích chováni bývají, avšak není tím svoboda jejich tak omezena jako srstnaté zvěře v oborách; oni přeletující ohrazení zvláště za dne často mimo bažantnice prodlévají, se zdržují i lovení bývají.

Chov zvěře ve volnosti.

Zkušenostmi jest nade vši pochybnost zjištěno, že nelibuje si všechna zvěř ve stejném a témž území. Rozličné podnebí, rozmanité polohy, více nebo méně lesů, rolí, lučin a blavně též množství vod, jak pramenitých a tekoucích, tak jezerních, rybníčních . . . jedním slovem poměry místní, rozhodně podmiňují vhodné území pro ten aneb onen druh zvěře. Proto musí myslivec přede vším jiným tyto životní podmínky zdárného chovu zvěře přesně na zřeteli míti, a dříve všechny vlastnosti honbiště zevrubně prozkoumat, nežli rozhodnouti může, nalézá-li v ní ta neb ona zvěř nejen vše, čeho nezbytně potřebuje, ale i co jí milé jest. I tu má šetřeno býti všech pokynů, které obsaženy jsou v otevřené knize přírody. V té knize kdo čte, zajisté všeho dočte se, čeho dobře upotřebiti může. I myslivec nesmí vzdalovati se za meze přírodou vytknuté nebo je chtíti obcházet; čím více by tak činil, tím více bloudil by a tím menších úspěchů by se dodělal.

Dokud byla hojnost lesů a hluboké hvozdy temné ve klidném lůně svém poskytovaly oblíbeného útulku všeliké zvěři, neznali myslivci obtíže, jaké naskytují se chovu zvěře nyní, kdy největší část povrchu naší vlasti odlesněna a jinak používána jest. Ondy nalézala zvěř přebytkné množství potravy v lesích a na paloucích a proto nečinila

skoro žádných škod; nikdo ji neplašil, ani příjemný klid její nerušil, jen někdy myslivec. Však ten čas minul, a nepříznivé doby nastaly zvěři honné. Myslivec s mnohými potížemi zápasí, chce-li zachovati alespoň přiměřený stav zvěře a nechce-li modernímu využitkování pozemků ubližovati. Přiměřený stav zvěře jest ten, který není na značnou újmu ani lesnímu, ani polnímu hospodářství. Ovšem že nelze určité pravidlo udati, jelikož místní poměry nejsou vždy a všude stejny. Dle dosavadního pozorování a osvědčených výzkumů jest průměrně asi následující počet kmenné zvěře (v jarní době) přiměřený:

I. V hlubokých lesích takové rozlohy, že zvěř nikdy do polí nevychází, na každých 250 hektarech:

1. v zeleném (listnatém) lese, kde duby, buky a pod. stromovi rozmanitě smíšeno, dřeviny tvoří a lesní palouky nebo vůbec výživné travné porostliny hojně se nalézají:

2 kusy jelení, 2 k. srnčí a 1 k. černé zvěře;

2. v černém (chvojnatém) lese, který bývá zvěři méně ohrožen:

3 k. jelení, 4 k. srnčí a 1 k. černé zvěře.

II. V lesinách, zaujímajících jen asi 1000 *ha* výměry a hračičích s pozemky rolními, lze počítati na každých 250 *ha*:

1. v zeleném lese, kde dřeviny smíšeny jsou z dubů, buků a podobného stromovi a kde palouky nebo vůbec travné porostliny poskytují hojnost paše:

1 kus jelení a 2 k. srnčí zvěře,

2. v černém lese:

1 kus jelení a 4 kusy srnčí zvěře.

III. Háje a menší lesíky zaujímající pouze asi 100 *ha*, obklíčené pozemky rolními, stačí sotva na 1 kus srnčí zvěře.

Lesy uvedené pod číslem II. a III. nedostačují pro bezškodný chov zvěře černé.

Ačkoliv drobná zvěř užitečná, jako: bažanti, koroptve a zajáci, v značnějším množství, nemalé škody působiti může, nebývá přece škodlivost její taková, jako zvěře velké, není-li rozmnožena přílišně.

I při stavu přiměřeném a tedy nepřilísném počtu zvěře, zvláště větší srstnaté, radno jest udržovati travnaté palouky v lesích i kolem lesa a pilně zakládati v době zimní a mimo to i zaplašovati ji z rolí, by se tak odvracelo poškozování plodin pěstovaných. Je-li vůbec vyhověno životním podmínkám zvěře, záleží pak další na zachování pravidel chovu, ošetřování a ochrany.

Myslivec má vždy na zřeteli míti udržení kmenné zvěře v počtu přiměřeném, a nemá nikdy odstřelovati více, nežli co je v skutku přebytkem, jakož i musí ze všech sil přičiniti se o všemožné vyplemňování zvěře škodné.

O chovu zvěře jelenní. Zkušenosti učí, že zvěř jelenní, jako každá jiná, jsou vysazena v území jí nemilém, často velmi daleko vyhledává si jinou domovinu.

Z přírodopisu jest známo, že zvěř jelenní libuje si ve hlubokých, souvislých a klidných lesích a zvláště jsou-li tu střídavě huštiny, palouky, lučiny i polička, porostlé močály a potoky. Smíšené porosty, sestávající z dubů, buků a pod. mezi chvojnатыm stromovím na skalnatém pohoří, poskytují zvěři té oblíbená stávaníště. Do hájů a menších lesků, jež nemají huštin a vod, kde znepokojována bývá a kde nenalezá dostatek paše, někdy zabloudí, ale nikdy se tu déle nezdrží.

Jde-li o založení nového stavu zvěře jelenní v některém honbišti, kde jsou zmíněné podmínky životní, nesmí jen sem převezena a tu vypuštěna býti. Záhodno jest novou zvěř pro první čas v nové její domovině k uvyknutí přimět. K tomu účelu budiž vyhledána klidná část pozemku asi ve středu polesi toho, možno-li alespoň částečně na sklonu jihovýchodním anebo jihozápadním, kde protéká potok a snadně několik kalíšť utvořeno býti může. Většinou má zde býti mladší porost poskytující zvěři vhodného útulku. Zároveň budiž tu vyhlídnuť část půdy způsobilé pro přeměnu v role. Velmi vhodný jest zde též nějaký palouk travnatý. Vyvolená plocha ta zaujímající celkovou výměru asi 10—15 hektarů plochy zaokrouhlené neb ve čtverci, více méně pravidelném, ohradí se hradbou příslušnou (viz „Obornictví“) asi 3 metry vysokou, tak důkladně, by tam pes proléztí nemohl. Uvnitř takové ohrady nejprve zpracuje se plocha ve výměře asi 1—2 hektarů v přiměřené role a větší díl jeho oseje se v jeseni žitem a na menší zasází se řepa, což oboje zvěři sloužití má za pokrm. Na některém příhodném místě, nejlépe uprostřed travnaté holiny lesní nebo menšího paloučku, zřídí se liz, který upravuje se smíšením hlíny a soli; to vtěsná se do dřevěného rámu asi 0.5 m vysokého a na povrchu asi 1 m do čtverce velkého. Takový rám bývá zhotoven buď z rozštěpin, buď z fošen, nejlépe dubových, anebo bere se k tomu dutý (vyhnilý) kus kmene silného. K vytloukání lizu vybere se jemná hlína a navlhčena vloží se asi 0.1 m vysoko do rámu. Na tuto hlínu nasype se tenká (asi 25 mm) vrstva soli, pak vloží se opět hlína asi 0.1 m vysoko a opět sůl, což tak dlouho se opakuje, až rám jest vyplněn. Každá vložená vrstva budiž dříve důkladně promíchána i prohnětena, nežli se nová vloží. Slaná hlína tato budiž do rámu stlačena a poněkud vyvýšený povrch její též solí posypán. Zvěř nejen jelenní, ale i daňčí a srnčí velmi ráda lizá sůl, což jí i ku zdraví slouží, a není-li v okolí nic odstrašujícího, brzy liz navštíví.

Když ohrada takto připravena jest, vyčkáme dobu hned po říji, asi v městci listopadu, a přivezeme sem 6 až 10 laní a 2 až 3 slabší

jeleny. Jak při lapení tak při dopravě a vypouštění zvěře nechť šetří se všemožné opatrnosti. Vypuštěné zvěři budiž zakládáno dobré seno, a dokud nepočne mrznouti, střídavě též žaludy, kaštiny, plané ovoce, brambory, řepa a zeleniny na suchá místa na malých hromádkách. Otěpky sena prostředně velké, stlačené a houžvemi křížem pevně svázané, dány buďtež na místech suchých mezi dva slabší, blízko u sebe vyrostlé stromy tyčkové, nebo nabodnuty na špičaté kůly asi 1 m vysoko od země.

V příští jarní době musí být lizy nově vytlučeny a část půdy mimo ohradu, ale blízko hradby v role upravené, oseta ovsem a vikou. Když pak staré laně již kladly, odstraníme hradbu asi 50 m zděli co možno nepozorovaně a tiše na té straně, kde je zmíněné osení, a tak ponecháme zvěři volný východ. Ta v brzkém čase takto tu zdomácní a stane se stálou. Myslivci zbývá pak jen povinnost starati se o potřebný klid a o upravení i obnovování lizů v místech, kde jednotlivé tlupy vyhledaly a zvolily si svá stávaníště. Nikdy nesmí, kdykoli pozoruje, že nastal nedostatek paše, jmenovitě v době zimy, zanedbatí zakládání sena a sušeného listí, lesního stromoví *) Aby snadněji bylo lze poznati, jaká zvěř navštěvuje nejbližší okolí, nebo liz, zkypří se půda nebo se pokryje vlhkou hlinou, tak že zvíře lehce stopu svou vytlačí. Po každém prohlédnutí radno jest nalezené stopy zašlapati a povrch půdy opět urovnati.

Tím stručně naznačen jest způsob nasazení zvěře vysoké do lesin, kde dosud nebyla. Avšak myslivci nastává též někdy povinnost, starati se o rozmnožení této zvěře, když stav její někde snad povážlivě se zmenšil. Aby tento úkol se zdařil, nechť stará se přede vším jiným o klid a pokoj v lesích, zvláště v době říje a metání, pak ať na všech vhodných místech zřídí a udržuje lizy a v době zimní pilně zakládá. V čase tom jest též prospěšno zdělávati dříví a ponechávati zde klesti těch druhů stromových, na jichž pupenech a kůře zvěř ráda se paství. Mimo to ať neodstřeluje se holá zvěř, vyjma přílišně přestárlé laně, ani více jelenů, nežli kteří jsou zbyteční. — (V pravidelném stavu kmenné zvěře má být 1 jelen asi pro 5 laní.) Honba tu úplně přestává a má-li některý kus být odstřelen, ať stane se to jen na čekání nebo při šoulačce. Psa upotřebiti lze jen ku vyhledání postřeleného zvířete, ale ku žádným jiným výkonům honebním. Cizí psi, toulající se po lesích, zvláště nesmějí tu býti trpěni a všelici

*) Toto krmivo, z pařezin průběhem získané, zvěř jelení, daňčí i srnčí velmi ráda požírá. V měsíci srpnu nechme jednotlivé 1—1·8 m dlouhé výhony dubové, jasanové, lipové, jilmové, habrové a pod. vysekati, i s listím na slunci usušiti a do kolny uložit.

škůdcové musejí horlivě pronásledováni a neškodnými učiněni býti. Na řevništích radno jest nasázeti řepu nebo zaseti pohanku, pozdní oves, hrách, viku a pod. i vysázeti stromovi, jehož plody poskytují oblíbené lahůdky zvířeti, též hlohy (zvláště *Crataegus coccinea*). Konečně záhodno jest v době zimní, když při časté proměně povětrnosti (střídání se počasí mlhavého s mrazivým) tvoří se ledový škraloup na sněhu, projížděti nebo prošlapovati kůru sněhovou v okolí krmišť, pasek, mytí a huštin, tak dlouho, dokud povrch sněhu nezměkne, nebo tak nezmrzne, že zvířet snese. Jinak zraní si zvířet běhy při chůzi prolamováním kůry sněhové tak, že každý krok jí bolest působí a ona pak neprecházejíc, spíše zůstává v huštinách a hladem i zimou hyne. Zdá se snad, že tato pomoc zvířeti není tak přílišně potřebna, zkušenosť však svědčí, že opomenutí toho mívá mnohdy zhoubné následky.

Naučení, jak lze stav zvěře jelenní zlepšit, osvědčují se také, když jedná se o upoutání zvěře přecházející, by se ustálila.

Ošem že toto přičinění myslivce potkává se s kýmžto výsledkem jen tenkrát, když veškeré místní poměry jsou příznivé a zvláště je-li jak poloha tak i rozloha lesů přiměřena.

Jsou-li přecházející zvířet pouze jeleni, kteří některou lesinu za své letní stávaníště si zvolili a v říji k laům jinam odcházejí, tu sotva by se zdařil pokus je upoutati; proto raději použití jest způsobu dříve popsaného a nasaditi nový kmen. Rozmnožením holé zvěře přibývá pak i stálých jelenů.

Jako u zvěře jelenní, tak má počínati si myslivec i u daňčí a srnčí zvěře, zvláště jde-li o nasazení těchto druhů v lesinách, kde dosud nebyly, jakož i tenkrát, má-li stav její rozmnožen býti. Avšak opět připomenuto budiž, že dříve nežli pokus, nasaditi zvěř, státi se může, ať prozkoumány jsou zevrubně veškeré poměry místní, zdali a jak vyhovují životním podmínkám jejím. Tak známo jest, že zvěř daňčí libuje si v lesích, kde živné lučiny a úrodná role četněji se vyskytují, a zdá se, že milejší jest jí stromovi listnaté nežli jehličnaté; ale nejraději zdržuje se tam, kde dřeviny zelené s černými se střídají, majíce hojnosť huštin. Mimo to vyžaduje mřenějšího podnebí a sušší půdy nežli zvěř jelenní. Pahorky, předhoří a roviny poskytují zvěři srnčí milé a příznivé obývání. Ona libuje si více v listnatých nežli v jehličnatých dřevinách, zvláště v parezinách a středních lesinách, obzvláště jsou-li tu střídavě palouky a role, i stromovím obrostlé močály. V hornatých lesích hlubokých bývá méně četná, spíše jen jednotlivě se vyskytuje. Nejméně příznivé jsou jí hájky a malé lesíky mezi polmi, kde málokdy potřebného klidu nalézá.

Má-li zvěř daňčí nebo srnčí někde nasazena býti, staniž se vše tak, jak u zvěře jelenní udáno jest. Ohrady mohou ovšem býti

menší, zaujímající asi polovici udané výměry, a též hradby nižší (pro daňčí asi 25 m a pro srnčí asi 2 m vysoké). Pro tuto zvěř není potřeby na zřeteli mítí kaliště, jakého vyžaduje zvěř jelení.

Za účelem zlepšení stavu a rozmnožení zvěře daňčí nebo srnčí lze doporučit jen ona všeobecná pravidla, která při zvěři jelení uvedena jsou.

Hojnost paše a nerušený klid působí nejprospěšněji na žádoucí rozmnožení zvěře jakéhokoli druhu, a to tím více, čím příznivější jsou i veškeré poměry místní. U zvěře srnčí dbáno budiž pak následujících pravidel:

1. Dokud zvěř nerozmnožila se do počtu žádoucího, má býtí šetřena úplně;

2. smí odstřelen býti pouze srnec přespočetný, t. j. vybývající přes počet kmenný (počítá-li se na tři srny jeden srnec), srna pak jen jednotlivá, přestárlá, jalová, když v posledních dvou letech neobřezla;

3. škodná, jmenovitě lišky, ať se bedlivě pronásledují a hubí;

4. se psem nesmí honěno býti, by tím zvěř nebyla plašena;

5. má-li být některý kus odstřelen, nechť stane se tak jen na čekání, při šoulačce nebo při tichém ratlačování;

6. na příhodných místech, nejlépe na sušších lučinách lesních, též na travnatých holinách upravené lizy (asi o polovic menší než pro jelení zvěř) mají pilně býti vytloukány;

7. palouky lesní ať posypávají se v jarní době popelem, aby na nich živnější traviny rostly, a kde zvěř ráda se zdržuje, jest radno políčka oseti z jara ovsem, hrachem, vikou a v jeseni žitem;

8. jakmile listí se stromů opadálo, jest záhodno neprodleně pasečit a klesti nechat na mytí přes zimu ležeti, by zvěř mohla pupeny okusovati a kůru ohryzovati;

9. v zimě má býti zvěři bedlivě zakládáno seno, také plné snopy ovsa, i sušené listí, . . . ;

10. zmrzlý sníh, dokud zvěř nesnese, má se prošlapávati nebo projížděti v okolí krmíšť, pasek, mytí a huštin a má se také dohlížeti na sněhové závěje, zda-li některé zvíře v nich neuvázlo.

O chovu černé zvěře na volnosti bylo by zbytečno pojednávat, protože tato v Čechách mimo obory se neudrzuje, a nelze toho při pokroku zemědělství očekávati.

Za to ale častěji musí býti obstaráván chov zajíců, kteří požívajíce dosud úplné volnosti, do obor uzavírání nebývají. Avšak sotva kdy nas ane potřeba, založiti v českých honbištích nový stav této nejobecnější zvěře, a není snad v naší vlasti území s příznivými poměry místními, kde by nebylo zajíců. Oblíbenou domovinou jejich v podnebí

spíše mírném nežli chladném jsou rozlehlé polnosti s lučinami, zvláště, kde háje a menší lesíky, remízy a křovinaté porostliny příleži-
tely jim poskytují, a kde rolnické pozemky s vinicemi se střídají
a s lesy hraničí. Čím úrodnější jest území, tím snadněji a rychleji
rozmohou se zajíci; na méně žirných nebývají četní.

Jednalo-li by se o nasazení zajíců, musela by přede vším
jiným vyplemeněna býti všeliká škodná zvěř, hlavně lišky, kolčavy,
toulavé kočky domácí, dravé ptactvo i j. Úplné vyplemenění těchto
škůdců, kdekoliv se nalézají, ovšem sotva kdy snadno se zdaří, ale
mají alespoň obmezeny býti na počet, který zamýšlené osazení vážně
ohrožovati nemůže. Když se to stalo, dopraví se na jaře dostatečný
(libovolný) počet živých zajíců do některého většího háje, kde jsou
buštiny, nebo do remízu, kde na blízku jest více porostlin, a tu se
vypustí. Mezi těmi novými osadníky má býti nejméně dvě třetiny
ramlic a jen asi třetina ramlíků. Obvykle neopouštějí zajíci domoviny
své a rozmnoží se tu v nedlouhé době, ovšem jestli požívají náležitého
klidu a dostává se jim ochrany i šetrnosti. Škodná zvěř budiž vše-
možně pronásledována, potulování psů netrpěno a v době zimní, nastal-li
nedostatek potravy, pilně na příhodných místech zakládáno dobré
seno a jetel, nevymláčené snopyk ovsy, hrachovina, někdy i zelné
hlávky, mrkev a pod. Zakládání sena, jetele a pod. děje se vložením
otýpky mezi dva vedle sebe rostoucí stromky, nebo nabodnutím jí
na nízký kolík; jiná krmě klade se na bromádky. Porážením osyk
a jiných měkkých stromů listnatých k ohryzu kůry poskytuje se též
zajícům v zimní době oblíbená potrava.

Honba nesmí ovšem dříve počíti, dokud se zajíci nerozmohli tak,
že bez ublížení stavu více nebo méně jich odstřeleno býti může.

Remízy a husté porostliny poskytují zajícům výhodné útluky
před nepříznivou povětrností, jakož i před pronásledující zvěří
škodnou, zvláště pernatou. Mají-li se tedy zajíci rozmnožiti, nechť se
vše náležitě opatří a na příhodných místech v rozsáhlých planinách
husté remízy založí, nejsou-li lesy neb křovinaté hájky na blízku.

Jako šetřením a náležitou ochranou rozmnoží se nově nasa-
zení zajíci, tak stane se též, když snad příliš krutým počasím, nebo
nerozumným provozováním myslivosti počet jich povážlivě se zmenšil.
Nejeví-li se potřeba nové osadníky odjinud přivést, dostačí pouze, když
honba na několik rokův úplně ustane, škodná zvěř všemožně se pro-
následuje, a v honbišti klid a pokoj panuje. V zimě budiž pilně zaklá-
dáno, jakmile potřeba toho se ukáže, a vůbec ať se stane vše, co udáno
jest při chovu nově nasazené zvěře této.

Ačkoliv králíci jak divocí tak zdivočíli nejsou zvěří v myslí-
vosti zvláště oblíbenou a v polním i lesním hospodářství více škodí,

nežli užitku poskytují, přece dlužno zmíniti se o jich chovu. Jestliže by někde nasazení býti měli, tu dostačí napodobiti několik brlohů v písčité půdě, porostlé stromovým nebo křovinami mezi polnostmi a lučinami. Když pak nasadíme tam několik králíků a v prvních letech jich šetříme, rozmnoží se brzy velmi četně, zvláště dostane-li se jim potřebné ochrany a v zimní době s dostatek pokrmu. Oblíbenou domovinu jim poskytují též území, v nichž libují si zajáci.

Mnohem obtížnější a nesnadnější, nežli zvíře srstnaté, jest zajištění chov zvíře pernaté. Snad dosud nikde nezdařil se úplně pokus nasaditi tetřevy, tetřívky, jeřábky atd. Mělo-li by se tak někde, v příznivých poměrech místních, toto lovné ptactvo nasaditi, ať děje se tak, jako když zakládán býti má nový stav bažantů. Doma vylihli tetřevi nebo tetřívci mladí buďtež vysazení do ohrady, asi 1 ha velké, která jest v lese na vhodném místě zřízena. Tam s krůtou nebo s domácí slepicí (kvočnou) ponechají se tak dlouho, až se rozlétnou. V prvních dnech slouží jim za pokrm bilek z vajec na tvrdo vařených, později proso, obilí, jahůdky a plody lesního rostlinstva. Milou lahůdku jim poskytují vajíčka mravenčí. Zmíněná ohrada upravena budiž na výsluní, kde nalézá se vysoké stromy i buštiny, křoví a travnaté paloučky, a kde buď pramen vodní se prýští, nebo potůček protéká. Ohradu ohrazující bradba z prken, asi 2·5 m vysoká, sloužiti má za ochranu proti škodné zvěři srstnaté.

Avšak dosud není zdar pokusu toho zkušenostmi zjištěn, a sotva kdy zdaří se takové a tím méně jakékoliv snad jiné nasazení nového stavu ušlechtilé zvěře tetřevi nebo tetřívci. Proto kdo myslivcem jest pravým, nechť dbá, by též zvěř neubývala, ale zachovala se a spíše přibývala všude tam, kde dosud se jen řídko vyskytuje. Jestliže zmenšil se stav její, buďtež vůbec šetřena všechna osvědčená pravidla, která směřují k opětovnému rozmnožení jejímu. Především nesmí po několik roků žádná zvěř tohoto druhu odstřelována býti. I později ať odstřelují se kohouti jen přebytní. (Pro 5—8 slípek má zůstat 1 kohout.) Slípky není vůbec radno odstřelovati a to již proto, že beztoho každoročně při hnízdění několik jich zahubeno bývá zvěří škodnou. V poleší, kde zvěř tetřevi a tetřívci se zdržuje, musí panovat úplný klid, zvláště v době tokání a hnízdění. Jestliže při procházení lesa myslivce provází pes, nechť nenechá jej vzdalovati se od sebe, aby snad lesem se potuloval. Každému nepovolanému člověku budiž přístup do lesa zamezen. Práce lesního hospodářství mají v těchto oddílech lesa alespoň na tak dlouho ustati, dokud hnízdění trvá. Škodná zvěř budiž pronásledována a všemožně vyplemeňována.

Co týče se bažantů, jest obšírný návod k jich chovu napsán v „Bažantnictví“.

Pravidla uvedená při tetřevích a tetřivcích platí též pro jeřábky, má-li zmenšený stav jejich rozmnožen býti, a zbývá jen připomenouti, že chytáním do plůtků zvěř tato značnou újmu trpí. Nasazení jeřábků do lesin, kde dosud se nenalézají, možno docíliti vypuštěním několika párků, jinde lapených, večer, anebo za mlhavých dnů, do příhodných horských lesin rozsáhlých, kde listnaté a chojnaté stromy rozličného stáří sníženo jest s keři liskovými. Ptactvo toto obyčejně daleko neodletuje, a nalézá-li klidnou novou domovinu, brzy uvyká. Avšak přece jen jest nasazení nového stavu jeřábků dosti obtížné i nesnadné a proto buďtež šetření, by se rozmnožili, neb alespoň udrželi tam, kde dosud se vyskytují.

Snadněji nežli tetřevy, tetřivky a jeřábky lze zajisté nasaditi a rozmnožiti koroptve. Není snad v Čechách vhodného území, ve kterém by čiperné koroptve nebyly, a spíše nastane potřeba někdy o jich rozmnožení se starati, nežli aby nový stav zakládán býti musel. Tato nejobecnější zvěř pernatá ožívuje každé území naší vlasti, kde rozlehlé polnosti s lučinami se střídají a kde četné háje, remízy a křoviny poskytují jim ochrany před nebezpečnými pronásledovateli i před nepříznivou povětrností; raději zdržují se v podnebí mírnějším nežli chladnějším. Jestliže by snad počet koroptví někde přílišně zmenšen byl, musí se nejprve všemožné, byť i ne úplné vyplenění škodné zvěře státi. Netrpme v jarní a letní době žádné psy a kočky v honbišti. V prvních letech rozmnožování nesmějí koroptve odstřelovány býti, vyjma snad starého kohoutka, který někdy rodinu svou jinam odvádívá. I později ať zůstane k přezimování alespoň polovice každého hejna. Když krutá zima přikryje osení sněhem a zvláště zmrzne-li povrch jeho tak, že koroptve k zemi prohrabati se nemohou, musí se jim hojně zasypávatí pšenice a jiné obilí, a někdy předkládati též listí zelné do budek na poli zřízených.

Budky, v nichž koroptve zásyp dostávají a při zobu chráněny jsou před dravci, upravují se již v jeseni a bývají obyčejně 2—2·5 *m* dlouhé, a i 1·5 *m* široké a 1·5 *m* vysoké. Čtyři až šest slabých kroveň zarazí se šikmo do země, nahoře spojí se houžvemi vždy po dvou k sobě a ve spojení tom přípevní se k silnější lati. Na krovce takto postavené upevní se pak několik slabších lati a podélná tato stříška přikryje se chvojí se všech stran hustě tak, že tam sníh navátí se nemůže. Jen z přední strany (po větru) nechá se otvor asi 0·5 *m* od země vysoký, kterým koroptve do vnitř vcházeti mohou. Když nastala doba zásypu, odmete se sníh před ponechaným vchodem, by koroptve holou zemi upozorněny a přiváběny byly. Na odmetenou zem i do vchodu nasype se trochu pšenice a hojný zásyp dá se do vnitř budky. Brzy navyknou si koroptve bráti zásyp. Pak nesmíme opominouti tak

dlouho zasypávat, dokud potřeba toho se jeví, jinak zahyne vždy množství koroptví zimou a hladem, a mnoho jich bývá i menšími dravci polapáno, protože zesláblé a zmožené nemohou uniknouti. Mimo to bývají též zřízeny zvláštní komory t. zv. koroptvárný, ve kterých koroptve nachytané do vazeb (náhonce, rukávniku, tenátek...) se přezimují. Jest to obyčejně dřevěná budova větší neb menší dle toho, pro kolik koroptví určena jest. Střecha její sestavena jest z latí hustě (asi na 2 cm) u sebe přibitých. Uvnitř kolem stěn upraví se z klestí huštinky a pod střechou volně rozepne se síť, by plaché koroptve při vylétnutí si neublížily. Nízkými dvířkami dává se zásyp obilí, též nevymláčený oves v snopech, zelné nebo kapustové lupeny... a voda. Též lze koroptve přezimovati ve zvláštních posadách, každé hejno pro sebe. Tyto posady bývají 3—4 m dlouhé, asi 1 m široké a pouze 75 cm vysoké, z latěk zhotovené. Na dno nasype se písek. Avšak výhodnější přezimování jest v koroptvárnách. Používání zmíněných klestí lze doporučiti jen tenkrát, když by snad někdy koroptve v menším počtu přezimovány býti měly. Z jara pak vypouštějí se koroptve do remízů a to v době večerní. Mezi vypuštěnými koroptvemi ať je buď stejný počet slípek a kohoutků, nebo více slípek než kohoutků, což jest vždy prospěšnější nežli poměr obrácený. Slípky přivábí si vždy z jiných hejn kohoutky, kterých obyčejně bývá více nežli slípek. Takové přezimování děje se pouze tam, kde odůvodněna jest obava, že krutou zimou stav koroptví povážlivě ohrožen bude. Při tom budiž šetřeno pravidla, že koroptve, teprve v pozdní jeseni nachytané, uzavřeny býti mají.

Časté prudké a studené deště v době hnízdění koroptví bývají „často“ záhubny očekávanému rozmnožení. Avšak proti tomu nelze ničeho činiti a zbývá jen udržovati stav šetřením. Nejlépe osvědčují se remízky, porostliny na mírném svahu, poněkud i metlicovité pastviny, prutiny a pod.

Chovu koroptví nemálo na újmu bývá pěstování píce rostlin, a pod. na polích, kde hnízdí. Sečením píce, jakož i senosečí na lukách zmařeno bývá množství hnízd koroptvích, bažantích i j. Radno jest v té době mítí několik kvočen v záloze a při sekání travin, jetelů... bedlivý pozor dáti, kde by některé hnízdo zničeno býti mohlo. Že slepice vydrží často, až koroou zasažena bývá a že i když včasné odletí, vysekávané hnízdo navždy opustí, jest známo, pročez opatrně sebraná vejce rychle domů odnesena a tam pod kvočnu dána býti musí. Vejce z rozličných hnízd nesmějí se pod jednu kvočnu dáti, by se předešlo nestejnému línutí. Vylíhlá mláďata odchovati lze asi podobně jako domácí kuřátka, a čeho by snad při tom zvláště šetřeno býti mělo o tom potřebné poučení obsaženo jest v popisu domácího chovu

bažantů. Zrostlé koroptve, od kvočny opuštěné, odletují pak často na blízká role, až tam konečně zůstanou. Bedlivý myslivce na počátku hnízdění (v dubnu, květnu) často obchází louky a pícními rostlinami oseté pozemky a se psem vyplašuje slípky, které zamýšlí tu hnízdit.

Jestliže by někde koroptve nově nasazeny býti měly, dopraví se ze vzdálenější krajiny buď v koroptvárnách přezimované nebo z jara lapené párky a vypustí se za doby večerní do remízů. — Při všemožné ochraně dočká se každý v málo letech kýženého rozmnožení.

Vodní ptactvo nezdržuje se v Čechách trvale; proto nemůže myslivce valně přispěti k jeho rozmnožení, vyjma snad pilnou ochranou, udržováním klidu a pronásledováním škodné. Avšak dle výsledku provedených pokusů lze v území s většími rybníky nebo jezery, hojně rákosím zarostlými, poloumělým chovem divoké kachny rozmnožiti takto: Vyhledaná vejce dají se vysedět domácím kachnám. Vylíblá mláďata odchovávají se pak s domácími kachňaty. Když povyrostla tak, že by snad ulítnouti mohla, má jim useknuta býti část jednoho křídla až k prvnímu kloubu. V příštím jaře vysadí se v párech na rybníky ve klidných polohách a tam se jim každodenně dává zásyp. Na ostrůvku nebo v rákosí na břehu upraví se dříve několik míst, asi 2 m dlouhých a 1—1.3 m širokých, která asi 1 m vysoko nad zemí střechou z palachu (rákosí) nebo slámy opatřena, se všech stran však otevřena jsou. Budky ty slouží kachnám za útluky před pronásledujícími je dravci a zároveň dává se jim sem zásyp. Mláďata těchto kachen přeletují i jinam, ale vždy zpět se vrací, často i ve společnosti jiných. V době tahu odletují pak mladé kachny pryč, ale vrací se obyčejně zpět tam, kde se zrodily. Každoročně pak může odchování kachen divokých domácně opakováno býti tak, aby v příštím jaře na rybníky vysazeny byly. Tím způsobem lze valně rozmnožiti jak kachny, tak i husy divoké v honbišti, kde četné rybníky neb i jezera příznivé příčiny poskytují. Tam jest pak honba velmi zajímavá. Avšak ten způsob chovu vodního ptactva není rázu mysliveckého.

Chov jiné užitečné zvěře, srstnaté i pernaté, neliší se valně od popsaných tuto způsobů. Proto a pak že v myslivosti jest podružnější, nevěnuje se jí zvláštní pojednání. Ale pečlivě ochraňovati a všemožně ošetřovati zvěř, jakž toho ten aneb onen druh zasluhuje, jest řádnou povinností každého myslivce.

O b o r n í c t v í.

V novější době ohrazují se i rozsáhlé lesy tak, aby zvěř nemohla přecházeti do sousedních honbišť, kde by ohrožena byla a zároveň by

navarováno bylo škodám působeným zvěří na úrodě hospodářské. Leckde i více honbišť, lesy několika statkův, bývá společným ohražením obklíčeno. To nejsou ale obory v pravém smyslu slova, nýbrž pouze ohražená honbiště.

Obora jest trvale a úplně ohražený díl lesa větších nebo menších rozměrů ve příznivé poloze, určený pro udržování četného počtu zvěře. Jestliže to místní poměry dovolují, může v jedné oboře společně i více druhů rozličné zvěře vydržováno býti, jako: jeleni, daňci, srnci, černá a zajáci. Nejčastěji však jest obora jen pro jeden druh zvěře určena a bývají to buď jeleni, buď daňci nebo černá, vedle které srnci a zajáci v počtu menším se udržují. Ačkoliv zajímavější jest a zábavnější poskytuje honbu, je-li v společné oboře více rozličné zvěře, přece jen výhodnější bývá udržování pouze jediného druhu.

Je-li velikost a poloha obory přiměřena, lze pro společný chov doporučiti zvěř jelení a daňčí s podřízeným počtem srnců a zajců. — Černá zvěř jest méně způsobilá ku společnému chovu, jelikož rozrývá nejtravnatější pastviska a často roztrhává a hubí mláďata jiné zvěře. Tim méně lze bažanty — v oboře velmi příjemný to zjev — mezi zvěří černou odchovávat, protože táž vejce jejich jakož i jiného ptactva vyhledává a požírá. Bývá tedy pro černou zvěř skoro vždy zvláštní obora zřízena, nebo část pro ni oddělena, kde pak jen několik kusů srnců a zajců se ponechává. Zvěř vysoká a daňčí, i v oborách menších, dobře vedle sebe žije.

Pro zvěř rozmanitou má býti vždy výměra společné obory poměrně větší, než-li pro stejný počet zvěře druhu jednoho. Ze zkušenosti známo jest, že spokojuje se daňčí s poměrně nejmenší oborou, ale srnci že vyžaduje největší. Též černá, nemá-li býti krmena po celý rok, musí míti oboru rozsáhlejší, by v ní dostatek potravy nalézala. Řídí se tedy výměra obory dle druhu a počtu zvěře, který má v ní vydržován býti, a když rozloha její určena anebo jakkoliv omezena je-t, řídí se druh i počet zvěře dle výměry obory. Rozumí se samo sebou, že vždy prospěšnější bývá obora větší než-li menší.

Při zakládání nové obory má přede vším jiným stanovena býti výměra její dle počtu kusů té neb oné zvěře, který každoročně tu odstřelen býti má. Aby kmen vždy stejný zachován zůstal, nemá se více odstřelovat, než-li co rozplemeněním přibude. Jak četný má býti kmenný stav, aby každoročně určitý počet kusů zvěře trvale odstřelován býti mohl, to známo jest z přírodopisu jednotlivých druhů; tam udáno jest množství, v jakém se ta neb ona zvěř rozplemňuje.

Když takto počet zvěře jest ustanoven, lze snadno celistvou výměru obory určit (vypočtením potřebné plochy pro jednotlivý kus a pak pro udaný počet). Týmž způsobem možno určit počet kmen-

ného stavu zvěře pro oboru, když jest výměra udána. Na základě těch všeobecných pravidel sestaven jest následující příklad: V oboře má udržována býti společně zvěř jelení, daňčí a srnčí se zajíci ve množství takovém, aby každoročně odstřeleno býti mohlo asi 50 jelenů, 100 daňků, 60 srnců a 400 zajíců. Proto má tam v jarní době býti kmenový stav zvěře jelení 200, daňčí 300, srnčí 120 a zajíců 200 kusů. Avšak kmenový stav ten byl by jen tenkrátě přiměřený, kdyby poloha obory byla zcela příznivá, kde listnaté dřeviny rozličného stáří vhodně by se střídaly, kde nalézaly by se starší duby, buky, jeřáby, . . . ; některé dřeviny tak prosvětleny byly, že by půda živnou travou porůstala, lučinatá údolí a travnaté palouky bojně paše poskytovaly a potůček tu protékal. V takové oboře lze počítati na každý kus zvěře

jelení	3	ha	lesa,	0·03	ha	louky
daňčí	2	"	"	0·02	"	"
srnčí	1·5	"	"	0·01	"	"

a dle toho musela by obora pro počet zvěře, v tomto příkladu uvedený (i s udaným množstvím zajíců), zaujímati výměru 1380 ha lesa a 10·45 ha lučin a rolí. K objasnění výpočtu podotýká se, že lze očekávati přírodku ode 4 kusů jelení zvěře (obojího pohlaví) 1 kus, od tří kusů daňčí 1 kus; od šesti kusů srnčí 3 kusy a od dvou zajíců 4 mladiky. Tak počítá se obyčejné rozmnožení zvěře v oborách. Avšak správnější jest výpočet následující: Na čtyři laně 3 kolouchy, na 8 daňčíc 7 daňčat, na dvě srny 3 srnčata a na jednu ramlici 4 mladé zajíce. Přírodky tyto (po odčítání nehodou ubylých mláďat i některého staršího kusu) lze očekávati ale jen tenkrátě, když zvěř jest dokonale chráněna, když škodná všemožně se pronásleduje, přestárlá zvěř, zvláště jalová samiči, včasné se odstřeluje a když v oboře panuje náležitý klid.

Postrádá-li některá obora potřebných lučin a není-li poloha a půda způsobila k jich upravení, nastává nutnosť, vypomoci si pěstováním většího množství pnicích rostlin.

V černém lese nerostou traviny v takovém množství a jakosti jako v zeleném, a proto má býti počítáno až 0·40 ha výměry dřevin jeblíchnatých, místo 0·25 ha plochy, porostlé stromovím listnatým. Kde je půda velmi plodná a hojně travou porostlá a místní poměry vůbec jsou zvláště příznivy, dostačuje i menší výměra obory, nežli jak výše udáno jest. Obora s přiměřeným stavem zvěře vyžaduje skrovnějších výloh nežli ona, ve které jest počet nepřiměřený a kde musí vždy mnohem hojněji (skoro dvojnásob) poskytována býti potrava, — zvláště v době zimní. A vzdor tomu bývá tu zvěř slabší ve zvěřině a obyčejně tak krotká, že honba přestává býti zajímavou.

Aby obora obsazena býti mohla slušným množstvím zvěře, která by zábavné honby poskytovala, tedy účelu svému úplně vyhovovala, má zaujímati nejméně as 1000 až 2000 *ha* půdy.

Co do *místních poměrů* oboře příznivých třeba ještě na zřeteli míti, že hlavní podmínkou jest stálý, živý potok a že kopce a skaliny, pohoří s jižními sklony a svahy, údolí, luhy i rozlehlější nížiny, tu a tam malé močály — nejen velmi příhodné, ale namnoze i nezbytně potřebné jsou. Půda má tu být plodná, by v prořídlech porostech hojně travou porůstala. Nejsou-li v oboře potřebná luka a role, upraví se z půdy lesní, kde tato jest k tomu způsobila. Les oborní má sestávat z rozmanitého stromoví stáří rozličného, z huštin a starších kmenovin v přiměřeném střídání. Jednotlivých starších a plodonosných dubů, jeřábů a pod. ať žádná obora nepohřešuje. Dřeviny nesmějí tu býti ve stavu špatném, ani tak sdružené, by v nejbližší době byly snad nějakému výkonu hospodářství lesního ve značnějších rozměrech podrobeny, vyjma jen nutné průběry. Hospodaření v oboře buď již tak zařízení, by zmlazením některých dřevin občasné (nejdéle v každém desetiletí) nové huštiny se vytvořovaly. Při pasečení záhodoz jest nechati klestí, zvláště stromů listnatých, až do jara na pasece ležeti. Zvěř ráda pochutnává si na poupatech a káře těchto haluzí. Železné dráhy, silnice a cesty veřejné, jsou v oboře vždy velmi škodlivy, a proto radno jest dle možnosti jim se vyhnouti. Avšak pohodlná cesta soukromá k oboře a v ní více sjízdných průseků širokých budiž vždy upraveno. Čím více místní poměry jsou příznivé, tím zdárnějších výsledků v užítku i zábavě očekávati lze.

Když příhodné polezí pro oboru zvoleno a rozloha její určena jest, přikročí se ku zřízení *hradby*. Nejprve musí vyšetřen býti směr, kterým by nejvýhodněji vedena býti měla. Ona nesmí postavena býti klikatě a na příkrých sklonech ať netáhne se rovnoběžně s údolím tam, kde by v oboře byla poloha vyšší, než mimo oboru. S vyšší polohy zvěř snadno hradbu přeskakuje a proto, kde by v takových místech anebo blízko pod strání musela být postavena, tu zřídme ji vyšší, kde ale nižší poloha jest na straně obory, tu může hradba být nižší nežli v rovině. Zároveň radí zkušenost nestavěti hradbu po srázu přímo dolů, nýbrž vždy na stráněch směrem šikmým.

Hlavním účelem hradby oborní jest, zameziti zvěři volné přecházení. Hradba může býti rozličná, má a'e vždy vyhovovati svému účelu a budiž k tomu přihlíženo, aby byla pevná, trvanlivá, přiměřeně vysoká a hustá, s laciným vydržováním.

Obyčejně bývá hradba dřevěná se sloupky zděnými, nebo též dřevěnými. Zděné sloupky stavěny jsou buď z kamene nebo z cihel na maltu vápennou. Dřevěné sloupky (kuny) dubové,

modřínové nebo pod. (také silnější dubové fošny) zadělají se pevně do země. Je-li obora určena pro zvěř jelení, budiž hradba nejméně 3 m, pro daňčí 2·7, pro srnčí 2·4 a pro černou zvěř 0·2 m vysoká. Sloupky jsou vždy o něco vyšší. Tyto stavi se nejčastěji 2·5—3 m daleko od sebe a mezi nimi upraví se stěna buď prkenná, povalcová, laťová nebo ze dřev kůlových (palisadová). Prkna, povalce a latě kladou se mezi sloupky podélně, totiž rovnoběžně s polohou půdy a oba jejich konce zazdivají se do zděných sloupků aneb do dřevěných se zapouštějí. Mezi jednotlivými dřevy ponechávají se obyčejně přiměřené mezery. Bylo by zbytečno upevňovati je těsně k sobě. Asi do výše 1·5 m bývá hradba vždy hustší a výše pak může býti řidčí, a čím výše tím více. Takové ohrazení obory jest neobyčejnější, ono vyhovuje účelu svému úplně a bývá zároveň nejlacnější.

Aby dřevěné hradby větrům vzdorovaly, zvláště tam, kde stojí na myti, holině, louce nebo na okraji lesa a pod., stavi se opory buď na jedné nebo na obou stranách, šikmo do země vražené a vrchním koncem ku hradbě (ku sloupkům) připevněné.

Někdy nekladou se povalce do dráží, ale přibíjejí se na sloupky vzdálené od sebe 2·5 m, střídavě na přední a zadní stranu.

Hradba kůlová liší se od ostatních podstatně tím, že dříví kůlové, ve vzdálenosti asi 5 cm od sebe do země pevně se zapustí a u hořejšího konce k latí přibíjí. Sloupky dubové stavi se pevně do země, ve vzdálenosti 2·7—4 m od sebe a opatřují se oporami. Mezi nimi vykopá se příkop asi 30 cm široký a 20 cm hluboký, do něhož postaví se trhaná nebo štípaná dřeva kůlová, nejlépe dubová. Z obou stran přibíží se pak vykopaná zem a pevně se upěchuje. Mezi jednotlivými sloupky (od shora asi 5 cm daleko) připevněna jest silná lať, k níž přibíje se každé jednotlivé dřevo kůlové železným nebo dřevěným hřebíkem. Má-li se ohrada takto pro černou zvěř zříditi, budiž dříví kůlové silnější a 50—60 cm hluboko do země zasazeno.

Méně obyčejné *hradby zděné*, z kamení nebo cihel, jsou nepochybně drahé, za to ovšem zase mnohem déle vydrží a méně oprav potřebují, než všechny jiné.

Kde jest dříví drabé a na blízku nalézá se dostatek dobré hlíny, tu lze též stavěti *hradby* (stěny) *z cihel nepálených* (vepřovic), egyptských, ovšem že jen při obrazování menších obůrek. Ty stavi se dle potřeby přiměřeně vysoké, ostatně však jak obyčejné zdi, jaké bývají kolem zahrad, dvorů a pod.

Hradby, tvořené živým stromovým nebo křovím, t. zv. *živé ploty*, jakož i hluboké *příkopy* pro ohrazení obor neosvědčují se.

V novější době zavedeno jest ohrazení obor *plotem drátěným*, kteráž pro přemnohé výhody zasluhuje zvláštního doporučení: jest

nejtrvanlivější, ale zároveň nejpěknější a poměrně laciné. Dubové sloupky mohou býti slabší nežli u jiné hradby a dále od sebe vzdáleny. Železný drát, dle potřeby silný (asi 6 nebo 7 mm), napne se jednoduchým šroubem a přibije se železnou skobkou ku pevně postaveným sloupkům. Do výše asi 1.5 m budiž hustě drátováno, pak čím výše tím řidčeji v rozměrech rozdílných, dle toho, pro jakou zvěř obora určena jest.

Velmi ozdobná a při tom i prospěšná jest hradba drátěná, při zemi opatřená sítí spletenou. Výhody její patrný jsou pro každou oboru, v níž s větší zvěří společně má býti udržováno hojnější množství zajíců, a kde odvracet jest srstnatou zvěř škodnou.

Staly se též pokusy, zřizovati zvláštní obory zaječí, ovšem že s výsledky méně uspokojivými, protože zající libují si jen v neomezené volnosti. Uzavíratí četnější množství zajíců v oboru a tam snad krmiti je, není vůbec způsob myslivecký.

Vede-li oborou veřejná cesta nebo pěšina, musí zůstatí průjezd nebo průchod stále volným a zvláštní ustanovený hlídač pozoruje každého přichozícího i přijíždějícího cizince a zároveň bedlivě zabráňuje vybíhání zvěře. Tu obyčejně bývá podél cesty neb pěšiny po obou stranách do přiměřené vzdálenosti hradba postavena za tím účelem, aby zvěř nemohla tak snadně z obory vyjítí.

Vrata a dvěře na cestách a pěšinách, jež nejsou pro potřebu obecnou, bývají vkusně a pevně zhotoveny dle potřeby široké a skoro tak vysoké jako hradba. Obé ať se pevně, uzavírá a záhodno jest upravití je tak, aby zavíraly se samy svou vlastní tíží, neb aby přitahovány byly závažím. Pro pěší chodce bývá též zřízen přechod po úzkých schůdkách, z obou stran přes hradbu postavených. Aby snad některé zvíře přechodem tímto nemohlo z obory uprchnouti, zabráňují to dvířka u nejvyššího stupně na hradbě.

Na vhodných místech zřizují se v oborní hradbě *záběhy* (záskoky), které záhodny jsou ale jen tam, kde v okolí zdržuje se čtenější množství zvěře a kde počítati lze, že některé zvíře zaběhne do obory. Záběhy zřizují se buď nasypáním země ku zevnější straně hradby tak vysoko, by zvěř pohodlně sem vystoupiti a odtud do obory volně skočiti mohla, nebo se upravují zvláštní otvory ve hradbě.

Záběhy ve hradbě (otvory) bývají asi 6 m široké a odtud z obou stran zahybá se hradba směrem do obory sůžajíc vechod čím dál tím více, u konce až na 3 m, kde ponechán jest volný otvor a připevněny jsou jen asi tři latě nízko při zemi. Uvnitř obory, před otvorem záběhu, odkopá se půda asi 1.5 m hluboko, a s obou stran tohoto prohloubení upraví se šikmé sklony. Není-li půda tak pevná, by příkrou stěnu tvořila, a tak se udržela, zapevní se kůly propletenými pruty. Do

této prohlubiny nabází se kleslí a povrch jeho posype stelivem, aby si zvěř skokem na tvrdou půdu neublížila. V oboře vyrovnává se prohlubina záběhu mírně v rovnu s ostatní půdou. Prohloubení toto má zvěři zabrániti východ z obory.

Bývají též záběhy zřizovány pouze jednoduchým otvorem ve hradbě as 3 m širokým bez postranních ohrazení, ale ostatně tak, jak právě popsáno. Zvěř honěná spíše prý vběhne do záběhů těchto nežli do oněch, které postranním ohrazením jsou ji podezřelejší.

Záběh pro černou zvěř bývá upraven se zvláštním uzavíráním. Jsou to zapadající dvířka z několika latí zhotovená a nad otvorem asi 1.5 m širokým a 1 m vysokým volně zavěšená. Spuštěná dvířka uzavírají otvor ve hradbě úplně. Uvnitř obory zatlučeny jsou v kruhu před záskokem železné kolíky pevně do země. Kolíky tyto vyčnívají 23—26 cm nad zemí, a dírkou na jejich hořejším konci (ve hlavě) protáhne se drát mosazný. Dvířka vysoko otevřená podeprou se o sloupky bradební dvěma železnými tyčemi, na něž uvázány jsou konce zmíněného drátu. Když zvěř má býti vlákána do obory, nasypou se brambory, žaludy, bukvice a pod. před hradbu, v otvor a dále až na místo drátem obklíčené. Za drát napnutý dá se zásypu hojnost. Zvěř pak snažíc se oblíbených pokrmů dosáhnouti, pohne drátem tak, že tyče se vysmeknou a dvířka zapadnou. Aby zvěř z obory nemohla otvorem tímto uniknouti, nebo dvířka uzavřítí, když by sem se přiblížila a drátem hýbala, záhodno jest před takovým záběhem v oboře (asi 30—40 m ve vzdálenosti) postavití sítě (zabradla).

Často zdaří se vlákati zvěř do obory, zvláště může li ona pozorovati své soukmenovce v říji nebo na pastvinách a pod. v oboře.

Veledůležité zařízení v každé oboře jest *upravení rolí a lučin* pro paši. Zvěř libuje si zvláště tam, kde střídavě rozličnou potravu nalézá. Proto zřizují se v oboře role na rozličných místech a přehrazují se plotem asi 2 m vysokým na několik oddílů. Jednotlivé zahrazené oddíly osejou se žitem, ovsem, hrachem, vikou, pohankou, jetelem . . . osázejí se řepou, zemčaty a pod. Střídavě, v případných dobách pak rozhrazované tyto oddíly poskytují rozmanité potravu. Žito a jetele, i několikráte zpastvené, opět vyrůstají. Časně v jeseni zaseté žito bývá v zimě již tak povyroslé, že zvěř ráda na něm se paství. Zvláštního doporučení zasluhuje t. zv. bohaté, čili lesní žito (*Secale cereale multicaule*), protože hojně trsnatí a na jaře zaseté do zimy tak zroste, že již v jeseni dává zvěři chutnou paši. Když pak na zmrzlé půdě zpastvené opět se zahradí a v jarním čase na 20—30 cm vysoko zrůstí nechá, poskytne zase hojné paše. Jetele jsou zdravou a též oblíbenou potravou zvěře a ty nechávají se úplně spásti, anebo posečené pro dobu zimní se usuší. Ohrada s ovesným osením otvírá

se zvěři v době jarní před metáním, ale jen na krátký čas, načež se zahradí a teprve když zrni se vyvinulo, ponechá se jí úplně.

Několik lučin a palouků v oboře na rozličných místech dává velmi oblíbenou pastvu zvěři a zároveň poskytují sena pro zimní krmení. Aby pozemky tyto plodily hojnost dobré krmě, buďtež nejen náležitě povodňovány, ale i dlě potřeby popelem posypávány. Když nastala senoseč, nemá se vše v jedné době posekat, ale ponechává se vždy asi polovice pro zvěř, a když otava na posečených povyrostla, sklízí se pozůstala tráva na ostatních. I kdyby toho nebylo potřebí, budiž přece tráva každoročně posečena, protože lépe se zmlazuje a lahodnější paše poskytuje.

Mimo lučiny a role vyhledává zvěř také *traviny lesní* na holinách, mytích a v prořídých porostech. I tu záhodno jest popelem aneb i jiným hnojivem plodnost půdy zvýšiti a jakost travin zlepšiti. Jestliže by však dostatečně travou neporostly, buďtež zkopány a osety víčencem (víkvcem), vojtěškou a 'pod. Osetí pak nechť přikryje se trním, řídkým klestím a pod. a přede zvěři chráněno buď tak dlouho, dokud nezrostlo. Nejsou-li v oboře žádné kmenoviny tak prořídle, by půda travou porůstala, musí k účelu tomu porůznu obrost prosvětlen býti tam, kde půda zrostu travin přízniva jest. Mnoho-li tohoto, jinak škodlivého prosvětlení státi se má, záleží na hojnosti travin rostoucích na lučinách, mytích . . .

Též *rozličné stromoví* poskytuje zvěři oblíbené lahůdky. Jsou to především duby, mařaly, jeřáby, plané stromy ovocné i j. Stromoví to budiž tedy v oboře vysazováno na holiny mezi mlaziny, u cest, u průseků i na jiná místa vhodná, zvláště u krmišť. Dokud by však zvláště v první době ohroženo bylo zvěří, budiž chráněno trním, kůly a pod. Též záhodno jest na příhodných místech zasázeti divoký jasmín, bhoły i jiné, zvěři zvláště milé keře.

Aby zalesněné mytě v oborách zůstaly chráněny tak dlouho, dokud neodrostou, bývají obkličeny hradbou ze šraňků nebo latí, která teprve po 6—10 letech smí odstraněna býti. Že vysazují se tu vždy jen silnější výrostky, a že výstavky vhodné, jakož i podrosty bukové, jedlové, všemožně šetřeny býti mají, rozumí se samo sebou.

Vše tuto uvedené lze nejčastěji dostatečně pořídití, ale veledůležitá životní podmínka zvěře, čistá a čerstvá voda musí tu předem býti a oboru má živý potok protékati i dosti pramenů tu vznikatí. Kde není stálé vody dostatečné množství, tam vůbec neradno jest oboru zřizovati a mohlo by se to státi jen, když by se podařilo upravití tok některého potoka z blízkého okolí tak, aby protékal lesem oborním, anebo když by tu mohl zřízen býti rybník nebo malé jezírko k nashromáždění dešťových a sněhových vod. Protéká-li oborou ne-

patrný potůček, radno jest postaviti hráze k utvoření několika rybníčkův. Na stojatých vodách jezerních a rybníčných má se v obořích často led prosekávati, by zvěř mohla k vodě.

Potřebná kaliště udělá si jeleni a černá zvěř sama, jsou-li jen v oboře vhodné močály. Bylo-li by však toho třeba, je upravit, jsou-li bažiny málo vodnaté, tu postačí udělat mělké prohlubiny, do nichž by se voda stabovala a tak místa taková pro kaliště přizpůsobovala. Není-li však v oboře močálů, bažin neb vlhkých míst, má voda z potoka nebo z rybníka svedena býti na příhodná místa, kde jsou upraveny mělké prohlubiny několik čtverečných metrů velké. V těch pak za nedlouho utvoří se bahno sloužící za kaliště.

Požívání soli slouží zvěři velice ku zdraví, a z příčiny té má v oboře býti upraveno a pilně vytloukáno několik lizů na rozličných místech příhodných tak, jak při chovu zvěře na volnosti udáno jest.

Vše pro zvěř nezbytně potřebné, co tuto uvedeno jest, postačuje jen pro čas mimo dobu zimní. Když ale uvadlé rostlinstvo zmizí pod příkrovem sněhovým, tu nastává povinnost starati se o výživu zvěře. Tu třeba jest *zakládati zvěři* jelení a dančí na vhodná místa seno, sušený jetel a listí stromové v otepkách. Před zámrazem dává se jí též plané ovoce a žaludy, jeřabiny, kaštiny, zemčata, mrkev, řepa zeli . . . Srnčí zvěři zakládají se nevymláčené snopy ovsu s přimíšenými jetelem, listím a též žaludy a jeřabiny . . . Černá zvěř dává se plané ovoce, žaludy, bukvice, zemčata, řípa, mrkev . . . dokud trvá povětrnost mírnější; jakmile však nastane počasí tuhé, silné mrazy, pak radno jest zasejpati ji oves, ječmen a jiné obilí, mláto, hrách, bob, kukuřici a pod. Zajícům v oboře zakládá se též dobré seno a někdy i zelné hlávky. Též poráží se osyky, . . . k obryzu.

O množství, v jakém potraviny pro zvěř zakládány nebo zasypávány býti mají, nelze všeobecné pravidlo stanoviti, ježto větší nebo menší potřeba mění se dle více nebo méně příznivých poměrů místních a dle povětrnosti. Průměrně čítati lze (při častějším zasejpání obilních zrn, žaludů . . .) pro celou zimu na každý kus zvěře:

jeleni 2·5—3·10 metr. centů sena a listí stromového

dančí 1·5—2·0 " " " " "

srnčí asi 1·0 " " " " "

a černé zvěře 3 metr. centy obilí, nebo 2 m. ct. obilí a 3·5 m. ct. bramborů, řepy a pod. Jelení a dančí zvěři budiž dáváno obilí (oves . . .) střídavě s jinými plodinami (žaludy), totiž každé střídavě ob den. Takového zasypu počítá se pro každý kus zvěře asi po jednom litru na den. Dle dlouhé a tuhé zimy, jaká bývá v té neb oné krajině, musí v létě a v jeseni potřebná zásoba krmiva obstarána býti. Obvyčejný počet zajíců v oboře vyživí se nejčastěji při ostatní zvěři, a zasadí-li

se na oborní políčka několik hlávek zeli, není potřebí jiné potravy jim poskytovat. Seno a listí stromové bývá uloženo v kolnách nebo stodolách, zemčata, řepa a pod. ve zvláštních sklípkách a obilí, luštěniny . . . buď v obydlí oborníka, nebo v některé jiné budově oborní.

Pro zakládání a zásypy zvolí se několik příhodných míst a upraví se tolik *krmišť*, aby zvěř nemusela k nim z oblíbených stávaníšť svých daleko přicházeti a při požívání předložených potravin vzájemně si nepřekážela.

Zvěři jeleni a daňci upravuje se krmiště pod zvláštními kolnami ve starších kmenovinách. Kolny ty sestávají ze šesti až osmi sloupů, na kterých spočívá došková nebo šindelová střecha a bývají asi 10 m dlouhé, 7 m široké a od země ku střeše asi 2-8 m vysoké. V takové otevřené kolně zakládá se zvěři do obyčejných jesli. Mimo to připevní se na každý sloup nevysoko od země dřevěné háky k zavěšení sušeného listí. Podstřeší kolny slouží za zásobárnu, do kteréž ukládá se seno a listí stromové. Vedle těch hlavních krmišť zřídí se ještě na některých vhodných místech několik vedlejších. Na výsluní pahorků a na jižních sklonech postavují se jesle opatřené stříškou, slaměnou nebo palachovou, do kterých zakládá se zvěři potrava. Také zatlukou se do země jen dubové sloupky (kůly), které ve výšce asi 1 m mají rohاتiny. Na zašpičatělé konce rohاتin kladou se otěpky sušeného listí, sena, jetele a pod. Zvěři jsou taková krmiště milejší a většímu množství přístupnější nežli zakládání pod kolnami.

Srnčí nerado přichází pod kolny a proto záhodno jest zříditi mu krmiště mezi třemi nebo čtyřmi blízko sebe vyrostlými stromky slabými, kdež ve výšce asi 2 m upraví se ve větvích stromků malá stříška z klestí nebo palachu tak, aby otěpky krmiva, zavěšené na rohاتině kůlu, chráněny byly před zasněžením i zmoknutím.

Shromážděné a před mrazy uchované žaludy, ovoce a pod. předkládá se zvěři na světlých holinách ve zvláštních žlábkách na zemi nebo na nízkých sloupkách upevněných. Žlábky takové jsou obyčejně z prkének na způsob neciček zhotoveny. Vhodné a jednoduché žlábky pro zásyp krmiva zřizují se tak, že zatlukou se krátké kolíky křížem (šikmo proti sobě) do země, a vloží se dvě prkénka mezi ně, která dolejší hranou u země se stýkají nebo k zemi přiléhají. Napadá-li sníh, listí a pod. do takového žlábků, lze jej snadno odstraniti, když jedno prkénko se vytáhne, načež vše samo vypadne, nebo lehce vymeteno býti může. Předkládá-li se krmivo pouze na holou zem, tu zvěř je částečně rozšlape a zaslape a tak úplně zmaří.

Korýtka (žlábky), do nichž zasypává se černé zvěři, buďtež v zemi pevně zadělána, nebo mezi kůly připevněna tak, aby se nemohla převrhnouti. Nejčastěji zasypává se této zvěři na holou zem.

Zemčata, žaludy a pod. nasypou se na tvrdší půdu, s níž dříve snih, listí . . . bylo odmeteno, a předkládají se buď na bromádkách anebo v kruhu (ve věnci) a též v rovné řadě, by se tak většímu množství přístup umožnil a slabší kusy nebyly silnějšími odstrkovány.

V nejbližším okolí krmiště většího, jako jsou zmíněné kolny, v nichž se zakládá seno, listí a pod., záhodno jest postaviti jedny nebo dvoje jesle a sloupky pro vedlejší zakládání, které slabší zvěř vyhledává, když jí silnější odhání.

Když vše, co tuto stručně udáno, a čeho pro chov zvěře nezbytně potřebí jest, zařízeno a obstaráno bylo, zbývá jen ještě *upravení cest, průseků a pěšin* pro výkony honební potřebných.

Cesty zřizují se hlavně pro pohodlné projíždění obory jak povozem, tak na koni. Zároveň používají se často při některých výkonech honebních k rozestavení střelců, postavení uzavíradel (pláten, tenat . . .) a vyhovují tak dvojímu účelu. K oblíbeným stávaníštím zvěře upravují se též zvláštní užší cesty v mírných záhybech, by snadněji bylo možno přisoulovati se na povoze a koňmo (jízdecky). Cesty tyto mohou býti jen tak široky, co stačí pouze pro jedinou kolej, ale vždy dobře urovnány a upraveny, by jízda nepůsobila hlomozu.

Průseky oborní, zřízené pro pohodlnější výkony honební, bývají 5—8 m široké a rozdělují oboru na jisté části, více méně stejné. Rovné průseky jsou sice z mnohých příčin výhodnější, ale méně příjemné. Nejvkusnější založeny jsou, když rovný směr střídá se s mírnými záhyby a když poskytují zajímavé výhledy. Upravení jich nejen má vyhovovati potřebám honebním, ale zároveň sloužiti ku pohodlné jízdě. Mají tedy provedeny býti na pevné půdě a co možno nejméně ku hradbě se přibližovati. Mimo průseky potřebí jest zříditi v oboře též *pěšiny* a *cestky* pro pohodlné přisoulání se ku zvěři. Upravují se hadovitě po celé oboře a bývají široké jen jako obyčejné pěšiny. Aby šoulající se myslivec tiše kráčetí mohl, má s pěšin těch odstraněno býti veškeré rostlinstvo, jakož i napadané listí a kletí.

Ku čekání na zvěř slouží buď jen jednoduché sedadlo z mechu a kamení v úkrytu nebo vysoký posed. Též na blízku pastvin, lízů, zásypů a vůbec míst, kde zvěř nejčastěji se zdržuje a odkud lze ji pozorovati, počítati a dle libosti kterýkoliv kus i odstřeliti, zřizují se vysoká čekání. Dle potřeby může posed býti upraven i dosti pohodlně, buď nižší nebo vyšší, místo žebříku schůdky, místo lavice pohovka, pak střecha atd. K těmto účelům bývají postaveny také zvláštní budky, zvenčí podobny stohu zdělaného dříví, milíři, kmenu silného stromu a pod. opatřeny okénky, upravenými k uzavírání okeničkami: někde zřizují se zaštity. Pro počasí méně příznivé jsou ony budky pohodlnější, nežli jednoduchý vysoký posed. Přístup ku každému čekání

neb posedu budiž zakryt, nejlépe hustým křovím, aby zvěř přicházejícího a odcházejícího myslivce shlédnouti nemohla.

Zvláštní ozdobou obory jest zajisté vkusný *hrádek lovecký*, v němž střelci za času honeb přenocují a vůbec přebývají. Bývá-li tu pán myslivosti i jindy (mimo honby), může též v nejbližším okolí hrádku upravena býti pěkná zahrada. Avšak vše to závisí na libovůli a nepatří k nezbytné úpravě obory.

Když obora náležitě upravena a zařízena jest, budiž pak postaráno o potřebný dohled a přísně nařízeno, by vrata nebo dvířka nezůstala nikdy otevřena, by porušená hradba ihned byla opravena a pod. Pro takové povinnosti ustanoví se zvláštní zřízenec, *oborník*. Povinnosti jeho jest zároveň obstarávati zásyp, zakládati zvěři, hlídky konati, pytláčení zamezovati, udržovati potřebný klid v oboře atd. Je-li obora rozsáhlá tak, že by jediný zřízenec pro všechny povinnosti nedostačoval, nechť ustanoví se jich více (pomocníků, hajných, nebo i myslivců), ovšem pod vrchním řízením *oborníka* (neb *vrchního oborníka*). Obydlí oborníka nechť jest v oboře, a není-li tu loveckého hrádku, ať upraví se mu vkusná myslivna. Ostatním zřízencům vystaví se potřebná obydlí na okraji obory, u vrat anebo vchodů, na rozličných stranách, aby tím řádného dohledu a potřebné ochrany bylo snadněji dosaženo. Zřízenci oborní musí každodenně hradbu po celé délce její důkladně prohlédnouti, zvláště je-li již poněkud starší a musí míti stále několik zradidel připravených, aby hned zabrániti mohli unikání zvěře, jakmile by porušené ohrazení na některém místě zpozorovali.

Jestliže při službách oborních účastníují se též myslivci zřízenci sousední, bývá ve středu obory postaven zvláštní, zděný nebo dřevěný domek, ve kterém se scházejí a před živelnými nehodami útulku nalézají. Jediná síň, opatřená okny a malými kamny, s několika sedadly, prostými pohovkami a stolem, nejnutnějším potřebám úplně vyhovuje; prostorna bývá tak, by pojala čtyry až šest osob.

V oboře důkladně ohrazené, řádně zřízené a opatřené, jak tuto udáno jest, má se *založiti kmenný stav zvěře*. Pozdní jeseň jest pro to dobou nejvhodnější. Později utrpěly by těžší (obřezlé) laně snadno nějakou pohromu, zvláště při chytání a dopravě; dříve, v letní době, zabynuli by někteří osířeli kolouši. Je-li v nejbližším okolí tolik zvěře, že by z něho dostatečný počet upotřebením zábradel do obory vehnán býti mohl, tu bylo by založení kmenného stavu v oboře nejsnadnější a zároveň s nejmenšími potížemi a výlohami spojeno. Že však sotva kde v nejbližším okolí dostatečné množství zvěře se zdržuje, tož musí tato skoro vždy odjinud do nové obory dopravována býti. — Kolik kusů zvěře vyžaduje původní založení stavu kmenného, jest zde již napřed udáno a výpočty odůvodněno.

Když jest zvěř nasazena, tu nastává povinnost *oboru v dobrém stavu udržovati*. Především jiným budiž každá potřebná oprava hradby, staveb, cest . . . bez meškání vykonána, proto nechť jest vše k tomu potřebné vždy v zásobě a připraveno. V letě a v jeseni nashromážděná a pro zimní dobu v dostatečném množství uschovaná potrava budiž v pravý čas zvěři zakládána a lizy vytloukány, jakmile potřeba toho se shledá. Sena, jetele . . . zakládá se vždy v takovém množství, by ho zvěř vždy nalézala. Zrn obilních, žaludů zasypává se však jen tolik, co stačí pro jedno krmení a vždy každodenně a ve stejnou hodinu. Obvykle svolává se zvěř k zásypu zatroubením jeleního pochodu. Záhodno jest zmýtit některé staré kmenoviny v každém desítiletí a paseky dobře zalesniti. Tím vypěstují se potřebné hustiny za odrůstající mlaziny.

Odstřelovati nesmí se více nežli co přebývá přes určený počet kmenného stavu. Odstřelováním přebytečné zvěře má zabezpečeno býti trvalé udržování stejného stavu kmenného i zajištění každoročního výtěžku honby. Při tom zároveň má všemožně udržován býti náležitý poměr zvěře různého pohlaví. Jestliže zábava honební nerozhoduje o čase, kdy zvěř odstřelována býti má, ať honí se v době nejvhodnější, hledě při tom i k nejlepšímu zpeněžení úlovků.

Vedle náležitého *účetnictví oborního a denníku* pro zaznamenání všech důležitějších událostí v oboře, má zvláštní *rejstřík* obsahovati zevrubný výkaz stavu zvěře. V rejstříku zaznamenává se počet kusů rozličné zvěře dle pohlaví i stáří, dle výsledku několikrát po-
čítání v zimě u krmišť a zásypů. Když zvěř kladla (metala), připočítá se zjištěný přírodek, když některý kus byl odstřelen aneb i jakkoli jinak ubyl, odepiše se, a tak stává se patrným přebytečný počet. Při určování přebytku budiž dbáno náležitého poměru nejen mezi různým pohlavím, ale i ve stáří zvěře, a tu platí obecné pravidlo, by v době říje byla nejméně osmina nebo desítina silnějších jelenů nebo daňků u holé zvěře, u srnců nejméně jeden silnější srnec na 3—4 srny, a ve chrutí při černé zvěři jeden kňour na 8—10 bachyň. Počet starších laní a daňců v době říje budiž vždy o čtvrtinu větší, nežli je množství určené k odstřelení. Staří jeleni, daňci, srnci i kňouři, jakož i samiči zvěř těchto druhů, buď přestárlá nebo několikrát jalová, pak churavci a pozdě kladená mláďata, buďtež v první řadě k odstřelu určena.

Záhodno jest ještě připomenuti, by zvěř u krmišť, zásypů a lizů jen tenkrát byla střelena, když by toho nevyhnutelná potřeba vyžadovala. U těchto míst nemá být zvěř nikdy plašena. Aby vůbec co možná nejvíce klidu požívala, jest nejvýhodnější střílet ji při šoulačce nebo s vysokého posedu, musí-li mimo hlavní houbu nějaká býti odstřelena.

Dle posledních výkazů jest v Čechách 86 obor, které zaujímají přes 50.000 *ha* pozemků.

B a ž a n t n i c t v í .

Bažanti zdomácněli v Čechách již pradávno a české bažantnictví dosáhlo znamenité dokonalosti a chvalné pověsti.

Četní bažanti obývají mnohé háje a lesiny naší vlasti, kde místní poměry jsou jim příznivé. Avšak hlavní chov jich jest v bažantnicích, k tomu účelu vhodně zřízených a všemi potřebnostmi opatřených, jakých je v Čechách asi 200 s kmenným stavem skoro 25.000 bažantů.

Bažantnice, vyhovující svému účelu, má zaujímati výměru 20—100 *ha*, a počítá se na 1 kohouta s 15 slepicemi asi 1·7 *ha* půdy. Podle velikosti bažantnice řídí se i počet bažantů (kmenných), a zakládá-li se nová bažantnice, tož určí se velikost její podle počtu bažantů, který se tu má udržovati. Více nebo méně výhodné a příznivé poměry místní působí na zdar bažantnictví, a jest zjištěno, že i při stejném chovu v rozličných bažantnicích bývá různý výsledek.

Jsou-li na blízku hluboké lesy hornaté a skalnaté, bývají bažanti ohroženi škodnou, a lišky přechásto do bažantnice zavítají. Též škodlivá jest blízkost cizího honbiště při známé toulavosti této zvěře.

Les osamocený, s jiným nesouvislý a poloha mezi lučinami a polnostmi, rovná nebo mírně k východu, jihovýchodu nebo k jihu nakloněná, jest pro bažantnice nejvýhodnější. Ko'em nich bývá obyčejně živý plot, přistřihovaný nejpíše nízko u země, později ve výšce asi 1 *m* každý třetí rok, čímž patřičně zhoustne.

Kde by zvěř znepokojovala a povážlivě ohrožována byla škodnou, radno jest ohraditi bažantnici buď dřevěnou hradbou nebo zdí asi 2·5 *m* vysokou. Aby úplně zabráněn byl přístup všeliké srstnaté zvěři škodné, přibíjí se na hradbu kolkolem hladký plech, asi v polovici výšky, a obrazení musí být úplně (bez mezer). Jsou-li za hradbou stromy, buďtež haluze, které přečnívají, usekány, by tudy škodná do bažantnice dostati se nemohla. Hradba zděná, z kamene nebo z cihel, staví se obyčejným způsobem. Dřevěná hradba z krajin a z prken bývá se zděnými nebo dřevěnými sloupky. Do těchto pevně zazděna nebo v dlab zapuštěna jsou 2—3 příčná dřeva (žerdě), na která přibíjous se svisle stavěné a těsně k sobě přilehající krajiny neb prkna. Ostatně hradby tyto, jak zděné tak dřevěné, neliší se od obyčejných hradeb u zahrad a sadů, pročež není podrobnějšího popisu potřebí. Latové hradby bývají stavěny jen tam, kde má pouze lidem býti zabráněn volný přístup a proto bývají řidší.

Obyčejně ponechává se v přiměřených vzdálenostech ve hradbě dole u země několik děr, k nimž se uvnitř sklopce přistavují. Tak polapá se škodná zvěř, která by do bažantnice vlouditi se chtěla. Na zevnitřní straně hradby bývá přiměřeně hluboký a široký příkop.

Bažantům milé jest stromovi listnaté a v bažantnici mají býti stromy a křoviny, které jim poskytují pokrmu. Jsou to jmenovitě buky, jeřáby, duby, břeky, . . . V hustých podrostech listnatých kmenovin nalézají bažanti příhodného útluku, ale zahřadování na chvojnateém stromu, zvláště v zimní době, bývají lépe ukryti nežli na listnatém, a proto v bažantnici nejvýhodnější jsou dřeviny smíšené. Mimo to budiž tu hojnost křovin, jako jest: líska, hloh, trní, šípky, ostružina, jalovec a pod., jichž plody jsou oblíbenou lahůdkou bažantů.

Každou bažantnici má protékatí živý potok, aby bažanti nalézali, vždy čisté a zdravé vody. Avšak nesmí tu býti půda močálovitá a poloha zaplavitelná. Tím bývají hnízda i vyrostlejší bažanti obroženi. Kde by nebylo potřebné vody přírodou poskytnuté, budiž sem dle možnosti způsobem nejvhodnějším svedena.

Mezi střídajícími se huštinami a staršími dřevinami velmi výhodné a takřka nezbytné jsou paloučky travnaté a rolíčka osívaná pohankou, plosem, pšenicí a pod.

Pěkně upravena jest bažantnice na způsob anglických sadů s pěšinami hadovitě se vinoucími a pískem posypanými, které slouží dobře též k tomu, že myslivec v letě na nich poznati může všeliké stopy a mimo to bažanti tu zrnka pisku vybírají a polykají.

Každá bažantnice budiž na přiměřené díly rozdělena. Je-li výměra menší, rozdělí se celek ve čtyři díly. Větší bažantnice bývají rozděleny ve více dílů, které zaujímají pak až 5 i 10 *ha* půdy. Rozdělení takové dělá se rovnými a v pravých úhlech se křížujícími průseky 5—8 *m* širokými, které zároveň používají se při honbě. Aby střelec mohl včasné bažanta viděti a dle toho se k výstřelu připraviti, má býti u průseků řídké stromovi vyšší a před ním ze křovin živý plot, ve výšce asi 1 *m* přistříhaný. K příjemné okrase bažantnice přispívá zajisté, když mohutné haluze dubů, buků, javorů, jasanů a pod. přes takový zelený plot se sklánějí. Mimo to bývá v každém oddílu prosekáno několik rovných a s hlavním průsekem rovnoběžných pěšin, po kterých střelci při honbě chodívají.

Pro hnízdění bažantů jsou nezbytně potřebny vhodné huštiny a remízky. Proto udržují se na rozličných místech menší huštiny a občasně střídavým mýtlením starých kmenovin a následujícím pak hustým zalesňováním pasek tvoří se vhodné mlaziny. Velmi záhodny jsou remízy v nejbližším okolí bažantnice.

V každém ze zmíněných dílů bažantnice upravit se zásyp, nejlépe v huštině. Jest to plocha 2—4 m široká, 3—6 metrů dlouhá, nad kterou zřízena jest šikmá střecha slaměná, palachová nebo z klestí. Ta spočívá na čtyřech sloupech vzadu až 0·8 m, v předu až 2 metry vysokých, při čemž všechny čtyři strany zůstávají otevřeny. V takovém zásypu zůstane půda vždy sucha, v zimě bez sněhu a bažanti jsou tu při zobu před dravým ptactvem ukryti. Že skoro každý zásyp slouží zároveň ku chytání bažantů, zhotoví se o něco menší rám ze slabých latí, který v předu na hůlkách vyzdvižený a jimi podepřený, vzadu na prodlonžených postranicích spočívá. Rám zůstává po celý rok pod zásypem, a mají-li býti bažanti chytáni, napne se naň síť a upraví se v podražec.

Ve vzdálenosti několika kroků, od přední strany zásypu, zakryta huštinou, upravit se budka z došek, palachu neb z klestí jen tak velká, co stačí pro sedícího v ní člověka. Odtud bažantník nebo jeho pomocný zřízenec pozoruje bažanty v zásypu se nalézající a při jich chytání podtrhuje rám šnůrou na podstavci uvázanou.

Pro obstarávání veškerých výkonů bažantnictví, bývá zkušený myslivec ustanoven bažantníkem, jehož obydlí budiž v bažantnici. Dle velikosti bažantnice mívá bažantník pomocníka a jednoho neb i více hajných pro potřebnou službu.

V každé bažantnici nechť jsou: Koše jestřábi, železa na sloupku, tlučky, sklopce a rozličné jiné nástroje k lapání škodné zvěře. Železa několikrát má bažantník vždy připravena, by jich při nahodilé příležitosti mohl hned použiti. Vyr, při němž množství rozličného dravého ptactva se postřelí, je zde též skoro nezbytně potřebný.

Aby bažantnice stále udržována byla ve stavu náležitém, nesmí nikdy opomenuto býti obnovování hradby, vylepšování prořídilých huštin a živých plotů, vymýťování přezrálých kmenů buď jednotlivě nebo malými pasekami. Výhodno jest zakládati mytě a dobře rozvrhovati dřeviny v bažantnici, tak aby vždy asi ve třetím roce část se zmýťiti mohla, a než se poslední poseká, by první zase již k porubu dospěla. Tím nabude se vždy potřebných huštin i vysokého lesa pro hřadování. Při pasečení i všeliké jiné práci, má se vždy přihlížeti k brzkému ji ukončení, by hlomoz a cizím lidem přístup se zamezil a potřebný klid brzy opět nastal. Vždy budiž jen na jednom místě pracováno, by dělnictvo a jeho si počínání, přicházení i odcházení, náležitě mohlo býti kontrolováno.

Když bažantnice řádně zřízena a všemi potřebnostmi opatřena jest, nasazuje se kmenný stav bažantů, nejlépe v jarní době. Odjinud sem přivezení bažanti (as dva kohouti a dvacet slipek) vypustí se za večerního soumraku opatrně a tiše co možná bez plašení. Oni

tu za chvíli zahřaduji a druhý den již klidněji neznámý les procházejí. Též možno nasaditi bažanty tím způsobem, že se v jarním čase nakoupí potřebný počet vajec a dá se vyseděti pod krůty neb i slepice domácí. Tyto považující vylihlé bažanty za svá vlastní mláďata provázejí je až do jich zrostu, a ti v bažantnici úplně uvynou.

Velmi příjemně zdobí každou bažantnici a zároveň zvyšuje zajímavost honby, když se tu také i jiná zvěř nalézá jmenovitě sručtí, zajáci, koroptve a p. Jestliže se tu někdy odchovává několik bažantů domácích, budiž s nimi společně též několik kuřat domácích slepic, vychováno a pak na divoko v lese ponecháno. K nemalé ozdobě bažantnice slouží bažanti zlatí, stříbrní i jíní, a proto kde jen poněkud to možno jest, má se jich několik udržovati, — ale vždy jen v počtu nepatrném, pouze pro okrasu.

Bažantník musí všemožně se starati, by klid v bažantnici nebyl rušen a všeliké nebezpečí odvracováno bylo. Pilným obcházením bažantnice se psem nebo s vycvičeným jestřábem, sokolem i jin., budiž všemožně zabraňováno, by bažanti se netoulali a nevzdalovali, zvláště za mlhavých dnů (ku konci letní doby), když napadne první snůh, v čase pojímání, jakož i tenkrát, když mladí povyrostli (asi ve 20. týdnu jejich věku). Bedlivé opatrnosti potřebí jest zvláště v době hnízdění, a slípky nesmí být nijak znepokojovány.

Bažant jest od přírody velmi špatně ozbrojen. Jemu nezbyvá v čase nebezpečení jen uprchnouti, ale i to jej sotva a zřídka zachraňuje, protože příliš rychle a vytrvale běhati neumí, a křídla — pro tíži těla poměrně malá — činí let obtížným a nemotorným. Neopatrnost jeho, jmenovitě kohoutů, kteří při hřadování úkryt svůj hlasitě prozrazují, přivábí často pytláka zvláště do dřevin lupenatých v době, kdy jsou bezlisté. On číhá skrytě a pozoruje, kde bažant hřadoval. V noci pak a zvláště když měsíc svítí, přiloudá se ke stromu, na kterém bažant zasedl, a snadno jej proti jasné obloze na bezlistém stromu uvidí a zastřelí. Také jednoduché zapálení síry při tichém povětří pod bažantem sklátí jej bez velkého šramotu k noboum nepovolání lovců. V té době zvláště je potřebí v bažantnicích pilně hlídati. K ošálení pytláků připevňují se na stromy vycpaní, nebo ze dřeva zhotovení bažanti, nebo jen kus dřeva podobného tvaru, s ocasem pravého bažanta. Pytlák v domnění, že to bažant, střelí naň a prozradí svou přítomnost, aniž uškodil. Tím bývají často pytláci odstraněni a mnohý bažant zůstane zachráněn. Větší opatrnosti vyžaduje ochrana bažantů tam, kde pytláci střelí bažanty na hřadu větrnici, nebo je dusí zapálenou sirou, což vše děje se zcela tiše.

Přes to, že pilný myslivec se svou puškou je nejvydatnějším ochráncem bažantů, nicméně i nejobezřelejšímu nelze úplně zabrániti

všem škodám, zvláště škodnou zvěří působeným a proto důvtipem svým zřizuje všeliké nástroje, by svěřence své uchránil.

Nezhoubnějším škůdcem bažantů jest liška. V neohrazených bažantnicích, na blízkou lesnatých hor, v nichž lišky přebývají, mohou tyto na jaře, když mláďatům svým donášejí pokrmu, větší díl bažantích hnízd úplně zničiti. Liška sebere sedící slepici i s vejci, nebo schytá mladé bažanty, pokud ještě nehřadují i s matkou a pod. a že zhoubnou činnost svou vždy jen v noci provozuje, zbývá myslivci málo prostředků, by tomu zabránil. I když bažanti již hřadují, ještě nejsou před liškou úplně jisti. V bouřlivé, větrné noci zvláště sedí-li na řídkých stromech, bývají na zem sbázeni a tu ona nikdy neopomine bažantnici navštívit a pilně je vyhledává a rdousí. Při takové příležitosti sechytá jich liška veliké množství a čeho nespotřebuje, to zahrabuje do ornice okolních poli, při čemž ve spěchu nechá často ocas bažanta ze země vyčnívat, tak že myslivec, když po takové noci prochází okolí, mnohé nalezne a dle možnosti alespoň zužitkuje. Proti těmto škodám jest dobře neohrazenou bažantnici obtáhnouti zradidly, nebo ji obcházeti a střelbou, bubnováním, . . . takovou nemilou návštěvu odvracet. Též kuny, tchoři, lasice a dravci pernatí působí v bažantnicích značné škody. Veškeré k lapání jich vhodné nástroje buďtež v bažantnici stále naličeny. Proti domácím psům a kočkám, kteří též v bažantnicích nepěkně řádívají, jsou nejlepší železa, padáky, tlučky, truhlíky . . . , do nichž rozličné vlnady se kladou.

Nejen v době zimní ale i když slípky na hnízdě sedí, zrní má stále v zásypu ležeti, by nemusely potravu snad dlouho hledati. V letě zakládají se snopky pšeničné, z nichž bažanti rádi zrna vyzobují a při tom se pozdržíce, méně se toulají. Jindy zase zasypá se jen zrní — nejlépe pšeničné — též ječmen, pohanka a pod. Avšak i mimo dobu hnízdění a v zimě vždy, kdykoli potřeba toho se jeví, budiž potrava v přiměřeném množství poskytována.

Při sněhu a mokrém počasí zapadají bažanti se hřadu nejraději na pěšiny a průseky.*)

Když někdy napadá sněhu tak vysoko, že by se bažanti se hřadu sletli hluboko zabořovali, tu budiž z míst těch snůh dle možnosti odstraněn. To stává se nejsnadněji, když dvě klinovitě spojená prkénka, na způsob ovorávacího plubu, protahujeme sněhem a tak jej na obě strany odhrnujeme, čímž povstane přiměřeně široký pruh beze sněhu.

Nejlepší přezimování bažantů jest ponechat je ve volnosti, ale dávat jim přiměřeného zásypu. V některých bažantnicích a to

*) Tyto slouží v době hnízdění též k tomu, by se pozorovalo, kolik slípek asi sedí, neboť když některá s hnízda seběhne, obyčejně tu vypouští velký tuhý trus.

zvláště kde pytláčení a škodná obrožuje bažanty, bývají přezimováni ve zvláštních staveních, bažantích komorách. Tyto skládají se obvykle ze dvou prostor, tmavé a světlé komory. Tato slouží ku přebývání bažantů a bývá tedy opatřena bidélky k sezení, dřevěnou, v zemi zadělanou nádobou na vodu pitnou a vyzdobena ratoolestmi a stromy, by bažantům stala se domácnější. Stavba bývá dřevěná na podezdívce z kamene. Strop na způsob klenby zakulacený sestaven jest z latí asi 3 cm daleko od sebe přibitých tak, že do komory volně vniká vzduch, světlo i déšť. Stropy obou komor jsou sítěmi potaženy, by vyplašení bažanti nemohli si nárazem uškoditi. Vedlejší, komora tmavá, asi o dvě třetiny menší, spojena jest se světlou nízkým vchodem, kudy ptactvo z jedné do druhé prochází. Uzavřením toho vchodu a zakrytím malého okénka nastane v této komoře úplná tma, a bažant do ní dříve vešlý, beze všelikého plašení může býti rukou chycen. To děje se buď z jara, když bažanti se vypouštějí, nebo když se kohouti zapeřiti mají. Při vypouštění jest vždy prospěšnější u světlé komory pouze dvěře ven vedoucí otevřít a bažantům volný východ ponechat; neboť tak beze všeho plašení do lesa se dostanou. To však je možno jen tam, kde komora byla postavena bezprostředně u lesa, a jsou-li dvěře k lesu obráceny, což se vždy a všude doporučuje.

Zásyp a voda dává se pozorně zmíněným vchodem ze tmavé komory do světlé. Mimo zrní, má se bažantům poskytovat též nějaká zelenina, hlávky zelné, kapusta což velmi rádi zobají.

Zvenčí kolem obou komor, ve výši asi jednoho metru, přibit jest hladký plech oцинovaný, 30 cm široký a skoro vodorovně odstávající. Tím zamezen jest lezoucím dravcům přístup do komor.

Často stává se, že i při bažantnictví na divoko, jest poněkud výchovu čili domácího chovu bažantů potřeby, a bývá to nejčastěji, když nalezeny jsou vejce bažanti při sekání trávy luční, jetelů . . . , při žeti obilí a vůbec sklizení úrody polní v okolí bažantnice, nebo když nalezne bažantník hnízdo opuštěné, byla-li slípka dravou zvěří zahubena . . . Tu jest povinností bažantníka ujeti se takových vajec a z nich vyhlídlé bažanty domácně vychovati. Vejce dají se vyseděti pod krůtu nebo domácí slepici a tak mládí bažanti svěří se sice nevlastní, ale velice starostlivé matce. Pokrmem jejich, několikráte denně předkládaným, jest v prvních třech dnech rozdrobený bílek z vajec slepičích na tvrdo uvařených. Později přiměšuje se k němu nesolený vařený svitek z vajec zadělaný kravským mlékem, ježž pak samotný asi po 30—40 dní dostávají. V následující době dává se jim proso, krupky ječné, v mléce vařené a konečně pšenice. Při tom od prvního mládí dostávají stále každodenně mravenčí vajíčka,

avšak v nevelkých dávkách. Čisté a studené vody nesmějí nikdy postrádati. Dokud nehřadují, budiž dobře postaráno o příhodné a bezpečné jich přenocování. Nejvhodnější k tomu jest přezimovací komora, která jest v tom čase prázdná. Když pak později již poletují a na stromy hřadují, jsou již méně nebezpečím ohroženi, ale mohou ještě k přenocování do komory sháněni býti, kde jest pro ně místo bezpečné a vždy velmi příhodné. Není-li tu takové komory, jest radno, by co možná na blízku obydlí bažantníka v budníchách schvalně zřízených přenocovali a později tu v blízkém lese hřadovali. Časem svým zvyknou si bažanti choditi na zásypy, připojují se mezi divoké bažanty a tak v lese zůstávajíce, pak skoro úplně zdivočí.

Tolik jenom bylo potřebí podotknouti o chovu bažantů tam, kde není zřízen výchov, a kde jen někdy potřeba toho se jeví. V takových případech nejčastěji ponechá se vše ženským v myslivně, které znajíce chov drůbeže, to náležitě obstarají. Při tom třeba jen míti na zřeteli větší choulostivost bažantů a dle toho se řídit.

Pravý výchov, zařízený dle zásad zkušených bažantníků, liší se od zmíněného domácího výchovu několika jen bažantů, podstatně tím, že bývají zřízeny zvláštní komory s potřebným počtem kukaní pro hnízdění krůt, a pak budníky pro mladé bažanty, postavené obyčejně v otevřených kolnách společných.

Z bažantích hnízd vyhledaných po lese vybírají se vejce a ponechávají jen podkladky. Posledně kladená vejce, počtem 3—5, nechají se v každém hnízdě slípce (vlastníci) k vysezení. Když nashromážděno jest potřebné množství vajec, vloží se jich do připraveného hnízda pod krůtu 21—25 a pod domácí slepici asi 15. Nejčastěji jsou ta hnízda ve zvláštních přiměřeně velkých kukaních mezi sebou úplně přehrazených a k uzavírání zřízených. Komora, do níž se tyto kukané postavují, bývá asi 7—10 m dlouhá, 4—5 m široká a 2 m vysoká a k topení upravená; může ale býti větší nebo menší dle toho, pro kolik hnízd určena jest. Kvočnám sedícím, jak krůtám tak domácím slepicím, budiž poskytováno dostatečné množství obyčejné potravy i nápoje nejméně dvakrát denně; — ale ať se brzo opět na hnízdo vracejí.

Při líhnutí a následujícím vysazení bažantů pod kvočnu potřebí jest jen náležitě opatrnosti. Vše, co při tom činiti jest, děje se ale právě tak jako při domácích kuřatech, což tedy všeobecně známo jest. Nevylihně-li se tolik bažantů, by každá kvočna měla jich přiměřený počet, totiž krůta asi 20 a slepice 12—15, spojí se ze dvou neb i ze tří hnízd v jedno hejtko a přebytečné kvočny se odstraní.

Několik dní po vylíhnutí nechají se mladí bažanti jako domácí kuřata v ošitkách měkce vystlaných. Teprve pak vysadí se pod kvočny do prkenných budníků 1 m dlouhých, 0.5 m širokých a v předu

0·80, v zadu 0·20 m vysokých. Přední strana je zahrazena pruty, které jsou zasazeny v takových rozměrech, že bažantata mezi nimi pohodlně probíhají mohlou, ale kvočny uvnitř zůstatí musí. Tyto prutové mříže jsou v drážích zašoupuuty, by i kvočny dle potřeby mohlý se veň pouštětí, a bývají pro bezpečnější uzavření v době večerní odstraněny a přes noc prkennou stěnou nahrazeny. Větší nebo menší počet budníků postavuje se řadou vedle sebe buď jen pod ochranu stromů nebo ve společné kolně, nejčastěji na okraji lesa u malého paloučku, předem proti jihu. Vedle postavena jest budka pro uschování velikých potřeb a zároveň ložnice bažantníka neb jeho pomocníka. Velikost kolny řídí se dle množství budníků, bývá v předu vyšší a vzadu nižší, ze tří stran obedněna, v předním průčelí otevřena a tak prostorná, by se kolkolem řady budníků volně projítí mohl. V ni, na místě příležitém postavi se bedna s mravenčími vajíčky. Kolna ta musí být vždy tak postavena, by chránila před nepříznivou povětrností.

Ve výběhu totiž ploše před každým budníkem ohrazené prkny, kde půda musí být urovnána a vyčištěna, předkládá se mladým bažantům potrava, totiž bílky z vajec na tvrdo uvařených, později svítek, proso a zrní, mravenčí vajíčka..., jak již o tom zmíněno. Zároveň musí mítí vždy čerstvou vodu, ale teprve asi za osm dní po vylihnutí, ježto dříve by tím snadno ochuravěli (průjemem).

Jakmile bažantíci počínají ohrazení výběhu přeskakovat a přeletovat, nastává potřeba vyhánění je na pastvu. Opatrně a pozvolna vyženou se kvočny z budníků a mladí bažanti následují je na blízká luka. Tam prohánějí se za hmyzem a klofají semínka travin. Dokud nehřadují, vracejí se vždy k večeru do budníků. Později hřadují tu na okolních stromech, zanechávajíce kvočny na zemi sedětí. Krmiva má se jim poskytovatí stále a nesmějí nikdy zanechání býti bez ochrany a bedlivého opatrování. V pozdější době nezahánějí se k přenocování u budníků, nýbrž do komory k tomu určené. V té zasazeno jest několik stromů a připravena jsou bidélka pro hřadování. Kde není takových komor, hřadují povyrostiti bažanti v lese, až konečně roztrousí se po bažantnici a zdivočivše, zajímavější honby pak poskytují.

Stručným tímto popisem hlavních zásad výchovu bažantího vyznačen jest nejprůměřenější způsob jeho a vše jiné, co při něm se dělo, doporučení nelze, protože jest to na základě novějších zkušeností zbytečné a mnohé i nepřirozené a tím škodlivé.

Choroby, kterým mladí bažanti podléhají, jsou dosti četné. Především zasluhují zácpa, průjem, křeče a típec zvláštní zmínky. Zácpu snadně vyléčiti lze poskytováním většího množství mravenčích vajíček a nakapáním oleje dřevěného do zobáčku. Průjem mívá svou příčinu v nachlazení, jmenovitě po studených deštích a pod. V takovém počasi

radno jest udržovati bažanty v budníkách, a jestliže by choroba zmíněná se objevila, dá se jim jalovčinek (zrnek jalovcových) mezi pokrm a kousky rezavého železa do nápoje, více suché potravy a žádná vajíčka mravenčí. Podobně léčiti lze úplavici, avšak málokdy s výsledkem příznivým, jelikož choroba ta je velmi nebezpečná. Křeče bývají též přivoděny chladnou povětrností. Vyléčují se ponecháním bažantů v teplé komoře, která byla pro hnízdění upravena a natíráním churavých údů po několik dní olejem vavřínovým nebo z topolových pupenů. Tipec z jazýčku odejme se špičatým nožičkem a do zobáčku dá se kulička nového másla smíšeného s rozsekaným česnekem. Bradavička (hnisající vrídek na řiti), která někdy při prvním vypeřování se vyvine, vyléčí se snadno, když dříve natřená dřevěným olejem se prořízne ostrým nožičkem. Stane-li se někdy, že mladý bažant spolkne škodlivý hmyz, jmenovitě t. zv. kříse pěnómila (*Cicada spumitaria*), nadme se mu volátko dosti nebezpečně. Tomu lze odpomoci poskytnutím rozetřeného česneku v másle, což se v malé kuličce užívati dává.

Škodlivému hmyzu cizopasnému vydatně lze zabrániti upravením popelišť na blízku výběhů, a je-li toho třeba, i použitím masti rtuťových. Záhodno jest přihlížeti k tomu, by krůty nebo slepice již před hnízděním byly důkladně vyčištěny.

V ý c h o v bažantů jest vždy spojen se značnými výlohami a krotké ptactvo, způsobem tím odchované, neposkytuje zajímavé honby. Proto snad všude nabývá přednosti bažantnictví na divoko, které je celkem více rázu mysliveckého. Bažanti jako jiná zvíř žijou volně v lese, vyžadující pouze bedlivé ochrany a výpomoci poskytováním zásypu v době, kdy si potravy vyhledávají nemohou a zdobí mnohé háje a lesy naší vlasti, dodávající honbě zvláštní zajímavosti.

II. Ošetřování a ochrana zvěře.

Veledůležitou povinností každého myslivce po celý rok, ve dne i v noci, jest pilné ošetřování a bedlivá ochrana zvěře užitečné. Nejen že nesmí si nechat ujíti žádné naskytující se příležitosti, při níž by bezpečnosti zvěře prospěti a všeliké nebezpečí odvrátiti mohl, nýbrž má ji vždy horlivě a neunavně vyhledávati. Ona potřebuje ochrany proti nepříznivé povětrnosti a živelním nehodám i škodlivým následkům jejím, pak proti „škodné“ a konečně proti lidské zlomyslnosti a pytláctví.

Ochrana zvěře proti nepříznivé povětrnosti a živelním nehodám není valně v moci lidské. Jen výhodné poměry místní poněkud seslabují škodlivé účinky povětrnosti a živlů. Člověk tu přispěti může jen, jak udáno jest v pojednání o chovu a jak vysvítá z přírodopisu zvěře. Ale vše to mnohdy prospěti nemůže, zvláště při škodlivém vlivu ve větších rozměrech. Pouze při dlouho trvajícím kruté zimě lze poskytováním vhodné potravy zpomoci škodlivému vyhladovění a zhoubným jeho následkům zejména vysilení, a pod. chorobám.... Že zvěř nasycená méně trpí zimou, a že každý zdravý a silný tvor všelikým účinkům škodlivým lépe vzdoruje i snáze uchrání se před nepřáteli svými, to nepotřebuje snad zvláštního ujišťování.

Trpí-li nedostatkem potravy, bývá zvěř krotší, vychází z lesů i přibližuje se obydlím lidským. Tenkrátě nutno jest bedlivě hlídati a všemožně se starati, by zvěř zůstala ušetřena.

Potřebná potrava budiž vždy poskytována včasné. To prospěje zvěři nejlépe a zároveň i odvrátí se mnohá citelná škoda. S pomocí tou nesmí se dlouho otálet, až by snad zvěř trpěla citelnou nouzí, pak bylo by již pozdě.

Jednati o chorobách zvěře bylo by zbytečno, již z té příčiny, že určité jich poznání jest nesnadné, a léčení ponejvíce nemožné, vyjma při výchovu bažantů. Vše možně budiž staráno o udržování zdravé zvěře a upozoruje-li se některý churavý kus, budiž ihned odstraněn. Ubylo-li značně zvěře působením nepříznivé povětrnosti, musí o patřičné rozmnožení dbáno býti.

Užitečnou zvěř chránit před škodnou lze nejvydatněji všemožným pronásledováním této a to budiž vždy horlivou snahou každého myslivce. Aby přičinění směřující k účelu tomu povzbuzeno bylo, ustanovuje se přiměřená odměna peněžitá za odvedené čenichy, zobáky a jiné známky na důkaz, že škodná zvěř usmrcena byla.

Kde nelze škodnou vyplemenit anebo alespoň počet její náležitě zmírnit a to zvláště přichází-li odjinud, navštěvující jen za doby noční některé honbiště, v němž se dlouho nezdrží, nebo neohrazené bažantnice, tam pouze zaplašováním může ohrožující nebezpečí odvráceno býti. Nejvydatněji účinkuje tu časté střelení a hlučné bubnování, též rozdělané ohničky, zavěšená zradidla a pod.

Procházející se občanstvo, jakož i pracující rolníci bývají velmi často provázeni svými psy, kteří pobíhající v honbištích zvláště v době metání nebo hnízdění zvěře, značně škodivají. Každý takový v honbišti pobíhající pes budiž zastřelen, jak zákon dovoluje. Také chytají se do nalčených padáků, tlucek, zvláště ti, kteří za doby noční lovívají. Rovněž domácí kočky, v honbištích se potulující a drobnější zvěř lapající, buďtež střeleny, neb chytány a usmrcovány.

Zvláštní bedlivé ochrany potřebí jest proti lidské zlomyslnosti a pytláctví. Vedle pytláčení děje se i mnoho jiného ku škodě chovu zvěře, často z pouhé škodolibosti aneb z rozpustilosti. Ostražitý myslivec má každého, jen poněkud podezřelého člověka v honbišti bedlivě pozorovati a dle možnosti skrytě sledovati tak dlouho, dokud se z honbiště nevzdálil. Přistihne-li jej při páchání činu nedovoleného, nechť postará se o přísné potrestání jeho. Avšak ne vždy a všady pořídí se vše tvrdou přísností, někdy (ba často) dostačí buď přívětivé slovo, dobrá rada a předložení, kam takové jednání vede, a mnohý myslivec již zbavil se tak nebezpečného škůdce.

Velmi škodlivé znepokojování zvěře děje se lidmi, kteří v lese sbírají houby, klestí, jahody, maliny, vyžínají travu... Naskytne-li se při tom příležitost, sotva kdo nechá nalezené vejce zvěře pernaté, nebo mladého zajička srnče, koloucha, ... — Aby tedy zvěř zůstala ušetřena a zvláště v době rozplemeňování nebyla znepokojována, má v měsících dubnu, květnu a červnu úplný klid v honbišti panovati a každému nepovolanému přístup sem zabráněn býti. Při tom lze užiti práva lesním zákonem propůjčeného, dle něhož nemusí trpěti býti v lese nikdo, když přistižen jest mimo veřejnou cestu.

Při senoseči a při sklizení úrody polní může někdy mnoho mladých zajíců a vajec zvěře pernaté zmařeno býti, kdyby tu zřízenci myslivosti nedohlíželi. Mladého zajička odvede pak jeho matka vždy do bezpečnosti, jakmile dělníci z polí se vzdálí. Jestliže však slípky (bažantí, koroptvi) s hnízda jsou sebnány, nebo kosou byly poraněny neb

usmrceny, tu pozůstala vejce buďtež rychle odnesena, pod kvočnu k vysezení dána a mlád' pak domácně odchována. Kde pán myslivosti jest zároveň majetníkem dotyčných pozemků, tu jest nejlépe včasné hnízda vyhledati a místa ona poznamenati, by tráva, jetel . . . , kolem každého nechati se mohly, dokud slípka mladých nevysedí. Avšak to doporučení lze jen tam, kde tím cizí lid upozorněn býti nemůže a kam každý přicházeti nesmí. S nejlepším úspěchem odvrácena bývá újma, kterou by zvíř způsobem tím utrpěti mohla, když ona z ohrožených míst včasné zaplašována a tím k vyvolení si bezpečnějšího místa přinucena bývá.

Okařstvím lze zvíři značně škodit, ba mnohdy i dosti četný stav její skoro úplně zničit. Lapání užitečné zvíře do ok (v plůtkách, . . .) jest zákonitě zakázáno a vůbec nemusíme se strachovati, že by snad soused tímto způsobem snížil povážlivě stav zvíře. Ale pytláci, nedbajíce předpisů zákonitých, kladou oka na zvíř jeleni, daňci, srnčí . . . z vypálených, slabých drátů železných i mosazných, provazovitě spletených v huštinách a mlazinách na chody (dráhy stopní) a všude, kde naleznou jen poněkud vhodná místa. Nejčastěji jsou připevněna na spružinu, totiž ohnutý strom pružný, který se při zdrhnutí vymrští a lapené zvíře do výše vyzvedne. Oka na zajíce obyčejné jen z jediného, též vypáleného drátu železného nebo mosazného, anebo ze dvou slabých provazovitě spletených, bývají kladena na chody v huštinách, v mlazinách, remízech, ve plotech u zahrad atd., a upevňována buď na zaražený kolík, nebo ku vedlejšímu stromku, křoví a pod. Často bývají na koroptve líčena oka ze žitní nebo ze slabého, jemného drátu mosazného a buď jednotlivá nebo dvojítá. V brázdách (rozvorech) roli osetých a ve strništích, mezi brůbky zemčat i řepy v trninách na mezích, v remízkách a pod., líčí nejen pytlák, ale i mnohý pasák a nerozumný kluk. Někdy okaři shánějí koroptve z okolních pozemků na zalíčená role, a „natlačují“, „nahánějí“ je, v čemž mnozí ovčáci a pasáci zvláště jsou dovedni.

Ochránce zvíře повинen jest pilně dohlížeti na chody a přičiněti se, by oka dlouho polícena nezůstala a co možno nejrychleji odstraněna byla. On má zároveň neunavně starati se o vypátrání okaře a dle možnosti přistihnouti jej při činu. Jen bedlivým sbíráním ok a všemožným pronásledováním okařů lze značným škodám zabrániti. Na holých pozemcích zajisté není snadné přistihnouti okaře při činu. Jen někdy poštěstí se, že může pozorován býti ze vzdálenějšího úkrytu a pak z činu protizákonného usvědčen.

Chytání příkrajníkem (přivlačem) rozmohlo se zvláště kolem větších měst velmi: provozují je nejvíce pytláci ze řemesla. Provádí se výhradně v noci, když koroptve sedí v chumáči. Tak vychytá

se veškeré ptactvo — ponejvíce koroptve — až do posledního kusu, čímž bývá stav jejich valně ohrožen a mnohdy i vyplněn.

Vláčení (jak nazývají to pytláci) nebývá hned tak zpozorováno, poněvadž děje se jen v noci, kdy obyčejně na poli nikdo nebývá. Nejlépe přesvědčíme se, že bylo vláčeno, když schází nám celé některé hejno koroptví, když jest strniště na poli v jednom směru (dosti daleko) zporáženo, hroudy a kaménky zpěvráceny. Vidíme-li na večer procházeti se honbištěm cizí podezřelé osoby, tu dobře jest večer (za tmy) pozorně projíti honbiště se psem a zvláště pozor dáti tam, kde neznámý kráčel a pak pozorovati proti záplavě. — Vláčení lze zabrániti narážením do poli kolíků, které asi 30 cm nad zemí vyčnívají, nebo na strniště, luka, pastviny, urovnané role . . . kladením trní, a pod., které háčkem k zemi se připevní, nebo kamenem, hroudou . . . zatíží, by je vítr nemohl odvanouti, a navedení hoší i za dne a pytláci v noci nemohli lehce odstraniti. Též postavené kameny, hroudy, drny . . ., zvláště příkopy, hlina na hromádky sházená, zatížené hromádky klesti, nasázené stromky vydatně vláčení maří. Doporučuje se též v době, kdy koroptve k nočnímu spánku se ulebeďují, procházeti honbiště se psem a sháněti je na pozemky nerovné, zakřivené, do strání (zvláště kamenitých), tak že ony, nemajíce na pozemkách nebezpečných klidu, samy usazují se na jistějších.

Po tomto uvedení nejdůležitějších zásad ošetřování a ochrany zvěře záhodno jest zmíniti se několika slovy o remízích, které nejen při honu a lovu mnohdy velmi vhodně bývají používány, ale i ochranného útulku poskytují v zimě, v bouřích, proti dravcům, zejména menší zvěři, zvláště kde v širém okolí není lesů.

Remíz jest hustá a nízká lesinka přiměřeně zaokrouhlená mezi polnostmi a lučinami, zaujímající někdy jen několik arů výměry. Je-li rozleblejší, bývají v něm prosekány úzké cestky, rozdělující jej na díly. Hustý obrost tvoří většinou křoviny a stromoví listnaté s jednotlivými nebo vtroušeně přimíšenými druhy jehličnatými. Aby přiměřená huština byla způsobena a udržena, budiž remíz alespoň každý třetí rok ve výši asi 1 m střihán, a kde by některý stromek nebo keř vyhnul, budiž povstalá tím mezera zasazením jiného zaplněna.

Bažanti prodlévají rádi v remízkách; mnohý zajíc nalézá tu za větrem vhodný „pekáč“, mnohá koroptev, pronásledovaná dravcem, zachrání se v hustém křovnatém obrostu a mláďata rozličná, jak pernaté tak srstnaté zvěře, bývají v remízku bezpečněji odchována, nežli v širém poli.

Kde pytláctví tak se rozmohlo, že i společné pytlácké honby více méně zjevně bývají odbývány, tu často nestačí ochrana zřízenců mysliveckých bez pomoci veřejné stráže a jen úsilovnému pronásledování a sesíleným hlídkám může se podařit tomu přítrž učiniti.

Jednotliví pytláci sedávají na čekání nebo vycházejí na šoulačku a někteří přivolávají zvěř vábničkami. Proti tomu nejvydatnější prospívá časté procházení ohrožených míst, bedlivé hlídky a dle potřeby též rozmnožení ochranných zřízenců, jakož i přísné trestání postižených pytláků. Avšak při všem, co proti pytláctvu činiti povinen jest každý myslivec a zřízenec myslivosti, nelze ani dosti doporučiti opatrnost i rozvahu a varovati před nerozumným jednáním, které způsobilo již přemnohé neštěstí.

Ku konci jest zmíniti se ještě o škodlivosti nehodného sousedstva. Mnohý pán nebo zřízenec myslivosti nejen že snaží se stříleti a chytati zvěř pohraničnou, ale často i ku své škodě nedbá ani doby šetření, ani potřebného udržení pravého poměru mezi samčím a samičím pohlavím. Některý soused často z pouhé zisknosti ani nezachovává přiměřeného stavu kmenného ve svém honbišti. Kde takto stav zvěře ohrožen jest, nastane pak povinnost u hranic bedlivě hlídati, odtud zvěř zaplašovati nebo ji též odstřelovati, a jestliže by v sousedstvu nějaké provinění proti zákonu mysliveckému bylo upozorováno, to ku příslušnému vyřízení odevzdati.

Veškeré povinnosti své řádně vykonávající myslivec má též přičiniti se, by ani on nerušil klidu zvěři potřebného. Veškeré výkony mají se státi v tichosti, bez zbytečného, zvěř plašícího hlo-mozu a hluku. Vyjma hlavní honbu, budiž zvěř odstřelována jen při šoulačce, na čekání a pod. U lizů, zásypů a podobných míst není radno zvěř stříleti, jen výminečně některý osamotnělý kus pro zvláštní potřebu.

Konečně připamatován budiž zákon přírodní, dle něhož plození v příbuzenstvu a rozmnožování jedné a téže krve jest i stavu zvěře velice škodlivé. Tím stává se, že zůstává mnoho samíc jalových, že rodí se zvířata slabá, ba i churavá. Proto radno jest též u zvěře, a zvláště v oborách, obnovování krve mísením podobně, jako u zvířat hospodářských. Mnozí myslivci potvrzují to zkušenostmi svými, tvrdíce, že jeleni, daňci a srnci ztrácejí valně na síle i na kráse koruny své, rozplemeňují-li se jen v užším příbuzenstvu.

III. Honba a lov zvěře.

Honba i lov zvěře jak užitečné tak škodné, přemnohé zajímavosti a ušlechtilé zábavy poskytující, rozděluje se hlavně dle různých výkonů a především dle toho, jak zvěř byla ukořistěna — zastřelena nebo lapena. Prvý způsob nazýváme pravým honem čili honbou a druhý chytáním čili lapáním zvěře. Obé provozuje se rozmanitě. — Zvěř rozličných druhů vyžaduje zvláštních způsobů honby nebo lapání, které se i místním poměrům přizpůsobují, a tu budiž připomenuto, že jak u řádného provozování myslivosti vůbec, tak u výkonů honebních zvlášť, nezbytně potřebna jest znalost a zkušenost praktická.

Nejdříve jest potřeba zmíniti se o stanovení zvěře, totiž vyšetření, zdali a jaká zvěř v té neb oné leči, huštině (příčině) . . . se zdržuje, což dle rozličných známek zjistiti lze. Nejobyčejnější způsob, jakým zvěř bývá stanovena, jest obchůzka leče a pozorování stop. V době zimní, na sněhu, snadno lze vystopovati každou zvěř srstnatou. Avšak i v jiném čase, na měkké půdě, též na mechu, drnu a pod., může pozorný myslivec poznati stopu zvěře jelenní, srnčí a vůbec každé, která zůstává otisk svými tvrdými spáry; ovšem nesnadno jest vystopovati zvěř měkce našlapující, jako jest zajíc a pod. I jiné známky dokazují přítomnost zvěře v honbišti. Jest to zejména výtrus a výkal i močení, tlučení a otěrky, hrabanky a rytiny, lože, ve kterém zvěř složena byla, hnízda atd. Hlasem svým v říji a tokání prozrazuje zvěř, kde se zdržuje, a dle ozývání toho lze poznati nejen druh, ale často i pohlaví a mnohdy též sílu (stáří) její. Mnohá zvěř, jako tokající tetřev neb tetřívek a řvoucí jelen, bývá po hlase sledována a při tom lovena.

Nejjistěji lze stanovit zvěř srstnatou vystopováním. Proto musí myslivec nejen důkladně znáti všechny stopy zvěře, ale též určitě rozeznávati, jsou-li nové nebo staré. Na sněhu jest každé stopování velmi snadné, ale na holé půdě vyžaduje mnoho pozornosti. Stopování na obnově, totiž na sněhu nedávno napadaném, jest vždy nejjistější. Obnova je krátká, padá-li snih po půlnoci, a přestal-li padati ne-

dlouho před svítáním. Padal-li sníh před půlnocí nebo přestal-li padat již z večera, jest pak obnova dlouhá. Pro stanovení každé zvěře jest nejlepší obnova krátká. Na obnově může určitě zjištěno býti, jaká zvěř buď v některém polesí nebo v některé příčině za doby obcházení se zdržuje a to děje se nejen za účelem honby, ale i ku přesvědčení, jaký je stav zvěře. Aby určité výsledky v době co možno nejkratší získány býti mohly, vychází několik zřízenců myslivosti současně v době ranní, jakmile se rozednilo, na obnovu. Každý z nich obejde buď část polestí, nebo celou menší leč čili příčinu kolkolem. Kdo obejde sám celou leč, může ihned výsledek pozorování svého věděti; při rozděleném obcházení, teprve sestavením jednotlivých pozorování objeví se celkový výsledek. Má-li stopování poskytnouti zajištěného výsledku, musí býti důkladně vykonáno. Při tom nejprve mají býti přesně rozeznávány stopy novější od starších a všechny pozorně spočítány, by zjištěno bylo, kolikráte to neb ono zvíře vešlo do leče a kolikráte z ní vyšlo. Shledá-li se jen jediná stopa, jest to neomylným důkazem, že zvěř buď do leče vešla, nebo že z ní vyšla dle toho, jde-li směr stopy do leče neb opačně. Pozoruje-li se však více stop, jest počet jich buď lichý nebo sudý. Při lichém počtu většina stop ve směru do leče dokazuje, že zvěř v ní zůstala; většina stop ve směru z leče nasvědčuje, že se odtud vzdálila. Při sudém počtu stop bývá stanovení, zdali zvěř v leči zůstala nebo zdali se odtud vzdálila, mnohem obtížnější. Tu zbývá jen bedlivé pozorování, by dle možnosti určitě rozeznáno bylo, která stopa jest nejposlednější a dle toho pak se soudí, je-li zvěř v leči čili nic.

Při stopování za účelem stanovení stavu zvěře jest třeba rozličné stopy přesně rozeznávati a bedlivě pozorovati, by se zjistilo, kolikrát se zvěř vracela, by nebyla některá snad dvakráte počítána.

Na obnově bývají obcházeny leče nebo příhodné huštiny k zjištění, kde škodná zvěř zůstala a často bývá sledována až do brlohů a pelechů, v nichž se uložila a pod. Doba obnov jest nejprůběžnější čas pro vyhledávání a pronásledování škodné, čímž myslivec vykonává důležitou povinnost svou.

Má-li honba a odstřelování zvěře poskytovat zajímavé zábavy, nesmí pozbyti rázu mysliveckého, a budiž při tom dbáno vzorného pořádku a přísného zachovávání všech pravidel. To však nezbytně vyžaduje, by každý účastník znal zevrubně myslivecké způsoby honby.

Provádí-li se hon společný, má jej vždy řiditi pouze jediný zkušený velitel. Bývá to vrchní myslivec dotyčného honbiště, nebo někdy i pán myslivosti. Povinností tohoto řiditele honby jest, aby upozornil na povšechná pravidla a oznámil všechna

zvláštní ustanovení, a vše to, jakož i každé pozdější nařízení musí se naprosto zachovávatí a přesně vykonávati.

Nejdůležitější pravidla společné honby jsou následující:

Střelec nesmí opustiti nebo libovolně změnití stanoviště vykázané, neb odchýliti se z vyznačeného směru postupování. Zachovávaje stále potřebnou obezřetlost, musí vždy střílet opatrně, a jen tu zvěř, která k odstřelení určena jest. Ostatní všechna a zvláště pak výslovně z honu vyloučená zvěř, zůstává ušetřena, nebylo-li prvotní vyhrazení pro uěkterou leč vyminuto nebo dodatečně odvoláno. Do leče nesmí nikdo stříletí, jsou-li honci na blízku, nebo bylo-li dáno dotyčné znamení výstražné, a vůbec nesmí stříleno býti směrem, v němž by kdokoli mohl tím býti ohrožen. Nikdy nezbyvá opatrnosti při střelbě i při nošení nabitě zbraně v četnější společnosti, protož jest záhodno, by řiditel honby toho si všimal a dle potřeby neopatrného střelce napomenul, nebo z honu i vyloučil. Kdo nevyzná se ve výkonech honby, nesmí se jí účastniti, by uvarováno bylo možným nehodám a zmatkům. Nespolehliví střelci buďtež starším myslivcům pod dozor přiděleni. Začátečníci mají dříve alespoň ve střelbě a v zacházení se zbraní střelnou dostatečně vycvičení býti. Každý střelec na vykázaném stanovišti má postavit se alespoň poněkud v nějaký, nahodilý tu zákryt, překáží-li mu nějaká haluz neb podrost v rozhledu, má to odstranit, pak zjistit, kde stojí jeho sousedé a kam může stříletí. Před počtetím leče ať přesvědčí se o náboji, připraví se k střelbě a hlavně o to se přičiní, aby zvěř dříve viděl, nežli ona jej zpozoruje.

Tato důležitá pravidla vztahují se na hony společné, od nichž podstatně se liší osaměle provozované lovectví, které zároveň vyžaduje největší obratnosti jakož i úplné znalosti rozličných vlastností a přirozeností zvěře a jest nejzajímavější a nejryzejšího rázu mysliveckého, ze všech způsobů honby a lovu.

Lov tetřevů v toku.

Někdy jen šťastnou náhodou, ale sotva jinak, podaří se ulovit tetřeva, který by nebyl dříve zjištěn (stanoven). K zjištění musí posluchy večer i ráno několikráte opakovány býti a pak teprve lze lov podniknouti.

Časné z jara (v březnu, dubnu) večer zasedne myslivec ku posluchu ve starší kmenovině, v jaké tetřevi si libují, a pozoruje jich z á p a d, z á b r k. Znenáhla trati se již i poslední paprsek denní záře. Kolkolem posvátné ticho... Za nedlouho přitáhne některá tetřevice, jí pak následuje druhá, třetí na hřad. Konečně přiletuje statný kohout hlučně křídloma třepetaje. Někdy tiše zahřaduje, někdy i z večera

toká a sletuje ku slípkám, aby s nimi se pojímal. Po hřadování tokává z počátku slabě, ale přesvědčiv se o bezpečí jistěji a hlasitěji se hlásí. Mnohdy zdvihne se z nenadání a přetáhne na jiný strom, kde opět brzy tokatí počíná. Pak jako ukonejšující ukolébavka slábne hlas jeho, až konečně umlká.

Když tetřev k nočnímu odpočinku se usadil a úplné ticho nastalo, tu může myslivec odejít, by před svítáním opět sem se dostavil. Avšak opatrnost a pozornost tetřeva vyžaduje, by myslivec vždy zůstal v takové vzdálenosti, jen co by tokání slyšeti mohl. Posluchy několikrát opakovanými bývá tetřev stanoven.

Při ranních posluchách třeba ještě větší opatrnosti nežli při zábrku. Pozorovatel musí již před svítáním v tichosti do tokaniště se dostavit. Tu vyslechne tokajícího tetřeva, a teprve když tento k slípkám slétl, může se vzdáliti. Hlavní tokání a pojímání jest vždy za časného jitra.

Aby přískok byl usnadněn, radno jest ve směru ku stromům, na nichž tetřevi tokají, upravit jakési cestky, totiž odstraniti chrastí ležící na zemi, sřezatí překážející haluzky a pod., což nejlépe v době polední může býti vykonáno.

Kdo pak chce tetřeva zastřeliti, musí již před svítáním v tokaništi býti. Na blízku bývají upraveny zvláštní budky pro přenocování. Záhodno jest již z večera do toku se dostavit a západ tetřeva vyslechnouti, při čemž lze i tokaniště pouěkud seznati. Před svítáním, ještě za úplné tmy noční, vyjde se pak na lov.

Velebné ticho panuje ještě po dalším okolí, když tetřev probouzí se k projevům roztoužené lásky své. Z počátku zvolna se ozývá, ale později přesvědčiv se, že tu není nebezpečí, čerstvěji pokračuje v tokání — puká a brousí. „Kluk, kluk, kluk, kluk, — — — šiší, šiší, šiší — —“ ozývá se tichou lesinou. Je-li počasí příjemno, ticho a jasno, toká horlivě; při deštivé a větrné povětrnosti nejčastěji ani se neozve. Pozorně, bez nejmenšího šramotu a chovaje se dle možnosti v úkrytu, přiskakuje myslivec s největší opatrností a jen při brousení vždy třemi skoky blíž a blíže se přikrádá. Jen když kohout ve víru horoucí milosti u vytržení trvá, všech smyslů jako zbavený puká a brousí, jen tehdy může se hbitě přiskakovati. Toliko několik vterin potápí se vzácný pták tento v milostné opojení, jsa hluchý i slepý. Často ani chybný výstřel v této chvíli kohouta nezaplaší a on obyčejně ani ránu nepozoruje. Před ukončením brousení již nesmí myslivec takorůž ani vlasem hnouti. Jako k zemi přimražený musí zůstat státi a není radno ani na rozpáleného ptáka pohlížeti. Běda, opozdil-li se myslivec v přískoku jediným pohybem. Šumot perutí odletujícího tetřeva oznamuje mu, že lov jest zmařen a zalomený kohout sotva

pak sem se vrací. Obvyčejně po celé to jaro již neupokojí se tak, aby se při pravidelném tokání mohlo po něm střeliti. Přískok po přískoku přivádí myslivce blíž a blíže až na dostřel. Když pak už vidí, jak nad ním rozjařený kohout peří čepejí a krk natahuje, jak se nadýmá, jak spouští mohutná křídla, jimiž tepe do větve, na které popochází, rozčepeřený ocas vzběru zvedá a při tom hlasitě toká, tu zajisté každý myslivec pocítuje nevýslovné rozkoše. Zde opět vyčká brousení. Svítáním vyjasněna bývá obloha již tak, že může se na tetřeva zaměřiti a lovecká dovednost odměněna býti královským úlovkem.

Kdo v přískoku se nevyzná, má zkušeným myslivcem veden býti a přesně dle něho se chovati.

Toká-li více kohoutů nedaleko od sebe, budiž nejprv odstřelen nejbližší a zaplacení ostatních všemožně uchráněno.

Jiným způsobem zvěř tuto loviti (vyhledávati se psem hejna mladých tetřevů a pak buď vybanané v letu nebo zahřadované odstřelovati a pod.) není u nás obyčejno a při nepřilíš čítném stavu jejím ani nemůže býti doporučováno. Raději ať tetřevi zůstanou ušetřeni pro velezajímavý lov v toku.

K odstřelení tetřevů upotřebují se hrubé broky č. 0 nebo č. 1. Z kulovnice nebývá v temnu časného jitra dosti jistá rána.

Lov tetřivků na tokaništi.

Velmi zábavný jest lov kodercůčích tetřivků.

Oblíbená tokaniště na mytích a holinách lesních poskytní více nebo méně příležitosti, by myslivec, skrývající se za keře, předrostky, a pod., k tokajícímu kohoutu mohl se nepozorovaně přiblížiti. Někdy bývají tu upraveny budky, v nichž ukrytý střelec před svítáním zasedne a kodercování očekává; umí-li napodobiti hlas tokajícího tetřívka, podaří se mu často přivábiti jej na dostřel ku svému úkrytu.

Z jara, jakmile tokání začne, vycházejí myslivci za svítání k tokaništím, aby přesvědčili se, kde který tetřívek kodercuje. Když pak po několikráte opakovaných posluchách tetřívci jsou zjištěni, upravují se na některém tokaništi zmíněné budky. Jest toho tím více potřebi, čím méně střelec obeznalý jest, aby přiblížil se obratně tomuto velmi ostražitému ptáku. Budky ty bývají nejčastěji velikosti jen postačitelné pro střelce samého, jednoduché, z klestí, a v popředí, totiž ve směru k místu, na němž tetřívci kodercují, ponechána jest skulina pro střelbu (ku prostrčení hlavně pušky při míření). Není-li zjištěno, ve kterou stranu bude střeleno, třeba ponechati několik skulin na rozličných stranách. V budce sedává střelec na prostém sedátku z mechu a kamení. Jestliže na některém tokaništi každoročně tetřívci

kodercují, bývají tu zřízeny budky stálé tak, že vykopají se jámy 1·7--2 m ve čtverci velké a 1·2 m hluboké, v nichž upravi se sedadlo drnové nebo mechové. Několik schůdků slouží pro pohodlnější vcházení. Z jara postaví se nad takovou jamou jednoduchá střecha z haluzí a klestí se skulinami, jak o tom již zmíněno bylo. Pro stavení a upravování budky nejvhodnější jest doba polední.

Před svítáním, dokud ještě noční tma vše zakrývá, zasedne myslivec do budky a očekává tiše tetřivky, kteří již za časného svítání na tokaniště přitahují. Sotva zapadnou, již počnou hlasitě kodercovati. Je-li jich více, potýkají se zuřivě, až konečně jeden opanuje tokaniště. Když pak rozední se již tak, že lze dobře zamířiti, vyčká se chvilka, kdy vášnivý kohout pšouká neb bublá, a ostře mířená rána zakončí projevy jeho lásky.

Kde není postavena budka, přibližuje se obratný myslivec již z povzdálí velmi tiše a opatrně k tokajícímu tetřívku. Skrývá se za některé předrostky, rozličné křoviny a vyvýšeniny půdy, jsou-li tu jaké, postupuje, nebo zalehaje do vřesu, travin, plazi se a smí pohybovati se jen, dokud bubláni a pšoukání trvá. Jindy musí tiše, jako přimražený státi nebo na zemi ležeti, dle toho, jaká příležitost k zákrytu se naskytuje. Takto přiblížiti se k tokajícímu tetřívku a jej uloviti nebývá snadno, pročež lov tento náleží k nejzajímavějším. Při tom je neustále důležité přesné rozeznávání vzdálenosti, což za rauního šera bývá mylné a nezkušený myslivec často střelí příliš daleko v domnění, že nalézá se již v přiměřené blízkosti.

Napodobením hlasu lze tetřívka na ránu přivábiti, ale podaří se to jen dovednému myslivci, který umí dobře napodobiti hlas kohouta a částečně i slípky. Když bubláni, pšoukání a mezi tím i kvokání slípky několikráte dovedně bylo opakováno, přitáhne nebo někdy i přiběhne kohout na dostřel, netuše nebezpečí.

Malí tetřívci bývají též píšťalkami (vábnicemi) přivoláni na dostřel, nebo v mlazínách střeleni přede psem. Ačkoli úlovek takový poskytuje výborného pokrmu, nelze přece doporučiti odstřelování tetřívků mimo dobu tokání jakož i chytání jich jakýmkoli způsobem, zvláště kde zvěř tato není příliš četná. Při tom bývají zastřeleny nebo chycceny mnohé slípky, kterých vždy šetřiti jest.

Střelení sluk v tahu.

Při jarních stěhovánkách slučích počíná honba a lov zvěře v novém období ročním. Jakmile jarní teplo počne přírodu probouzeti, tu chvátá myslivec, by se přesvědčil, zdali již sluky táhnou. „Na neděli kýchavnou přitáhnou.“

Jestliže deštík ovlažil rozvíjející se rostlinstvo nebo spojnili se mráčky na obzoru zvěstující brzkou vláhu, lze to o večera očekávatí dobrý tah sluk. Když pak slunce zapadlo za hory a světlo denní počíná hasnouti, nastává chvíle tabu. Z povzdálí zaznívá „kvorr, kvorr—uie, uie!“ Hlas ten je čím dále tím jasnější a při lesku hvězd viděti je i nad mlazinou táhnoucí sluku.

Dle mysliveckých zkušeností poletují prý v jarní době pouze kohoutkové v tahu tokající. Hlavní tah jarní bývá obyčejně v březnu a dubnu. Je-li počasí nepříznivo, poletují sluky rychle a nedlouho, ozývají se pouze jemným „uie, uie“ aneb táhnou němě. Též za ranního šera bývá tah sluk zajímavý, ale netrvá tak dlouho.

Nejvhodnější místa pro čekání na sluky jsou mytě, mlaziny a mladší porosty na blízku močálů, luk a osetých rolí. Za večerního nebo ranního šera střelená a zapadlá nebo křídlovaná sluka v huštině bývá často nesnadně nalezena a proto záhodný tu bývá ohař ve přinášení řádně vycvičený.

Jako u jiné zvěře, tak i u sluk má být myslivec na čekání poněkud ukryt za stromem anebo keřem, kde však nesmí býti obmezena volnost v rozhledu a střelbě. Tu klidně stojí poslouchá bedlivě a rozhlíží se, od které strany sluka přitáhne, by se mohl včasné k výstřelu připravit. Známo jest, že táhnoucí sluka bystře pozoruje, změní ihned směr tahu, jakmile něco podezřelého zpozoruje.

Že určité posouzení vzdálenosti bývá tu omylné, nesmí se střelec překvapit, a dříve střelit, než sluka na dostřel přitáhla.

Sučastňuje-li se více střelců při čekání na sluky, badiž pevným pravidlem, aby vždy postavili se dle možnosti v přímé čáře a každý určitě upozorněn byl, ve kterém směru nesmí střeliti.

Při každém výstřelu obyčejně i úplně chybená sluka jaksí v letu sklesne. Není-li však raněna, ihned opět do výše se vznese a dále táhne. V klikatém tahu zvláště při večerním soumraku, často již dosti temném, není snadno sluku střeliti a bývá jich tedy vždy valná většina -- jen polekána. Avšak zmíněným sklesnutím po ráně bývá méně zkušený střelec často mylen a ujišťuje, že sluku poranil, i když do modra vystřelil.

Čekání.

Ve dne i v noci, za svítání, jako za soumraku, bývá střelena rozličná zvěř na čekání. Nejhlavnější podmínkou zdaru při tomto způsobu lovu jest určité zjištění místa a doby, kde a kdy lze zvěře se dočkati. Proto myslivec nejprve pilným pozorováním zjistí, ve kterých místech zvěř přechází nebo přetahuje a ve kterém čase. Když

pak o tom již úplně přesvědčen jest, zasedá nebo stavi se tiše do úkrytu na straně po větru. Nejčastěji sedává na větším kamennu nebo na pařezu ve křovině, nebo v huštině, a je-li toho potřeba, upravuje si umělý zákryt z baluzí nebo pod. Vždy radno jest o to dbáti, by ho zvěř ani pozorovati, ani navštíti nemohla. Někdy bývá čekání upraveno na stromě, nebo jest postaven vysoký posed. Jen kde úplný klid panuje, kde na blízku nikdo nepracuje a zvěř ničím není znepokojována, může se čekání zdařiti.

Důležité pravidlo při čekání na zvěř jest, aby myslivec vytrval tu v klidu a tichosti, bez všelikého pohybu, a zíraje pozorlivě v před i na strany, aniž by se ohlížel, zároveň bystře naslouchal.

Jestliže současně více střelců na čekání se postavuje a zasedá, jest při tom zvláštní opatrnosti potřeby, by se možné nehodě zabránilo. Nikdo z nich nesmí místa svého změnit, dokud čekání trvá, ani je opustit, i když mezi čekáním bylo vystřeleno, a každý budiž upozorněn, kterým směrem střelci nesmí a kde soused jeho se nalézá. Když pak čekání ukončeno jest, bývá dáno znamení zatroubením, hvizdnutím nebo pod. a teprve pak smí střelec stanoviště své opustiti.

Čekání na zvěř jelení. Myslivec zasedá na čekání tam, kudy statný kus zvěře jeleni za večerního soumraku nebo za ranního svítání přechází, neb u oblíbených pastvin i u lizů, by ukotistil nejvzácnější úlovek. Nejčastěji zasedá myslivec na vysoký posed a tu bedlivě pozoruje a tiše zvěř očekává.

V povzdálí ozve se hlas polekaného kosa, pak blíž a blíže něco šustí v napadaném suchém listí, větve křoví se hýbají a volně vystupuje na mýtinu paroháč. Jisti, bere vítr, chvilenu stojí. Uškubnuv listek z haluze opět se rozhlíží. Skloní se k trávníku, zdá se být o úplném bezpečí přesvědčen. Kráčí blíže, nyní se vybočil a stojí na ráně. Zahoukl výstřel, kulka zafíčela a uhodila. Se zatajeným dechem, zrakem napnutým pozoruje myslivce, jak si zvíře po výstřelu počíná. Jelen střelený silně sebou škubl, spíná se, dělá veliké skoky, klesá, zvedá se a přechá — k vodě. Schladiti a snad zbojiti chce ránu obdrženou, jejíž palčivost stále vzrůstá, opět klesá a — „zlomil se“.

Jaká to rozkoš, zastřeliti na čekání statného paroháče! I ve dne může myslivce dočkat se jelena, jestliže dříve upozoroval a zjistil, kdy a kterým směrem chodívá k lizu, anebo při parném vedru ke kališti. — Po deštích vychází z huštin a za teplého počasí brzy odpoledne na boliny v huštinách. Čekání nemine se žádoucího výsledku na vhodných místech, kde zvěř několikrát v jisté době pozorována byla a přeplašena není.

Mimo to též přivolávají si myslivci říjícího jelena napodobením hlasu soupeře řevnicí. Místo k čekání vhodné důmyslný

myslivec všude si najde a dle potřeby upraví. Někdy záhodno jest vzíti spolu barváře, který však musí býti tak utvrzen, aby klidně vytrval po celou dobu čekání, ani se nehýbaje.

Při každém čekání na zvěř vysokou platí především jiným hlavní pravidlo, by myslivec postavil se nebo zasedl vždy po větru, aby ho zvěř navětriti nemohla. Dostaviv se před časem, kdy ona přichází, tiše a opatrně na místo, ať volí si stanoviště, kde by ze vzdálenosti asi čtyřiceti kroků dobrý výstřel měl a odkud by křížovou čili boční ranu zvířeti zasaditi mohl (tedy vedle a nikdy proti stopní dráze). Není-li tu potřebného úkrytu, upraví se takový snadno zabodnutím několika hustých haluzí. Na čekání není radno kouřiti. Jen při úplně dobrém větru může myslivec mírně kouřiti z dýmky, jestliže ho komáři a mouchy přílišně souží. — Když bylo vhodné místo pro čekání vyhlédnuto a myslivec opatrně v úkryt se postavil nebo zasedl, pozoruje bedlivě a naslouchá, zdali zvěř se blíží. Často v povzdálí hlas kosa nebo sojky prozrazuje zvěř, a když se tato blíží, bývá praskání suchých haluzek, šustění napadaného listí a pod. neomylnou zvěstí, že se blíží na obvyklém ohoze. Zvěř vycházející z huštiny, vždy nejprve jistí. Tu radno jest chvilenu počkati, až počne paši bráti. Zvlášť mladší myslivec má se nejdříve poněkud upokojiti. Když konečně jelen na dostřel se přiblíží, budiž pozvolna puška k líci přiložena a možno-li na komoru pevně zamířeno.

Je-li při výstřelu úhoz kulky slyšet, bývá to spolehlivou známkou dobré rány. Nestalo-li se tak a přechá-li zvíře, aniž bylo zvláštní znamení pozorovati, můžeme býti ujistěni, že jest chybeno, zvláště když nedaleko postojí, jakoby se přesvědčiti chtělo, co je plaší. Klesne-li však, pospěšme k němu, a není-li rána na pravém místě, dejme mu rychle záraz do vazu nebo do komory, anebo alespoň zatneme šlachy. Záraz vráží se mezi obratle šíjové tam, kde hlava s krkem spojena jest; tím se odděluje mícha od mozku, načež ihned smřf následuje. K řádnému zarážení zvěře jest potřebí častějšího cviku. Šlachy na zadních běhách přetínají se tesákem a tím zabrání se uprchnutí. Též může býti jelen dostřelen z blízka, obyčejně nad světla a jen někdy též na komoru.

Jestliže by snad čekání zůstalo bez výsledku, musí myslivec pak vzdáliti se opatrně a tiše, večer, až když se úplně setmělo a ráno až se rozední, by nezaplašil zvěř, kdyby na blízku se nalézala a tak nepokazil si budoucí čekání.

Nejčastěji stává se, že i dobře střelený jelen v ohni nezůstane. Když bylo slyšet, že kulka uhočila, nebo bekne-li zvíře v ráně, — když po výstřelu jaksi ztrne, — vyhodí-li zadními běhy a vůbec pozorujeme-li, že skutečně střeleno jest, sledujme bedlivě

další jeho počínání. Počkejme klidně nějakou chvíli pozorujice při tom směr, kam se vzdaluje, a pak teprve zavedme barváře na ránu, totiž na místo, kde zvíře bylo střeleno. Nalezneme-li tu, nebo kde první hluboké zápory vytlačeny jsou, barvu nebo prostřelenou srst, označíme to „zálomky na poznanou“, což učiníme též při dalším sledování, vždy ve vzdálenosti každých 10—20 kroků až k buštině, do níž zvíře vešlo. Zálomky pravidelně kladou se tak, aby úlomem (dolejším koncem) naznačovaly směr, kam zvíře šla, a vrchní stranou na zem. Je-li večer, pokračujeme v sledování teprve příštím svítáním; je-li ráno, počkejme až k době polední. Pak s utvrzeným barvářem nejprve vyhledejme barvu na stopě zálomky poznamenané, načež ji sledujeme, až složeného zvířete dostihneme. Uslyšíme-li je vystávat, nebo nalezneme-li teplé lože jeho, tu vypustíme psa a poštíme: „Hoj, chop — střelené, chop!“ ale musíme co nejrychleji následovati. Raněné zvíře staví se pak buď ve vodě nebo na skalisku, nebo v huštině. Tu postižené pak dostřelme. Bylo-li nalezeno zvíře již mrtvé, nebo když dostřelené dokonalo, uvažme ihned barváře na smečku. Zbývá pak jen postarati se o dopravu úlovku.

Ačkoli radno jest postřelené zvíře nechati ochuravět, přece někdy musíme je hned sledovati a to zvláště, byl-li jelenu pouze běh přestřelen, anebo nastává-li obava, že by barva i stopa deštěm zmařena býti mohla. Pak ovšem trvá sledování déle, a myslivec nechť se vynasnaží, by buď stavené, nebo hnané dostal na ránu.

Dle určitých znamení poznati lze, jak zvíře bylo střeleno, ovšem možno-li v ráně je pozorovati; ono prozradí svým pohybem, kam kulka uhodila. Bylo-li střeleno na komoru (do srdce, plic anebo jater), klesá ku předu a padá hlavou k zemi; často pak vyskočí a v největším kvapu prchá do huštiny, kde brzy klesne. Když takové poranění stalo se předu nebo ze zadu, obyčejně vzpřimi se zvíře na zadní běhy, převrhne se nebo nedaleko odběhne. Po ráně na měkko nejčastěji vyhodí zadními běhy, neutiká příliš rychle majíc tělo protáhlé, a později odchází s ohnutým hřbetem, aby se na blízku složilo. Střelené do kýty a vůbec do zadního běhu, klesá zadkem, odchází zvolna a nemůže daleko se vzdáliti, a střelené do předního běhu klopýtá podobně, jako když raněno bylo na komoru. Do páteře střelené zvíře klesne v ohni, avšak budiž brzy dostřeleno, nebo dán mu záraz, protože rychle pak uprchné, aniž by dohnáno býti mohlo, zejména bylo-li jen lehce raněno. Mnozí myslivci uznávají za spolehlivější známky poranění t. zv. ústřely totiž srst nebo třísky kosti na ráně zůstavené a to též z příčiny, že často kouř výstřelu zabráňuje pozorování pohybů zvířete. Avšak třeba při tom důkladné znalosti srsti na té a oné části těla zvířete. Dle toho pak lze poznati

že kulka na dotyčném místě vnikla do těla, když nalezená srst jest přestřelena (přeražena); je-li však celá srst odstřelena, bylo zvíře jen škrábnuto, a není naděje, že by se dostalo. Větší nebo menší třísky kosti též prozrazují, kam kulka uhodila, zvláště když myslivec zná vnitřní ústrojí zvířete.

Rovněž poznávají zkušení myslivci na vypuštěné barvě, jak zvíře raněno jest. Veskrz prostřelené barví z obou stran; je-li jen škrábnuté, nebarví, nebo jen málo, a obyčejně nalezneme ustřelenou srst. Na měkko raněný kus méně barví, zvláště je-li tučný a tu, kde stál, jsou vedle stopy větší, jinde jen jednotlivé malé kapky barvy, někdy také s rozžvýkanou travou z prostřelených vnitřností poněkud smíšené. Takový nedaleko v huštině se složí; ale je-li znepokojován, odehází pryč i na hory. Rána v plících pozpívá se dle množství zpěněné barvy buď žlutavé nebo rumělkové červené, která i troubou vytéká a bývá daleko rozstříkána, jestliže zvíře prehá. Kus takto raněný vyhýbá se horám, pokašlává a brzy dokoná. Když zvíře bylo raněno do jater nebo sleziny, vystřikuje též mnoho barvy rudočervené, často prohýbá hřbet a brzy se složí. Rána do srdce prozrazuje se tmavočervenou barvou a zvíře velmi brzy klesne. — Je-li raněno do krku, vystřikuje barvu obyčejnou ve větším množství, ale nedaleko, není-li některá silnější tepna přestřelena. Odběhne-li takto raněný kus, nedostane se snadno, jestliže barvář nehoní dosti vytrvale. — Rána v kýtě pozná se dle obyčejné barvy v nevelkém množství blízko u stopy neb i v ní. Není-li kosť přestřelena, často ani nejlepší pes nemůže raněný kus dohonit a staviti. Je-li zvíře nízko na běhu raněno, bývá nejčastěji barva ve stopě; je-li běh přestřelen, barví zvíře jednostranně, blízko u stopy a někdy nalezneme tu i třísky kostí. —

Mnozí myslivci ujišťují, že pryč mrtvé zvíře bývá vždy nalezeno ležící na straně poraněné, což však za pravidlo nelze považovati.

Čekání na zvěř dančí a srnčí děje se podobně a bez valných rozdílů jako čekání na zvěř jelení, za soumraku i za svítání u oblíbených pastvin (v zimě u ostružin...), u lizů i u obvyklých chodů, kde zvěř dřívějším pozorováním byla stanovena.

Čekání na přívábenou, čili vábničkou přivolanou zvěř srnčí, jest obyčejnější než na kteroukoliv jinou. Srnec přivolan bývá v říji napodobením hlasu srny, a srnu lze přivolaťi napodobením hlasu srnčete. Avšak srna obyčejně nebývá střelena, a lovíme tímto způsobem jen silnější srnce. Pouze pytlák nebo špatný myslivec zastřelí i srnu. Nejvíce přiskakují srnci v červenci a v srpnu v době polední. Kde je málo srn, tu nejsnadněji lze srnce přivábiti. —

Chceme-li tímto způsobem srnce uloviti, jdeme tiše a při dobrém větru, v lesiny, kde srní se zdržuje. Tu zvolíme si stanoviště poněkud v úkrytu, odkud je však pohodlný výstřel, a přípravice se ku střelbě, vždy po chvilkách třikrát nebo čtyřikrát vábničkou pískneme. Je-li na blízku srnec samotný, který dosud nebyl přeplašán, přiběhne za nedlouho na ránu. Někdy zastaví se nedaleko a jistí. Teprve potřebí jest ještě několikrát jemně písknouti, by ještě blíže byl přiváben. Pevné zaměření a klidný výstřel hývá pak odměněn žádoucím úlovkem. Avšak myslivec budiž včasné k ráně připraven, neboť přivábený srnec pozoruje bedlivě, takže i nejmenší pohyb jej zaplaší a on hbitě zmizí.

Neostane-li střelený srnec v ráně, poznamenejme barvu zálomký a později vyhledejme ho barvářem.

Stane-li se, že dva srnci současně byli přivoláni, tu obyčejně silnější snaží se druhého zahnati. Slabší nevzdaluje se, nýbrž rozličným směrem obíhá. Při tom naskytne se myslivci vždy vhodná příležitost kteréhokoli ze soupeřů si vybrati. Jestliže by se snad předčasně vzdálili, po opětém vábení jistě některý z nich se vrátí.

Když po několikrát opakovaném vábení srnec nepřiskakuje, odejdeme tiše dále a opakujeme pokus na jiném místě.

Při tomto lovu zapotřebí jest opatrnosti, by nebyla omylem zastřelena srna, která často v čase kojení po blase vábničky přiskakuje. V té době zdoben je srnec parůžky a snadno rozezná se od srny. To ale méně snadno je jindy, kdy srnec parůžků nemá. Tu musí myslivec všimati si ostatních známek, kterými se různé pohlaví od sebe liší. Jest to hlavně třepec srnce a zástěrka srny, a mimo to silnější hlava, kratší i tlustší krk, zavalitější tělo a hrdější vzezření vždy samčí pohlaví označuje. Táhne-li tlupa zvěře srní k pastvinám, bývá obyčejně srna v čele jejím a srnec v pozadí.

Čekání na zvěř černou neliší se též podstatně od čekání na zvěř jelení. V čase ranním nebo večerním i jindy u obvyklých chodů, u rolí, kališť a vůbec tam, kde černá zvěř byla pozorována, čekají myslivci podobně jako na jelena, s touž pozorností a opatrností. Při tom záhodno jest připomenouti, že poraněné zvěři černé dává se záraz anebo se dostřeluje na komoru k rozdílu od zárazu do vazu a střelení nad světla, jak se to stává u zvěře jelení. Když barvář staví postřelený kus černé zvěře, buďme opatrní, protože, zvláště silnější kňour, bývá velmi zuřivý. Přiblížme se nepozorovaně v dobrém větru a zasaďme kulku na komoru. Pospěšme, by co možno nejdříve horlivý pes zbaven byl nebezpečného protivníka. Že tato zvěř, byla-li postřelena, vždy se rozzuří, a že ohrožuje i život lidský, jest proto potřebí, aby byla dobře střelena, a při pronásledování raněné nebudí nikdy opominuto potřebné opatrnosti.

Čekání na zajíce. Chce-li myslivec zastřeliti jednotlivého zajíce v letě, čekává při svítání, nebo když soumrak okolí zatemňuje, v úkrytu na okraji lesa, vedle travnatých lučin, u osení a vůbec kam usáči na paši vycházejí a kde vůkol úplný klid panuje. Takto bývají loveni nejvíce jen mladíci. Nesrovnávalo by se s pravidly šetření zvěře, kdyby v letě odstřelováni byli zajíci starší. Tito bývají střeleni na čekání teprve v jeseni, když vycházejí na mladistvé osení. I tu platna jsou pravidla již uvedená, zvláště co se týče dobrého větru, zákrytu a klidného vytrvání. Ježto mladí zajíci již před západem slunce na paši vycházejí, nechť tedy myslivec brzy na čekání zasedne. V měsíci září vycházejí i starší zajíci nejčastěji již před západem slunce na role a lučiny, ale od října týden po týdnů vždy později, až pak napadaný sníh nutí je opět dříve před večerem paše si vyhledávati; z rána však vždy před rozedněním do lesa se vracejí. Má tedy myslivec jak místo tak i čas příhodný použití, a setrvá-li pak na čekání klidně a tiše, dočká se zajíce skoro jistě.

K účelu čekání v širém poli u zeli, řepky a osení bývá zřízen úkryt z klestí nebo vykopána jáma, není-li tu keře nebo hlubšího příkopu a p. — Též přivábí lze zajíce t. zv. vřeštídlím, čehož však jen někdy výmínečně se používá. — Na zajíce (i některou jinou zvěř) čeká se také v noci proti záplavě, a není-li ho dobře viděti, tu stačí jen trochu sikhnutí, nebo slabě zvolat „pst“ a zajíc zapánkuje, při čemž snadněji viděti můžeme bílou vlnu pod břichem a tak jistěji zaměřiti. Dobré čekání poskytují vyvýšeniny v polích, lukách ladách a mytích, kde za časného jitra zajíci své hry odbývají, při čemž i obvyklé opatrnosti opomíjejí.

Podobně jako na zajíce čeká se též na králíky.

Ostatní srstnatá zvěř užitečná obyčejně takto nebývá lovena, ačkoli též podaří se někdy na čekání ji zastřeliti.

Z honného ptactva nejčastěji na čekání bývají loveni divocí holubi zapadající v jeseni, před polednem nebo k večeru, na močály a kalužiny, k potůčkům lesním, k lizům jakož i v koruny starých dubů i j. Zvláště milá jest jim slaná voda a hlína. I z daleka přitahující zapadají na místo poskytující jim této lahůdky. Za stromem nebo v křovině, na dostřel od těchto míst, skrytě sedící myslivec mnohdy dočká se úlovku. Není-li tu dostatečného úkrytu přirozeného, záhodno jest postavit malou budku, jako na tokaništi tetřivků. Častěji bývají střeleni divocí holubi, přiváběni na dostřel napodobením obyčejného jejich houkání. Zvláště v jarní době lze snadno napodobeným houkáním přelstíti holuby, kteří pak přiletující v koruny stromů zasedají, a tu lehce střeleni býti mohou.

Čekání na divoké husy, kachny nebo jiné vodní ptactvo jest obvyklý způsob lovu těchto opeřenců vodních.

V zimě, časně ráno, dříve nežli se rozednívá, nebo pozdě večer, když se stmívá, zapadají kachny a husy na otevřené (nezamrzlé) vody. U břehu bývá upravena budka z palachu, ve které myslivci číhávají. Zapadne-li zmíněná drůbež lovná dále na vodu, třeba jen počkati, až blíže připlove. Když po výstřelu vytáhnou, podaří se často ještě druhou ranou některou husu nebo kachnu sraziti.

I v jiné době roční, v létě i v jeseni, lze tímto způsobem lovit. Zapadají-li divoké husy na role, upravme tu budku vykopáním jámy v zemi a upravením nad ní střechy ze slámy tak, aby se podobala kopce hnoje nebo kompostu a nebyla podezřelou. Tu zasedneme dříve nežli husy přitáhnou a tiše jich očekáváme.

Na rybnice, zvláště je-li okolí břehů zarostlé, bývají v palaši prosečeny asi 2—2,5 m široké ulice naproti budce, a když pak mladé husy nebo kachny na tyto průseky z rákosí vyplavou, bývá střílení valně usnadněno.

Ochočená neb ochromená (s křídlem schvalně zlomeným) husa nebo kachna, na břehu vody upoutaná, přivolává sem družky své nad ní táhnoucí. Taková „volavka“ bývá uvázána na šňůře přiměřeně dlouhé a silné. Jeden konec této šňůry přivázán jest ku kolíku pevně zaraženému a druhý ku řemenu, pod křídly nebo kolem těla „volavky“ připnutému. Též může taková na šňůře uvázaná „vábivka“ býti puštěna na vodu. V budce na břehu číhající myslivec dočká se brzy zapadnutí některého hejna z okolí přivolaného.

Je-li u vody příhodné křovi nebo jakýkoli jiný dostatečný úkryt, netřeba tu budku zřizovati. Ostrůvky v rybnících, schvalně udělané a hustým křovím porostlé, poskytují velmi vhodných a ptactvu nejmeně podezřelých úkrytů pro střelce. Dle potřeby lze postaviti prkenou budku na kolech ve vodě zatlučených, v libovolné vzdálenosti od břehu. Staří myslivci doporučují k tomu účelu velký sud, jehož hořejší dno odstraněno jest a dolejší zatíží se vloženými kameny. Nad ním upraví se stříška z palachu. Tento za budku sloužící sud ponoří se na kterémkoli místě do vody tak hluboko, by jen asi 0,5 m vysoko nad vodu vyčníval a zabezpečí se několika kůly. Jak ku zmíněným budkám prkeným, tak i k těmto sudům připlovou myslivci v loďkách, kdykoli tu na čekání býti chtějí.

Záhodno jest konečně zmíniti se i o honbě divokých husí s „oriškem“ (psem), jak to v jižních Čechách bývá provozováno. K tomu účelu vyveď si myslivec rezavého psa, asi tak velikého jako liška, v běhání za kaménky a v poslušnosti na zavolání. Jakmile husy přitáhnou, postaví se bouda u rybníka, kde zapadají. Misto

k tomu vhodné má býti beze křovin a vysoké trávy, a břeh rybníka nesmí býti vysoký. Ve stěně boudy upraveny jsou střilny (díry) pro několik střelců tak, aby tito na hladinu vodní dobře střileti mohli. Zakryje-li se bouda klestí, stane se táhnoucímú ptactvu méně podezřelou. Hlavně budiž tak zařízena, by střelci hned po výstřelu mohli se obratně vzhopiti a druhou ránu ještě vypáliti. Zpozorní-li myslivci, že husy již boudě uvykly, tu vyjdou ráno před svítáním na lov, předvídají-li pěkný, slunečný den. Jakmile pak husy na vodě se nalézají, nebo z okolních polí schválně sehnány sem zapadly, vypustí se Oříšek a k rybníku házejí se mu kamínky. Spatřivší jej husy pozorně naň hledí, a veselý jich štěbot utichne. Na to některý husák přeruší nastalé ticho, a družky jeho počnou opět štěbetati vždy víc a více, plovouce vážně proti Oříškovi. Nyní házejí se kamínky blíže k boudě, a prospěšno jest, jestliže některý střelec po chvilkách napodobí kejhání. Husy se stále blíží až na dostřel, tu pak třeba srážeti je obratným házením kaménků v pravo i v levo, co možno dobromady a též příhodně proti boudě obracet. Když i to se podaří, budiž pes tiše do boudy přivolán. Některý z myslivců pak velí: „Jedna, dvě, hrrr!“ Rány zahřmějí a husy trepají se na vodě. Mnohdy podaří se druhou ranou v letu ještě některou husu sraziti a k dostřelování raněných plovou pak myslivci na loďkách za nimi po rybníce.

Podobně lze též loviti divoké kachny, které mnohem hustěji se srážejí, jsou však velmi opatrný.

I jednotlivý myslivec může tímto způsobem zábavně lovit.

Čekání na zvěř škodnou, jmenovitě na lišky, potkává se dosti často s výsledkem žádoucím, zvláště u brlohu, v němž se mladá liščata zdržují, nebo když šelma v jeseni a v zimě do něho zalezla. Způsobem tímto loví se lišky zvláště tam, kde brloh jest ve skalínách anebo je-li příliš hluboký, jakož i tenkrát, když není tu jamníka, který by „k motru“ vyhnal. Mladých lišcat očekává myslivec v úkrytu a v dobrém větru za doby polední tak dlouho, až vylezou a na výsluní si pohrávají. Často přichází sem k motra s nějakým lupem pro svá mláďata. Vždy radno jest dříve zastřeliti starou, a pak mladé buď také postřeliti, nebo je-li to jen poněkud možno, z brlohu vykopati. Mají-li na čekání staré lišky býti zastřeleny, musí myslivec za večerního soumraku nebo při ranním svítání zasednouti u brlohů tak, aby mohl k jich vchodům zamířiti. Podaří-li se staré lišky zastřeliti, lze pak mláďata snadno, jak již zmíněno, v době polední před brlohem na výsluní postřeliti. Často poštětí se jednou ranou i více lišcat usmrtit, když společně si pohrávají. Bylo-li některé lišče zastřeleno a ostatní po ráně do brlohů zalezla, obyčejně za nedlouho, hledajíce pohřešovaného sourozence, opět ven vylézají. Při tom na-

skytne se mnohdy příležitost opět některé zastřeliti. Chceme-li se dočkat lišek u brlohů, musíme vždy největší tichost zachovati a nesmíme na povrchu po rozvětvených doupatech nebo v jich okolí choditi. Když pak vyjde liška z brlohu, jest radno nechat ji několik kroků odejiti a pak teprve střeliti. Při známé chytrosti a opatrnosti lišek bývá záhodno zříditi vysoký posed na některém příhodném stromě. Ačkoli málokdy podaří se při jediném čekání obě staré lišky zastřeliti, přece budiž po ráně mrtvá ihned odstraněna a vše tak upraveno, by druhá, jestliže by se přiblížila, nic podezřelého nezpozorovala. Mladá liščata bývají výstřelem tak poděšena, že teprve druhého dne po zastřelení staré lišky lze s výsledkem čekání opakovati. Byla-li jen jedna ze starých lišek odstřelena, budiž o to dbáno, by druhá neodvedla mláďat, která by tak ulovení unikla. Pročež budiž brzy buď vykopána nebo postřelena. Jestliže postřelená liška zalezla do brlohu, vylézá pak obvykle ve smrtelné úzkosti své zpět až k východu, na čerstvý vzduch, a tu dokonává. Proto bývá pak nejčastěji v několika dnech nalezena u některého východu.

Když napadne první sníh, anebo když za jasného a teplého počasí jarního ještěrky na výsluní vylézají, podaří se často mladou lišku přivolati na myškování (napodobením pískání myši). V lesinách, kde lišky se zdržují nebo přecházejí, postaví se myslivec v huštině, na okraji mytě nebo paseky v dobrém větru a zákrytu. Tu dočká se často lišky, která na sněhu nebo na výsluní jarním pobíhá. Jestliže dobře zamyskuje, příběhne mu nejčastěji mladá kmotříčka na ránu. Podobně čekávají myslivci u chodů a v místech, kde dříve lišku několikrát pozorovali. Bývá to nejspíše z večera v době zimní. Nepřijde-li jim vychytralá šelma ta dosti blízko na ránu, přivábí si ji myškováním nebo napodobením zaječího vřeštění.

Za kruté zimy s množstvím sněhu lišky trpívají mnohdy nedostatkem potravy. Tenkrát jest jim vítána újeď (mršina), která schvalně bývá předkládána, by přivábena byly k hudečkám pro čekání zřízeným. Sem zavítají pak v noci za jasného světla měsíce, a nejčastěji před půlnocí zdaří se ulovení. Budka budiž postavena v dobrém větru a dle možnosti chráněna před zimou, by tu myslivec i delší dobu vydržeti mohl. Není-li to jinak možno, tu nechť opatří se proti zimě oblekem, jako při každém čekání v zimě. Dle starých zkušeností poslouží při tom dobře ponoření nohou do pytle s řezankou neb s plevami. Za újeď čili vnađu sloužívá nejčastěji maso koňské, ovčí a pod., které i od pohodného dodáno býti může.

Možno-li upravití toto čekání u potůčku tekoucího (který nezamrzá), bývá to vždy výhodné. Tu předložme újeď na jednom a úkryt zřídme

na druhém břehu. Lišky v zimě často navštěvují nezamrzlé vody a pak u hublajicého potůčku přeslechnou všecken šramot v budce.

Jiný způsob odstřelování lišek u vnady jest na zavláčení. Tažením vnitřností zaječích, na šňůře uvázaných, buštinami a vůbec tam, kde lišky se zdržují, šelmy tyto bývají přilákány až ku vhodnému místu, pro čekání vyhlídnutému. Vlácení musí se státi večer a záhodno jest, aby čekání dělo se jen za noci jasných, kdy měsíc svítí. I tu myslivec budiž v úkrytu a v dobrém větru.

Mimo to, co již o poznání zvěře postřelené bylo uvedeno, záhodno jest ještě o lišce zvláště podotknouti, že smrtelně raněna klesne a čenichem skoro do země zaryje, obáňku vztýčí a rychle ubíhá, majíc hlavu skloněnu; méně raněna, na měkko, nebo do zadní části, oblíží se k dotčenému místu, jakoby chtěla bolest vykousnouti. Chybena nebo jen lehce škrábnuta ubíhá šelmovsky a vzpřímenou obáňkou klátí vzhůru a dolů.

Zmíněným myškováním lze přivábiti též lasice a kolčavky. Tyto čiperné šelmy zalézají často do nahromaděného kamení, do stohů dříví a do podzemních skrýší. Tu v dobrém větru a poněkud v úkrytu číhající myslivec přivábí je myškováním na ránu.

Čekání na jezevece u brlohu v jasné noci jesení děje se skoro tímž způsobem jako na lišky.

Čekání na kunu. Bylo-li zjištěno, že kuna v noci někde přechází, může tu při světle měsíce snadno zastřelena býti, když myslivec v dobrém větru a v přiměřeném úkrytu klidně ji očekává.

Podobně bývá též tchoř uloven.

Čekání na vydry vydaří se nejspíše v době zimní, kdy vystopováním přecházení jich vyzkoumati a zjistiti lze. Zvláště vhodny jsou k tomu otevřené mezery v ledu a nezamrzlá místa u jezů a u břhů, rozličné propařeniny a vůbec všude tam, kde vhodný a příležitý jest vchod do vody. Za soumraku večerního nebo za jasné noci, postaví se nebo zasedne myslivec v dobrém větru na dostřel od místa, kde vydra vychází. Tu zřídí se k tomu účelu potřebný zákryt a myslivec má v největší tichosti na čekání vytrvati. Obyčejně probdí mnoho nocí, nežli podaří se mu vydru zastřeliti. Že i při krutém mrazu a čekání dlouho trvajícím má klidně vytrvati, ani se nehýbaje, radno jest, aby proti zimě všemožně se opatřil, jak to při čekání na lišky udáno jest.

Nejčastěji náhle objeví se vydra a brzy opět zmizí. Proto nechť myslivec bedlivě a bystře pozoruje a stále ku výstřelu připraven jest. Místo, na něž střeliti jest, nemá být na okraji vody. Budiž dobře na hlavu vydry zaměřeno tak, aby v ohni zůstala; postřelená jest obyčejně ztracena.

K odstřelování škodného ptactva slouží čekání u výrovky zřízených u remízů v polích, na okraji lesa i v rozsáhlejších mýtinách, je-li nejbližší okolí nejméně na 300 kroků vzdálenosti bez vysokých stromů, vyjma jeden nebo dva k výrovce patřící. Tu vykopá se jáma tak veliká, by střelec mohl se v ní pohybovati (asi 2·5 m ve čtverci, nebo je-li okrouhlá až 3·7 m v průměru) a opatří se střechem pokrytou drnem. Uvnitř budka tato se vyzdí nebo fošnami vybední a upraví se tu dřevěné nebo drnové sedadlo. Odtud jedním okénkem viděti jest výra sedícího nedaleko na berli neb oblouku. Mimo to zřídí se jedno nebo dvě jiná okénka, by se mohlo skrze ně viděti a střileti na zmíněné stromy, které nesmějí míti hustou korunu a proto se jim některé větve odřezou. Mimo to odlupuje se na pozůstalých větvích částečně kůra, by olistnatění jich bylo řídkší, čímž zasedlé ptactvo lépe viděti lze. Berla, na níž výr sedává, jest krátké kulaté dřevo upevněné na kůlu asi 1 m vysokém, do země zaraženém. Místo berly bývá tu oblouk, oběma konci do země pevně zadělaný, takže uprostřed asi 1 m od země zdvižen jest. Vedle berly neb oblouku pevně do země zaražen jest silný kolík, opatřený kruhem nebo hákem, a na ten přiváže se šňůra, druhým koncem u pout výra uvázána. Výr uváže se tak volně, by pohodlně na zem seskočiti a opět na berlu neb oblouk vylétnouti mohl. Z valné dálky táhnoucí ptactvo dravé vidí výra a přilétá blíže, by jej škádlo. Nejprve obletuje v menších a menších kruzích, až posléze s pronikavým křikem naň se spouští a tluče. Nepouští se však s ním ve skutečný zápas, ale poznovu vznáší se do výšky, by svůj útok opakovalo. Konečně unavené zasedá na osamotnělý blízký strom, by se zotavilo po namáhavém litání. Avšak sotva že usedlo, již klesá k zemi zasaženo byvší smrtícím olovem střelce ukrytého v budce. Někteří dravci, jako orel říční, luňák a j., nezasedají u výrovky, ale pošádliвіše výra odtáhnou ve vši tichosti pryč. Takové jen v letu lze střileti. Nejvhodnější okamžik k ráně jest, když se buď na výra spouští, nebo když naň uderivše opět do výšky se vznáší. Tu střelec musí hbitě vyskočit a rychle dravce zastřelit. Jindy však myslivec nesmí z budky vycházeti, zvláště dokud nějaký dravec v okolí poletuje a nechá i zastřelené ptactvo prozatím ležet.

Aby pro případ potřeby umožněn byl výhled z budky do okolí, bývá zřízeno několik malých okének, která jsou uvnitř prkénky uzavřena, není-li rozhledu potřeбі. Otvory těchto okének na zevnější straně jsou rozšířeny, by nabylo se lepšího rozhledu.

Záhodno jest zříditi dvě i tři takové výrovky na rozličných místech a střídavě tu a onu používatі. K střelení dravého ptactva při výru nejvhodnější jest jeseň a zima.

U hnízd ptactva škodného, skrytě za stromem nebo keřem, čekávají myslivci a sestřelují na hnízdo zasedající anebo mláďatům potravu přinášející. Nejprůhodnější k tomu jest doba ranní a večerní.

Šoulačka.

Nejumělejší způsob honby jest šoulačka čili přiloudání se ku zvěři nepozorovaně až na dostřel. Jest to lov velmi zajímavý, vyžadující zároveň nejdokonalejší obratnost loveckou, a kdo tím způsobem zvěř loviti umí, jest mistrem v myslivosti.

Nemá-li ulovení zvěře přiblížením se k ní na dostřel státi se pouze náhodou, musí myslivce znáti nejen způsob života a zvyky její, ale i stopy a ochozy, pak místní poměry a zvláštnosti poleší.

Při šoulačce jest nejdůležitější, aby lovec zůstával stále skrytým, v dobrém větru a tak tiše postupoval, aby ani kroku svého a „sám sebe“ neslyšel. Ve vši tichosti šoulá se, ponžívaje stromový, křoviny, skaliny, . . . ku svému skrývání nebo i k odpočinku. Na holé planině je šoulačka velmi nesnadná, ba i nemožná. Nejprůhodnější k tomu doba jest svítání a soumrak, když zvěř na pastvinách a v jich okolí se zdržuje neb i za dne po silném dešti, když mokré huštiny opouští a na holiny vychází.

Šoulá-li někdy více myslivců současně, budiž pro každého některé poleší přísně vyhazeno, by předešly se tak možné nehody a jeden druhému poplašením zvěře nezmařil lov.

Co se týče vyhledávání zvěře postřelené, platí tu též pravidla, která jsou v popisu čekání uvedena. Avšak barvář nemá myslivce na šoulačce provázeti, nýbrž někde na blízku prozatím čekati, bude-li k službě povolán.

Šoulačka za zvěři jelení smí se teprve pak konati, až když zjištěno jest, kde stává a se zdržuje, kdy a kterým směrem přechází. To vše získá se však jen bedlivým pozorováním a stálým všímáním si každé stopy. Jestliže takto střelec sám zjistí vše, co podmiňuje zdar šoulačky, stane se lov tento mnohem zajímavější, nežli když v cizí honbiště uveden, tu jiným myslivcem teprve poučen býti musí.

Žádný jiný způsob honby nevyžaduje tolik opatrnosti a pozornosti jako šoulačka. Proto má při ní lovec všemožně napnouti i sluch svůj a loudaje se stále proti větru opatrně, nesmí ani krokem svým ani jakkoliv jinak se prozraditi. I přelomení nejslabšího kletí může lov zmařiti. Blízko u zvěře budiž opatrnost zdvojnásobena, postupování zdlouhavější, a záhodno jest čas od času chvilku postáti, bystře naslouchati a pozorně se rozblížeiti. Někdy bývá radno i zouti obuv, by krok byl tišší, též odložití klobouk, liší-li se barvou od okolí. Když konečně

myslivce přiblížil se až ku holině, paloučku, myti . . . , kde zvěř stojí, smí pohybovati se jen tenkrát, když zvěř v jinou stranu pohlíží, nebo hlavu k zemi skloněnou má. Dokud zvěř se rozhlíží nebo jistí, má v úkrytu tiše vytrvati. Někdy též očekává, až zvěř sama se přiblíží. Shledá-li však, že sotva by se úlovku dočkal, anebo že nelze blíže se přisoulati, tu nechť v jinou stranu se obrátí, posoudiv dříve, jak nejsnadněji na dostřel by se přiblížit mohl. Tu zvláště prospěšná jest znalost okolního polesí a jeho vhodných zvláštností.

O střelení zvěře jelení na šoulačce platí totéž, co o tom při popisu čekání pověděno bylo.

Panstvo též jezdívá někdy na šoulačku buď jezdecky nebo v povoze, obyčejně po pěšinách a cestách k účelu tomu zvláště zřízených a upravených. Při tom záleží více na upoutání pozornosti zvěře na koně a povoz, nežli snad abychom se k ní nepozorovaně přibližovali. Nejsnadněji zdaří se toto přisoulání, přibližujeme-li se ku zvěři ve směru obloukovitém a z přední strany. Stane-li se to od zadu, nejčastěji zvěř uprechne. Povoz pohybuje se stále zvolna, aniž se zastavuje. Nedaleko zvěře vystoupí střelec opatrně a kráčeje vedle povozu na straně od zvěře odvrácené, až na dostřel, odskočí tu hbitě za strom, odkud by vyhlídnuté zvíře zastřeliti mohl; povoz ale jede dále a zvěř pozorujíc jej, obyčejně střelce si nevšímá, až pak střelná rána lesinou zabřmí. Vozy k tomu používané bývají nízké a na stranách tak otevřené, by střelec mohl z nich pohodlně vystoupiti. Jede-li střelec na šoulačku jezdecky, střelí někdy s koně; někdy kráčí vedle koně, až přiblíží se na dostřel.

Též bývá pozornost zvěře poutána v opačný směr, kde schvaluě jiný myslivec nebo honec v pozdálí se potuluje a při tom si pohvizduje nebo prozpěvuje. Současně pak z druhé strany blíží se střelec.

Šoulačka za zvěří dančí a srnčí děje se týmž způsobem, jak za zvěří jelení.

Šoulačka za zvěří černou vyžaduje též mnoho opatrnosti i pozornosti, při čemž platí hlavní pravidla šoulačky za zvěří jelení. Nejvhodnější doba k tomu bývá ráno a večer, kdy zvěř černá zdržuje se pod stromovím, poskytujícím oblíbené ovoce.

Skoro podobně lovíme černou zvěř se psem. Stavěč puštěn bývá do huštin po stopě. Myslivec čeká tak dlouho, až uslyší vydávání, dle něhož soudí, že pes na zvěř hraje a ji stavi. V dobrém větru a poněkud v úkrytu postupuje pak rychle, a s náležitou pozorností, až konečně na dostřel se přiblíží. Zvěř před psem nevšímá si obyčejně svého okolí, zanedbávajíc obvyklou opatrnost, a nebývá tedy nesnadno k ní se přisoulati.

Po stopě na obnově z rána lze též přišoulati se ku zvěři černé, která po nasycení v rytině zavláčena ráda odpočívá.

Přišoulání se ku zvěři jiné není v české myslivosti obvyklé a sotva potkává se s výsledkem. Jedině snad zasluhuje tu zmínky přiblížení se k zahřadovanému bažantu, který nejčastěji vydrží, až myslivec, skrývaje se v dobrém větru za stromy, křoviny . . ., na dostřel se přišoulá. Možno i v řídkém lese snadno k němu se přiblížiti večer a ráno neb i za světla měsíce.

Poskytuje-li poloha vhodných zákrytů pro šoulání, jako bývají hluboké úvozy, stoky, průkopy a p., vyšší hráze, ploty . . ., podaří se někdy též uloviti některé ptactvo, jako jsou: volavky, zoravi, divoké husy . . ., avšak bývá to skoro vždy více nahodilé, než aby se to pravidelnou honbou nazvati mohlo.

Lov v huštinách.

Myslivec s utvrzeným a krátce (blízko) hledajícím psem lovívá v huštinách a mytích rozličnou zvěř, nejčastěji sluky. V jeseni za jasného počasí, a v jarních dnech, prochází mlaziny a paseky, i hájky mezi polmi, kde bažiny, močály a vlhká půda poskytují slukám oblíbenou potravu a milý odpočinek ve stěhovánkách. V době polední, zvláště při jarních stěhovánkách vydrží sluky lépe před psem nežli ráno a večer, pročez bývá lov v té době vždy prospěšnější. U hustších trnin a živých křovin nejčastěji je nalézáme. Někdy vytáhne sluka dříve, nežli pes zarazí, a někdy nelze ho v huštině pozorovati, zdali zarazí neb stojí. Myslivec sleduje pozorně svého horlivého pomocníka a má býti stále k výstřelu připraven, aby na vylétlou sluku mohl rychle střeliti. Když pak ohař přinesl úlovek, pokračuje se ve hledání. Kde více sluk se zdržuje, bývá jich často několik v jediném lovu zastřeleno. Zkušenost radi, vylétlou sluku, jestliže nebyla zastřelena, dle možnosti pozorovati, kam zapadne, a tak dlouho ji pronásledovat, až ji uloviti lze, což vždy výhodnější jest, nežli jiné snad vyhledávat a onu opustit. Vyzvednutá sluka netáhne nikdy daleko.

Loví-li tímto způsobem několik střelců společně, musí postupovati v přímé čáře a tak, aby se dobře mohli viděti.

Podobně loví se i jiná zvěř pernatá, zejména jeřábkové, bažanti a rozletlé koroptve v remízkách, při čemž sluší podotknouti, že nejlépe před psem vydrží bažant. Jsou-li na blízku stromy, stává se často, že před psem zahřaduje a jej pozoruje, nevšimaje si přibližujícího se myslivce.

Na mýtech, v remízcech, v jetelích, oranicích . . ., bývají ohařeni vyhledáni a zajíci stříleni. V příhodné době, zvláště za jasných a teplých dnů jeseňích, prohledává myslivec místa, na něž zajíci rádi vyléhají, a střílí je buď v loži před ohařem anebo na výskoku. Při tom budíž ohař dobře utvrzený, který krátce hledá.

Králici bývají též někdy před psem stříleni, zvláště když za jasných dnů opouštějí své podzemní brlohy a na pokraji houštin vyléhají.

Lov zvěře na ochoze.

Lov tento bývá jediným způsobem, jakým jmenovitě kuny mohou býti uloveny. — Je-li dobrá obnova, lze škodnou zvěř stopovati až do jejích brlohů a pelechů. — Shledá-li myslivec stopu kuny lesní, okrouží (obejde) polesí, do něhož vešla, by se přesvědčil, zdali v něm zůstala. Vede-li stopa její dále, tož okrouží pak vedlejší polesí, což opakuje tak dlouho, až konečně zjistí, kde kuna se zdržuje. Když se to stalo, sleduje pak stopu až ku stromu, na nějž hřadovala. Tu bývá buď v pelechu nebo v dutině stromu uložena a někdy jen na silnější větvi odpočívá. Jest tedy záhodno při stopování býti připravenu k rychlému výstřelu. Nejčastěji hřaduje kuna na vrcholcích kmenů a sotva kdy bývá na téměř stromě, u něhož stopa na zemi přestala. Chceme-li sledovati cestu její ve výši, pozorujme spadlý sníh, lišejníky a pod., což na sněhu snadno lze naléztí. Jsou to známky, kudy hřadovala (šplhala, přelézala, přeskakovala).

Když kuna na větvi odpočívá, bývá snadno sestřelena. Nejčastěji hoví si v pelechu. Je-li to zjištěno, střelíme do něho, ale musíme býti připraveni ke druhému výstřelu, by kuna neuprehla, kdyby snad jen slabě byla postřelena. Též radno jest míti při sobě dobrého psa. Když není hřadování znáti, střílí se do několika pelechů. Po ráně obvykle kuna vyskočí a je-li dobře střelena, spadne dolů. Někdy zastřelena zůstane v pelechu a musí pro ni někdo vyléztí nebo pelech bidlem shoditi. Z dutiny stromu nutno kunu vyhnati a pak při výskoku ji zastřeliti. Klepání na povrchu kmene, šfouchání do dutiny, hřmotění nebo vykouření mírným ohněčkem, vyruší tuto šelmu z příjemného spánku a vypudí z teplého lůžka.

Kuna skalní, tehoř a kolčava zalézají často do hustých křovin, hromad klestí, stohů dříví, pod mosty a pod., kde vystopováním na obnově bývají zjištěni. Možno li dříví a klesti rozházet, lze tyto šelmy snadno vyhnati. Z jiných míst třeba klepáním, hřmotěním, troubením a všemožným znepokojováním přičiniti se o jich vypuzení. Avšak dříve ať myslivec připraví se k ráně a dobrého psa má míti vždy při sobě. Dle potřeby nechť i více střelců dotyčné místo obstoupí.

Když některá z těchto šelem zalezla do stodoly nebo senníku, a vyžaduje-li vypuzení její přehazování slámy, sena . . . , a tím snad příliš mnoho práce, přičiíme se hřmotěním, bubnováním, trubením a všemožným znepokojováním ji vypudit. Kuny v malé chvílce vyběhnou, jestliže uvnitř někdo píská na klarinet, nebo trubic na trompetu, lesnici a pod. Že při střelbě u stavení zvláštní opatrnosti třeba, rozumí se samo sebou. Náboj budiž tak upraven, aby prach byl úplně uzavřen látkou naprosto nehořlavou (chlupy, vlnou . . .).

Lišky a tchoře z brlohů podzemních lze vyháněti jamníkem, někdy též ohněm vykouriti. Kdyby se snad vystopovala jiná zvěř škodná, která by dříve lovena býti měla, a myslivci bylo by se od brlohu vzdáliti, tu ať jen zanechá u východu tak zvané strašáky, totiž dýmku, šátek, brašnu a pod. Větrí-li škodná zvěř z toho člověka, zůstane jistě v brlohu.

Mimo škodnou zvěř bývají střeleni někdy též zajíci na obnově. Brzy z rána sleduje myslivec na obnově stopu zajíce až k zaskoku. Tu pak musí býti již k výstřelu připraven. Nechce-li do lože střeliti, nebo když zajíc nevydrží, zastřelí jej na výskoku.

Dobývání jezevců a lišek z brlohů.

V pozdní jeseni, když chladné počasí, mrazy a sněžení zapudí jezevce do vystlaného brlohu podzemního ku spánku zimnímu, poskytuje dobývání tohoto ospalého samotáře často i dosti zajímavé zábavy.

Časně ráno vyjde myslivec na lov, provázen jedním i dvěma jamníky, z nichž alespoň jeden v podzemní službě zkušený býti musí, a se dvěma i více dělníky, kteří jsou potřebnými nástroji opatřeni. U brlohu, kde dřívějším pozorováním jezevec zjištěn jest, buďtež nejprve všechny vchody prohlednuty, aby dle možnosti se poznalo, kterým asi jezevec posledně vešel. Tímto vchodem pustí se pak kurážný jamník do brlohu. Přítomní rozestaví se u ostatních vchodů i položí se na zem, aby lépe slyšeti mohli, kde pes vydávati bude. Vyběhne-li jamník jednou neb i vícekrát z brlohu, není to vždy spolehlivým znamením, že jezevce nenalezl. Jak známo, jamníci vždy dříve několi kráte k svému pánu se vracejí, nežli opravdově v povinnosti své se orhorlí. Avšak poznati lze snadno dle hbitého vrácení se do podzemí, zda-li kořist větrí čili nic. Ozývá-li se vydáváním jamníka v brlohu, budiž pak nejprve vyšetřeno, kde jezevce staví, což nejsnadněji kladením ucha na zem přezvědět lze. Dle možnosti budiž též zjištěno, ostává-li jezevec stále v jediném místě, nebo zatlačuje-li ho jamník dále. Až když místo, kde jamník jej pevně staví, určité bylo poznáno,

počte dobývání. Jak velký průkop má se udělati, závisí na hloubce brlohu, která může býti dle hlasu jamníka posouzena. Čím hlubší brloh jest, tím širší musí býti průkop. Směr jeho má býti řízen před psa. Nejprve kopají dělníci motykami; jakmile se však blíží k brlohu nebo chodbě, mají pouze rýčem zeminu odstraňovati. Po chvilkách ustanou v kopání, a myslivec poslouchá, zdali jezevec na témž místě zůstává, protože často jinam se uchyluje, jakmile nad sebou slyší pracovati. Tenkrát bylo by třeba dělati nový průkop. Pozoruje-li myslivec, že by jezevec jamníka přemáhal, pustí do brlohu druhého. Záhodno jest však tohoto raději v záloze chovati, kdyby snad první umdlen, více pracovati nemohl nebo nechtěl. Kopáním a odhazováním zeminy na některé místo, kde by nepřekážela, dobudeme se konečně až k jezevci. Pozorně, aby psu nebylo rýčem ublíženo, otevře se průkop do brlohů. Poslední tuto práci vykoná sám myslivec vlastnoručně, máje dříve připravený hák a kleště. Odstraní poslední vrstvu zeminy vytáhne pak jezevce kleštěma. Je-li tento v kotlině, vyndá nejprve psa a pak může jezevce kleštěma nebo hákem vytáhnout anebo dříve zastřeliti. Často zalézá jezevec hloub do brlohu a musí se tím směrem chodba až k němu poněkud rozšířiti. Záhodno jest, když pes z chodby odstraněn jest, tuto nepatí, by jezevec nemohl uniknouti. Totéž musí se státi, jestliže v těch místech některá postranní chodba k brlohu ústí. Chceme-li jezevce zabíti, stane se to nejsnadněji udeřením přes čenich. Buďme však pozorni, protože on, máje tuhý život, někdy po chvíli opět oživne, a i kousnouti může.

Podobně dobýváme též lišky v době kaňkování nebo při dešti, sněžení, vůbec při nepříjemném počasí, kdy tyto do podzemních brlohů zalézají, a tu zjištěny bývají. Nejvíce loví se tak mladá liščata, a často podaří se dobytím celé hnízdo zahubiti. S dobýváním mladých liščat neradno dlouho prodlévati, protože zvíře ubývá a u odrostlejších mláďat v brlohu málokdy zastihne se stará liška. — Je-li jamník vpuštěn do brlohu, musíme vždy ku výstřelu býti připraveni a u východu očekávati, kdyby snad liška byla vyhnána. Při tom budiž bedlivě pozorováno, zůstává-li ona na jediném místě nebo zdali v chodbě ustupuje. Když určitě poznati lze, že nalézá se v kotlině, prokopáme se k ní jako k jezevci. S náležitou opatrností vytáhneme ji pak buď kleštěma nebo hákem jezevčím a utlučeme nebo zastřelíme. Pozorujeme-li však, že se před psem v rozličné chodby uchyluje, záhodno jest tise u východů ji očekávati. Nejčastěji před psem z brlohu vybíhá. Nechme ji několik kroků odběhnouti a pak dobře zaměřenou ranou zbavme se zbojného škůdce. Nemůžeme-li lišku v brlohu nebo v huštině ihned pronásledovati, dostačí obtáhnouti místo to zradidly a liška neodváží se vzdáliti ani za několik dní.

Po vykonané práci nebudiž nikdy opominuto opravití brloh rozkopaný. Nežli jej opustíme, upravme vše tak, aby tento dále účelu svému mohl sloužiti. Překleňme jej několika příčně položenými dřevy přes dutinu, na to položme hustě klesť nebo drn a povrch zaházejme zeminou. Takto spravený brloh poskytne opět jezevcům, liškám . . . vhodného útulku a budoucně může tu zase býti loveno.

Honby společné.

Ačkoliv osamělé lovectví jest nejryzejšího rázu mysliveckého, přece důležitější jsou honby společné, které provozují se rozmanitým způsobem. V dřívějších dobách bývaly obstavené nebo zatažené hony obyčejnější, nežli za nynějších časů, kdy výminečně jen při zvláštních příležitostech se zařizují. Dokud bylo více zvěře ve volnosti, naskytovala se častěji příležitost k těmto zábavám mysliveckým (vlastně mlácení zvěře). Za našich časů i v oborách zabývá se panstvo více lovem zvěře na šoulačce, na čekání nebo při shůnce, a málokdy jen některý způsob obstavené honby se provozuje. Proto bylo by zbytečno popisovati blíže a zevrubně tyto hony, při kterých jedná se hlavně o shánění zvěře do menších honbišť, nebo zajištění v některé leči, kde zradidly, vazbou a plátny obkličena a pak honci a psy k střílení nadbána bývá.

Nejdůležitější způsoby obstavených anebo zatažených honů jsou:

1. Hlavní lov. Z rozsáhlejšího okrsku sehnaná zvěř (jelení, černá, srnčí) obkličí se uzavíradly nebo zradidly na menším prostoru a pak se nadhání ku připravenému výběhu, kde ji panstvo (někdy i vznešené paní) ze záští střílí.

2. Lov přeznalé zvěře liší se od hlavního lovu pouze tím, že nebývá zvěř sháněna, nýbrž vodiči v menším honbišti zjištěna, v něm zradidly, vazbou a plátny obkličena a pak k výběhu nadbána.

3. Kruhový lov. Menší leč, ve které jest zvěř, obkličí se vazbou a plátny. Střelci rozestaví se asi ve středu takto obstavené hlavní leče na průseku, širší cestě, vůbec na vhodná místa, a střílejí zvěř přebáňenou honci a psy.

4. Byla-li zvěř dříve zjištěna i co do počtu a síly, jest to pak kruhový lov přeznalé zvěře.

5. Protílov podobá se kruhovému s rozdílem tím, že na místě zatažené leče jedné upraveny jsou dvě, z obou stran výběhu. Z těchto dvou lečí bývá zvěř střídavě přebána a při tom střílena.

Uzavíradla buďtež vždy co možno nejtišeji dopravena a postavena. U nich kolkoem ve vzdálenosti asi sto kroků od sebe rozesta-

veni jsou honci. Tito stojí tiše a jen kdyby zvěř na uzavíradla dorážeti chtěla, zaženou ji zpět. Zradidla buďtež dvoj- i trojnásobně zavěšena, jinak zvěř jelení snadno jimi prorazí. Při lovu jelením rozestaví se honci hustěji, a když honba počne, mají zradidly pohybovati, by zvěř spíše byla odvrácena.

Je-li leč zatažena zradidly, radno jest týž den honit, protože by se jimi zvěř sotva přes noc udržeti dala; je-li však obstavena uzavíradly, lze honiti teprve druhý den. Přes noc mají honci u sítí a pláten pilně přecházeti neb i menší ohničky rozdělati, by zvěř spíše se udržela. Obstavené hony vyžadují vždy mnoho práce a množství tmavých i světlých uzavíradel a zradidel, jsouce spojeny s velkými výlohami. Někdy provozují se s rozličnou nádherou a bývaly i slavnostně pořádány.

Shůňka (naháňka) jest nejobyčejnější z honů společných. Při této honci nebo psi nadhánějí nebo vytlačují zvěř ku střelcům, a jest zde nejprřednějším pravidlem, aby střelci byli v dobrém větru a tak daleko od sebe vzdáleni, by zvěř mezi nimi nemohla uniknouti.

Shůňka zvěře jelení. V horách, kde rozsáhlé leče, příkré stráně, hluboké rokle a vůbec polohy více méně neschůzné, shůňku s honci velmi obtížnou neb i nemožnou činí, používá se nejčastěji psů. Avšak tím jest zvěř vždy příliš znepokojována a potřebný klid v honbišti rušen, zvláště používá-li se honičů. Méně plaší zvěř jamnici, kteří ji daleko nepronásledují a ona se jim častěji staví. Kde to jen poněkud možno, zařídme vždy raději shůňku s honci. Mimo všeobecná pravidla dlužno tuto ještě některá zvláštní vytknouti a to:

1. Budiž vždy zabrána leč rozsáhlá.

2. Střelci buďtež v předu leče (v dobrém větru) dle možnosti v přímé řadě rozestaveni. Jsou-li rozestaveni v oblouku nebo v klikaté čáře, ať žádný z nich nestaví se na roh anebo na ostřejším záhybu. Nejsou-li všichni střelci stejně dovedni, postavme vždy lepší z nich na místa důležitější. Mezi stejně dovednými střelci může jich seřazení rozhodovati los a oni pak v pozdějších lečích střídají se v pořadí. Záhodno jest postavití některé střelce v pozadí leče a některé po stranách, kdyby zvěř zpátky nebo stranou chtěla vyraziti.

3. Psi musí za lečí drženi býti na smečce. Když pak povel (obyčejně zatroubení) zazní, zodpoví jej ustanovený zřízenec, čímž ohlašuje, že hon počíná, vypustí psy a sleduje hledající a honící do leče, aby je tu napomínal a dle potřeby povzbuzoval.

4. Rozestavení střelců staniž se zcela tiše. Každý střelec budiž na svém stanovišti stále k výstřelu připraven, zachovávaje úplný klid.

5. Aby uvarováno bylo nehodám, a střelba umožněna byla při výběhu zvěře na průsek, cestu, . . . střelci obsazenou, mají se všichni postavití ku stěně leče a každý z nich musí znáti stanoviště ostatních,

Nikdo nesmí střílet do leče proti honcům, zvláště jsou-li blízko, neb ani jakýmkoliv směrem, jež řídící honby naznačil.

6. Po výstřelu ať pamatuje si střelec místo rány (kde zvíře stálo, když střeleno bylo) a dle potřeby jej poznamená zálomkem, jehož odlom naznačuje směr, kterým zvíře se vzdálilo.

7. Dokud nebylo dáno znamení svolávací čili ukončení naháňky ohlašující, což bývá určité zatroubení řídícího honby, nesmí žádný střelec opustiti své stanoviště. Někdy též myslivci svolávají se tak, že zahvízdne jeden na druhého, počínaje řídícím honby.

8. Honci rozestaví se v přímé čáře a setrvají tak dlouho na svých místech, dokud nebylo dáno znamení ohlašující, že střelci rozestaveni jsou. Vůdce honců zodvítí toto znamení (obvyčně též zatroubením), čímž zároveň dá rozkaz k započeti. Postupujice pak v řadě a udržujice vzdálenosti od sebe, jak rozestavení byli, nesmějí honci zbytečně hulákat ani hřmotit, nýbrž pouze hálkami na stromy poklepávat. Jinak zvíře prorazí ráda zpět mezi honci, nebo stranou uprehne. Též musí honci nančení býti dle daných znamení se zastavovat, dále hnáti, rychle neb zvolna postupovat a t. d. Rozestavení a vedení honců obvyčně obstarávají mladší myslivci a bajni.

9. Po starém zvyku označují myslivci šťastného střelce zastrčením jedlové nebo dubové větvičky za klobouk.

10. Zastřelený kus budiž otevřen (v dolejší části břicha asi na půl rozříznut), aby se nezapařil nebo nenabubřil, což zvláště v letě brzy se stává.

O střílení zvíře jelení, vyhledávání raněné atd. platí při sbůnce též vše, co při popisu čekání udáno jest. Pouze o střelbě zvíře v běhu budiž ještě připomenuto, že střelec náležitě ku výstřelu připravený mívá nejčastěji úlovek usnadněný tím, že může zvíře se strany střeliti. Tu záhodno jest, zmíniti se o následující zkušenosti: Stane-li se někdy, že by zvíře jen na úzké mezeře moh'o býti střeleno, takže by tu v krátkém průběhu ani nestačil čas k důkladnému zaměření, zastaví se skoro každé rázem (nepřebá-li poplašeně), jestliže hlasitě vyslovíme „o“, „pst“ anebo když napodobíme hlas, jímž laně svá mláďata k sobě vábí. Avšak zvíře takto zastavená brzy opět zmizí, jakmile nebezpečí zpozoruje nebo jen tuší. Proto musí tu střelec k výstřelu připraven býti a hbitě zaměřiti. Zároveň bývá v podobném případě výhodno, když střelci pouze k jedné straně, v pravo nebo v levo, stříletí mají. Po zornost jich je pak jen ku jedné straně obrácena a mohou rychleji k výstřelu se připraviti. Avšak to zaříditi lze jen tenkrát, když počet střelců pro husté rozestavení dostačí.

Od dávna jest obvyklostí, že při nahánění zvíře jelení v době, kdy má parohy vytloučené, honci mívají hálky bílé (oloupané), což

zvláště při nahánění černé zvěře nebývá a hole honců mají prý při této být neloupané (v kůře).

Když vznešené panstvo sčastňuje se shůňky na zvěř jelení, tu jest potřebí přesného návrhu písemného, jenž obsahuje určitá udání, které leče budou brány, kterým směrem naháněno býti má a kde stanoviště jednotlivých střelců jsou upravena. Má-li hon trvati několik dní, budiž pro každý stanoven zvláštní návrh.

Na stanovištích střelců bývají někdy, dle potřeby, postaveny záštity. Pro pohodlnější střelbu v lese radno jest před každým stanovištěm prořidnouti obrost anebo bývají vysekány průseky (uličky) asi 1·5—2 m široké, a někdy jsou tu též postavena zábradla a plátna, sloužící k jistějšímu sehnání zvěře ku střelci.

Nejen při naháňce s větším počtem honců, ale i myslivci s jediným dovedným pomocníkem podaří se jelena uloviti, nebyl-li dříve poplašen a jestliže si oba při tom počínají obezřele a opatrně. Je-li v některé příčině zvěř zjištěna, postaví se myslivec na chody v dobrý vítr. Pomocník (vycvičený honec) šoulá se tiše dřevinou a je-li obnova, jde po stopě, až zvěř uvidí. Když ona ho upozoruje a prchá směrem ku střelci, následuje ji volně a tiše; kdyby však chtěla jinou stranou odejít, musí se přičiniti, by ji předešel a odvrátil. Při tom si pohvizduje nebo poloblasitě popěvuje.

Shůňka daňčí, srnčí a černé zvěře neliší se valně od popsanych výkonů při shůňce zvěře jelení a platí tu táž pravidla. Dlužno podotknouti, že při shůňce zvěře srnčí mohou býti leče menší a dostačí méně honců, a že při černé zvěři třeba opatrnosti, zvláště před poraněným anebo jakkoliv rozdrážděným kňourem. V hornatých lesinách a neschůdných polohách, kde leče jsou příliš rozlehlé a zvěř srnčí méně četna, lovívá ji myslivec za pomoci jamníka. Tu vypustiv jej do huštiny, kde zvěř se zdržuje, očekává v dobrém větru tak dlouho, až přihnáný srnec přiběhne mu před pušku. Honba ta poskytuje příjemné zábavy zvláště ve hlubokých hvozdech, kde větší honby společné nebývají odbyvány.

Nahánění černé zvěře, při němž používá se vycvičených psů štvaničů a stavečů, jest zvláštní způsob honby, který v dřívějších dobách býval obyčejnější nežli za časů našich.

Takový lov, při němž zvěř vběhnouti má na oštěp, může podniknouti jen nejzručnější a nejsrdnatější myslivec. On buď pevně stojí nebo klečí a nastavuje oštěp proti rozeštvanému zvířeti. Klečící na levém koleně má o pravé zepřený oštěp, a přidržuje jej rukou levou. Pravou rukou řídí směr oštěpu tak, aby běžící zvíře samo se nabodlo. Pro méně obratného lovce jest to vždy s nebezpečím spojeno, proto radno mítí vždy pušku při ruce a v nutné obraně kňoura nebo ba-

chyni dostřeliti. Oštěp vráží se při tom buď do tlamy nebo v předu do prsou. Avšak třeba ho dobře zaraziti, by způsobem tím černá zvěř smrtelně raněna a tak ulovena byla. Pro uvarování všemožných nehod má býti vždy několik myslivců na blízku, kteří by dle potřeby mohli rychle ku pomoci přispěti.

Shůňka zajíců v lese. Povšechně známý tento způsob honu poskytuje v jeseni a v zimě časté zábavy. Nahánění děje se psy nebo honci.

K nahánění psy používá se nejčastěji jamníků a honičů, a jen má-li zajíc střelen býti na výskoku, též ohařů. Kde jsou leče rozsáhlé, polohy neschůdné a zajíci méně četní, nebo jde-li jednomu nebo jen několika střelcům více o zábavu nežli o množství úlovku, tu vždy tento způsob honu zaslужuje přednosti před naháňkou za pomoci honců. Střelci rozestaví se v dobrém větru u chodů anebo kde zajíci přebíhají. Vypuštění psi brzy vyzvednou zajíce a přiženou ho na ránu. Dle vydávání honících psů pozorují střelci, blíží-li nebo vzdaluje-li se zvěř, což při delším čekání nemálo bavi. V hornatých lesích, kde nebývá mnoho zajíců a větší shůňky se neodbývají, myslivec jediné způsobem tímto se svým jamníkem lovivá zajíce, maje při tom příjemnou zábavu. Jak zkušenosti učí, vrací se zajíc, před jamníkem zvolna pobíhaje, skoro vždy tam, kde vyzvednut byl, a proto myslivec v okolí toho místa nejčastěji se ho dočká.

Naháňka honci děje se vždy při větších honech.

Někdy před honem bývá zvěř sháněna z okolí do lečí, a návrat zpět v noční době zabráni se jí zradidly nebo malými ohničky. To děje se ale jen tenkrát, když množstvím zvěře má býti zvýšena zajímavost honby. Jasný a tichý den po mrazivé noci jest nejlepší pro shůňku zajíců v lese. Bývá to příjemné počasí v jeseni, kdy listí se stromů již opadalo a chladné větěrky vypudily zajíce z holých rolí. Dokud listí opadáva, nezalehne zajíc v lese nebo v křoví listnatém, kde stále chrastění jej děsí. — Aby pak honba pravidelně pokračovala a zbytečně zdržována nebo přerušována nebyla, má dříve řídící honu se svými pomocníky vše důkladně uradit a jim potřebné rozkazy udělit, zejména o postupu jednotlivých výkonů: jak leče po sobě následovati budou, kde honci rozestaveni býti a jak hnáti mají, kam zvěř snášena a jak dále dopravena býti má... Kdo jest vůdcem honců, kdo pravě a kdo levé křídlo řiditi a vůbec vše, co kdo bude obstarávati, budiž dříve určité ustanoveno. Jest zajisté vždy velmi prospěšno, když řídící honů s vůdcem honců a ještě s některým pomocníkem svým v posledních dnech před honbou od leče k leči jde a jim tu vše potřebné ukáže a na jednotlivé podrobnosti upozorní.

Shromážděným střelcům buďtež nejprve oznámena všechna pravidla, dle nichž se jim spravovati jest, zvláště pak vytknuty druhy zvěře, jež nesmějí být stříleny, a dle potřeby dáno napomenutí k opatrnosti při zacházení se zbraní a při střelbě.

Když pak vše potřebné oznámeno a zařízeno jest, rozestaví řídící honu všechny střelce na jejich stanoviště tak, jak to při popisu shůňky zvěře jeleni udáno, jejíž hlavní pravidla i tuto platí. Jen dokud jsou honci vzdáleni tak daleko, kam brok nedolétne, lze též do leče střílet, avšak opatrnosti nikdy nezbyvá. Mnohý zajíc často před střelci se přitlačí a teprve vyskočí, když honci se přiblíží.

Ze slušnosti nemá nikdo střílet po zajíci, který jinému střelci jest blíže, dokud nebyl chyben nebo slabě postřelen.

Menší leče při dostatečném počtu střelců obstoupí se kolkolem; velké leče na hlavních místech, v popředí a částečně na křídlech dle potřeby a jak daleko rozestavení vystačí.

Následují-li leče po sobě tak, že lze přejít z jedné do druhé, zaříďme si hon v postupu takovém, aby po ukončení jedné leče honci se zastavili a střelci druhou leč obstoupili, načež nabáňka dále pokračuje. Jest to vždy výhodnější, nežli aby honci nově zastupovali.

Pes provázející střelce, nesmí být puštěn do leče; ať je stále uvázan a na stanovišti má ležet klidně u nohou pána svého. Jen když služby jeho je potřebí, bývá vpuštěn a poslán; ale jakmile vykoná úkol svůj, budiž opět uvázan. Dokonale utvrzení psi, kteří vytrvají u svého pána stále a poslušni jsou, nemusí být uvázáni. Jestliže postřelená zvěř zaběhla do leče dosud nevyhoněná, není radno ji tam pronásledovati nebo vyhledávati, aby tím ostatní nebyla vyplašena. Když se pak tato bere, ať honci upozornění jsou všimati si, kde asi postřelený kus složen jest.

Zastřelená zvěř zůstane ležeti na místě, kde padla, až do ukončení leče. Avšak jest povinností každého střelce postarati se, aby veškerý úlovek sebrán byl. Po každé leči mají střelci udati, co zastřelili. Řídící honby zaznamenav udání střelců, porovná součet se snešenou zvěří.

Při shůnkách zajíců má být vždy dostatečný počet honeů. Je-li jich málo, nechá se více zajíců přejít, zvláště při měkkém počasí. Aby pravidelně rozestavení honci stejně postupovali, huštinám, křovinám a neschůdným místům se nevyhýbali, nikdo z nich nezůstával v zadu ani nepředcházal, dohlíží jich vůdce s pomocníky a s hajnými, kteří mezi nimi jdou. Tito znají dobře všechna znamení zatroubením daná a dle nich velí: „Postupovat“ — „stát“ — „zvolna jít“ — „rychle jít“ atd. Honci postupující klepají hůlkami na

stromy nebo na jinou silnější hůlku, již v druhé ruce drží. Dobře slouží při tom klapačky podobné oněm, jimiž děti před velkonocemi „zvonívají“. Hulákání a zbytečný hřmot vždy více škodí nežli prospívá, a nejčastěji jde při tom zajíc mezi honci zpátky.

Střelce vřadovat mezi honce a vůbec dovoliti střilet v leči jest nezdvořilost pro pozvané střelce, na obvodu leče rozestavené.

Zastřelené zajíce z honu lze nejlépe odvážeti na žebrinovém voze. Zkříženými zadními běhy navlékají se na tyčky a ty zavěšují se příčně přes žebriny.

Ploužení, pohyblivá to naháňka zajců, liší se od shůňky hlavně tím, že střelci nezůstávají na stanovišti, nýbrž s honci postupují, jsouce mezi nimi rozestaveni. K tomu jsou způsobilé leče v rozsáhlých mytích, v remizkách, v nižších mlazínách, pařezinách anebo v řídkých porostlinách, kde se náležitě postupovati a volně střileti může. Pravidla dříve již uvedená platí namnoze i zde. Hlavně budiž tu o to dbáno, by postupovalo se stejně a též v záhybech udržovala se všemožně řada přímá. Žádný honec nesmí předcházeti, ani v pozadí zůstat. Obvykle bývá řídící honu v středu řady honců a na obou koncích buď jeho pomocníci nebo myslivci, kteří znají zevrubně polohu leče i směr postupování a ti společně přičiňují se o udržení pořádku. Střelci rozestavují se mezi honce tak hustě jak vystačí, by celá řada obsazena byla. Nejméně mají býti v té vzdálenosti od sebe, aby zvěř nikde mezi nimi nebyla z dostřelu. Stříleno bývá nejvíce ku předu, a vraceli se některý zajíc skrze řadu honců zpět, zastřelí se vzadu. Psi nesmějí volně v leči běhati, nýbrž u svých pánů setrávají a nedosti utvrzení na šňůře vodění býti.

Způsobem tím bývají loveny někdy též koroptve, tetřívci, sluky, křepelky i divocí králíci, zejména v remizech, mytích...

Naháňku křídlovou lze počítati mezi nejobyčejnější způsoby pohyblivých honů na zajíce, při nž honci v řadě rozestavení natlačují zvěř střelcům po obou stranách (křídlech) postupujícím. Vedle všeobecných pravidel již uvedených platí tu zvláště ještě následující:

Křídlovou naháňku lze zařiditi v úplně souvislých, anebo jen částečně rolnickými pozemky přerušovaných lesinách, kde širší průseky nebo cesty podélně rozdělují honbiště v přiměřené leče. Honci, na užší straně takto oddělené leče rozestaveni, postupují stejně v řadě přímé. Střelci rozestaví se po obou stranách na průsekách a cestách i na úzkých pěšinkách (mezi honci) v leči upravených a nejméně na dostřel od sebe vzdálených. Na každém postranném průseku, tedy z obou stran leče, v řadě s honci, postupuje střelec, obvyklejvzácnejší host, protože tu bývá nejvíce stříleno. Před ním na dostřel jde druhý, pak třetí v téže vzdálenosti a tak dále, jak počet jich četný jest. Střelci,

stále v této vzdálenosti od sebe, postupují s honem a jdou při straně leče, by na průseku uvolněn byl výstřel. Záhodno bývá, by za střelcem s řadou honců jdoucím, ve vzdálenosti dostřelu, postupoval nejméně jeden zpáteční střelec, ježto mnohý zajíc skrze řadu honců se vrací. Když vše bylo řádně rozestaveno a povel řídicího zazněl, počne nahánka zvolna a pravidelně. Nikdo nesmí střílet do leče proti honcům. Jdou-li střelci hustě za sebou, střílejí pouze ku předu. Pes, který není dosti utvrzený, by u svého pána setrval, hudiž veden na šňůře a nesmí v leči pobíhati. Po daném znamení řídicího zastavuje se hon a teprve pak dále postupuje, až dotčený povel zazní. U konce leče zastaví se přední střelec, a za nim ostatní na obou křídlech. Honci vytlačí pak leč úplně až do konce, stále v řadě se střelci, kteří mezi nimi jdou na pěšinkách. Též mohou přednější z postranních střelců postoupnout z obou stran v před leče a tam zůstat na dostřel od sebe vzdálení, až honci leč vytlačí. Někdy rozestavují se tam střelci hned před začátkem nahánky, zvláště je-li počet jich četný, nebo i z jiné příčiny. Avšak má se to dříve ustanoviti a ohlásiti, aby pak po daném znamení střelci v leči nestříleli, když ku konci se přibližují. Obvyčejně tito se zastaví (asi ve vzdálenosti dvojího dostřelu od konce) a nechají leč vytlačit.

Nahánka křídlová nazývá se také honbou českou.

Polovačka kruhová čili *polní shůlka kolová* jest uzavřené ploužení, které se ve středu leče ukončuje. Jen polní leče hodí se pro tento hon, jenž poskytuje v pozdní jeseni zajímavé zábavy. Remizky, háječky a menší porostlinky při tom nepřekážejí. Avšak polovačka musí se velmi pravidelně a v úplném pořádku prováděti, vyžaduje zároveň mnoho opatrnosti.

Více nežli u kteréhokoli jiného způsobu honby jest u kruhové polovačky třeba určitého návrhu, dle rozsáhlosti a polohy lečí, dle počtu střelců a honců atd. Dva výpomocní myslivci nebo i hajní, kteří znají zevrubně honbiště, buďtež důkladně poučeni, jak daleko jednotlivé leče zabrány a kde uzavřeny budou. Tito vedou pak křídla. Při větší honbě bývá střed leče vyznačen barevným praporcem. Když pak střelci i honci sejdou se na místě rozchodu (na obvodu leče) a řídicí honby vše potřebné prohlásil a nařídil, upozorniv při tom střelce na znamení (zatroubení), po kterém do leče střílet se nesmí, ustanoví rozchod. Dle počtu přítomných určí se, kolik honců mezi střelci jíti má. Pak pošle řídicí nejprve oba zmíněné přední vůdce křidel po obvodu leče, jednoho v pravo a jednoho v levo, současně. Jakmile tito odejdou 20—50 kroků daleko, pošle se za každým jeden honec, za ním druhý . . . pak následuje střelec a opět honci, tak dlouho, až všichni se rozejdou. Ve stejných vzdálenostech za sebou postupují takto

střelci s honci na obvodu leče za předními vůdci. Když pak náčelníci obou křídel se sejdou, zatroubí řidici poprvé a střelci i honci ve stejných vzdálenostech od sebe, opustivše obvod leče, táhnou směrem do středu. Nedohlédne-li řidící honby na konec (uzavření) leče, třeba mu to zatroubením ohlásiti, když obě křídla se spojila. Kdyby počet střelců a honců nedostačoval na úplné uzavření leče, dá řidící zatroubením znamení, jakmile všichni rozesláni jsou. Pak postupují obě křídla dále po obvodu a jen střední oblouk do leče. Teprve až když v tomto postupu konečně kruh uzavřen jest, táhne se vše pak ku středu.

Nejdůležitější pravidlo při této honbě jest, aby všechny strany pravidelně, v kruhu postupovali, honci i střelci setrvali v stejných vzdálenostech od sebe, nenechávající díry (větší vzdálenost mezi sebou). Honci nesmějí zbytečně hulákat, zvláště blíží-li se zvěř. Volání: pozor! budiž zakázáno. Jen když by střelec nepozoroval zajíce vybíhajícího, může být upozorněn. Ustrašení ušáci v kruhu sevření pobíhají, měnice stále směr útěku, by unikli smrtícímu olovu.

Každý střelec má na vedlejší honce dohlížeti a je dle potřeby napomínati. Dokud je kruh velký, střílí se do leče, ale nikdy proti nedalekému obvodu kruhu. Že střílí se za kruhem zvěř, která skrze honce prorazila, rozumí se samo sebou. Na zajíce přes 80 kroků daleko stříletí bývá nejen marno ale i neslušno. Psi zůstávají stále u svých pánů, nebo buďtež vedeni na šňůře; ale nikdy nesmějí v leči pobíhati. — Řidící honu zatroubí podruhé, jakmile kruh tak se zúžil, že průměr jeho není přes dálku střelnou. Po tom znamení nesmí nikdo stříletí do leče. Zvěř nechá se vyběhnouti mezi honci a střílí se pak za obvodem kruhu. — Při každé takové polovačce bývá uloveno též více méně koroptví, které honbou vyplašeny nad střelci táhnou. Když konečně zúžilo se kolo ještě více, tu střelci se zastaví, honci se všech stran postoupí do středu a mnohý ustrašený ušák, který se tu přitlačil, vyskočí a utikaje z místa nebezpečí bývá od střelců hustě stojících často — chyben.

Ostatně jsou mnohá pravidla, při dřívějších způsobech honů uvedená, též u polovačky kruhové vhodná. Jediné jest připomenouti, že zvláště při pohyblivých honech každý střelec jest povinen starati se, by zastřelená zvěř nezůstávala ležeti.

Rozmanité shůňky zvěře pernaté. Vedle popsaného lovu v huštinách bývají jeřábci, sluky a někdy též mladí tetřívci střílení při shůňkách s honci nebo při ploužení . . . V pasekách, mytích, mlazinách, v polních hájích . . . předstoupí střelci v popředí neb i po stranách leče, a hustě rozestavení honci pravidelně nahánějí. Vyplašení jeřábci často před střelcem zahradují, je-li na blízku příhodný strom. Tu snadno rozeznati lze kohoutka od slípky, která budiž uše-

třena. Že tyto shůňky nebývají časté a provozují se dle zásad již popsaných při honbách podobných, není proto bližšího popisu potřebí. Totéž platí o ploužení, nahánkách křídlových a jiných způsobech honby, jimiž ptactvo loviti lze.

Častější bývají shůňky bažantů. K účelu honby té jsou v bažantnicích zřízeny průseky pro střelce. Bažant v řídkém obrostu často před honci ani nevytáhne a ubíhaje až ku střelci se přiblíží. Zastřelit ho na zemi nebylo by slušno. Aby tedy přinucen byl k vylétnutí, upravují se plůtky z chrastí nebo prutů. Střelci bývají rozešteni kolkolem anebo jen v popředí leče. Honci v řadě hustě rozešteni nahánějí pak, zvolna postupující. Též bývají v lečích, zejména v nižších mlazínách a v remizech, upraveny úzké pěšinky, po nichž někteří střelci v řadě s honci jdou a vylétlé bažanty střelí. Že bažant není příliš plachý a snadno přejíti se dá, mají honci pravidelně postupovati, a musí jich být více, nežli při jiných shůnkách, od nichž se ostatně tato v zařízení ani ve výkonech valně neliší.

Též při ploužení bývají bažanti loveni v remizech, mytích v nižších porostech... To se děje podobně, jako při lovu jiné zvěře. Že bažant často ubíhá až ku konci leče, a tu vytáhne, až když honci se blíží, jest záhodno v popředí leče několik střelců postaviti. Střelení bažantů jest snadné, jen když střelec se nepřekvapí a nechá jej vytáhnouti. Dokud se bažant vzhůru vznáší, není radno naň stříleti, protože jeho let jest nestejný a mylný. Postřelený, zejména křídlovaný, i když v ráně spadne, ubíhá rychle v mnohých oklikách, tak že pes lehce stopu jeho ztratí. Když dosti daleko uběhl, přitiskne se i v nepatrné křovině a nechá se střelci i psy přejíti. Chybený zapadá ve vzdálenosti asi trojího dostřelu a vyhnán opět vytáhne.

Polovačka na koroptve bývá odbývána v době letní, jakmile mladé koroptve patričně odrostly, a v jeseni, dokud zeměčata, řepy, otavy a j. nejsou sklizeny. Později pak sotva vydrží, jsouce čipernější a nenalézající vhodného úkrytu. Za jasného a tichého počasí nejlépe daří se lov. Ráno, dokud rosa ještě lpí na rostlinstvu, nebo když blíží se večer, nevydrží koroptve tak dobře, jako když slunce za poledne vysoko na obloze září. Jestliže déšť ovládl rostlinstvo, zdržují se obyčejně na strništích a teprve, když slunce osuší nať zeměčat a lupeny řepy, přetahují na role, kde tyto rostliny poskytují jim oblíbeného útulku.

Vyevičený pes, hledaje proti větru, navětrí koroptve dosti daleko. Blíží se k nim obezřele a nedaleko je pak pevně staví. Střelci postupují zvolna za ním. Nevytáhnou-li koroptve před zarážejícím psem, pobídne ho myslivec slovy — „dál — vpřed“ a do vylétlých střelí asi 20 až 30 kroků daleko. Pes ať hledá krátce (až na 50 kroků)

před střelci. Střelené koroptve přinese ohař na vybidnutí. Každý střelec pozorujž, kam koroptve táhnou a kde zapadnou, by je tam opět vyhledal. Zalétnou-li příliš daleko, nebo přes hranice honbiště, vyhledá se jiné hejno. Když se koroptve rozrazí (rozlétnou jednotlivě nebo po několika, směrem rozličným), vydrží pak dosti blízko.

Takto lovívá myslivce jednotlivý a i četnější společnost střelců. Súčastňuje-li se při polovačce takové více střelců, nechť jdou asi 20 kroků od sebe vzdálení, v přímé čáře, by tak volně a bez nebezpečí mohli se střeleti. Pole příliš široké vezme se na vícekráté, ale vždy proti větru. Je-li tu více ohařů, ať nehledají společně, nýbrž každý na jiném poli, jsa jeden od druhého oddělen.

Nejlépe provozuje se oblíbená polovačka na koroptve, když dva až tři střelci s utvrzeným ohařem loví. Je-li společnost četnější, ať rozejde se na rozličná pole. Každá taková družina asi tři střelců mējž svého ohaře, jehož pán jde ve středu, dle potřeby napomínaje ho, by hledal v pravo a v levo.

Při větší honbě, zvláště v honbišti kopcovitém, záhodno na některé návrší postavití spolehlivého pozorovatele (obyčejně hajného), který pak hlásí, kam koroptve zapadly.

Někdy stavíme tenátka v polích mezi zemčata, řepu... a když pak koroptve běží, mnohá se chytí a která vytáhne, bývá střelena.

Aby usnadněno bylo vyhledání koroptví, zvláště súčastní-li se při polovačce nějaký vzácnější střelec, vycházejí myslivci za svitání na posluchy. Tím přezvědí, kde koroptve jsou. Někdy však po posluchách a před počátkem honby přetáhnou na jiné pole, zvláště byly-li vyplašeny nebo nějak znepokojeny. Záleží-li tedy na zjištění, kde koroptve budou nalezeny, má po posluchách zůstatí na blízku někdo, který pak ohlásí, zdali a kam které hejno přetáhlo. Pro slavnější hon shání se hejna koroptví z okolí tam, kde odbyván býti má.

Zkušeni myslivci snaží se nejprve odstřelíti starého kohouta, který nejpozornějším jest a hejno v tahu daleko zavádí.

Poranění koroptve pozná se dle jistých známek. Smrtelně střelená klesne v ráně, přitáhne křídla k tělu a spadne přímo k zemi, kde křídloma potřepává, nebo táhne s hejnem, ale nedaleko, křídloma skoro ani nepohybující, až pak mrtva spadne. Letí-li přímo vzhůru, jest střelena do hlavičky, a spadne brzy; na měkko střelená spustí stojáčky svisle a podobně nechá jeden neb oba stojáčky viseti, je-li v nich raněna a ta neletí daleko; křídlovaná spadne v ráně, ale na zemi rychle utíká.

Popsaných tuto hlavních způsobů honů použití lze i při rozličné jiné zvěři užitečné dle toho, jak který kde vhodným jest.

Záhodno jest zmíniti se ještě o nahánění lišek.

Liščí hon v lese. Ačkoliv i při této honbě platí namnoze pravidla při honbách podobných již uvedená, přece třeba vytknouti zde ještě některé zvláštnosti. — V zimě bývá liška na obnově lehce v některé leči a příčině zjištěna. Tu lze ji obklíčiti zradidly, což zvláště při nedostatečném počtu střelců jest velmi výhodno. Ostatně podaří se někdy i v létě uloviti lišku v příhodné huštině, kde tato oblíbeného útulku si vyhledává a přes den si hoví.

Nahánění koná se honci nebo psy. Střelci obstoupí leč v největší tichosti. Není-li jich tolik, aby mohli leč kolkolem obklíčiti, postaví se na nejdůležitější místa v dobrém větru, jak v popředí tak na stranách, a kudy by snad liška mohla uniknouti, tam zavede se některý honec, který musí tu stále hulákat a poskakovat, jakmile nahánka počne a dokud trvá. Tiše rozestavení honci vytrvají klidně na vykázaných místech, dokud nezazní povel k nahánění. Do té doby nesmějí přecházet ani mezi sebou hovořit. Po daném znamení zůstanou ještě chvílku na místě, ale hulákají a hřmoti všemožně. Tím vyburcují lišku z klidného odpočinku, která v leči přecházejíc pozoruje, odkud hluk zaznívá. Když pak postupují stejně a zvolna ku předu, táhne liška před nimi tam, kde je ticho, a kde ji myslivec očekává.

Těž honívá se tím způsobem, že zůstanou honci v pozadí leče a po stranách, kde střelci nejsou a stále hlasitě se ozývají. Jeden honec anebo hajný jde po nejposlednější stopě do leče. Tam ji sleduje stále a při tom napodobuje hlas psa. Liška, tím vypuzená z lože, přechází v leči, až konečně některému střelci vběhne na ránu.

Není-li liška na obnově neb i jinak zjištěna a zvláště jsou-li na blízku ještě jiné leče, kde by liška mohla býti ulovena, nesmějí honci při nahánění hulákat, aby jí z vedlejší leče nevyplašili. Pravidelně jdouce poklepávají jen na stromy, mezi sebou hovoříce, pohvizdujíce . . . Bývá to nejvíce za jasných letních dnů, kdy lišky v huštinách zalehají a tu při nahánění mnohá svůj loupeživý život skončí.

Střelci co možno nejvíce v zákrytu, mají tiše a bez nejmenšího pohybu, bedlivě pozorovati, kdy šelma se objeví. Ona přichází velmi opatrně a ostražitě. K výstřelu připravený střelec očekává klidně, až se liška přiblíží. Nesmí ji kvapným přiložením pušky k lci zaplašit, ale musí být dříve připraven, nežli to ona zpozorovati může, — sice mžikem zmizí. Kdyby se snad někdy opozdil, potom ať vyčká, až liška více do planiny vyjde a ve skoku zmizeti nemůže.

Používá-li se pes k nahánění lišky, děje se vše skoro tak, jak to při podobné honbě na zajíce bylo popsáno. — Vydávání psa ohlašuje střelci, stále k výstřelu připravenému, blíží-li nebo vzdaluje-li se liška, která mnohdy svého stíhatele daleko za sebou nechává.

Střelená liška budiž zabezpečena, není-li patrně znáti, že rána ji smrtelně zastihla. Buď nešetíme druhou ránu, neb uchopivše ji a ohánku mrštíme několikrát hlavou její o kámen anebo strom. Mnohá zdánlivě mrtvá oživla a uprchla.

Vodní honby

liši se valně od ostatních, avšak mnohá již uvedená pravidla i při těchto často platí. Zvláštní opatrnosti jest tu při střelbě potřebí, ježto broky od hladiny vodní i různým směrem se odrážejí. Při nahánění nelze tak pravidelně postupovati mezi rákosím a vodním rostlinstvem jako na suchu, a honci nebývají snad nikdy v přímé řadě. Střelci musí si tedy velmi přísně všimati směru, v němž by soused-střelec neb některý honec anebo hledající pes mohl býti ohrožen.

Při vodních honbách dříve užívané pušky t. zv. kachnice, rybníčnice atd., v novější době snad nikde se již neupotřebují. Záhodný, ba nutný při těchto honbách jest pes, který je důkladně vyčvičen přinášeti zvěř zastřelenou a vyhledávati postřelenou.

Honba divokých husí. Četnější společnost střelců bavivá se lovem divokých husí na jezerech anebo na rybnících, které jsou zarostlé rákosím a palaším. Při letním vedru, za jasných dnů ve druhé polovici měsíce června, lov tento nejlépe se vydaří.

Pozorováním nechť vyzkoumá se především nejvhodnější doba, kdy mladé husy jsou již vyvinuty, ale v letu ještě nevznášejí se vysoko. K účelu honby prosekány jsou v rákosí a palaši asi 2—25 m široké ulice, u nichž na břehu, co možno v úkrytu a v dobrém větru, postaví se střelci. Honci neb i psi probrouzdají malé leče mezi zmíněnými ulicemi, na něž husy vytlačují. Staré husy, provázející svou rodinu, z opatrnosti často dříve v průseku se rozhlížejí, nežli z rákosí vyplovou. Zpozorují-li cosi podezřelého, vrátí se zpět, anebo přeplovou pod vodou. Mláďata pak nevyplují, nýbrž zůstanou v rákosí. Proto třeba připravit se k výstřelu, jakmile rákosí pohybem prozrazuje, že husy se blíží. Tíše a bez pohybu má pak myslivec vytrvati, dokud se mu žádoucího úlovku na ránu nedostane. Je-li jezero nebo rybník větší, stávají myslivci na loďkách i dále od břehu. Někde jsou upraveny umělé ostrůvky, křovím porostlé, poskytující při honbě jako při čekání vhodných stanovišť střelcům.

Poněkud podobně jako lov v huštinách provozuje se též honba divokých husí na vodách jezerních, rybníčních i na řekách a větších potocích v rákosí a palaši. Střelci brouzdají se na zmíněných prosekávaných ulicích anebo plují na loďkách co možno tíše, a někteří

na břehách postupují nebo rozestavení jsou. Psi, vyhledávající husy a kachny v rákosí a palaši, nahánějí je na ránu.

Honba divokých kachen bývá rozličná dle zvláštností vodních honbišť (rybníků...). Nejčastěji rozestaví se střelci na břehách anebo na umělých ostrůvkách, kudy táhnou obyčejně kachny, které honci nebo psi z rákosí vyhánějí. Kde je více rybníků nedaleko od sebe a jsou-li mezi nimi nebo v okolí remízy, porostliny a hájky, zřizují se na příhodných místech záštity na dostřel jedna od druhé, z nichž střelci přetahující kachny střilejí. Zjistí se tedy nejprve směr tahu, a pak opakuje se přehánění kachen z jednoho rybníka na druhý i několikráte.

Na větších rybnících a na jezerech plují střelci na loďkách v průsekách mezi rákosím, jako při honbě na divoké husy. Honci nebo psi od protější strany nahánějí a kachny bývají v letu stříleny. Někdy i jednotlivý myslivec brouzdá se mezi rákosím se svým psem a střílí vyhnané kachny, což neliší se valně od lovu v huštinách.

Střelení mladých kachen, když vyhnané honci nebo psy z rákosí na prosekané ulice vyplují, děje se v první polovici měsíce července tímž způsobem jako u mladých husí.

Aby myslivec mohl se přiblížit k divokým kachnám, na rybníce nebo řece, používá buď štítu neb otepi palachu. Umělý tento zákryt nese před sebou a postupuje přímo ku břehu. Někdy bývá též takto zakryta loďka, na níž co možno tiše připluje se ku kachnám na dostřel. Přiblížení takové zdaří se nejspíše v jarní době, zapadají-li kachny na rozvodněné řeky s porostlými břehy.

Podobně jako divoké husy nebo kachny bývá uloveno i rozmanité jiné ptactvo vodní.

Ve vyšších travinách a v rákosí u břehů vod zdržují se v létě a v jeseni sluky otavní, které při počasí příznivém poskytují zajímavé honby. Střelec kráčí pozvolna v dobrém větru na okraji vod a ohař vyhledává otavnice asi jako při lovu v huštinách. Nejprůhodnější je k tomu doba polední, protože tenkrát ptactvo to nejlépe vydrží. Střelec nesmí se překvapit a snad předčasně vystřelit, dokud otavnice vznáší se klikatě do výše, ale musí vyčkat, až když pak rovným směrem táhne.

Ku konci stručného pojednání o vodních honbách dlužno zmíniti se ještě o lovu vyder. Byla-li zjištěna vydra v tekoucí vodě, která neproudí, rozestaví se myslivci na břehu u mělčin, a psi k tomu vyučivení (nejčastěji ohaři, jamníci nebo skyeterriři) pustí se do vody. Mimo to několik honců šfouchá do děr ve břehu. Tak vyhledaná a vyplašená vydra objeví se pak tu neb onde, ale musí rychle býti střelena, ježto mžikem opět zmizí, zpozoruje-li nebezpečí.

Honba parforsní.

Více sportem nežli pravou honbou je pronásledování jednotlivého kusu zvěře jelení, daňčí, srnčí, černé nebo lišek, zajíců a j. tak dlouho, až unavením klesne, nebo psy staven, zárazem, střelnou ranou aneb jinak usmrcen bývá. Zvíře k tomu účelu lapené (nejčastěji v oboře), a ve zvláštní bedně na určené místo přivezené, vypustí se tu k pronásledování; lišky a zajíci vyhledají se v honbišti. Někde jelen i ve volnosti bývá vyhledán vodičem. Děje se to obyčejně v době jesenní, a území pro tuto honbu musí býti příhodno jízdě koňmo, a jen s lehkce překonatelnými překážkami. Za zvířetem vypustí se láje psů. Četná společnost lovců, nejčastěji ve starofrancouzském obleku, následuje pak láji koňmo. Počátek honu oslavuje se troubením zvláštní fanfáry na lesnice. Když zvíře delším pronásledováním již poněkud umdleno jest, dělá různé zaskoky tak, že psi stopu jeho ztrácejí. Objezdník (piqueur) musí je zastavovati a nově na stopu uváděti. Psář (Huntsman) a holotové (Whipperins) jsou stále u psů. Rozptyluje-li se láje, budiž zastavena. Sledování zvířete ohlašuje se troubením fanfáry dobrého honu. Bylo-li zvíře uhnáno tak, že klesne neb ode psů staveno jest, což „Halali“ se zove, shromáždí se lovci u něho. Některý je buď dostřeli, nebo zárazem usmrtí. Ostatní lovci povytáhnou při tom tesáky z pochvy, svléknou rukavici z pravé ruky a zvolají: „Halali!“ Zatroubením fanfáry „Halali“ a pak po dokonání zvířete, „la mort“, oslaví se dokončení honby.

Uštvané a usmrcené zvíře rozruší se na místě. Mezi tím časem musí láje stranou ležeti. Pak postaví objezdník před ni hlavu jelena i s parohy. Psi vstanouce vydávají, při čemž troubí se „curée“; potom obdrží kusy zvěřiny pro ně určené, tak zvaný zákus. Lovci ozdobí pak klobouky své zelenými větvíčkami, připouh běhy jelena k sedlům a za hlučného troubení vracejí se z lovu.

Po stručném popisu nejdůležitějších honů našich zbývá nám jen ještě zmíniti se o některých méně obyčejných honech.

Střilení zajíců u zradidel. V noci zavěsí se tiše zradidla asi 10—15 kroků od okraje lesa na planině a ponechá se v každých 100—200 krocích volná mezera, asi 30—40 kroků široká. Jakmile se počne rozednívati, vracejí se zajíci do lesa a běžíce vedle zradidel přijdou tak na ránu střelcům u zmíněných mezer čekajícím. Při tom ovšem třeba též přihlížeti k dobrému větru.

Často i liška se ošidí a na ránu přiběhne.

Lov králíků s vretkou. Ulovení králíků bývá znesnadněno tím, že zalézají do podzemních brlohů svých. Proto myslivci používají

vret, které je z podzemí vyhánějí. U východů bývají políčeny měchy lapací, anebo čekají tu myslivci a vyběhlé králíky střílejí.

Hon dropů a zoravů. Uloviti některého z toho ptactva podaří se mnohdy, když tiše, skrytě a co možno nepozorovaně přiblíží se myslivec k nim na dostřel. Buď poskytuje místo, kde ono ptactvo zapadlo, výhodné příležitosti samo, nebo použije se k tomu štítu. Mimo to bývají stříleni mladí dropi nebo zoravi, pokud nejsou úplně zrostlí, na polích před ohařem, který je z osení vyhání.

Střílení přivábených jeřábků. Kde toto ptactvo četněji se zdržuje, přivolávají je myslivci zvláštními pišťalkami. Tím přivábění jeřábci sedají na větve stromů, kde je snadno stříleti lze. Nejvhodnější doba k této honbě jest jasný příjemný den jesenní. Střelec poněkud v úkrytu za stromem anebo keřem stojící změní stanoviště své, jakmile jeřábka zastřelil, a odejde dále a tam, připraviv se k výstřelu, vábení opakuje. Tak podaří se mnohdy i jednotlivému střelci uloviti několik jeřábků při jediné vycházce.

Jsou sice ještě mnohé jiné způsoby honby a lovu zvěře, o nichž proto zde zmínka se neděje, že jen výmínečně bývají provozovány. Avšak z popisu nejdůležitějších a nejobyčejnějších bonů a lovů a pak z přírodopisu jednotlivé zvěře může snadno každý nabyti potřebného návodu a poučení. Často stane se, že myslivec uloví některou jak užitečnou tak škodnou zvěř skoro nahodile, procházeje honbiště opatrně, tiše a jsa obratný ve střelbě, avšak to více jen náhodě přičísti lze.

Chytání čili lapání zvěře.

Od pradávna loví myslivci rozličnou zvěř vazbou, lapáky, železy...

Lapání srstnaté zvěře užitečné mívá nejčastěji za účel, aby byla jinam převezena, a tu buď k založení kmenného stavu, nebo k honbě sloužila. Jestli to vždy více prací nežli zábavou mysliveckou.

Lapání zvěře jelení, daňčí a srnčí. Nejprve má se v leči zjistit ona zvěř, kterou lapiti jest, což stává se s vodičem. Leč obklíčme pak uzavíradly nebo zradidly a v ní na širším průseku, příležité holině nebo ve výběhu postavíme tenata. Vždy bývá výhodnější, když upravíme asi 120 kroků široký a 200 kroků dlouhý výběh, k němuž uzavíradla z obou stran leč zůžují, a tu příčně tenata postavíme. Po takové přípravě počne shánění zvěře k tenatům, ale nikdy mnoho kusů současně. Možno-li, budiž vždy ten kus, který lapen býti má, dříve od ostatní zvěře oddělen a samotný do sítí naháněn. Jakmile zvěř v běhu do tenat vpadne, tu nechť několik obratných a silných pomocníků hbitě přiskočí a uchopivše zvíře za parohy nebo slechy, drží hlavu jeho

k zemi sehnoutou. Je-li bujné nebo zpuštěné, sepnou mu běhy řemenem. Na růžce parohů uváže se silný provaz; zvíři holé upevní se na slechy. Opatrně a co možno rychle budiž zvíře ze sítě vypleteno a uzavřeno do připravené bedny. Tu pak sejmou se řemeny i provazy a zvíře nechá se volné. Převezení staniž se rychle. Trvá-li cesta déle, zakládá se seno, ovoce, řepa za jesle v bedně upravené a začasťe dává se voda k napájení.

Slabší zvěr daňčí, jakož i holá snadněji lapena a dopravena bývá nežli silní jeleni a daňci. Srnčí zvěr, při vrozené plachosti i něžnější povaze a křehčím ústrojí, velmi obtížně se lapá a dopravuje.

Lapání černé zvěře provádí se podobně jako jelenů. Do tenat vpadlé zvíře uchopí dva silní pomocníci za zadní běhy a nadzvednou do výše, jiní dva chopí je za slechy a drží pevně. Zvíře pak opatrně z vazby vypletené, vpraví se do uchystané bedny. Pohodlnější jest lapání této zvěře do jatek. Jsou to malé pevné ohrady v oboře, do nichž zvěr dříve zásypem lákána vcházeti si zvykne. Vchod uzavírají padací dvěře, které buď naličené samy zapadnou, nebo bývají šňůrou z úkrytu zavřeny. Když vyhlídnutý kus byl v jatce uzavřen, přistavíme bednu k ohradě, kde potřebný otvor připraven, ale prozatím zahrazen jest. Pak otevřeme tento východ a necháme tak zvíře do bedny vběhnouti nebo je tam veženeme a uzavřeme.

Lapání zajíců. V leči, nejčastěji v polích, kde zajíci se zdržují, obklíčíme je uzavíradly, ponechajíce výběh, na který příčně tenata postavíme. Ta musí být dosti chobotnatá a tak zavěšena, aby snadně s vrubu spadla, jinak vběhlý zajíc zpět odskočí. Zajíce lapené uchopíme za slechy, opatrně vypleteme, do připravených beden uzavřeme a na určené místo dopravíme. Trvá-li doprava více dní, dáme jim alespoň jednou za den jetel a zeli.

Týmž způsobem lapáme též králíky. Avšak častěji chytáme je do měchů za pomoci vřety. Před výběhy z brlohů napneme měch tak, aby králík, vřetou hnáný, musel do něho skočiti. Okraje jeho připícháme na obvod výběhu dřevěnými kolíčky, nepříliš pevně, aby se volně vytáhly, jakmile králík do měchu vběhne. Sdrhovací tětívu uvážeme na kolík pevně do země zaražený, nebo na kořen některého stromu. Když takto všechny východy z brlohu jsou zalíčeny, vpustíme do něho vřetu, a za nedlouho vyhnání králíci vběhnou do měchu, kdež sdrhnutím otvoru se lapí.

Chytání bažantů. Obvykle chytáváme bažanty v zásypu pod rámy. V malé budce, asi 10 kroků od zásypu poněkud v úkrytu zřízené, číhá myslivec a čeká, až žádoucí počet bažantů pod síť se nalézá. Pak podrhne podstavec a síť bažanty přikryje. Opatrně vybrané odnáší v pytli do komory pro přezimování, — k „odvodu“

určené zapeří. Někdy pouštějí se někteří lapení bažanti, ponejvíce slípky, které mají přes zimu v bažantnici zůstat. Jde-li o zapeření jen několika kohoutů, budme opatrní, aby snad některá slípka nebyla spadlým rámem usmrcena. Dejme tedy zrní do prostřed pod síť, aby se tak bažanti více v středu shromažďovali. Též záhodno jest dříve, nežli rám strhneme, všimnouti si, není-li některý bažant na blízku, který by vyplašen, pak po delší čas zásypu se vyhýbal.

Vybravše chycené bažanty, musíme rám opět podstaviti, při sebrati a vůbec vše tak upravití, by jiní, později sem přišli bažanti nepozorovali nic neobyčejného nebo podezřelého.

Chytání bažantů do tenat, rukávníků a pod příkrajník děje se tak jako lapání koroptví vazbou přiměřeně upravenou; není to však, vyjma zvláštní případy, v bažantnicích obyčejno.

Chytání koroptví. Z veškeré zvěře užitečné nejvíce koroptve bývají do vazby lapány způsobem rozmanitým.

Chytání do náhonce provozuje se v pozdní jeseni, dokud sníh nepadá, při klidném bezvětrném počasí na večer, nebo za mlhavého dne. Koroptve, které jiné vazbě se vyhýbají, často bravě do náhonce zapadají. Ten postaví se v polích rovných, kde koroptve přetahují. Známo jest, že nejraději táhnou proti větru nebo k remízům a nízkým porostlinám. — Na vyhlídnuté místo dopravíme náhonce se vším příslušenstvím a rozložený rozestřeme do délky, jak postaven býti má. U jednoho konce položíme sošku po celé šířce náhonce tak, aby hlavice její k hořejší těživě dosahovala, druhou slabší položíme též tak ve přiměřené vzdálenosti, pak opět silnější (třetí) atd. až ku konci náhonce. Sošky buď zapouštíme do děr, které jsmě průbojem udělali, neb upevňujeme je jen větrnicemi, zvláště je-li povětrí tiché a náhonce postaven ve přímé čáře. Zapustivše hořejší tětívu do hlavice silnějších sošek (někdy se tu i uvazuje), zvedneme vždy dvě současně a postavíme do upravených děr, kde je dle potřeby zapěchujeme. Když tyto i s vazbou jsou postaveny, zavěsíme tětívu také na hořejší vruby slabších sošek, podstrčivše je ze předu pod ní, a zastrčíme je též do připravených děr. Pak připevníme a napneme větrnice. Dolení tětívu zavěsíme do dolejších vrubů sošek volně tak, aby náhonce u země dvojité složen byl a takřka pytel tvořil; strana otevřená budiž na oné straně, ze které chceme koroptve sháněti. Jádru náhonce musí být volné, nenapnuté, poněvadž někdy prudce letící hejno koroptví napnuté jádro snadněji prorazí. Náhonce budiž postavován co možno tiše a rychle, beze všeho hluku. Jedni dělníci rozprostírají náhonce, druzí roznášejí sošky, dělají díry do země, upevňují kuličky pro větrnice, zavrtávají hlavní vrtáky do země (na začátku a konci), a myslivecký zřízenec rozstavuje honce na jich místa a určuje jim směr chůze. U postave-

ného náhonce položí se na každém konci neb i uprostřed, nějaký obratný honec, nebo hajný těsně k zemi. Myslivci se svými ohaři přidají se k honcům, tak aby přehlédli celý lov, a s nimi volně shánějí koroptve ze značnější rozlohy ku náhonci. Shánění koroptví má se dít tiše, honci si buď pohvizdují, nebo mezi sebou polohlasitě hovoří, přibližující se náhonci zvolna tak, aby za nastávajícího soumraku byly koroptve dohnány asi na 50—80 kroků před náhonce. Blíže přihnáné někdy náhonce podběhnou. Na dané znamení postupuje se pak rychle anebo se i běží. Avšak skoro pokaždé musí se jinak a jinak pracovat. Jakmile někdy některé hejno dříve do náhonce zapadlo, zůstanou honci státí, a ti, kteří u náhonce leží, převrhnou rychle slabší sošku a pak i vedlejší silnější u toho místa, kde koroptve chyceny jsou, vyberou je opatrně z vazby a postaví náhonce opět jako dříve. Dokud se to nestalo, nesmí se dále nahánět. Teprve po daném znamení pokračuje se v nahánění opět týmž způsobem. Jestliže koroptve vyletely teprve, když jsou honci již na blízkou, tu musejí hned po zvývednutí jich rychle pospíšet k náhonci, zvláště je-li před ním ještě jiné hejno, které by se jistě poplašilo a do něj nezapadlo.

Chytání do náhonce a zvláště jeho stavění vyžaduje práci dosti namahavou a dlouhou, i spojeno jest se značnějšími výlohami, protože k tomu více lidí a příprav potřebí jest. Za to však bývá práce ta často nejlepším výsledkem odměněna.

Obyčejnější jest způsob chytání koroptví do rukávniku. V jeseni při tiché povětrnosti postavíme ráno rukávnik do remízu, nižší porostliny, neb i do země s vyšší natí, do zelníště a pod., kam zvývednuté hejno obyčejně zapadá. V rolich třeba rukávnik tak položit, aby hnané koroptve mohly brázdou do něho běžeti. Vůbec budí při tom vždy přihlíženo ku směru, kterým tato číperná zvěř nejlépe hnána býti může a kterým nejspíše ubíhá. Záhodno jest vazbu, zejména bludník haluzkami nebo natí země poněkud zakrýti. Rukávnik stavíme v největší tichosti, zvláště jsou-li koroptve již v leči anebo na blízkou. Jestliže tu nejsou, seženeme je z okolí s ohařem a dvěma nebo více honci. Když se to stalo, natlačujeme je do bludníku. V rolich používáme k tomu štitu, s nímž postupujeme opatrně a zvolna ku předu. Při tom pohvizdováním a napodobením bečení dobytčího snažíme se přimět koroptve do běhu. V remízích, porostlinách a pod., postupují dva obratnější honci nebo hajní, přiměřeně vzdálení od rukávniku, po obou stranách (křídlech) leče a myslivce s jedním anebo více pomocníky natlačují mezi nimi, zůstávající poněkud pozadu. Všichni tito přikrčují se k zemi a dle potřeby i lezou zvolna po kolenou, skrývajíce se za křoví a hustší stromky, napodobují při tom hlas pasoucích se ovcí, pohvizdují si jako pasáci a zvoní jako stádo a po-

dobně. Koroptve před nimi nevytáhnou, nýbrž ubíhají až do bludníku. Naháněči na křídlech, přiblíživše se až ku zábradlům, postupují pak vedle nich. Když všichni jsou až u bludníku a některý zpozoruje, že koroptve již za můstkem nebo záběhem se octly, dá znamení a druhí přikvápí rychle k lapeným. Nejprve zamezí jim vracení, převážou bludník a pak je vyberou uvolnivše navlečená oka na konci. Způsobem tímto bývá celé hejno najednou lapeno, a z toho má se vypustit stará a jedna nebo více mladých slípek pro plemeno, jestliže ostatní mají býti zapeřeny. Chytáme-li však koroptve ku přezimování v koroptvárnách, vybereme je všechny opatrně a v pytlech je odneseme. Kdyby snad náhodou dvě hejna koroptví v leči se nalézala, chytíme nejprve jedno, a jakmile zpozorujeme, že by v bludníku se nalézalo, pospěšme jej vybrat. Sotva kdy podařilo by se vehnat a chytit do rukávniku koroptve, které již jednou jinými, v bludníku se třepajícími vyplašeny jsouce, před nebesami vytáhly. Též hledíme tomu zabránit, aby do bludníku nevběhl zajíc, který by pak koroptve poplašil.

Chytání do tenátek bývá zvlášť zajímavým tenkrát, když koroptve současně střílíme. Nejprůhodnější doba k tomu lovu jest pozdní léto nebo jeseň za teplé a tiché povětrnosti. V klikaté čáře nebo jako bludiště, postavíme tenátka do remízků, mlazin, do vyšší natě zemčat, řepy a pod., kde jsou alespoň poněkud skryty. Pak seženeme koroptve na zalícenou plochu, jako když chceme chytati do rukávniku. Kdyby však koroptve nalézaly se již na poli nebo v remízku, postavíme tenátka v největší tichosti tam, kam nejspíše odbíhají nebo hnány býti mohou. Pozvolným přecházením za nimi snažíme se vehnati je do tenat. Výhodno jest, když podaří se dříve hejno střelbou neb jakkoliv rozraziti. Jednotlivé koroptve pak svolávajíce se, rychle pobíhají a snáze, beze všeho nahánění se chytnou. Při tom lze též použití vábníčky. Často přecházejí myslivci zvolna po zalíceném roli, v remízu . . . , kam koroptve zapadly, a je-li hejno rozraženo, bývá pak lov velmi zajímavý. Ubíhající koroptve se chytají a po vylétlých bývá stříleno.

Vyplétání koroptví z tenátek jest dosti obtížno, a děj se tím opatrněji, jestliže ptáci určeni jsou ku přezimování nebo vůbec živi zůstati mají.

Podobně mohou býti též chytáni mladí tetřivci.

V zimě, kdy koroptve na prometené zásypy navnaděny jsou, chytáváme je při tichém počasí do vlčku. Postavivše tuto vazbu na zásyp z rána nebo k večeru, nasypeme něco zrní před záběhy i do nich, ale nejvíce uvnitř. Koroptve v obyčejné době přitáhnou k zásypu a zobajíce zrní, vběhnou až do vnitřku vazby, odkud se opatrně vyberou. Záhodno jest stavěti vlček tam, kde by od myslivny nebo ně-

kterého stavení neb vhodného úkrytu mohl býti viděn. Jakmile koroptve jsou lapeny, mají se brzy vybrati. Kdyby tam déle zůstaly, dorážejí na ně dravci se zvláštní zálibou.

Též skloncem bývají koroptve chytány na prometených zásepech, kam dříve byly navnaděny.

V pozdní době letní, za jasných a teplých dnů, lze chytati koroptve pod příkrajník. Jsou-li zjištěny v jeteli, ve vyšší travě luční neb i na některém poli k tomu vhodném a drží-li dosti dobře, přetáhneme je příkrajníkem. Nejlépe daří se lov tento v čase poledního. Někdy utvrzený ohař vyhledává hejna a bývá pak i s nimi závlačem přikryt. Též používá se při tom vycvičený dravec. Krouží-li tento nad polem, přitlačují se koroptve k zemi a spíše vydrží. I v pozdější době chytati lze koroptve příkrajníkem, avšak jen pozdě večer anebo časné ráno. V zimě zdaří se často tento lov, když koroptve v sněhu sedávají.

Příkrajníku používají nejčastěji pytláci, chytající koroptve v noci, což zove se pytláčením s noční sítí.

Chytání křepelk do tenátek a pod příkrajník děje se podobně jako chytání koroptví. Kde křepelky tlukou svých „pět peněz“, tu nedaleko postavíme tenátka ve vši tichosti a za nimi pak přiměřeně vzdálení, vábníčkou napodobíme hlas samičky. Křepeláček běžící po hlase tom chytí se do tenátek. Je-li tráva neb obilí vlhké, neběží v něm, ale vytáhne a letí k místu, kde doufá družku naléztí, a proto volme k tomu vždy počasi sušší a pozdější dobu denní, kdy rosa oschla. Avšak lov tento koná se obvykle jen za účelem chycení jednotlivé křepelky do klece, protože toto ptactvo nebývá dosti četné. Je-li někde více křepelk, tak že by chytání jich poskytovalo dostatečného úlovku, užíváme k tomu častěji příkrajníku. Křepelky zvláštěními psy vyhledané ve travě luční a pod hrsfmi požatého obilí, bývají příkrajníkem přiklopeny.

Podobně bývají též pod příkrajník chytány sluky otavní, kde četněji při jesenním tahu zapadají.

Vodní ptactvo, zvláště divoké kachny, lze též do rukávniku chytati, zčásti mladé kachny v pobřežních travinách, natlačují-li se pozvolna krátce hledajícím ohařem anebo honci. Málokdy jen chytají se divoké kachny do tenátek. Kde v značnějším množství se zdržují, chytají se ve zvláštním, schvalně upraveném lovišti, v lučinatém údolí, nedaleko větších vod. Loviště takové zaujímá 1·5—2 hektary půdy. Uprostřed jest čtvercovitý vodojem 0·5—0·7 hektaru velký; z jeho koutů vybíhají strouhy (kanály) obloukovitě zahnuté, 30—40 m dlouhé, v předu asi 6 m a u konce asi 1 m široké. Voda zatápí je asi do prostřed, a v předu bývá hlubina 1—1·3 m. Průtoky ty pokryty jsou sítí z počátku též velmi širokou a ku konci se úžící, která končí

bludníkem podobným onomu při rukávniku. Síť jest nad vodou jako klenba přepnutá. Pomocí ochočených kachen, vycvičených psů a rozličných štítů, vábení a sháněné kachny lapí se v bludníku. Tento lov kachen, u nás méně obvyklý, spojen jest se značnými výlohami a vyžaduje rozsáhlé úpravy loviště. Rovněž méně obyčejné u nás jest chytání divokých kachen do sítí humenečních anebo na udice zabalené ve střívka nebo pod, plovoucí na bladině vodní, při čemž druhý konec šňůry uvázan jest na kůlu ve břehu zaraženém.

Chytání divokých husí do želez. Jako při lapání škodné zvěře, položena jsou železa (nejčastěji dénková), přikrytá drobnějším rákosím, palaším . . . , na břehu vod, a několik řízků mrkve nebo lupenů zelných, salátů a pod. slouží za vnađu. Takto lze snadno některou husu lapit, avšak hejno po delší čas nevrací se tam, odkud poplašené odtáhlo, lapenou družku tam zanechajíc.

Chytání vodního ptactva vůbec v české myslivosti méně jest obvyklé nežli ptactva jiného.

Jeřábky a sluky do plůtek chytají se dosud namnoze a bývá to leckde i vydatný způsob lovu. Avšak chytáním takovým trpí velice kmenný stav této zvěře a zejména jeřábci mohou býti i úplně vyplnění. Plůtky v lesinách, kde ptactvo ono se zdržuje, upravujeme tak, že prometeme asi 0·5—1 *m* širokou cestu klikatou a u jedné strany smetené listí, jehličí, klesti . . . jaksi ve hrázku nahromadíme. V této hrázce necháme vždy ve vzdálenosti 10—15 kroků mezery, a tu poličíme žlíněná oka. Od mezer těchto prometeme poboční cesty jen asi 2—3 *m* dlouhé a do hlavní v pravém úhlu ústící. Též lze střídavě na druhé straně hlavní cesty oka klásti, kde též poboční cesty jsou prometeny. Avšak musíme tu po obou stranách ok upravit nedlouhé hrázky z klestí. Na hlavní cestce, asi uprostřed mezi postranními, poličíme oka příčně. Oka buďtež vždy tak kladena, by pták se jim nevyhnul a proto má jak u příčných na hlavní cestce, tak u postranních, nahromaděné klesti, zapíchané haluzky, shrabané listí a jehličí . . . z obou stran jakési zahrazení tvořiti. Jeřábci a sluky pobíhají rádi po těchto prometených cestkách, hmyz tu sbírajíce a často, zvláště v době jesenní, do poličených ok se chytají. Dobře poslouží též, natrousneme-li zde několik jeřabin. Každodenně, nejlépe dopoledne, nechť myslivec plůtky prohlíží a lapené ptactvo vybírá, by ho škodná nepředěšla. Avšak do plůtek i mnohá slípka se chytí a tak zejména rozplemeňování vzácných jeřábků značnou újmu trpí. Proto lépe jest chytati do tenátek tam, kde jeřábci čteně se vyskytují. Při tom lze chycenou slípku pustit a jen kohoutky zapeřit. V mlazině, kde jeřábci se zdržují, stavíme tenátka, poněkud zakrytá, v klikaté čáře. Pišťalkou pak je svoláváme a oni se sbíhají, zvláště jsou-li rozraženi,

a zapadají do tenátek. Lov tento zdaří se nejlépe při počasí suchém, protože jeřábci ve vlhku neradi běhají.

Kde sluky z jara čteněji táhnou, chytají se za večerního soumraku do náhonce na mytí postaveného.

Chytání kvičal do ok při tahu jesenním v jalovčínách políčených nevyžaduje žádné zvláštní úpravy, vyjma snad prořezání malých průchodů v některých keřích, kde by potřeba toho se jevila. Chytati kvičaly do sítě humeneční s výsledkem se potkává jen tam, kde ptactvo ono hojně zapadá.

Do sítě humenečních, na slaných hliništích políčených, lze též chytati divoké holuby, však způsob ten jen málokde bývá používán.

Chytání škodné zvěře. Nejčastěji bývají chytány lišky, a to do želez berlínských. K tomu nejprve třeba lišku navnadit. Známe-li její ochoz, použijeme upečené kočky nebo slanečka na másle smaženého nebo zaječích vnitřností jako vlaščíidla, které na šňůře uvázané táhneme od ochozu až k místu, kde chceme železa líčit. V každých několika krocích upustíme kousek vnady čili větření, totiž malé kuličky upravené z pískavice (foenum graecum), kafru (Camphora) a malé části potměchuti (Solanum dulcamara), fialového kořene (Iris florentina) a anýzu (semen anisi), vše na prášek utlučeno a v syrovém busím sádle zavařeno; anebo 20 gr rozřezané cibule a 5 gr potměchuti osmažíme v sádle vepřovém, načež přimísíme 20 gr fialkového kořene a 5 gr kafru na prášek roztlučeného a část medu (asi lžíci); směs tu mícháme pozvolna, přidáme malé kousky suchého chleba a přikryjeme nádobu čistým, asi na čtvero přeloženým plátnem a pokličkou. Hliněná nádoba, v níž vnada se připravuje, jakož i poklička buďtež novy a čisty. Jsou známy sice ještě mnohé jiné vnady, avšak hlavní součástky skoro všech jsou vždy tytéž, a dle našeho přesvědčení osvědčují se nejlépe zde uvedené. Někdy i myši lze dobře lišku navnadovati. — Pro políčení želez vyhledejme místo suché a poněkud vyvýšené, spíše na planině nežli v buštině a dále od cest a pěšin. Když pak druhý den shledáme, že liška vnađu vzala, dáme ji novou. Vnadění opakujeme i třikráte a pak teprve poličíme železa. Dříve však očistíme je, na rozebraných vycídíme všechnu i nejmenší rez a natřeme vnaďou — „ovětříme“. Radi se vyčistěná železa ponořiti do tekoucí vody potoční a tam několik dní je ponechati. Zapustivše železa úplně do mělké prohlubiny, dle tvaru a rozměru želez dříve v zemi vyhloubené, vyplníme mezery mezi chvaty i pérem plevami, sennými trusky . . . a potrousíme povrch nalíčených želez i okolí listím, jehličím, travou, mechem, slabým klestíčkem anebo též sennými trusky, řezankou, plevami . . . v zimě i sněhem. Při posypávání ponůžvejme haluzi, řídkých řešat, . . . a upravme povrch půdy tak

jakoby tu nebylo ničím hnuto. To vše nesmí však spuštění a sevření želez překážeti. Trochu rozdrobeného koňského trusu tu na povrchu roztrousiti, jako by byl rozklován, radí zkušenost. Železa položena buďtež proti ochozu, odkud liška přebází a poloha péra má prý směřovati k severozápadu. Na dno prohlubiny podložíme menší kameny pod železa i pod péro tak, aby jen asi 1 cm hluboko ležela, ale na podložkách těch pevně spočívala a nikde země se nedotýkala. Záhodno jest při ličení užití prkénka, na něž se při ličení postavíme, pak všechny stopy klestím zaméstí a vláčidlem přetáhnouti. Vnada (nástraha), uvázaná na konci provázku trubici provlečeného tak, aby v středu mezi chvaty ležela, může býti rozličná, nejlepší jsou buď syrová nebo pečená játra zaječří, též solené kočičí maso, pečené neb uzené a piškavici okořeněné, slaneček na másle nebo husím sádle upečený a pak uzený, nebo kousky chleba s cibulí a medem, též opečené na másle nebo husím sádle. Po naličení želez položíme opět několik kousků vnaďy na vláčení i okolo želez. Na blízku želez nesmíme kouřit, ani odplivnout, ani dýmku vyklepat, a všechnu práci, zejména ličení, konati v rukavičkách, anebo si natřítí ruce dřívě vnaďou. Zpozoruje-li liška cosi podezřelého, netkne se jistě nástrahy, zejména nejsou-li železa dosti vyčištěna a upravena. Nejlépe zdaří se lov v pozdní jesení nebo v zimě při jakékoliv povětrnosti. Dle potřeby může na více místech současně poličeno býti. Železa dénková ličíme podobně. Při tom klademe vnaďu na dénko nebo ji uvážeme na haluzku nad železa. Aby liška na patřičném místě do želez se dostala, jest zvláště při dénkových záhodno zabodnouti několik haluzek tak, aby přístup ku vnaďě se strany přes péro zamezen byl.

K poznamenání místa, kde železa jsou poličena, zvláště v sněžení, zabodneme vedle nich (asi 1 m daleko) prut, jehož zabnutý vrcholek ukazuje do středu mezi chvaty. Zpozorujeme-li, že liška byla u želez a jen okolo nich roztroušenou vnaďu sebrala, dejme novou. Opakuje-li se to, změníme nástrahu v železech (dejme jinou) aneb vyčištíme je opět a znovu poličeme.

Někdy bývají též kladena železa na ochozy v hustinách, kde časté přecházení lišek bylo zjištěno.

Méně obyčejno jest u nás chytání lišek k a p k a n e m. Ačkoli myslivci nepřejí lišce mnoho dobrého a příjemného, uznávají přece, že chycená kapkanem zbytečně trýzněna jest. Chceme-li kapkan po ličiti, navnadíme dřívě lišku, jako když chceme železa položit. Na vyhlídnutém místě zavěsíme vnaďu na šňůře uvázanou na větev blízkého stromu tak vysoko, by ji liška malým skokem pohodlně dosáhla. Byla-li vnaďa asi dvakrát vzata, zavěsíme tu kapkan. Dřívě jej však vyčištíme, natřeme a pak lehce obalíme zaječřími vnitřnostmi nebo vnaďou. Též

ostny buďtež částečně vнадou zahaleny; ale dolejší části kapkanu zůstaňtež bez vнady, aby liška byla přinucena jej uchopit.

Chytání lišek do vazby. V brlohu zjištěnou lišku lze snadně, zvláště při deštivém neb bouřlivém počasí, chytiti do příkrajníku nebo do měchů jezevčích podobně jako děje se chytání králíků. Příkrajník liščí položíme přes východy brlohů nebo zavěsíme před ně měchy, upevnivše jich okraje těsně k jeho obvodu dřevěnými količky, ale jen tak, aby se volně vytáhly, jakmile liška vrazí do měchu, a sdrhovací šňůru uvažme na kořen blízkého stromu nebo na pevně zaražený kolík. Vše to staniž se v tichosti. Pak vpustíme do brlohu psa a vyhnaná liška vrazí do příkrajníku nebo do měchu.

Možno jest též chytati lišky do zaječích tenat před brloh naličených. Avšak u nás obyčejně nebývají způsobem tímto lišky chytány.

Do padáků nebo tluček málokdy vychytralá liška se lapi, i když je vyhladovělá.

Otravování lišek děje se v novější době dosti často, a to předkládáním vнady, do níž byly strychnin anebo vranni oka (*Nux vomica*) přimíseny; při tom ale jest vůbec mnoho opatrností zapotřebi. Aby otrávená liška pak byla nalezena, záhodno jest předkládati jí tuto vнадu v zimě, při napadlém sněhu. Tenkrát myslivec může též nejsnáze poznati, je-li liška navnaděna, protože někdy vrány, straky, sojky, ... předkládanou vнадu seberou.

Chytání kun. Na ochozy, kde časté přecházení kun zjištěno jest, ličíváme železa berlínská nebo dénková. Železa buďtež vyčištěna i navětrána jako při chytání lišek a pak položena a pokryta buď mechem, lehkou zeminou, nebo plevami, sennými truskami a pod. K navětrání použití lze smíšeniny 0·2 gr pižma, 7 gr anýzového neb 7 gr bílinového neb anýzového oleje s pižmem aneb ambrou, kafrem a se slepičím anebo husím sádlem smíšené a též pouhé ožanky kočičí (*Marum verum*). Na pelešnice ličíváme v lesích řídkých neb světlejších, na lesní paloučky, malé holiny a pod. nedaleko ochozů. Zaječí vnitřnosti, upečenou kočku nebo slanečka vláčíme od ochozu až k místu, kde zamýšlíme železa položit. Když podobně jako liška navnaděna jest kuna anebo když i jinak určitě známo jest místo, kam přicházívá, položíme obezfele železa, do nichž za nástrahu užití lze nějakého ptáčka, kousek zaječí zvěřiny, veverčí stehýnko, nebo pečeného slanečka. Skalní kuny, u nichž je vláčení méně potřebné, chytáváme do želez na kameništích, na půdách budov a pod., nejčastěji však na ochozech. Též klademe železa na skok, když zjistíme, kde kuna seskakuje, a nasýpanými pilinami, plevami ... nejprve místo pro poličení nejvhodnější určitě vyzkoumáme. Někteří zkušeni myslivci radí před poličená železa na ochozech položití několik haluzek tak, aby tím kuna

byla ke skoku přinucena. Při ličení na skok anebo na ochoz nebývá potřeba skalnici navnařovati. Kde by snad přece potřeba toho byla, používáme nejčastěji slepičích vajec, sušených švestek, vnitřnosti zaječích, . . . což i do želez upotřebiti lze. Železa klademe obezřele, a zakrýváme je, jako u ličení na lišky. Na pelešnice zavěšujeme vnađu, nejlépe vnitřnosti zaječí, též nad železa asi 30 cm vysoko.

Do sklopceů na ochozech poličených častěji chytí se ksalnice, ale jen málokdy pelešnice. Záhodno jest před sklopceem upravit z pletiva klesového záběhy, podobné jako jsou zábradla u rukávniku. Do vnitř bývá kladena táž vnađa jako do želez. Postaven-li sklopec tak, že kuna jím musí projíti, nebývá potřeba vnađu dávat. Rozličné sklopce bývají s úspěchem kladeny na vhodná místa ve staveních a též na cestkách upravených v bažantnicích a remízech, po nichž škodná nejraději chodívá.

Nejobyčejnější a z zkušenosti osvědčený jest způsob chytání do tluček, které zřizujeme již v letní době na vhodných místech v klidných dřevinách, kde kuny často přecházejí. V zimě pak ličíme je zavěsivše vnađu, obyčejně zaječí vnitřnosti. Nad zemí mezi stromy upravené a ličené tluchy osvědčují se nejlépe pro chytání pelešnic; do tluchek na zemi mimo jiné šelmy chytíme začasté též skalnici. Vláčení zaječích vnitřnosti často kunu ke tluchce přivábí.

Chytání tchořů neliší se valně od popsanych způsobů a zejména železa, jak berlinská tak dénková, klademe jako při chytání lišek a kun, upotřebujeme při tom za vnađu nějakého ptáčka, rybičku, vejce slepičí, vnitřnosti zaječí, pečeného slanečka trochu cukrem posypaného, žábu a pod. Do sklopceů a tluchek na zemi poličených chytáváme tak tchoře jako kuny skalní, používajíce některé výše zmíněné vnaďy. Na ochozech a cestkách v bažantnicích a v remízech, jakož i ve staveních lapí se tchoř do sklopce snadněji nežli kuna a nebývá tu ani potřeba vnaďy. I do ok lze jej chytati.

Chytání kolčav do želez berlinských nebo dénkových děje se podobně, jako chytání kun. Za vnađu slouží nejlépe menší ptáček, slepičí vejce a suché, medem potřené švestky. Jako tchoře, tak chytáváme též kolčavy do sklopceů a tluchek na zemi poličených a zejména do ok na spruze upevněných. Že jak železa, tak i ostatní nástroje co do rozměrů přizpůsobeny býti musí velikosti šelmy, která má býti lapena, rozumí se samo sebou.

Kde by vhodnější způsoby k vyplenění kolčav, jakož i kun a tchořů nedostačovaly, lze též s náležitou opatrností tyto šelmy otravovati strychninem, do vnaďy vloženým.

Chytání vyder. Ačkoli vydry bývají často chytány do obyčejných želez, zvláště berlinských, jsou k tomuto účelu přece ještě zřizena

zvláštní silná železa s chvaty čtvercovými. Oboje klademe do mělké vody asi na dva prsty hluboko, nebo na břehu, kde vydry nejčastěji vylézají z vody. Tu do mělké vyhlubeniny zapuštěná a dříve „navětrěná“ železa přikryjeme mechem, travou, listím vrbovým a pod. K navětrění používáme rozličné smíšeniny z másla, husího a vepřového sádla, bobřího stroje, pižma, kafru, dřevěňáku (kozliku, *Radix Valerianae*),*) a nemáme-li nic lepšího, tedy upotřebíme balšámu. Nejlepší vnaďou v železech bývá usmrcený, ale čerstvý rak anebo menší rybička, a líčíme-li na břehu, též malý ptáček. Při tom radno jest železa připnouti k řetízku (asi 1 m dlouhému), též navětrěnému, který druhým koncem uvázan jest ku kolíku, pevně zaraženému. Nejvhodnější doba, kdy vydry chytati lze, jest v měsíci dubnu a květnu. — Do sítě nejlépe chytáváme vydry, když v potoce nebo menší říčce byly zjištěny. Položivše je uprostřed vody mezi zábradly napříč toku, nejčastěji ale jednu síť proti proudu a druhou v určité vzdálenosti od této též mezi zábradly po proudu v největší tichosti, zalícíme tak úplně část potoku nebo říčky, kde vydra se nalézá. Pak naháníme do nich vydru vycvičenými psy. Na břehu stojící pomocníci zatáhnou rychle šňůru strhovací, jakmile upozorují, že vydra v síti vězí a tuto okamžitě vytáhnou. Záhodno jest, aby u každé sítě stál střelec k výstřelu připravený, ježto vydra často ze sítě se dobude, nebyla-li dosti rychle vytažena a usmrcena.

Chytati vydry do sklopeů a tluček, nalícených jako na lišky a kuny, sotva kdy něco platno bývá a též chytání jich do zvláštních lapáků, zdělaných z kúlů se dveřmi vzhůru zdviženými, jež po spuštění samy se sesmyknou a otvor uzavrou, není u nás obvyklé.

Chytání jezevců do měchů při noční shůnce bývá často dosti zábavné. Jsou-li jezevci v některém poleší zjištěni, vydáme se po půlnoci, v měsíci říjnu na lov s několika pomocníky a se psy (jezevčíkem nebo jamníkem a štvaničem), majíce tři i čtyři měchy připravené. Nejprve přesvědčíme se u brlohu, zdali jezevec již vyšel. K tomu účelu položíme ráno předešlého dne tenké proutky nebo stěbla přes vchod. Jsou-li tyto známky poraženy a to směrem od vchodu, nabýváme přesvědčení, že jezevec je venku. Pak ucpeme vedlejší vchody klestim pevně, ponechajíce jen nejhlavnější tři i čtyři otevřené. Do těchto zavěsíme měchy jako při chytání lišek do vazyby, avšak s rozdílem tím, že měchy zavěšeny jsou do vnitř brlohu. Když vše to v největší tichosti se stalo, zůstane některý myslivec anebo pomocník na blízku brlohu v úkrytu a ostatní jdou se psy na stopu. Vypustivše nejprve jezevčíka sledují jej a počne-li vydávat, vypustí štvaniče a následují pak psy až k brlohu. Jestliže jezevec před vchodem

*) Dle Hartiga: 150 gr sádla, 0·3 gr bobřího stroje, 0·2 gr kafru a 0·04 gr pižma.

nedávěruje bezpečí, třeba jen způsobit hřmot, načež hbitě do měchu vběhne. Nemáme-li vycvičených k tomu psů, obstoupneme příčiny, kde jezevci nejspíše se zdržují, a natlačujeme je k brlohu. Chyceného jezevce usmrtíme pak vidlicemi, nechceme-li jej živého odnésti. Nahánění lze opakovat i několikrát v jedné noci a podaří se i více jezevců lapit. Avšak honbou touto bývá ostatní zvěř plašena a proto častěji ličí se silná železa děnková. Tato klademe do vyhlubeniny asi 60 mm hluboké před nejhlavnější vchody, když ostatní byly dříve ucpaný. Položena ať jsou v rovině s okolní půdou. Železa připneme k řetízku asi 70 cm dlouhému, jehož druhý konec uvážeme k zaraženému kolíku nebo k silnému kořenu blízkého stromu. Navětriti železa nebývá třeba, ale poličená přikryjme drobným mechem a zemí. Při tom dbejme hlavně toho, aby východ a obvod jeho nebyl změněn a porušen a vše aby se dělo v největší tichosti. Obvykle nechty se jezevec v první, ale teprve ve druhé, třetí i čtvrté noci. — Jiné způsoby chytati jezevce jsou namáhavější a méně úspěšny.

Psi a kočky domácí bývají obvykle stříleni. Někdy vlezou do lapáků, tluček a sklopců na škodnou zvěř naličených.

Chytání dravého ptactva.

K vyplemeňování škodného ptactva užívá se rozličných nástrojů, z nichž nejobyčejnější a nejlepší jsou: Koš jestřábi, železa na sloupku a železa Polowa, postavená na místech vhodných, kde ti neb oni dravci přetahují.

Chytati dravce do sítí jest u nás v novější době méně obvykle. Jsou to vazby podobné sítím humenečním anebo tenatům, a ku přivábení používá se pestrého holuba.

Do želez děnkových, na zemi položených a lehce přikrytých listím, travou, mechem, lišejníky . . . lapíme velmi často dravce, zejména když byl na některé místo dříve navnaděn aneb od kořisti své odehnán. Vnadou bývá maso zvěře nebo dobytka, nejčastěji koroptev a pod.

Nedaří-li se ulovení některého dravce, tož předložme mu vnaďu s jedem (strychninem anebo vraními oky).

Co se týče dravců tažných, kteří sem jen někdy zaletují, a déle se tu nezdržují, nebývá jejich ulovení snadné, jestliže k výrovně nepřitáhnou nebo nahodile nebývají zastřeleni.

Po uvedení nejobyčejnějších způsobů lovu zvěře budiž podotknuto, že jak chytání tak střílení bývají bažanti, koroptve, husy, kachny, lišky a pernatí dravci; více chytání nežli střílení bývají králci, jezevci, vydry, šelmy kunovité a nejčastěji (skoro výhradně) jen střílena bývá všechna ostatní zvěř jak užitečná tak škodná.

IV. Zužitkování zvěře ulovené.

K povinnostem řádného myslivce náleží též znalost nejvýhodnějšího zužitkování ulovené zvěře. K tomu účelu nechť zná

1. nejlepší čas lovu;
2. lovecké způsoby usmrcování zvěře;
3. slušné rušení úlovků;
4. náležitě uschování zvěřiny a připravení k zásyle;
5. zužitkování ulovené zvěře.

1. O nejlepším čase lovu.

Zákony honební obsahují určité předpisy, kdy kterou zvěř šetriti jest. Jsou to zejména doby páření a pojímání, hnízdění a kladení, jedním slovem čas, v němž zvěř se rozplemeňuje. Avšak z příčiny řádného provozování myslivosti, a pak hlavně nejvýhodnějšího užití úlovku, nemá se zvěř lovit po celou zákonitě povolenou dobu, protože není to stejné, ulovena-li byla kdykoliv.

Nejlepší a nejvýhodnější jest čas lovu zvěře:

I. jelení:

- a) starších jelenů od polovice července do konce září;
- b) špičáků a kolouchů od polovice července do konce prosince;
- c) jalových laní od začátku července do polovice září;
- d) starých laní přebytečných, od polovice srpna do polovice září.

Nastane-li nutná potřeba odstřeliti nějaký kus zvěře jelení v době od začátku ledna do konce června, tu nechť vybere se špičák anebo kolouch.

II. dančí:

- a) silných lopatáčů od začátku července do konce října;
- b) slabších lopatáčů a daněčků od začátku července do konce prosince;
- c) jalových dančie od začátku srpna do polovice října;
- d) starých dančie přebytečných od začátku září do polovice října.

Pro nutnou potřebu v době od začátku ledna do konce června
ať odstřelí se slabý lopatáč anebo daněček.

III. srnčí:

- a) srnce od začátku července do konce prosince;
- b) staré srny přebytné pouze od začátku září do konce listopadu.

IV. černé:

- a) kňourů od začátku září do konce ledna roku příštího;
- b) bachyň od začátku září do konce listopadu.

V. zajíců a králíků:

Od začátku září do konce prosince.

VI. tetřevů a tetřívků (kohoutů).

Od začátku března do konce května, ačkoli zvěřina mladých
v jeseni střílených jest nejchutnější;

VII. bažantů:

Od polovice září do konce ledna.

VIII. koroptvi a křepelek;

Od začátku září do konce prosince.

IX. divokých holubů:

Od začátku srpna až do tahu v jeseni.

X. sluk:

Od začátku července do polovice dubna roku příštího.

XI. divokých husí a kachen:

Od začátku července do konce ledna r. př. vyjma ony, které
v jarním tahu k severu jen kratičký čas se tu pozdrží.

XII. ostatní zvěře pernaté i srstnaté:

Po celý rok vyjma dobu rozplemeňování. (Úlovek více jen na-
hodilý.)

Škodné zvěře nebudiž po celý rok šetřeno. Kožešiny šelem nej-
lepší však jsou v prvních městech zimních vyjma vydrovici, která po
celý rok zůstává stejnou.

2. Lovecké způsoby usmrcování zvěře.

Dobře zaměřená rána střelná usmrtí zvěř rychle, zvláště když
nebylo střeleno daleko a použilo se olova velikosti zvěře přiměřeného.

Avšak často bývá ulovena i živá zvěř, buď raněná neb i zdravá,
ponejvíce byla li chycena, a ta budiž slušným způsobem usmrcována.
Hlavní zásadou loveckého usmrcování zvěře jest, aby tato brzy do-
konala a při tom zbytečně netrpěla.

Chycená zvěř srstnatá nejčastěji se neusmrcuje, nýbrž živá bývá
dále posylána. Častěji usmrcujeme chycenou zvěř pernatou, zejména

bažanty a koroptve. Zvláště pro delší záсылky jest zvěř chycená a zapeřená vždy způsobilejší a déle vydrží nežli střílená.

Kdyby však přece někdy bylo třeba usmrtiti srstnatou zvěř chycenou nebo raněnou, tu děje se to po lovecku takto:

Silné jeleny a černou zvěř zarážíme tesákem, vrazivše jej buď se strany v komoru nebo z předu do prsou.

Slabší jeleny a laně, daňky a srnce usmrcujeme (zarážíme), vbodneme-li zavazák do týla mezi obratle šíjové.

Zajíce a králíky zavazujeme, udeříme je totiž šikmě za sluchy rukou nebo holí, držíce je při tom za zadní běhy vyzdvižené.

Pernatou zvěř velké honby vyjma bažanta, usmrcujeme tím, že vrážíme jim zavazák do vazů, směrem do hlavy.

Bažanty a ostatní zvěř pernatou zapeřujeme vpíchnuvše jim křídelní brk do vazů směrem ku hlavě.

Ostatní zde nejmenovanou zvěř usmrcujeme některým z uvedených způsobů, jež pro tu neb onu za nejlepší uznáme. — Mimo zarážení lze též některou zvěř dostřeliti.

3. Slušné rušení úlovků.

Každý větší kus ulovené zvěře užitečné budíž co nejdříve vyvržen; jinak snadno se zkazí, nebo zvěřina alespoň nepříjemně přichutí nabývá, když vnitřnosti v ní déle zůstanou. Jeleny, daňky, srnce a černou nejprve otevřeme podélným rozřiznutím dolejší části břicha. Do toho řezu vložíme haluzku chvojnateho stromu a teprve pak zvíře dále dopravíme. Neotevřený kus obyčejně se nadme a zvěřina dostane nepříjemnou přichuť.

Slabší kusy a zejména srnci se kozlikují, prostrčí se pravý běh zadní skrze prořiznutý levý běh přední a levý zadní skrze pravý přední anebo, jak nejčastěji se děje, svážou se běhy přední a zadní křížem, a tak lze zvíře připravit ku pohodlnému odnesení.

Záhodno jest ze zajíce a králíka vymáčkatí moč dříve, nežli dále se dopravují. Za přední běhy vyzdvihneme jej a držíce nadzdvížené, mačkáme druhou rukou břicho jeho se shora dolů a vytlačíme tak moč z měchyře. Pak skřížené na bidélkách visící, obyčejně v četnějším počtu dále dopravujeme; tak i menší zvěř pernatou na závěškách u brašen anebo na svázaných a zobákem provlečených křidelních brkách zavěšenou. Aby se nespálila, není radno dávat jí do brašny a těsně skládati, dokud dobře nevystydla.

Vyvrhování a rozrušování zvěře děje se obyčejně v myslivně a ve zvěřinárně. Jen při parforsní honbě ruší se ulovené zvíře ihned, a to zvláštním způsobem dle starobylého zvyku. Vyvrhování, totiž

vyndání vývrhu (vnitřnosti) ze zvěře srstnaté staniž se co možno brzy po ulovení, má-li jakost a chuť zvěřiny uchována zůstatí. Při tom nemá myslivec ani klobouk ani kabát odložití, má pouze zavazáku a tesáku (i řezáku) používatí, a nesmí zvíře překračovati. Vyvrhujice zvěř jelení, dančí a srnčí položíme ji na hřbet a nejprve rozřízneme podélně krk a oddělíme jícen od ohryzku. Pak převážeme jícen u řezu tak, aby napastvení z bachoru se nezvracelo, a sestrčme jej jak možno dolů v dutinu prsní. Potom rozřízneme kůži (jelenici, danici, srnici) na břiše, od ráží až ku poprsí, aniž bychom vnitřnosti porušili; vyřízneme žílu i ráže a otevřevše břicho vyndáme bachor i s převázaným jícnem, načež, rozpoltivše košť stydkou neboli pánev, vytáhneme pastelin (konečník) s ostatními vnitřnostmi. Konečně odřízneme lizák s průdušnicí v krku, sestrčme obě v dutinu prsní a vyndáme s osrdím. Po vykonaném vyvrhnutí zakryjeme řezy jak na krku, tak na břiše jedlovými a dubovými halůzkami, které dobře zastrčme.

Od pradávna jest zvykem, že osrdí náleží myslivci dotyčného revíru, a namnoze příslušela k tomu též hlava, krk a slabiny až ku třetímu žeburu, což nazývá se „mysliveckým právem“.

Černou zvěř vyvrhujeme podobně jako jelení jen s rozdílem, že nerozřízneme krk, nýbrž oddělíme uvnitř jícen od žaludku, převážeme nebo pevně zadržíme řez, a vnitřnosti vyndáme. Zvěřina starých kňourův, ulovených v době ebrutí, nabývá nepříjemné příchuti, jestliže ihned po usmrcení neodřízneme žílu i s okolní kůží.

Vyvrhování zajců a králíků. Rozřízneme kožešinu mezi zadními běhy příčně, pak prořízneme břicho směrem k dutině prsní a vyndáme vnitřnosti. Stalo-li se tak, přitáhneme odříznutý okraj kůže ze předu ku bēhům, propícháme jej a provlečeme pérko tak, aby řez byl zakryt.

Větší zvěř pernatou vyvrhujeme jen někdy, zejména v letní době. Řez příčný nebo podélný nemá býti větší, nežli aby dvěma prsty vyndán byl žaludek se střívky.

Ostatní zvěř obyčejně se nevyvrhuje, nýbrž (má-li býti déle uchována) strčí se dívkou nebo tupé malé želtzko nožíku do řiti, nakloní se k některé straně, střívko se uchopí a celé ven vytáhne.

Rozrušení zvěře má se vždy státi slušně, způsobem mysliveckým. Zvěř jelení, dančí a srnčí klademe na trávník anebo zametenou půdu, postlanou větvičkami stromů lesních. Je-li to paroháč, vysekne nebo pilou vyřízneme nejprve parohy s částí lebky, asi tak velikou, co by se na ní parohy udržely. Pak usekáme běhy v kolenech a později jelenici s nich stáhneme. Potom položíme zvíře na hřbet, rozřízneme jelenici prodlouživše řez od vyvrhnutí rovně po

celé délce těla, načež rozřízneme ji též na vnější straně každého běhu až k onomu podélnému řezu. Když i to se stalo, počneme stahovati jelenici odlupující ji od těla dle možnosti pouze prsty a pěsti, a jen kde to nelze, užijeme nože. Při tom budme opatrní, abychom ji nepořezali nebo kousky zvěřiny na ni nenechali. Rovněž nemá býti srsť na zvěřině nalepena. Když jelenice byla stažena, rozprostřeme ji na rovné, provětrávané půdě, obrácenou vnější stranou zevně, kterou jemným propodsívaným popelem dřevěným posypeme, záhyby roztáhneme malými roubičky a necháme uschnouti, načež ji na vhodném místě uschováme. Podobně usušíme částky jelenice s paspárky, stažené se běhů. Rozřezávání zvěřiny, na stažené a rozprostřené jelenici, děje se následovně: Nejprve oddělíme plece s předními běhy, ale tak, aby všechna zvěřina na hřbetě ostala; odřízneme slabiny až ke kýtám, rovně přesekáme a odejmeme žebra, ponechavše část jich (asi na šířku ruky) při hřbetě; oddělíme krk a hlavu od hřbetu, též obě kýty, protnuvše hnáty. Hřbet rozdělíme ve tři části a to kelkovou, střední a plecni. Konečně odřízneme též hlavu od krku. Takovým způsobem rozrušíme zvěř v díly:

2 kýty, 2 plece, a 3 kusy hřbetu (pro pečení);

1 krk, 2 slabiny a 2 kusy žebrové (pro vaření).

Bé-re-li myslivec po právu mysliveckém též krk ku třetímu žebru, odejme jej po odříznutí lopatek.

Při rozsekávání a rozřezávání ať zvěřina zůstane čistá, nezabarvená ani nezasrstěná, a zbytečně nepořezaná; všechny řezy ať vedou se klouby a nic zbytečně se neroztříští ani nerozřeže. — Děje-li se rušení veřejně, jaksi slavnostně, nemá dle starodávného zvyku při tom myslivec odepnouti tesák, ani odložit klobouk, ani svléknouti kabát.

Černá zvěř bývá rušena jako jelení, avšak obyčejně ji nestahujeme, nýbrž opalujeme, nejčastěji rozpáleným železem. Má-li býti stažena, odřízneme hlavu i s kůží, a pak teprve pokračujeme v rušení.

Zajíce a králíky stahujeme; nejprve usekáme běháky v kolenném kloubu nebo nad ním a rozřízneme kožešinu na zadních běhách až k řiti. Pak stáhneme nerozříznutou kožešinu s celého těla, při čemž více prsty nežli nožem pomáháme; navlečeme ji obrácenou (vlnou vnitřně) na zvláštní desku čili prkénko tomu přispůsobené, nebo vycpeme suchým senem, slamou a pod., aby neseschla. K zachránění před moly posypeme vlnu roztlučeným pepřem, kafrem anebo vložíme do ní smolnou louč.

Zvěřinu zaječí rozrušíme, když oddělíme obě plece a usekneme žebra i krk s hlavou. Obě kýty zůstanou při hřbetu k pečení a ostatní části se vaří.

Pernatá zvěř pouze se oškubává, ale neruší.

Co se dále děje se zvěřinou, to přísluší v obor kuchařství.

Po vypsání pravidel, o mysliveckém rušení zvěře, která poskytuje nám pokrmu, zbývá ještě zmíniti se o stahování šelem (škodné zvěře srstnaté), jichž kožešina jest více méně cenná, ale jichž masa se nepožívá.

Při stahování lišek, kun, tchořů a pod. rozřízneme nejprve kožešinu na zadních běhách, od drápů až přes řiť (v rozkroku) a po celé délce ohánky, načež opatrně ji s těchto částí sloupneme. Podobně učiníme na předních běhách. Stáhnuvše kožešinu s běhů a s ohonu, pověsíme zvěře a svlékneme ji s celého těla jeho i s hlavy tak, že celá zůstane. Rozříznutím po délce utrpěla by na upotřebitelnosti a jen při stahování jezevců rozřízneme kožešinu, jako když stahujeme zvěř jelení nebo srnčí, a přibivše ji roztaženou na prkennou desku posypeme též popelem. Čím drahocennější kožešina jest, tím více opatrnosti třeba při stahování, aby nebyla pořezána a jakkoliv poškozena. Staženou kožešinu obrácenou (totiž holou stranou na povrch) natáhneme na desku (prkno) dle velikosti a tvaru jejího přisekanou a vhodně upravenou. Úzké pruhy ze běhů a ohánky, které by se jinak smrštily, roztáhneme a vylepíme silnějším papírem. Dolejší okraje přibijeme tenkými hřebíčky, natáhnuvše dříve kožešinu dle možnosti. Když takto napnutá v teplé světnici dostatečně oschla, stáhneme ji s desky, obrátíme a necháme též druhou stranou oschnouti. Konečně ji vyklepáme a rozčešeme srst, očistivše barvu vlažnou vodou. Před poškozením moly uchráníme ji tímž způsobem jako kožešiny zaječí.

4. Uschování zvěřiny a příprava úlovků k zásylec.

Ulovenou zvěř lze na další dobu uschovati a daleko posýlati pouze v zimě, kdy trvale mrzne, nemá-li se jinak zkaziti. Jindy a zejména v létě zvěřina brzy zkáže podlehá, a proto dejme ji do sklepa k ledu, chceme-li ji déle zachovati. Bývají též některé zvěřinárny dosti chladné, tak že v nich celé i vyvrhnuté zvíře delší čas vydrží a zvěřina se nekazí. Zároveň budiž dbáno, aby zamezen byl přístup rozličnému hmyzu, zejména mouchám, jež kladou do zvěřiny množství vajíček, z nichž pak v několika dnech vylíhnou se žraví červíci a ti ji kazí. Proti tomuto zlu klademe ulovenému ptactvu do hrdla mátu vodní (*Mentha aquatica*) nebo pamětník (*tymian*, *Thymus acinos*).

Všechna místa na těle vyvrhnutého zvířete, kde holá zvěřina obnažena jest, zakryjme vždy haluzkami jedlovými, smrkovými nebo dubovými. Při silných mrazech vydrží zmrzlá zvěř bez jakéhokoliv

opatření velmi dlouho. Zajíce i více neděl dobře zachovati lze, ovšem, trvá-li stále počasí mrazivé; jakmile však rozmrznou, třeba jich ihned upotřebiti nebo je naložiti. Za teplého počasí, jakož i vždy jindy, kdykoli nastává obava, že by zvěřina zmařena býti mohla, ať postaráno jest o brzký odbyt. Zásylky v létě lze vyřizovati jen za chladné noci.

Jelení, daňčí, srnčí a černou zvěř odesíláme svázanou v koelec beze všeho obalu. Chceme-li srnce, zajíce a pernatou zvěř na vzdálenější místa zasýlati, vložíme je do koše a obložíme mechem, klestím a slamou, a povrch přikryjme řídkým plátnem.

Bažanty a jiné větší ptactvo zabalujeme do haluzi jehličnatých, nejlépe jedlových a osněrujeme motouzem. Hlava s částí krku a ocas zůstanou nezabaleny.

Jen při silnějších mrazech posíláváme více kusů zvěře na sebe složených, zejména zajíců, bažantů a koroptví.

5. Zužitkování ulovené zvěře.

Jako za časů pradávných bylo hlavním účelem lovu zvěře opatřovati potravu, tak až podnes zvěřina (maso zvěře) jest nejvydatnějším užitkem, jež poskytují myslivecké úlovky. Zvěřina jest výživná i chutná, byla-li vhodně upravena. — Honci žádávají po honu za maso stažené lišky, vydry . . . , která ulovena byla, drvaři vybírají mladé vrány straky . . . atd. Lid náš namnoze ujišťuje, že tím dostane se mu milé lahůdky. Všeobecně uznává se však jen maso zvěře užitečné za slušnou potravu lidskou.

Jak oblíbená jest zvěřina jednotlivých druhů zvěře, to již v popisu podrobném udáno jest. Nejdůležitější z nich dle jakosti zvěřiny lze asi následovně seřaditi:

Z pernaté zvěře: Bažant, jeřábek, mladý tetřívek a tetřev, sluka, koroptev, křepelka, otavnice, holub, kvičala, kachna a husa, starý tetřívek a tetřev.

Ze srstnaté zvěře: Srnčí, jelen, daněk, zajíc, černá, králík . . .

Mimo zvěřinu poskytuje zvěř srstnatá více méně cenné kůže rozmanitě upotřebitelné. Ze zvěře užitečné, zejména jelenů, daněk a srnců bývá vydělávána jirchářsky nebo na zámiš a zbavena srsti. Taková jest přirozené barvy světle žlutavé a bývá obarvena šedě neb černě. Se srsti sloužívá za vkusný a pěkný koberec a jinak. Zvěř škodná poskytuje namnoze drahocenné kožešiny, zvláště kuny, vydry, tehoři. Podobně jako kožešin zvěře škodné používá se i králíčích a veverčích. Vlna zaječí nalezá v kloboučnictví dobrého upotřebení. Kůže z běhů jeleních, daňčích a srnčích ozdobují myslivci své brašny a pod,

Zákonitá ustanovení o myslivosti.

Za dávných časů byla myslivost každému volna, později teprve staly se honby výsadou panovníkův a velmožů. Jako jinde, tak i u nás v Čechách, na Moravě i ve Slezsku, ustanovení byli zvláštní úředníci, jimž bylo nejen péči míti o správu lesů, ale svěřeno i řízení lovů pro rozkoš královu. Karel IV. vydal zákon o myslivosti, dle něhož upraveno bylo právo honebnosti na statech královských, lenních i obecních, a ustanovil roboty honební. Přísně omezena byla myslivost nařízením ze dne 26. června 1753, jimž Marie Teresie jen šlechtě udělila výsadu zvěř honiti. Podnět k tomu zavdaly četné stížnosti na mnohé nepořádky tím povstalé, že měšťané, zanedbávající řemesel a živnosti svých, honbě se oddávali.

Pozdějšími zákony uvolněny jsou přísnosti dřívější, zrušeny roboty a provozování myslivosti dovoleno všem stavům. Dne 7. března 1849 vydán císařský patent, kterému novějšími zákony zemskými dostalo se potřebných oprav a změn.

V nynější době platný jest zákon o myslivosti pro království České ze dne 1. června 1866 č. 49 z. z., doplněný zákonem ze dne 21. února 1870 č. 15; pro markrabství Moravské ze dne 20. prosince 1895 č. 66. z. z. s nařízením c. k. náměstnictví na Moravě ze dne 1. července 1896 č. 25733 o potřebných ustanoveních ku provedení zákona o honbě; pro vévodství Slezské ze dne 26. prosince 1877 s dodatkem ze dne 8. prosince 1888.

Další zákonná ustanovení vztahující se na myslivost jsou:

Ministeriální nařízení o policii lovců ze dne 15. prosince 1852 č. 5681.

Zákon zemský pro království České o ochraně zvířat zeměvzdělání užitečných ze dne 30. dubna 1870 č. 39 z. z.

Zákon pro markrabství Moravské týkající se ochrany ptáků pro vzdělání země užitečných a jiných všeobecně užitečných zvířat ze dne 30. dubna 1870.

Zákon pro vévodství Slezské o ochraně ptactva zeměvzdělání užitečného ze dne 30. dubna 1870.

Nařízení c. k. ministeria orby ze dne 14. června 1889 č. 100, o zkoušce pro službu mysliveckou, ochranu myslivosti a pro znalce myslivectví.

Nařízení c. k. ministeria záležitostí vnitřních a práv ze dne 2. ledna 1854 a ze dne 1. července 1857 o vzetí pod přísahu ke službě pro hájení myslivosti.

Zákon ze dne 21. února 1885 č. 41 z. z. v příčině zevnějšího označení strážních zřízenců přísežných, ustanovených k ochraně zeměvzdělání a honithy.

Vyhlášení c. k. náměstnictví pro království České ze dne 2. října 1885 č. 42, jež se týče zevnějšího označení přísežných strážců myslivosti.

Zákon ze dne 1. května 1896 č. 53 z. z. o přísaze dozorstva lovčího na Moravě.

Vyhlášení c. k. náměstnictví na Moravě ze dne 19. května 1887 č. 75., jež se týče zevnějšího opatření přísežných strážců myslivosti.

Zákon ze dne 27. října 1862 č. 67 pro ochranu práva domácího.

Císařský patent ze dne 24. října 1852 č. 223 obsahující nařízení o zbraní, totiž, kdo má právo zbraň a munici dělati, s ní obchod vésti, ji míti a zbraň nositi; (k tomu vztahují se ustanovení obsažená v dodatečných nařízeních c. k. ministerií vnitra a nejvyššího policejního úřadu ze dne 29. ledna 1853 a nařízení c. k. ministerií vnitra, spravedlnosti, financí a policie ze dne 11. února 1860).

Nařízení c. k. ministerií obchodu, vnitra, vyučování a financí ze dne 9. listopadu 1891 o povinné zkoušce střelných zbraní.

Tato zákonná ustanovení v plném znění uveřejněna jsou doslovně v zákonících říšských a zemských a veškeré vládní předpisy týkající se záležitostí myslivosti, zejména četná rozhodnutí c. k. správního dvoru, k všeobecné vědomosti uváděny bývají úředními věstníky i veřejnými listy. Potřebnou znalost zákonných pravidel, vztahujících se k myslivosti, lze tedy nabýti z těchto autentických vyhlášení, která i ve zvláštních souborech vydána jsou.*)

Oprava tiskové chyby.

Na str. 74. v 3. řádce má být: Salol 40 na místě: Salol 49.

*) *Zákony o myslivosti* vydané nákladem Jaroslava Buriana v Písku r. 1898

DOSLOV.

Po zpracování této učebnice připomínám všeobecně uznanou pravdu, že vzdělání theoretické spojeno býti musí se znalostí praktického provozování myslivosti, při kterém dle zásad vědeckých a osvědčených zkušeností musí se řídit každý, kdo chce býti myslivcem „pravého rázu“.

Podáváje tuto učebnici nejprve dorostu mysliveckému pro poučení, vyslovuji zároveň upřímné přání své, aby přispěla k vzdělání českých myslivců, kterým při honbě a lovu i veškeré činnosti přeji

„Mnoho zdaru!“

J. V. Černý.

OBSAH.

	Strana
Úvod	
O myslivosti vůbec	1
O zbroji myslivecké	4
Ručnice	4
Rozličné lovecké ručnice	11
Udržování a čistění zbraní	15
Střelivo	17
Míření a výstřel	21
Ostré zbraně	23
Myslivecký oštěp	24
Lovecké náčiní	25
Brašna	25
Myslivecká trubka	26
Lesnice	26
Vábničky	26
Záštity	28
Upravené čekání čili posed	29
Zradidla	29
Uzavíradla	30
Vazby	31
Náhonec	31
Rukávník	32
Měch jezevčí	33
Sít na vydry	34
Měch králičí	34
Tenátka	34
Prívlač (příkrajník)	35
Podražec	36
Sklonec	36
Vlček	37
Sít humeneční	37
Štít	37
Oka a plátky	38

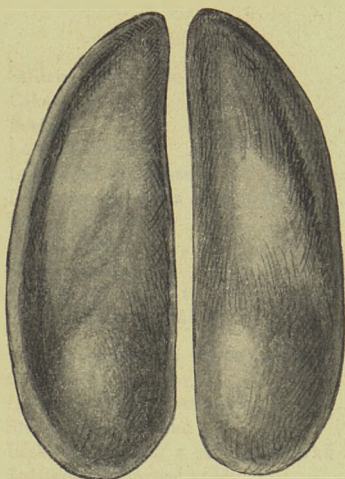
	Stran
Dřevěné lapáky	39
Koš jestřábí	39
Sklopky (truhlíky)	39
Tlučka	41
Železa	42
Železa berlínská	42
Železa děnková, obyčejná a jiná	43
Kapkan	44
Kleště, hák a vidlice	45
Samostřel	45
Myslivečtí psi	46
Vodič	47
Barvář	50
Štváč	54
Stavěč	55
Parforsník	56
Chrt	56
Honič	57
Jamník	59
Vydrať	61
Jezevčík	61
Ohař	61
Pes vodní	70
Křepelář	71
Choroby psů a jich léčení	72
Vřeta	77
Výr	77
Sokol	78
Zvěř české myslivosti	80
Pernatá zvěř užitečná	81
Tetřev	81
Bažant	83
Drop	86
Volavka	87
Zorav	89
Labuť	90
Tetřívěk	92
Tetřevец	94
Jeřábek	95
Koliha (velká)	96
Dytk	97
Koroptev	98
Křepelka	101
Holubi	103
Sluky	106
Koližka (Koliha malá)	109
Chrástalové	109
Bukáči	112
Čejka	114

	Strana
Kulíci	115
Slípka vodní	115
Lyska	116
Vodouši	117
Jespáci	118
Čápi	119
Husy	120
Kachny	121
Morčáci	130
Roháči	132
Rybáci	135
Rackové	136
Kvičala	138
Sojka	139
Srstnatá zvěř užitečná	141
Jelen	141
Daněk	151
Muflon	154
Srnc	155
Černá zvěř	160
Zajíc	164
Králík	168
Veverka	170
Škodná zvěř pernatá	173
Orlové	173
Káně	177
Luňáci	181
Sokolové	184
Jestřábi	188
Havrani	190
Sovy	193
Škodná zvěř srstnatá	201
Vydra	201
Liška	203
Kuny	206
Tchoř	208
Kolčava čili lasice	210
Kočka divoká	211
Jezevec	212
Provozování myslivosti	215
Chov zvěře užitečné	216
Chov zvěře ve volnosti	216
Obornictví	226
Bažantnictví	239
Ošetřování a ochrana zvěře	248
Honba a lov zvěře	253
Lov tetřevů v toku	255
Lov tetřevů na tokaništi	257

	Strana
Střelení sluk o tahu	258
Čekání	259
Šoulačka	271
Lov v huštinách	273
Lov zvěře na ochoze	274
Dobývání jezevců a lišek z briohu	275
Honby _ společné	277
Vodní honby	289
Honba parforsní	291
Chytání čili lapání zvěře	292
Chytání _ dravého _ ptactva	304
Zužitkování zvěře ulovené	305
O nejlepším čase lovu	305
Lovecké způsoby usmrcování zvěře	306
Slušné rušení úlovků	307
Uschování zvěřiny a příprava úlovků k zásylce	310
Zužitkování ulovené zvěře	311
Zákonitá ustanovení o myslivosti	313
Doslov	315

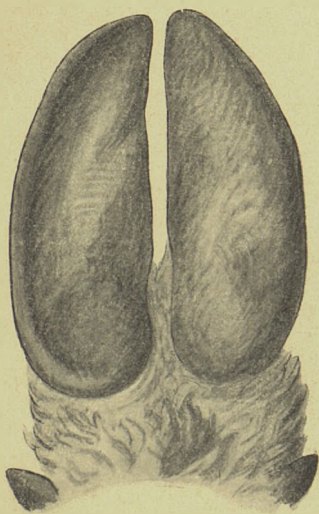
Stopy zvěře užitečné :

Jelení. (Přirozená velikost.)

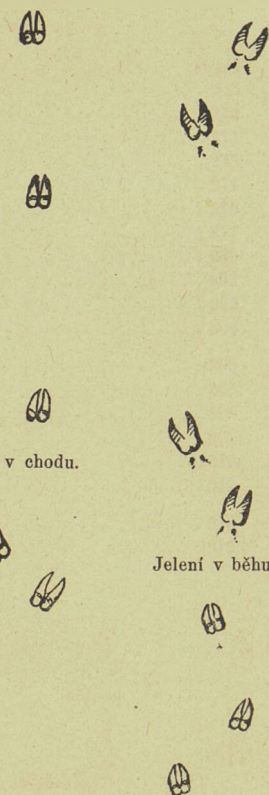
Srnce. (Přirozená velikost.)

Černé zvěře. (Přirozená velikost.)

Zajec.

Jelení v chodu.

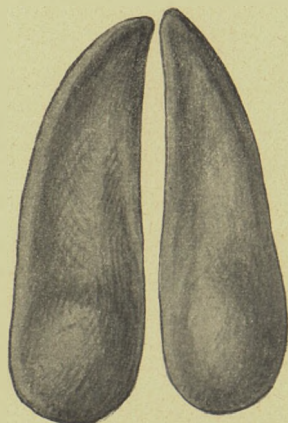
Jelení v běhu.

Srnce v běhu.

Srnce v chodu.

Důl. (Přirozená velikost.)

Stopy zvěře škodné:

Přirozená velikost.

Kuna.

Přirozená velikost.

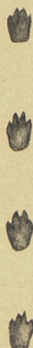
Tchoř.

Přirozená velikost.

Liška.

Jezevec.

Vydra.

Přirozená velikost.

Lasice.

Přirozená velikost.

Div. kočka.

Div. kočka.